

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Liber Qvartvs. Qvartus, Do præambulis ad iustitia[m] commutatiuam,
ne[m]pe de dominio ac restitutione quæstione sibi sumit septem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

FR. DOMINICI SOTO
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
Ordinis Prædicatorum.

Liber Quartus de iustitia & iure.

P R O E M I V M.

DE altera iustitiæ specie, que è ragione ad distributivam ponitur, nempe de iustitia commutativa, sermonem nobis inveniuntibus operæpretium prius est de duobus eius præambulis videlicet primum de rerum dominio, mox de earum restitutione, hoc quarto libro differere. Enimvero dominum huiusmodi rerum, earumque divisio, basis fundamentumque est omnium contractuum conventorumque & pactorum, quæ per commutativam iustitiam celebrantur. Ac perinde cuncta que huic virtuti adversantur vitia, violationes quadam sunt & corruptelæ dominionum, rerumque possessionum. Quæ subinde iniuriarum genera contractaque debita restitutionis beneficio repensari debent. Quinque ergo convenit de rerum dominio disputare quæstiones. Primam de re ipsa, deque eius subiecto. Secundam, de eius obiecto, nempe quod duplex sit, & quarum rerum. Tertiam de dominorum divisione ac legitima translatione. Quibus subinde de singularibus quorundam dominis quarta adhibetur disputatio. Ac demum quinta de dominorum translationibus. Sit ergo primus quæstionis titulus.

Partitio libri.

SOTO
iure
gibus
DIII
13

QVAESTIO PRIMA.

DE DOMINIO IN GENERE.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum dominium idem sit quod ius & facultas rerum.

QVAESTIO præfens in duos articulos secari se postulat, quorum alter definitionem dominij, alter vero subiectum nobis constituat, Quamvis ergo, an do-

Mendicantes monachi quoniam ius habet utendi, cibis, vestimentis, atque alijs utensilibus vsque ad rerum ipsarum consumptionem, dicuntur esse earundem rerum domini, vt Ioan. 22. in Extravagan. ad conditorum, concludere sibi videtur, nulla ergo restat ratio discriminis inter ius & dominium. In contrarium autem est, quod dominus, & seruus sunt correlatiua. Inslit. autem de iure persona. distinguuntur homines in liberos & seruos, ergo illic denotatur quod liberis præest, licet habeat ius illis imperandi,

10a. 22.

Primus argum.

Arg. 2.

minium idem sit quod ius facultasque rerum? Et arguitur a parte affirmatiua. Ius idem est, quod facultas disponendi de rebus, libereque illis utendi idem autem pro ius videtur esse dominium. Secundo,

di, non tamen habet eorum dominium. Duo proposita argumenta dāo nobis membra designant. Est autem illico in questionis introitu adnotandum hanc vocem, Dominium non esse tam vñ frequētem apud oratores & p̄sicos Latinos, quā dominatus, ac dominatio, quę quidem duę voces in malum crebrius apud illos, quam in bonum vsurpantur. Significat enim quandam tyrannidis effigiem, videlicet quando quis in rem suam abutitur sibi subditis. Vnde Cicero. Tuscul. quęst. lib. 5. de Dionysio, Dum, inquit, duo & viginti annos dominatū occupauisset, &c. Et lib. 2. de Oratore: Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini sunt, facultates dicuntur Latine, ac substantię, & possessiones. Sed iuriconsulti sunt, qui hac voce vtuntur, ad significandum id quod pariter vocant proprietatem rerum, quę ab earum possessione distinguitur, atque ab vsu & vsufructu. Neque vero vox hęc secundum hunc significatum ceu barbara aut inusitata habenda est. Versatur namque inter illustres Latinos, vt apud Varro. de re rustica lib. 2. In mercando in emptio nibus & traditionibus dominium mutant: Et habetur in sacris literis, vt Thobias 8. Fecit hęc scripturam, vt pars dimidia quo superat, Thobias dominio deuenire. Et 1. Machab. 11. Rex Ptolemęus obtinuit dominium ciuitatum. In iure autem vsurpatissimum verbum est. Extant quippe in Digesto Nouo, lib. 7. distincti tituli de acquir. rerum dominium & de acquir. vel amitten. possel. At vero circa vocis definitionem plus operę insunt inuiores, quam opus esset, vt puta Gerson de potest. Eccl. confid. 13. & tractatu De vita spiritali, lect. 3. cui plurimum astipulatur Conrad. tract. 1. de contract. & aliorum nonnulli 4. distin. 5. Primum enim omnium aiunt isti ius bifariam accipi. Primo pro lege, quo significatu dicimus, Ius Civile, & Canonicum. Secundo, pro legitima potestate, qua quis fungitur in personam aliquam vel rem. Deinde aiunt dominium idem esse prorsus, quod ius secundum modo acceptum. Quapropter dominium, inquit, est potestas seu facultas propinqua assumendi res alias in suam facultatem, vel vsu licitum, secundum iura rationabiliter instituta. Sic isti de dominio loquuntur, an vero proprie, id perpendamus. Primo, pro eodem vsurpatiiuris nomen ac dominij, reuera voces ipse agere ferunt. Ius namque vt supra visum est, idem est (vt ait lib. 5. Isidor.) quod iustum. Est enim obiectum iustitię: puta æquitas quam iustitię inter homines constituit, dominium autem facultas est domini (vt nomen sona) vt seruus vel in res, quibus suo arbitratu, obsequium quę commodum vitur. Fit ergo viuis non conuertatur cum dominio, sed fit illi superior & laus patens. Habet enim vxoris quoddam in maritum: iuxta illud Pauli. ad Corinth. 7. vit sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Et filius in parentes, qui curam suorum habere tenentur, ac serui in dominos, & quibus patet iustitiam debent. Et eadem ratio est subditus ius hęc in prelatum, a quo est instituendus & gubernandus, & ramen nullus istorum quatuor nomen extendas, dominus est appellare potest sui superioris. Sed ait Contra. Saltem negari non debet, quia proprie ius quoddam que superioris in inferiorum, dominium sit censendum: ita vt dominium vltimus potest addat superioris rationem. At profecto neque hoc ego istis facile concedam. Enim vero pater ius habet in filios: dominium autem si proprie sandum est, non item. Est inquam æquum & iustum atque adeo ius, vt pater filijs impetet ob suum ipsorum bonum, quos propter ipsos diligit, instituit, & educat. Dominium autē non quodcunque ius & potestatem significat, sed certe illam, quę est in rem, qua vti prohibito nostro possumus in nostram propriam vtilitatem quamq; ob nos ipsos diligimus. Id quod palam nomen ipsum auribus exhibet Dominum siquidem correlatiuum est seruus, qui quidquid est, totum est domini, veluti pecus. Nisi quod seruus occidi non potest: quia solus Deus est vix dominus. Vnde Aristot. 1. Poli. cap. 3. distinguit inter imperium civile seu regium, & despoticum, quod est dominicum, dicens, animam habere in corpus Dominicum principatum, mentem vero in appetitum, non nisi civile & regium, quod non est dominium. Et 5. Ethic. cor. cap. 6. distinguit inter ius herile & paternum, pater namque possidet filium ante legitimam aetatem, non tanquam dominus seruum, sed tanquam partem sui: & ideo ius illud non est.

Dñum
domina
tus do
minatio

Cicero.

Varro.

Quid sit
dñum.

Gerson.

Contra
dus.

Aliena
dominii
defini
tio impu
gnatur.

est dominicum herus autem possidet seruum tanquam instrumentum quo vitur. Arguit vero contra Richardus. Si quis aut filium patri, aut marito vxorem raperet, diceretur fur, furtum autem non committitur nisi inuito domino, ergo & pater filij dominus est, & maritus vxoris. Ad hoc tamen lib. sequenti quæstione de furto respondebitur, raptum filiorum aut vxoris non esse proprie furtum, sed captiuitatem, vel aliam iniuriæ speciem, sed seruum surripere, proprie est furtum. Præterea, satis est ad rationem furri, quod fiat vel inuito domino, vel eo inuito, ad quem res pertinet, etiam si non sit dominus, sed alio iure possidens. Quapropter Institut. de iure personar. distinguuntur statim homines in liberos & seruos, quoniam ius in liberos non proprie dicitur dominium, sed in seruos. Princeps enim licet dominus sit vrbium ac possessionum ciuium tamen non est dicendus nisi rex, aut dux, &c. Imo vero cum dominat vagit in subditos, vtendo scilicet illis ad suam propriam vtilitatem, tyrannus fit. Quare neque iudex neq. prælatus, etsi ius habeat in subditos, dicitur proprie eorum dominus. Et hoc notauit Christus Matth. 20. Princeps gentium dominantur eorum &c. non ita inter vos. Etenim (vt in summa iam dicamus) dominium solus est ius quo quis vitur ad suum proprium commodum, ius autem non hoc solum significat, sed amplectitur ius etiam, quo superior ac præfectus in subditorum rem, & bonum ipsis vitur. Quocirca ius tanquam superius genus ponendum est in definitione dominij tantum abest vt conuersim dicantur. De viro autem respectu vxoris mouere quempiam forte possit illud Genes. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referendum est. Immo Aristot. loco citato illud ius viri in uxorem innominatum esse ait. Sed dicitur dominari, primum quantum ad vsum conjugalem, quia cum natura integra sine vlla fuisset turpitudine, laborisque molestia, post peccatum, quia in dolore paritur a muliere erat dicta esse sub viri potestate. Præterea quia in potentia superstita nullus esset ignorantia locus, vt pote quæ peccatum subleuata est: ideo quantum ad regimen dominari dicitur vir vxori, quam docere debet, sicut infra disturi su-

mus, elegantiores rudibus dominari, non quidem legali dominio, in bonum proprium dominorum, sed vrbano, in rem ipsorum, disciplina egentium. Hinc sequitur neque istorum definitionem, quam dominio adscribunt, legitimam esse, neque exacte constructam. Et quia (vt i. de Anima, tex. 85. auctor est Aristot.) ex recto ipsum obliquum cognoscimus, rectum pro captu nostro statuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominium ergo, si secundum artem describas, est propria cuiusque facultas & ius in rem quamlibet, quam in suum ipsius commodum vsurpare potest quocumque vsu lege permisso. Positum est ergo loco generis, facultas potius quam potestas, non vtique ratione illa Ioann. Gerlon cap. 3. De vita spirituali, videlicet quia facultas dicitur a fas, quare potestas latronis vtendi alienare, non est facultas. Etenim facultas non a fas, sed a facile deriuatur, vt sit quasi facilitas. Sunt etenim contraria, facultas & difficultas. Ob idque potestas genus est plura comprehendens, quam facultas. Potest quippe tyrannus abuti ciuium bonis, non tamen habet facultatem id est, facilitatem, quia id sine licentia & facultate domini aut iusta in tercedente causa, non potest. Quare minime opus est addere, propinqua, nam facultas hoc ipsum sonat. Potestas siquidem remota vtendi alienare, non est facultas. Addiderim autem, propria, vt dominium distinguatur a mera possessione, vsu, & vsu fructu. Etenim qui tantum habet vsu, aut vsu fructu, non habet propriam facultatem, sed dependentem a vero domino, vel a iudice id permittente. Itaque quod non soli barbari, verum & Latinissimi iuris prudentium more, iam proprietatem dicunt, id magis Latine dicitur propria facultas. Neque opus est addere cum Gerfone, assumendi res alias. Nam & homo per propriam voluntatem que motrix est omnium potentiarum, vitui etiam suis proprijs membris, in qua (vt paulo ante ex Aristot. citatum est) habet anima domini cum imperium. Adiectum tamen est definitioni, quod dominium sit facultas ad proprium vitentis commodum. quo differat ab alijs iuris speciebus, quibus superior inferior res ob suum ipsorum bonum gubernat. At dictum est deinde vniuersaliter, quemcu-

Statuit ac declarat dñij definitio.

Facultas vnde dicitur.

OTO
ure
gibus
DIE
13

Obicit Richardus

Solutio.

Dubium

Dubia soluitur.

Obie-
ctio cū
sua delu-
sione.

que vsum, vt distinguatur dominium ab vfu & vsum fructu. Est enim dominium facultas non solum vtendi fruendique re, verum & ipsam distrahendi donandi, vendendi, negligendi, &c. Veruntamen adhibitus est modus, vt vsum ille sit lege permiffus, ad dissoluendam obiectionem qua quis tentaret infirmare definitionem. Enimvero pupillus ante aetatem legitimam dominio rerum suarum pollet, quarum tamen potiundi liberam facultatem non habet, cum talia bona neque donare valeat, neque vendere, quoniam lege humana prohibetur ea dilapidare. Nam cum dominium fundetur in libertate, licet ante vsum rationis vere sit dominus, quia vere liber, & non seruus, vsum tamen dominij ei ob bonum suum interdicitur, quoad usque rationis lux illi affulgeat. Vnde vt ait Paulus quamdiu haeres paruulus est nihil differt a seruo, non quidem quantum ad dominium, sed quantum ad vsum, & ideo est sub tutoribus. Et simile sit argumentum, de illo, cuius bona vinculo primo geniturae obligata sunt, qui cum sit vere eorum dominus, illa tamen non potest ratione aliqua alienare eo, quod civili sit lege prohibitus. Nam quod vere sit dominus, inde patet, quod alias illa bona carerent domino. Praeterea cum rex cuiuspiam postulationi annuens, bona eius vinculo primogeniturae alligat, quae prius erant libera, nullum ei admittit dominium, neque postmodum quando possessori facultatem cōcedit alienandi, nauem illi confert proprietatem aut dominium, ergo semper est dominus prohibitus tamen sicut pupillus. Absit autem de illis hic nemo meminit, vtrum dominium sit res ipsa quae possidetur an dominus, an potius relatio? Hoc veruntamen admonere non praeteribo ut philosophi caueant barbaras illas Terministarum locutiones. Equus enim audire ferat dominum equi, esse vel equum vel equitem? Est enim dominum illa rerum habitudo inter possidentem & possessum, puta facultas possidentis in rem possessam. Ob idque definitur per suum aetuum qui quidem modus definiendis potentis, peculiaris est. Etenim vt visus est potentia sentiendi colores, & auditus potentia sentiendi sonos sic dominium est facultas vtendi fruendique &c. Ad haec adnotandum est diuersam rem esse, titulum dominij ab

ipso dominio, id quod negligentius quidam Parisiensium considerant, arbitramentis cum suo cancellario eandem facultatem quae est dominium, esse & titulum. Enimvero titulus basis dominij est seu radix ex qua pullulat. Est autem dominio: um titulus vel natura, vel lex, vel contractus, vel electio, &c. Exempli gratia, Titulus dominij naturalis quod homo habet in terra nascencia, est naturalis vita quae sine illis conseruari nequit, ratione cuius Deus & natura homini dedit una cum appetitu seruandi se, ius etiam vtendi necessario alimento, veluti titulus iuris (non dicam dominij) quod parentes habeat in suas proles, est naturalis genitura, Titulus autem quo quisque propria possidet, est ius genitium quo facta est rerum diuisio. Titulus vero episcopi est electio. Et titulus quo quis possidet domum, est vel nauia hereditas vel emptio vel praescriptio, &c. Ex hac constituta definitione dominij colligitur differentia inter ipsum, & vsum, atque vsum fructum. Dominium enim est facultas in substantiam rei, vsum fructus vero non nisi in eius qualitate & accidentia. In substantiam inquam rei, quia si est vsum fructus consumptibilis, veluti cibus & vestitus potest eam dominus consumere, si minus potest illam donare, & vendere, vt domum & seruum, quin vero & occidere vt pecudem. At vero vsum fructus est ius alienis vtendi ac fruendi rebus, salua eorum substantia, vt habetur. ff. de vsum fructu. & instit. eod. titu.

Nam qui habet vsum fructum agri vel hortorum, potest non solum fructus edere, verum etiam & vendere, quin vero & agrum alteri locare. Nudus autem vsum fructus est ius rebus alienis vtendi salua eorum substantia, non autem fruendi. Quo circa, vt habetur Instit. de vsum fructu & habitum, minus iuris est in vsum quam in vsum fructum. Fruitur enim ille re, qui in fructus habet plenam potestatem, quos scilicet non solum edere verum quomodoconque alienare potest, vtitur autem, cui tantum illis vescilicet, vel sua alere armenta, haud tamen illos aliter distrahere, vt qui habet nudum vsum agri, potest illuc intrare, comedere poma, & sereno iumenta sua & pecudes pascere, vendere tamen fructus aut locare non item. Quapropter in vtraque definitione dictum est, alienis rebus,

Titulus
a dño
distans
per oia.

bus quoniam verus dominus non dicitur
 usufructarius aut usufructuarius, sed ille qui
 præcium habet vsum vel vsum fructum ta
 meti emphyteuta dicatur habere domi
 nium vile ad differentiam domini direc
 to, quod simpliciter est dominium. Hæc
 autem non sunt nostræ modo speculationi
 nis. Aattamen quoniam mendicantium
 religionem profitemur, institutio nos ad
 monet nostra circa hæc constitutam de
 finitionem quadam tenus disputare, an in
 rebus vfu consumptibilibus, possit vsum a
 dominio distingui? Res enim vfu non con
 sumptibiles sunt quarum vsum non est con
 sumptio, veluti prædium, domus & huius
 modi. Res autem vfu consumptibiles sunt
 ille, quarum vsum non est nisi distractio rei
 vel consumptio veluti est pecunia, cuius
 vsum est illam in alienum dominium trās
 ferre, & panis cuius est ipsam comedere.
 De his enim que vnico actu consumuntur
 (vi grauius sit dubium) sermo nobis est in
 proposito, nam inueste licet usu atteratur,
 tamen quia non unico actu contrita perit,
 possit utrunque discerni vsum a dominio.
 Mouemus autem potissimè dubium pro
 pter institutum eorum qui sub sancta regu
 la diui Francisci degunt, & eorum qui ex
 nostris in eodem instituto perseverant. A
 iunt enim. Minores omne abdicasse domi
 nium, adeo ut neque pecuniæ, neque pan
 nis neque eduliorum quibus vescuntur do
 minio fungantur, ut possint dei si suo uti
 licet verbo proprietarij. Neque uerò tan
 tum inter Theologos hæc controuersa
 est, & contestata, uerum & a summis. Pon
 tificibus uariæ sunt de hoc pronuntiatæ
 sententiæ. Exstat enim. Constitutio Nico
 lai III. in cap. Exiit qui seminatur de verb.
 sign. libro sexto ubi declarando dicta Gre
 gorij aliorumque Pontificum luculenter
 affirmat per multisque adiectis uerbis con
 firmat, Fratres minores nullâ habere do
 minium, neque in communi neque in
 particulari utensilium, aut uictualium, sed
 meros esse usurarios. Dominium autem
 pecuniæ semper apud erogantes remane
 re, cibariorum uero, & utensilium apud
 summum Pontificem. Eadem ferè exstat
 sententia Clementis V. clem. Exiit de pa
 radiso. eod. titul. Contrarium uero sen
 tentiam his obiecit Ioann. 22. in Extra
 uagant. ad conditorum, & cum inter non
 nullus, & quia quorundam de uerb. si

gnifi. ubi indubius asserit. in rebus usu
 consumptibilibus usum minime distin
 gui a dominio, neque ullo pacto posse ab
 illo separari. Res certe est difficilis. Et
 primum, ut ab ipsa natura rerum in
 titium contra arguendi sumamus apparet,
 quod cum usus huiusmodi rerum sit ear
 um consumptio, nemo possit re uti, nisi
 tanquam uerus dominus. Verum enim
 dominium, si eius definitionem supra con
 stitutam respicias in hoc consistit, quod in
 omnem usum res possit assumi, postquam
 autem consumitur, nullus sit ei reliquus
 usus. Vnde S. Thom. 2. 2. quæst. 78. artic.
 primo pro constanti habet, in uino & in
 pecunia, & in rebus huius modi neuti
 quam computari seorsum posse vsum
 præter rem ipsam, sed cuiuscunque conce
 ditur vsum, eidem concedi rem, atque a
 deo eius dominium. Et tamen si vsum hui
 us generis rerum a dominio secerneretur,
 fieret inde aperte consequens posse locari
 vsum, distincto pretio ab illo, quo res
 aestimatur, ut quis mihi daret pro usu tan
 tum & insuper pro capone quantum ual
 leret. Secundo loco iuris auctoritate argui
 tur, nam ff. de usufruct. erat rerum que usu
 consu. l. 2. cautio sit, pecuniæ vsum fructum
 non posse legari abique ipsa pecunia, ne
 que aliarum rerum, puta uini & olei, que
 usu consumuntur, quia nemo potest his
 uti nisi consumendo, ob idque quantum
 ex illo titulo sincere colligitur, usufructus
 harum rerum ad genus quoddam mutua
 tionis spectat. Ille enim cui usufructus
 pecuniæ uel frumenti legatur, tenetur cau
 tionem dare quod totam rem restituet le
 gitimo hæredi. Et ff. de usufruct. & quem
 admodum quis utatur. l. omnium §. con
 stituitur, prohibetur vsum fructum per
 petuum esse, ne inutilia sint dominia, nam
 frustra esset rei dominium, quia nunquam
 liceret uti. Ex his ergo sumitur argumen
 tum: Si panis & uini mendicantium vsum
 est apud illos, & talis vsum, ut nunquam
 rem teneantur restituere: competitissimum
 sit, & dominium esse penes eosdem. Res
 pondent autem hac distinctione usus.
 A iunt, inquam, ut habetur in dicto cap.
 exiit, duplicem esse rerum usum, alterum
 uidelicet iuris, atque alterum facti. Vsum
 iuris est concessio legis, & hic in hisce
 rebus non separatur a dominio, hoc ta
 men a iure carese mendicantes. Vsum autè
 facti

Primum ar. a parte negatiua.

S. Tho.

Secundū arg.

OTO
ure
gibus
DIE
13

Emphyteuta.

Quæstio grauius.

Nicolaus.

Clemens V.

Ioann. 22.

facti est actio ipsa comedendi & bibendi, atque hic tantum illis concessus est. Sic ait Nicolaus Pontifex cod. capit. exijs. At vero distinctio hac non est intellectu tam facilis, quam dictu. Nam usus iuris non alius intelligitur, quam quod ius ex voluntate domini permittit. Legauit mihi quispiam usum fructum pecunie, inde fit, usum esse mihi legitimum. Si ergo legitimum est, ergo iure concessus. Pate modo, si erogas mendicanti panem, cur usus ille mendicantium non erit iuridicus: Accedit hac, quod eodem loco ait Papa, perinde illis concedere usum, ac si essent vere domini, quin vero Ioann. 22. palam ingenueque fatetur nullum se habere dominium rerum mendicantium, & si quod habet, libentissime renuntiare. Hic se tamen minime obstantibus, si questio non tantum de nomine est, statuit conclusio in gratiam Mendicantium, quae sit huius articuli secunda: Usus rerum comestibilium & utensilium distinguitur quodam pacto a dominio, ita ut mendicantes absque ulla (ut aiunt) proprietate illius utantur. Probat: Ad verum dominium non sufficit ut cui liceat rem consumere, puta alienare, uendicare in iudicio, legare, negligere, &c. Minoritas autem non possunt neque conuentu iuncti, talibus modis rebus suis tui. Quin uero qui pecunias illis largiuntur, possunt pro libito amouere quoties libuerit tanquam ueri domini. Aliorum uero utensilium, atque alimentorum Papa se dominum pronuntiat. Itaque quemadmodum dum quis, amicos conuiuio excipit, non facit eos dominos esculentorum, & poculentorum, quibus mensa exutitur, quia neque illis facit facultatem illa surripieudi, ut in proprias domos importent, sed tantum ut sedentes uescantur illis, eodem pene modo Papa inuitat quoties fratres, quibus tantum facit facultatem edendi ac bibendi, uestiendi, &c. Quare et si eis illa de medio tolleret, nullam eis faceret iniuriam, neque esset habendus tanquam fur & latro, sed tanquam dominus, qui sua repetit. Facit in fauorem huius conclusionis illud Act. 2. ubi habetur, Omnes credentes habuisse omnia communia quod de illis intelligendum est, qui Hierosolimis agebant: omnia ergo usque ad alimenta erant illis communia, & gerebant se ueluti con-

uiuæ ad mensam conuiuatoris. Præterea, ego met mihi hac ratione idem adstruere. Fatentur namque impugnatores huiusmodi paupertatis, posse monachos habere proprium in communi, licet nemo illud habeat in particulari. Vitamus ergo confessione sua: Possum ergo particularis monachus uesci communibus, quamuis non sim particularis eorum dominus, potest ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eisdem uti, tamen si omni careat dominio. Neque multum mouere debet uerbum Ioan. 22. dicentes se abdicasse tale dominium. Primum, quia id non fecit legitime, & si fas est dicere, nec iuste, sed certe in odium forsitan Ocham & aliorum sui ordinis, qui fuerunt ei infestissimi. Deinde, quia si in renuntiationem successores eius in eadem sede nondum probauerunt, sed exemplo suorum antecessorum idem retinent dominium. Eandem conclusionem corroborat Lex Deuter. 23. quia ingredientibus vineam proximi permittebatur uinum usum absque dominio. At enim. Ingressus uineam proximi tui comede uinas quantum tibi placuerit, foras ne efferas tecum. Non ergo faciebat unum dominium, ut posset uendere aut pro alia recambire, sed tamen ut tanquam conuiuia pascere. Item Insti. de usu & habita ei, qui fundi nudum habet usum, nihil ulterius conceditur, quam ut oleribus, pomis, floribus, &c. ad usum quotidianum utatur. Videtur ergo usum illic distingui a dominio. Ad idem pertinet, quod qui extrema laborat necessitate, potest alieno pane sibi succurrere, non tamen ut illum vendat quare profecto non uidetur illic transferri dominium, sed alieno legitime uti, tamen si ubi quispiam laboraret inopiam panis, posset rem aliam capere, quam cum pane permutaret. Et sumitur coniectura, quod non transferatur dominium in extrema necessitate, ex eo quod alias ille, qui sub illum articulum misero non succurreret, maneret restitutioni obnoxius nam si tenebant transferre dominium in alterum, perinde habuit ac si retineret rem alienam. Hæc profecto rem faciunt multum probabilem, ex quibus modo aliquo clarescit id quod ait Nicolaus Papa scilicet quod Minores habent usum facti, & non iuris, puta usum in actu, & non in habitu. Usus enim iuris seu in habitu est, quando talis usus

non

Ioã. 22.

Secunda
conclu.Probatio
conclu.Similitudo
adposita.

ARTICVLVS II.

Virum tantum Deo intellectualibusque ac rationalibus creaturis competant rerum dominia.

Præfixa ergo dominij definitione, subsequitur articulo secundo ius subiectu explorare videlicet inquirere quibus proprie competat rerum dominium, an scilicet totis post Deum angelis, atque hominibus? Arguitur enim quod brutis animalibus suo ordine congruat dominium, vt puta herbarumque vt legitur Genes. concessæ illis sunt in pabulum. Quin videtur dux apum dominium in suum gregem obtinere, & inter grues illa quæ aciem ducit, apparet coelitarum esset regina. Et inter feras ferocissimus Leo dominari videtur reliquis bestiis, & accipiter dominatum pariter gerere in miseris aues. Secundo ad idem arguitur de inanimis coelis qui huic subleuari mundo dominantur, vt pote cui calorem, virtutemque influunt quibus fouetur ac vegetatur. Vnde Aristot. Meteor. Necessè est mundum hunc inferiore subiectum esse lationibus superioribus, vt eius inde virtus gubernetur. Vnde Genes. 1. creatus legitur esse sol vt præsit dici lunaque vt præsit nocti. In contrarium tamen est, quod eodem loco Genes. 1. solis hominibus adiudicatur orbis dominium, Faciamus inquit hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus, &c.

De hac quæstione Neoterici, Gesonem ducem sequuti, multa comminiscuntur rationi parum consona. Ille namque grauis alioqui auctor, complures dominionum species locis supra citatis multiplicauit. Inter quas & multa tribuit dominia brutis multaque subinde insensibilibus rebus, vt argumentis supra formatis explicatum est. Hac autem (bona venia dixerim) an tam ratione & iudicio inuenta sint, quam prohibito asserta examinare oportet. Etenim rerum naturam consulentibus illico fiet compertum ratione dominij, non tam late patere. Sit ergo hæc. Prima conclusio. Solis illis qui intellectu & libero arbitrio vident conuenit dominandi, ratio, illis quoque adeo solis habere rerum dominium, nepe Soto, de Iust. & iure. T cum

Primū argu. a partene gatiua.

Secūdū arg.

Aristot.

Io. Ge.

Prima conclu.

OTO
URE
GIBUS
DIE
13

Ad primū rōnem. Obiectio.

Dilectio Ad secundū ditionē & id. P. Tho.

Ad primū arg. p. Tho.

Ad secundū arg.

Ita...

Ad...

cum primis Deo, mox intellectuali natu-
 re angelice, deinde rationali homini, Deus
 inquam, cuius (vt ai. Pla.) terra est, plenitu-
 do eius iure creationis dominium gerit ac
 principatum rerum omnium quas ipse cō-
 didit vt habet Sapientis illa confessio, do-
 minus vniuersorum tu es. Fuit quidem ab
 æterno, potestate Dominus, ab orbe tamē
 condito, vñ & actū. Nam antea nulla erāt
 res que illi parerent. Est n. nefas eousque
 abuti nomine (quod quosdā non repudet)
 vt dominū inter diuinas personas nomi-
 netur, quippe cum nihil in Deo sit eodem
 ipso inferius, sed quidquid illis est, infinitū
 existit. Neq; vero filius vllō pacto subijci-
 tur patri, vt pote cui summe aqualis est. Ob
 idque tota trinitas par habet dominium i-
 demq; absolutum creaturarum. non solū
 quantum ad vñm, verum & quantum ad
 eorum naturas, vt pura cui non modo pro-
 suo arbitrato cunctis vti liceat, verum &
 earum naturas creare, annihilare ac præter
 natura leges alterare, vt ignem ne calefa-
 ciat impedire, aquam absque igne calefa-
 cere, & tanquā dominus vitę & mortis non
 solum reliqua animalia, verum & hominē
 vita priuare. Angeli autem dominium ha-
 bent suarum tantum naturalium actionū,
 mundi vero huius non perinde atq; homi-
 nes. Quandoquidem propter ipsos qui nul-
 lo egent corpore, nequaquam creatus est,
 sed propter solos homines quibus angeli
 sunt ad ministratorij spiritus, tamen si ipso-
 rum Hierarchiæ per suos. Principatus ac
 Dominationes sint distribute, alijque adeo
 alijs imperent. Hoc autem perparum ad
 rem nostram atinet. Descendamus ergo
 ad genus nostrum, cui soli competere de-
 monstramus sublunarium dominium. Pri-
 mo Dominus nisi ineptissime voce abuta-
 mur, ille solus est, in cuius facultate est sñū,
 re sic, aut aliter in suum commodum vti,
 hoc autem nisi per intellectum ac volun-
 tate nemini congruit, solus ergo homo in
 terris dominij ratione susget. At quo res
 elarius cluceat arguitur secundo, Domi-
 nium exterarum rerū nemini nisi hac ra-
 tione conuenit quod sit ipse suarum actio-
 num dominus, dominium enim quod quis
 que habet in suos actus, causa est & radix
 eius quod habet in alias res, est autem so-
 lus homo suarum actionum dominus (vt
 1. 2. quæst. 1. aucto: est S. Thom.) per in-
 tellectum & voluntatem. Eadem ergo

ratione ius illi soli conuenit vt dominus
 sit aliarum rerum. Minor enim huius argu-
 menti præter S. Th. uel uñs ipse loquendi
 hominum demonstrat. Dum enim quis
 mentecapitur, dicitur non esse sui ipsius do-
 minus, sed sui impotens. Maior autem in
 ratione naturali posita est. Ete nim qui sui
 non est, dominus esse nequit aliorum. Sed
 & testimonio supra citato scripturæ sacre,
 qui interpretatur est, eadem conclusio
 tertio comprobatur. Dixit. n. Deus Genes.
 1. Faciamus hominem ad imaginem & si-
 militudinem nostrā, & præsit pñibus ma-
 ris, & uolantibus cæli, & bestijs, &cet. Hoc
 est, in hoc cum faciamus ad nostram ima-
 ginem, ut reliquæ creaturarum uniuersita-
 ti, quæ nostra caret imagine, dominus con-
 stituatur, fieri autem hominem ad imagi-
 nem & similitudinem Dei, est fieri intelle-
 ctu & uoluntate liberum, hæc enim est fa-
 cies Dei. In reliquis namque creaturis ne-
 stigmium eius tantum relictum est, sicuti hu-
 man i pedis relinquuntur in puluere per quē
 eiusdem hominis facies agno ei nequit.
 Igitur quia duæ istæ potentie, intellectus
 & uoluntas, communicatæ sunt homini,
 per hoc conditus est ad imaginem Dei, in-
 deque adeo ius fortius est dominandi in
 ceteras animantes, rationis expertes. Haud
 equidem ignoro quosdam distinguere in-
 ter dominium regale & naturale, dicentes
 ad priorem speciem libertatem requiri,
 non autem ad secundam. ueruntamē hoc
 gratis dictum est quia natura ipsa nemo
 est dominus rerum, nisi qui dominus est a-
 ctionum suarum, & ideo neque rerū. Quæ
 to arguitur, Dominium quempiam rege-
 rere (ut supra ostendimus) est ipse, uti. bruta
 autem animantes uti nequitiam. pos-
 sunt, ergo neque ullum habere dominium.
 Minor est S. Tho. 1. q. 16. ubi docuit brutis
 non competere usum, secundum illud Au-
 gu. lib. 83. quæstionum. Vti aliquod nō po-
 test animal, nisi rationis particeps. Et ratio
 est, quod uti est rem in finem ordinare, quā
 quidem uoluntas est finis, usus autem me-
 diorum ad finem, & pecudes nihil agunt
 propter finem, quippe quem non cognoscunt,
 sed aguntur potius nature instinctu.
 Et simili in ueritate id cōfirmatur. Do-
 mini. n. est imperare hoc autem idem est
 quod rem in alium finem ordinare, quod
 ideo a brutis alienissimum est, ut idem S.
 Th. quæst. statim. 17. commonstrauit. Quia
 10 ad-

Angeli
 quibus
 reb. do-
 minent

Conclu-
 sio ostendit.

QVÆSTIO II.

DE REBVS QVAVRM HO-
mo est Dominus.

ARTICVLVS I.

*Utrum rerum omnium, quæ sunt in
mundo sit homo iure aliquo
dominus.*

ostquam constitutum no-
bis est homini solū in crea-
turis corporalibus domi-
nium rerum congruere, cō-
sequens est, vt dispertemus
quorū plerūque rerum dominio frua-
tur. Et habebit quæstio duos articulos. Pri-
or erit generalis, posterior vero de duob.
dominijs peculiaris. At arguitur a parte ne-
gatiua, quod non omnium prolus que
condita sunt in terrarū orbe, sit homo
dominus. Etenim aut illi naturali iure con-
ueniret, diuino, aut humano. Non natura-
li, quia vniuersale dominium concessum
est ei a Deo in eius creatione. Neq̄ prius
diuino, quoniam tunc iure charitatis esset
homo dominus cuiuscunque rei indige-
ret, eademq; charitate amissa, eodem deci-
deret iure. Nam Deum solis amicis conde-
cet bona sua elargiri. Consequens autem
est falsum, & contra humanum morem, e-
tiam Christianorum in quibus multi iusti
rerum egestate premūt omnium domi-
nio orbati, inulique contra iniqui, & pra-
ui bonis huius mundi, secundum leges, que
a diuina regū a non exorbitant, potiuntur.
Quod autem iure mere humano non sit
homo dominus, patet, quoniam antequā
leges humanæ essent, Deus nostro generi
indulserat, rerum dominium, quod funda-
mentum est humani iuris quo earum do-
minia diuisa sunt. Secundo arguitur. Ho-
mo non est dominus elementorum neque
cælorum, quia illa non sunt nomina a Ge-
nes. i. vbi homo constitutus est rerum do-
minus. In contrarium est, quod omnia fa-
cta sunt propter hominem, vt 1. Polit. au-

T 2 flor

OTO
ure
gibus
DII
13

so ad eandem conclusionem arguitur. Qui-
cunq; dominium habet cuius libet rei, inu-
ria afficitur, dum illi aufertur. Bruta autē
animalia neq; iustitiæ capaces sunt, neq; in-
iuria, neque quam non cognoscunt, felici-
tatis, vt patet, ex Arist. 1o. Eth. c. 8. Cuius ra-
tio est, quod cum non sint libera, non sunt
sui iuris, sed quidquid sunt, hominis sunt,
propter qui orbis conditus est. Et ideo qui
iumento, & armento, vel pabulum sustule-
rit, vel vitam, nullam ei irrogauit iniuriā,
sed domino, & qui equo regis loco cedit,
nullum ei honorem deserit, sed regi, nullū
ergo pecudes habent dominium neq; ius
in herbas, sed tantum appetitum natura-
lem, atq; etiam potestatem. Quod si brutis
nullum potest dominium competere, liqui-
do hī, multo minus cælis ac rebus inanimis
conuenire posse. Est ergo homo hac ratio-
ne medius inter Deum, & bruta. Nam irra-
tionale animal nullum habet dominium,
Deus vero supremum, nempe & quantum
ad vñs, & quantum ad naturas rerum, sed
homo quantum ad vñs, attamen quantum
ad naturam minime, vt pote quas mutare
non potest, nisi applicando actiua passiuus.

Ad pri-
mū arg-
Ad primum igitur argumentum respō-
detur, perimendo totum accedens. Haud
enim bruta vllum habent herbarum domi-
nium, quod eadem ipsa Genes. auctoritate
contra citata comprobatur. Haud enim le-
guntur ibi herbe pecoribus & iumentis cō-
cessæ, sed solis hominibus. Ecce enim, in-
quit, dedi vobis herbam afferentem semē
super terram, &c. vt sint vobis in escam &
cunctis animalibus terræ. Ius ergo herba-
rum non est concessum brutis, sed nobis
pro illis quæ nobis serui ent. Neq; in apibus
est nisi metaphoricus rex, quia neq; examē
in finem ordinat, sed in instinctu naturæ vna
praix reliquisque exercitus sequitur. Mul-
toque minus aut fera bestia aut rapaces
aues dominantur cæteris, licet illis velut
alimento vñantur. Mox ad secundum pari-
ter respondetur, cælos longe minus pro-
prie dominium habere eo signifiatu quo
nomen impresentiarū vñpamus, sed di-
cuntur prædominari, quia eorum influ-
hæc inferiora coalescunt, fouentur, alteran-
tur, ac submutantur, sicuti & in singulis ele-
mentis illa qualitas dicitur prædomi-
nari, quæ alteri præminet.

etor est Arist. David Psal. 8. Omnia subieci
fi sub pedibus eius.

In hac quaestione illi recentiores magi-
stri, quorum superior quaestione memini-
mus, quam plurima confarinant domi-
norum genera. Ioannes enim Gerson sex
connumeravit, alij vero usque ad novem.
Sed Conrado tract. 1. q. 6. v. 20. colligunt
recensere. Ajunt enim illud esse do-
minium beatificum, quo beati potiuntur
gloria, & aliud gratificum, quod habent iu-
sti in omnes res creatas, ut illis iure chari-
tatis uti possint, iuxta illud ad Rom. 8. Dili-
gentibus Deum omnia cooperantur in bo-
num. Et aliud est naturale & aliud euange-
licum, &c. Isti autem (ut salua eorum existima-
tione dixerim) duplici sinistra causa hęc do-
miniorum genere gratis multiplicant. Pri-
mo quia perseverant credentes, idem esse
dominium, quod ius, mox, quod dominia
ex parte materialium obiectorum disce-
cant, quę quidem seorsim, quia arte canet, in
infinitum posset abire. Discerni quippe de
beati duntaxat secundum titulos, ex quibus
oriuntur. Sit ergo prima huius rei conclusio.
Dominium quadruplex tantum est, scilicet
naturale, divinum, & humanum, quod di-
viditur in duo, scilicet in illud quod de iure
gentium oritur, & alterum quod acquiritur
iure civili. Conclusio hæc firmior per
se apparet, quę etiam pluribus confirmari
indigeat. Dominia enim iure, aliquo intro-
ducta sunt, ius autem (ut superioribus
ambobus visum est) non est nisi naturale,
& gentium, & civile, quibus & divinum ad-
ditur positivum hoc est, quod non conve-
nit homini ex debito, suę naturę, sed est ei
divinitus ad naturam superadditum. Hoc
enim dicitur divinum positivum, contra
naturale distinctum, cuius etiam Deus au-
ctor est. Igitur quod non sint plura quam
hec dominiorum genera, inde patet, quod
nullo præter hæc post iure quisquam vllū
obtinere dominium. Nulla ergo ratio per-
mittit distinguere dominium originale, &
beatificum, &c. Nam ius quo Ad. m. de-
fundus est in ligna vitę, quod isti vo-
cant originale, divinum etiam positivum,
hoc est supra naturam concessum, tamen si
statui illi naturale quodammodo exis-
tebat, nempe quo possent homines non mori.
Multo autem debiliori occasione nova
species fingitur dominij. Gratifici operum
enim gratię non habemus dominium, quia

non per nos, sed De favore supernaturali
ea exequimur. Et idem est de iure beatorum.
Nam primum, licet ius habeant gloria per-
fruendi, illud tamen non proprie est domi-
nium, sed ius meriti concessum a Deo, qui
Dominus est glorię. Alias cum gloria in
Dei visione consistat, eadem facultate dice-
retur beatus dominus esse Dei. Secundo, &
ius illud, quando permittitur dominium
dici divinum, est positivum. Ius enim huius-
modi divinum in rebus precipue est superna-
turalibus, ut hoc nunc dictum, & ius euange-
licum quo ministri ecclesię habent abso-
luendi a peccatis, conferendiq. alia sacra, do-
cendiq. fidem. Quod re vera in episcopis dicitur
dominium, sed est ius ministrorum Dei.
Quis enim mortalium dicatur sacris domi-
nari. Extenditur etiā ius divinum positivum
ad res naturales. Quale est ius decimarum,
quod idem habent sacerdotes, scilicet me-
tendi (ut ait Paulus) temporalia prospiciendi
seminatione. Quamvis & hoc ius fundamē-
to innaturatur naturalis, quod dignus est ore
rariorum mercede sua, ideo namque exemplū
a trititante boue Apostolus attulit. Ius itē
ac dominium quod David habuit ad reg-
num, divinum etiam fuit positivum. Quip-
pe cum a Deo fuerit electus, non sicut care-
ri reges a republica. Et dominium quo po-
pulus Israel in terram promissam positus
est. Quin vero & in angelos sunt qui cogi-
tent nos dominio fungi propter assertum
Pauli ad Hebr. Nonne omnes sunt admi-
nistratores spiritus, in ministeriū missi pro-
pter eos qui hereditatem capient salutis?
At vero abusus esset vocis, homines ange-
lorum dominos appellare, quod vni homi-
ni Christo propriū est, sed funguntur hæc
parte ministerio Dei, sicut neq. inferiorum
demonum tam dominum sunt animarum quas
cruciant quam divinę iustitię executores
per supplicia, quę ipsi quoque perferunt. Se-
cunda conclusio. Homo dominium habet
naturale, non solum in omnes terra fructus,
verum etiam quodam pacto in elemē-
ta caelestique orbes, qui vel ut rectum sunt
sui domicilij. Deterrenorum dominio pa-
te. Genes. 1. Faciamus hominem ut praesit,
&c. Et rursus? Crescite & multiplicamini, &
replete terram & subijete eam, & domi-
namini piscibus maris, &c. Illud enim do-
minium non censetur positivum divinum
sed naturale. Hęc enim iura & domi-
norum genera non differunt ratione au-
ctoris,

Prima
conclusio.
Divinum
iure qua-
druplex.

Foris, nam hæc de causa omnia dominia dicentur divina, cum omnis potestas a domino Deo sit, sed differunt per hoc quod naturale est naturæ debitum, alterum vero super naturam adhibitum, & dominiū rerum congruit homini priori modo. Nā quatenus homo corporeus est, debentur illi ea quæ ad vitam eius sunt necessaria. Hanc enim ratione collegit Arist. omnia corpora esse facta propter hominem. Itaque quemadmodum licet Deus per miraculum creavit homines, nihilominus membra & potentie naturales naturæ suæ debita sunt, sic illa collatio dominiū rerum fuit explicatio quedam naturalis iuris, veluti debiti humanæ naturæ, supposita eius existētia, quam ei per creationem gratis contulerat. Et pari ratione dominium habet quodammodo in cælos, qui sunt veluti terra suarum a dium, atque in elementa, inque solis colorem, & lucem qua vivit, & in alias influentias, atque in pluviā & nitem, quæ illi naturali iure serviunt ad vitam servandam, atque ad alimenta terræ operanda. Dicitur est autem cum moderamine, dominium nos habere in cælos, & elementa, quia non possumus, aut illa cōsumere vt terræ nascuntur aut eis vii vt animalibus. **Tertia conclusio.** Iure etiam humano quod superiori libro in ius gentium & civile partium est, multis abundat homo dominij. Iure enim gentium (vt paulo post dicemus) propria dominia diuisa sunt, vt Meum, & Tuum, aud. iterum in orb. Iure autem civili, hoc est cuiusque civitatis seu regni propria multa quoque mortales possident, vt iure præscriptionis, iure hereditario, iure primogenituræ, &c. Hæc autem omnia clara sunt & patentia. Illud autem quod Gerion, & latius Richardus tractat. i. q. 2. de dominio gratuito differunt animadversione opus habet. Bifaria enim & per vtrumque extremum peccare de hac re contingit. Isti quippe nominari auctores aiunt, eos qui in amicitiam Dei eius gratiam recipiuntur dominio fungi in res, quæ alio ab ipsis titulo non possidentur, ut puta in res omnes cuiuscunque possessoris, quia iure charitatis possint omnibus. **Quarta conclusio.** Contra hos autem statuitur quarta conclusio. Qui est in gratia Dei nihilo plus habet aut dominij, aut iuris vtendi re aliena, quam qui est in peccato vtique enim in extrema necessitate vti potest rebus sibi

necessarijs, cuiuscunque sint possidentis, neuter tamen citra illam. Cuius porro contrarium, & falsum est, & assertu periculosum. Enimvero titulus quo mortales dominio rerum donati sunt non est charitas, vt Vicleff, & lib. 1. c. Armachanus, falso arbitrati sunt, sed ius (vt diximus) naturale aut humanum. Deus namque solem suū oriri facit super malos & bonos & pluit super iustos & iniustos & ideo quantum vis quisque charitate polleat nullam tamē ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit, sed in regnum cælorum, de cuius tantū hereditate ait Paulus. Si filij, & heredes p. Christum. Neque mos & usus reipublicæ Christianæ admittit vt charitatis titulo qs valeat aliena rapere, immo vero per hoc ab eadē charitatis vi rite decideret. Quia etiam Christus hæc omnia contemnere nobis iussit. Neque Paulus ipsis sanctis euangelij concionatoribus alio titulo concedit posse temporalia metere, quam velut laboris mercedem, quia spiritalia seminant. Illud autem quod pro se illi adducunt, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, nullo colore eis patrocinatur, quoniam Paulus nihil aliud voluit, quā quod diligentibus Deum, nullis superantur turbulentis incurisionibus huius mundi, sed cunctis vtuntur ceu virtutum suarum administrantibus. Et quod adijciunt amicis omnia esse communia, hoc tantum conuincit, qd amicis Dei communia sunt eius sempiterna bona. Nam hæc temporalia a dō sunt digna quæ vult præmium ipse charis suis impartatur. Tamen iustos (vt ait Pfalter) in necessarijs non derelinquat. Hoc autem per eleemosinas prouidet, aut alia via legitima. Nam si charitatis titulo ius cuiquam faceret vsurpandi res alienas, paci tunc & etiā tranquillitati reipublicæ offendiculum poneret. Horum namque temporalium tituli debent esse in foro exteriori patentes, vt quisque palam sciat, quid a se iure, quidque iniuria petatur. Charitas autem in peccatore delitescit. Parum profecto hæc abest opinio ab illa Lutherānorum, quam cap. 4. super epistolam ad Rom. impugnavimus, sane qui ex illo verbo Pauli de iusto Abraham & semine eius, vt heres esset mundi, illum exprimit sensum, quod liceat iustis quocunque mundi cibo, & vestitu ornatuque ac delicijs frui sed de hac falsitate nihil ad præsentem locum. Ex eadem ratione

Charitatem non esse iurum possessorem titulum.

Tertia conclusio.
Gerio.
Bifaria enim
pugnans.

Quarta conclusio.

OTO
ure
gidus
DIT
13

ARTICVLVS II.

VTVM homo hominis dominus esse possit.

dice nempe charitatem esse rerum possessarum titulum, vviclesista, in quos (vt dicebamus.) Armachanus lib. 10. capit. 4. impexit, illum exprimunt sensum quod nemo extra charitatem vllum retinet vel spiritualium ius, vel temporalium dominium. Est autem hæc fatua hæresis sepe ac sepius condemnata. Nam licet iniquus per modum meriti non sit dignus pane, quo vescitur, neque qua viuunt vita (vt Augustinus, & reliqui sancti aiunt) perstat tamen in eo nature ius, vt sole fruatur, quem Deus oriri facit etiam super malo: Celebrat enim scriptura sacra multos reges etiam dum erant in peccato, non solū Gentium, vt Nabuchodonosor, & alios tā Caldeorum quam Persarum verum & Hebraeorum vt Saulem. Salomonem, quin & ipsum Dauidem Missum præterea facimus quanta incertitudinis nebula obtenebratam sanctam ecclesiam susque deque velania hæc confunderet. Nam huius huiusmodi oppugnatio nõ est præsentis loci. Haud tamen eadem nota Gersoni & Richardo inurenda est, qua denotantur hæretici quoniam secundum illos licet ille qui gratia Dei decidit, ius charitatis amittit, amittat fruendi alienis rebus retinet tamen nature ius, quo sua propria possidet, atque alia iura siue ecclesiastica, siue ciuilia.

Ad primū arg. Argumenta igitur non alia noua indigent responsione. Iam enim negata est illa consequentia primi argumenti, videlicet, Dominium rerum fuit homini a Deo donatum, ergo non est ei naturale, quoniam fuit, non tanquam nature adhibitū sed tanquam nature debitum. Ad secundum.

Ad secundum etiam respondetur, quod licet substantie colorum non sit homo dominus, vt possit eos alterare, est tamen dominus qui eis vituit tanquam domicilio, & ad alia naturalia commoda. Et multo melius est clementorum dominus, vt aeris ad respirationem, & maris ad navigationem. & terre ad culturam, & ignis pariter ad methcoras imprefiones.

Consequitur in hoc secundo articulo de hac singulariter dominij specie dicere: an videlicet esse possit homo alterius hominis dominus? Et arguitur contra affirmatiuam partem: Nullum ius potest naturali derogare, naturali autem omnes homines nascuntur liberi, id legis ipsi latronibus plane consentientibus. Insuper de iure person. & ff. de sta. homin. le. libertas. quod seruitus sit, qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur. Et Gregorius idem asserente, vbi ait contra naturam esse homines hominibus dominari, rationeque idem demonstrante, nam homo eo ceteris animantibus, præstat, q̄ ratione viget & libertatis arbitrio ergo nullo iure in genus nostrum obrudi seruitus potuit. Fecit enim Deus hominem rectum, vt habetur Eccles. 1. 5. & posuit eum in manu cõsiliij sui. Atque hac de causa homo cum primum creatus fuit, ceteris ore Dei prælatum est creaturis, non autem homini. Secundo id præcipue confirmatur in Christianis Haud enim decet vt quos Christus in filios Dei adoptans, libertate donauit serui esse permittantur, nam ut ipse Dominus intulit Matt. 17. Liberi sunt filij. Contrarium decernunt iura titulus citatis de statu hominum, & in Instituit. & præterea Arist. Polit. 1. quibus locis multiplex seruitutis species distinguitur & approbatur.

Ad hanc quaestionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima est. Homo iure nature quam iure gentium potest esse alterius hominis dominus. Duplicem. n. seruitutem scilicet Arist. dignouit 1. Polit. Alteram quidem naturalem, alteram vero legalem. Naturalis est, qua homines elegantioris ingenij reliquis hebetibus ac rudibus dominantur. Enimvero, vt in eodem homine anima corpori, ita & in toto humano genere bono homini (vt ait Comicus) onere potest. Quocirca sagax ipsa natura alios homines ingenio ad imperandū douauit, alios vero corporeis neruis ac membris it robotauit ad seruiendum. Et q̄ illa dominatio naturalis recta sit, probatur nam hominis natura est, vt secundum rationem uiuat,

Secunda
legalis
duplex.

Secunda
conclō.

Vinat, eique adeo eidem obtemperet, ergo sicut perfectio appetitus sensitivi in homine est rationi parere, ira & inter homines perfectio agrestium scientiarumque rudium est sapientium gubernati subditi. Altera est servitus legalis. Et hæc est duplex ut instituitur de iure perso. refertur. Alij enim sunt servi, qui libere cum aetate viginti annorum exceßerint, vendunt sese, causa participandi pretium. Cuius quidem servitutis usus fuit in lege veteri. Legitur enim Exod. 21. Si emeris Habraam sex annis servieris tibi in septimo autem egredietur liber. Et Leui. 25. Si paupertate compulsus venderis tibi frater tuus, non opprimes eum servitute famulorum, & infra. Servus & ancilla qui in circuitu vestro sunt. hoc est ex Gentibus hos habebitis famulos & hereditatis iure transmittetis ad posteros ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros filios Israel non opprimatis per potentiam. Interiectum ergo erat discrimen, quod servi ex gentibus esse poterant perperui. Habraei vero minime sed temporarij. De hac ergo servitute ponit 2. conclusio. Talis servitus est licita. Nam estis homines facti sunt a Deo liberi tamen in natum est animantibus cunctis desiderium ac ius servandi vitam, ut possint se eius gratia miserii in servitute adigere. Nam licet,
Non bene pro toto libertas venditur auro.
Vendi tamen pro vita fas est, quæ omni est pretiosior auro. Immo & parentes egestate compulsi, liberos suos antiquo iure vauundare permittentur vteodem loco Leui. 25. memorie proditum est. Et cap. de patribus qui filios suos distaxerunt l. 2. & iusti de patria potest. in glo. licet iam inter Christianos huiusmodi leges non sint in usu. Aliunt tamen apud Aethiopes eundem adhuc vigere morem, quo ad eorum mercatum Lusitani ad navigant. Quod si libere veniunt non est cur mercatura illa crimine vilo denotetur. Veruntamen si quæ iam pererebuit, vera est fama, diversa est sententia. Sunt enim qui affirmant fraude & dolo calamitosam gentem seduci, ineficacique nescio quibus localibus, & astu pellici versus portum, & nonnunquam compelli, & sic neque prudentes, neque quid de illis fiat opinantes huc ad nos transferti & vauundati. Quæ si vera est historia, neque qui illos capiunt, neque qui a ca-

ptoribus coemunt, neque illi qui possident tutas habere vnquam conscientias possunt quousque illos manumittant, etiam si pretium recuperare nequeant. Nam si quæ rem alienam possidet, etiam si mercatu vel alio in isto titulo eam acquiserit, cum primum alienam esse resciverit, tenetur cum pretij etiam dispendio dominio reddere quanto magis liberum natum hominem per iniuriam manu captum astringitur in suam restituere libertatem? Quod si quis id sibi pratexere cogitauerit, quod pieclare cum illis agitur dum pro servitute beneficium eis Christianismi rependimus iniuriam se nouerit esse in fidem, quæ summa est libertate docenda ac persuadenda, tantum abest, vt eorum excusationem Deus amittat. Tertia servitutis species est etiam legalis. Vnde (vt lege citata & ff. de statu hom. l. libertas docemus) servitutis nomen derivatum est, videlicet quod imperatores bello captos vendere neq. occidere solent, sed servare. Et isti dicuntur mancipia, quia victores quos gladio transigere possent manu capiunt, vt seruent. Ac de ista servitute subditur tertia conclusio. Non modo est licita verum de misericordia profecta. Si enim quis gratia sustinenda vitæ libertate se priuat & potest, satius quisque ducere debet servitutis quam mori tradi, est autem latum inter has servitutis specie interuallum. Nam genus illud dominij servitutisque naturalis non plenam attingit rem quam nomen sonat secundum ea quæ precedentij questione explanat sunt. Servus enim secundæ ac tertiæ speciei, quia liber non est quidquid est, domini est, neq. dominus eo vitur in bonum ipsius servus, sed ad suam propriam utilitatem sicuti iumento. Vnde Institit. Per quas personas nobis acqui. §. item nobis, & de acquirendo rerum dominio. l. etiam inuitis quidquid servus acquirat adjudicatur dominio. Quæuis & inter duas istas servorum species non nihil mihi videatur discriminis inspicere. Illi enim qui se inopia prestit servituti manciparunt, quia libere se pretio vendere fugere, iure nequeunt, sicuti neque furari quem vendidissent equum, servos autem bello captos non audeam in has cogere angustias. Est quid in gloss. super eius gentium. dist. 1. qua ait servos in genere non posse auferre, quem sententiam elicit ex c. si quis servus. 17. q. 4. sed tamen

Tertia
conclō.

Quæ
li-
ceat ser-
uis fuge-
re.

T 4 illud

OTO
ure
gibus
DII
15

Quib. re-
bus pos-
sint ser-
ui vti tā-
quā pro-
prij, &
qui serui
hoc pos-
sint.

illud caput solum prohibet non quis seruum ut recedat, sollicitet, quod de emptijs intelligi potest. Neque (ut ror) discrepan-
tia est inter Christianos atq; infideles, quoniam ius gentium gentibus cunctis aquale est. Quamvis Christianis etiam a Christianis captiuis congruentiori ratione fugere liceat, nisi pollicitus quis non fugere suam impignorauerit fidē, quam poro ser-
uare constringitur. Pariformiter mihi videor vere ac legitime inter has seruorum species distinguere quantum ad ea, in quibus tenentur dominis seruire. Christiani namq; a Christianis bello capti, non tenentur ut mancipia seruire, neq; eorum bona, nisi quae tunc in bello praedam deuenierint, sunt dominorum. Imo neq; mancipia, quae ab infidelibus Christiani iure belli arripiunt, sic arbitror quidquid sunt, dominorum esse, ut quidquid vel dono susceperint, vel hereditario iure vel licio ludo fuerint lucrati, teneantur in conscientia dominis exhibere, quoniam enim non sua sponte in illam conditionem inciderint non est eorum miseria tanta afflictione coerenda, quandoquidem, ut est in regulis iuris. Fatores ampliandi sunt, pena vero restringenda. De illis autem qui seipfos vendiderint, aliquotulo est ratio apparentior, quod quidquid sint, domini sunt, iuxta praescriptum legum, quas superrime citauimus, tamen de horum omnium iudicio, iuris pendentes deferendum est. Veruntamen de prima specie seruitutis, longe alter speculandum est. Etenim qui natura est dominus, nequit natura seruis veluti rebus possessis in suum ipsius commodum vti, sed tanquam liberis sui que iuris hominibus in rem ac bonum ipsorum, eos scilicet docendo moribusque instituendo. Quapropter neque illi tenentur, veluti mancipia eis seruire, sed aequitate quadam & honestate naturali, nisi vbi essent mercede conducti. Et per haec satisfieri illis debet qui sciuntur verū iure naturalis dominij possimus Christiani infideles armis infestare, qui pro suorum morum ruditate naturales videntur esse serui? Nullum enim inde ius contra eos acquirimus ut illos subiugando, eo quod seruis illam libertatem non tollit veluti illorum conditio, qui vel se vendiderunt, vel bello capti sunt, & cum fundamentum dominij sit libertas, nullū amittunt suarum rerum ius. Aristoteles

enim non suum constituebat illam seruitutem inter vnā nationem & aliam, verum inter personas eiusdem vrbis & eiusdem domus. Sunt enim in eadem Christianorum vrbē natura serui, qui tamen non subinde possunt suis expoliari, etsi parere natura dominis reuuant. In eo autem quod idem ait Aristot. 1. Pol. c. 3. scilicet quod si cut bestias venari, ita contra eos homines, qui ad parendum nati sunt, possumus bellum moliri, eatenus audiendus est quod illos qui ferarum more palantes oberrant, nulla seruantes gentium foedera sed aliena petentes quocumque grassantur, possumus vi abigere & subigere, & in ordinem cogere. Sed de hoc latius in libello nostro. De ratione promulgandi Euangelium, vbi de dominio & iure, quo catholici reges in nouum orbem oceanicum funguntur, amplius patebit dicendi locus.

Ad argumentum ergo in contrarium respondetur, per seruitutem non contrarij aut proprie derogari naturali iuri haud enim ius naturae prohibet seruitutem, tanquam peccatum, alias nunquam esset licita. Sed (ut 4. sententia dist. 36. auctor est San. Thom.) bifariam aliquid est a natura intentum. Vno modo secundum intentionem primam, quemadmodum generationem intendit, corruptibilis naturae conseruatricem. Altero modo, quantum ad secundam intentionem quo pacto corruptio intendit ut generet. Vnde Aristot. 2. caeli, tex. 37. senium ait esse praeter naturam. Simili ergo ratione aiunt iura, seruitutem esse contra naturam, nempe contra primam naturae intentionem, qua cupit omnes homines secundum rationem studiosos esse. Attamen illa deficiente intentione, ex culpa subsequuta est pena quae est conformis naturae corruptae. Atque inter penarum genera vnum est legalis seruitus. Non ex peccato originali subsequuta est egestas & bellorum turba, quae homines in seruitute adigunt. Quare neque Christianis eiusmodi seruitus repugnat. Christus enim liberos a lege nos tantum peccati & mortis fecit, ut ad Rom. 8 ait Paulus. Nulli tamen nos iuri gentium exemit. Immo ad Titū 3. admonet seruos obedire dominis, & Petrus addit, etiam discolors. Infidelibus qui extra ecclesiam vagantur, & 1. ad Corinth. 7. monet, ut qui seruis vocatus est, seruus maneat. Verum est tamen, quod pro-
pice

pter decentiam Christianæ libertatis consuetudo iam pridem obtinuit, ne Christiani bello capri more mancipiorum seruiant, vt Bartol. adnotauit in l. hostes de capti. & post. reuer. Seruitus autem naturalis nõ in cõdiderit in statum innocentie, vti modo existit, quia nulli essent rudes & ignari, tametsi infantes & pueri non omnia scirent, quæ adulti. Neque fuissent omnes eodem ingenij acumine nati. Fuit ergo seruitus per idem peccatum ingressa, per quod (vt ait Paulus) introuit mors. Quod autem Ambr. ait (vt refertur d. 35 can. 6. die) per ebrietatem obrepsisse seruitutem in orbem, fateor me non intelligere nisi seruum appellet ebrius qui rationi vti orbarus, sic sicut iumentum. Videri autem cuiquam possunt iura supra citata secum pugnare. Afferunt quippe ex vna parte seruitutem iure gentium esse constitutam, ex altera vero Imperatorum esse sanctionem. Haud tamen vllam habent contra pugnantiam. Existit enim seruitus de iure gentium, vt expresse habet Canon Gregorij cum Redemptor. 11. q. 2. vbi ait homines quos ab initio natura liberos pro ulitius gentium iugo substruit seruitutis. Dicitur enim ius gentium propterea quod ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur vero & imperatoria constitutio eo quod Imperatores iuratum illud habuerit, tum more & vsu confirmarunt.

ARTICVLVS III.

Virum homo sit vite sue ac fama dominus.

Restat in hoc tertio articulo de dominio propriæ vite ac fame tantillum sermonis ad iocere. Virum scilicet homo sue propriæ vite ac subinde honoris & fame dominio fungatur. Arguitur enim de vita quod sit sue quisque dominus, ex illo Ecclesiast. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu sui consilij. Relinqueret namque in manu consilij sui nil aliud esse apparet, quam facere eum dominum sui, atque adeo sue propriæ vite. Secundo. Propter quod unum, quodque tale (vt est in Poste. Analyticis) & illud magis est autem homo dominus

reliquorum bonorum propter vitam, ergo excellentius est dominus vite. De fama autem arguitur tertio a parte negatiua quod non sit homo sue propriæ dominus ex illo sapientis præcepto Eccles. 41. Curam habet de bono nomine, vbi custodes institui videtur fame, non domini vt pecunie. Cui & illud accinit Prouer. c. 22. Melius est bonum nomen quam diuitiæ multæ. Quarto arguitur auctoritate Aug. de bono viduitatis, c. 20. quod refertur 11. q. 3. c. Non sunt audiendi, vbi in reprehensionem eorum qui propria negant famam, subdit, Quia nobis necessaria est vita nostra, alijs vero fama nostra, Quibus verbis insinuare vt dominium fame nostræ non esse penes nos sed penes rempublicam. Item primo de Ciuitate Dei, cap. 20. ait, illo præcepto. Non falsum dices testimonium, prohiberi quemque aduersum se falsè testari, sicut aduersus proximum. Quemadmodum alio præcepto, Non occides, vna & proximi homicidium & proprium prohibetur. Ex hoc ergo arguitur. Pariter hæc duo præcepta prohibent tam testimonium aduersus propriam famam, quam proprium homicidium, & ex hoc secundo colligitur hominem non esse dominum vite, ergo ex altero, pariter elicitur neminem esse dominum sue propriæ fame. Contra partem autem affirmatiuam prioris membri extat illud Sapient. 16. Tu es Domine, qui vite & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis, vbi solus Deus insinuat, vite dominus de fama autem in contrarium facit quod ipsa & honor connumerant in bonis proprijs acquisitis, quibus ad felicitatē vtuntur, ergo sicut quisque vti potest facultatibus suis & possessionibus sic ut in alienando nemini faciat iniuriam, ita vti potest honore & fama, atque adeo simili modo talium bonorum homo est dominus.

Esi duo hec quasita contrarijs responsionibus dissoluatur coniugauimus tamen ambo sub una disputatione, ut contrariæ ipsorum rationes e regione oppositè appetitus res ambas elucidarent. Ad questionem ergo respondetur quatuor conclusionibus. Prima est. Homo non est sue vite dominus. Probatur primo tam auctoritate Sapientie modo citata, quam ex illo Deuterono 22. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Quibus locis probatur dominum vite nostræ Deum sibi reseruasse. Deinde ab effectu

Prima
conclus.

effectu probatur ratione, quæ a definitione dominij supra posita colligitur. Dominus rei cuiusque ille est, qui citra iniuriam, quæ cuiquam irrogetur, potest illa, ut libuerit, uti etiam vsq; ad eius dispendium & consumptionem, homo autem occidere se non potest, lege iustitiæ id vetante, ergo nemo est suæ vitæ dominus. Meminerim legis iustitiæ, ne quis obijciat legem etiam prohibere, ne quis bona sua exteriora absque violo fructu dilapidet, quorum nihilominus est dominus. n. vero licet lex charitatis, quæ se quisque & sua diligere tenetur, id prohibeat, non tamen lex vlla iustitiæ, & ideo citra iniuriam potest talia bona effundere tãquam verus dominus. Præterea, pupillus alienare vetatur bona quorum est dominus, non tamen lege iustitiæ, ut quæ prohibet aliena furari, sed ut propria custodiat. Secus autem de vita, lege enim iustitiæ prohibetur homo se occidere, sicut & alios, quia non est magis dominus suæ, quam alienæ vitæ. Sed ais, hoc est principium petere. Inde enim monstratur, præceptum ne se homo interficiat, esse præceptum iustitiæ prohibentis rem alienam auferre, dicere. n. quis potest esse tantum iussione charitatis similem alteri quæ prohibemur bona nostra per prodigalitatem decoquere. Arguitur ergo secundo, ne petitio principij censetur. Si homini dominium concessum est proprie vitæ, hoc esset, ut aliquando posset illam dispendere & a se alienare, sicut potest iustis de causis alia bona, nam frustra est potentia & facultas quæ nullam ob causam quouis colore censetur iusta, potest se vitæ priuare, ergo signum est non esse dominum. Tertio arguitur a priori & a legitima causa. Si aliquo iure homo esset vitæ dominus, id esset naturale, aut diuinum, aut humanum, naturale autem non, quoniam primum naturalium appetitu, atque adeo temporalium summum est, quo vnæqueque res appetit se conseruari in esse, iuxta illud demonis, sed tamen verum apud Iob, Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua. Quare nulli rei natura tribuit seu qualitates seu instrumenta quæ in suam essent interuentionem, sed illa quibus conseruaretur, ut igni calorem, & aquæ frigiditatem, & cunctis animantibus suas debitas qualitates, ergo ius naturæ neutiquam permisit

homini se interimere, atque adeo nec ei tribuit vitæ dominium. Cum autem ius naturæ effectus munusque Dei sit, fit ut nec iure diuino positio cõcessa sit talis facultas. De iure autem humano clarum est, eo vel maxime, quod nec diuinum nec humanum de hac re vsquam legitur verbum. Nam Gen. i. vbi factus est homo omnium dominus, etiam animalium, quæ ideo in suos usus mactare potest, non simul tradita ei est suæ vitæ potestas. Ecce conclusionis origo. Cum vita sit fundamentum bonorum omnium temporalium quam quidem vitæ homo non per se acquirit, sed Dei beneficio parentumque opera recipit, non deuit illi concedi eius dominium, sed ut Deus eius auctor id retineret, ut nefas hominibus, in iussu ipsius de vita, in quam ipse per se non ingreditur, exire. Id quod & lumine naturali notum fit. Sic. n. ait Lyricus, & Nemini iniussu Regis de vita exendum. Sed de hoc iterum lib. seq. sub titulo De homicidio. Constitutus ergo iure naturali ad diuinum homo est suæ vitæ custos, porro quæ sustentare tenetur, non autem dominus. Quod si contra obijcias, hominem posse etiam priuata auctoritate vitæ pro amicis exponere, imò et ad defendendum sua propria bona, posseque membrum saluæ gratia abscindere, cū tamen membra sint pars vitæ, quæ omnia attestari videntur dominij penes hominẽ esse suæ proprietæ vitæ. Respondetur, nequaquam id consequi, nam membra abscindere non licet nisi in custodia vitæ, & vitam exponere pro amico vel bonis temporalibus non ad hoc reducitur, quod est hominem se occidere, id quippe illic non intenditur, sed ad hoc quod est mortẽ perpeti, ne homo deferat virtutum officia, quod tam diuinum quam naturale ius approbat. Secunda conclusio. Non solum homo priuatum, verum nec reipublica nec princeps absolutum habet dominium vitæ subditorum, sed solus Deus. Hoc patet quoniam princeps non potest in nocentes vlla ratione interficere, sed solum nocentes, aut qui tales fuerint legitimo testimonio probati ad vindicanda crimina, id quod non arguit principem esse dominum vitæ, sed iudicem malefactorum. Potest præterea in bello ciues obijcere periculo mortis ad defensionem reipublicæ, sed nec hoc indicium est dominij vitæ, sed huius prioris quod sit reipublicæ custos. Igitur quoniam

audie.

ad idem qui se vel alterum necauerit, iniuriam facere reipublicæ, quod Aristotel. ait lib. 5. Ethic. cap. 11. neutiquam ideo re-
 tetas, quod dominium vitæ sit penes rem-
 publicam, sed eo, quod ei custodia, ac tute-
 la vitæ cuius commissa est, ipsaque sola
 potest homines vitæ muliare. Tertia conclu-
 sio, Deus est abolitus vitæ Dominus, nem-
 pe qui non solum, tanquam iudex puniend-
 do, vel tanquam custos defendendo, sed ab-
 solutè, tanquam humana vitæ auctor pot-
 est homines morti tradere, sicut vnusqui-
 libet iumentum suum, sua tamen inenarra-
 bilis misericordia est, quod nunquam hac
 absoluta Domini potestate vsus est, nec in
 vitam nostram, nec in reliqua bona. Ete-
 nim si Hebræis iussit, vt expoliant Egyp-
 tios, iusto id iudicio fecit, quoniam Egyp-
 tii mercedem eis debeant pro seruitio lu-
 ti, ac lateris. Et si Oicæ præcepit, vt ex me-
 ritrice filios tolleret, quod tanquam Do-
 minus corporum poterat, credibile tamen
 est Prophetam illam prius dixisse in vxor-
 em, vt eam iure etiam humano cognos-
 ceret. Et si Abrahæ tanquam Dominus
 vitæ præcepit, vt filium in sacrificium
 immolaret, id tamen post non permisit.
 Et si Exod. 32. præcepit per Moysen, vt
 vnusquisque occideret fratrem suum, id iu-
 sit tanquam vindex conflati vituli. Vide
 ergo quam contra naturam sit immanitas
 illa (si vera fama est) Turcæ, & quo-
 rundam barbarorum Principum, qui in
 ea sunt cecitate, vt se dominos existiment
 vitæ subditorum, ita vt possint illos absque
 vlla, vel culpa, vel causa, veluti pecora,
 trucidare. De fama autem, quia id cop-
 iosis in nostra relectione tegendi, & de-
 tegendi secretum, tractauimus, vnica hic
 conclusione, quæ sit ordine quarta, satis
 est respondere, contraria illi quæ asserta
 est de vita. Homo dominum obtinet ho-
 noris sui, & famæ, nempe vt possit illis
 veluti pecunijs vt, licet pretio sint ma-
 iori estimanda. Scio equidem multos,
 etiam ex nostris, vt Caietanus diuersam
 secunda secunda quæstione 73. & in sua
 Summa, sequi sententiam, semper mi-
 hi tamen hæc gratius arrisit. Ad intel-
 ligentiam autem huius conclusionis ad-
 ducenda est in iudicium contraria sen-
 tentia, vt opposita iuxta se posita ma-
 gis eluceant. Triplex est nostrorum bo-
 norum genus, Primum est vita, postre-

imum temporalia bona, medium honor,
 & fama. Et quidem de extremis nulla est
 disceptatio, quin omnium est confessio,
 neminem esse vitæ suæ Dominum, vt pos-
 sit se vllam ob causam citra iniuriam ne-
 care, sed esse iniustitiæ scelus. Et per con-
 trarium extremum farentur esse quemcum-
 que bonorum exteriorum dominum, sanè
 quæ potest citra cuiuspiam iniuriam alie-
 nare, ac dispendere. Opinio ergo nostræ
 contraria, collocat honorem, & famam in
 ordine vitæ, nos autem in ordine bonorum
 exteriorum. Et ratio nostra prima est su-
 periori contraria. Homo verè, ac legitime
 est suorum bonorum omnium dominus,
 vt citra cuiuspiam iniuriam, quæ proprie
 sit contra iustitiam, possit illa dispendere,
 ac negligere, illisq. vii, honor, & fama sunt
 propria hominis bona, ei iure naturali con-
 cessa, atque ab ipso acquisita, & aucta, neq;
 vlla iustitiæ lege, si est priuata persona, pro-
 hibetur illa dispendere, ergo nemini iniu-
 riam facit, si illa rejiciat, atque adeo est ve-
 re eorum dominus. Dixerim nulla iustitiæ
 lege, quo verbo res tota detegitur. Prohi-
 bemur enim charitatis lege, qua nos & no-
 stra diligere tenemur, prodigos esse hono-
 ris, & famæ (sicuti & externarum faculta-
 tum) ne absque causa ea negligamus, vt pa-
 ter locis supra citatis, Curam habe de bono
 nomine, &c. nulla est tamen iustitiæ lex que
 nos vetet eadem expendere, tanquam alie-
 na. Atque hoc est, quod probare intendi-
 mus. Enimvero de vita extat (vt nuperri-
 me dicebamus) Deuteronom. cap. 23. Ego
 occidam, & ego viuere faciam, & Sapient.
 16. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis ha-
 bes potestatem. Ex quibus colligitur mi-
 nimè nos esse vitæ dominos. Atque his ac-
 cedit naturalis ratio. Vita namque funda-
 mentum est omnium bonorum tempora-
 lium, quam homo ipse non acquirit, sed di-
 uino beneficio, parentumque opera reci-
 pit. De honore autem, & fama nullibi tale
 legitur. Imò ratio naturalis contrarium do-
 cere videtur. Honorem enim, & famam, vt
 proximè dicebamus, nos ipsi post receptâ vi-
 tæ acquirimus, & cõparamus. Adde qd ho-
 nor, vt 1. & 10. Ethic. ait Aristot. præmium
 virtutis est, virtus autè naturalis saltè pro-
 prium opus est nostrum, per cõcursum gene-
 ralem Dei, sicuti & virtus supernaturalis,
 quodammodo est nostra per eius singulare
 auxilium. Item honor, & fama, vt ibidem
 ait

Opinio
 Caiet.
 Opinio
 Aucto-
 ris.

OTO
 URE
 gibus
 DIII
 13

Tertia
 conclusio.

Quarta
 conclusio.

ait Arist. pars sunt felicitatis, felicitas autem proprium nostrum bonum est, sumus ergo eorum domini, ut si velemus illa prodigere, nemini faciamus iniuriam, nisi quis persona esset publica. Loquimur enim secundum rei naturam omnibus circumstantijs nudam. Et confirmatur hæc nostra sententia auctoritate D. Thom. secunda secundæ, q. 64. art. 5. ubi ait, q. occidens seipsum non solum facit contra charitatem, sed contra iustitiam respectu reipublicæ, cuius est vita hominis. De fama autem nihil simile subinfert. Quia vero in solutione ad tertium contrarium de ipsa sentire videtur. Ait quippe licite posse hominem de seipso disponere quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur, sed transitus de hac vita ad aliam feliciorē, non subiacet libero arbitrio hominis, sed potestati Diuinæ, & ideo nemini mortem oppetere licet. Videtur ergo vniuersa hominis bona subiecisse eius dominio præter vitam. Secundo, conclusio hæc lucidius probatur ex his proximis verbis S. Thom. Si non essemus aliter domini famæ, & honoris quam vitæ, sequeretur quod nullo sine, neque propter ipsam vitam spirituales ad euitandum peccata, & consequendum vitam æternam possemus honorem famamque postponere, & abijcere, quod planè absurdum est. Consequentia patet, quoniam (vt loco modo citato auctor est D. Tho. & in lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 20. August.) nec causa fruendi æternæ felicitate liberum est homini mortem sibi confiscere, atque adeo neque qui cognosceret vitam temporalem esse sibi pestiferam ad salutem animæ, manifestamque inferni causam, posset se illa priuare. Longè tamen secus de honore, & fama. Equis enim ambigat quin si persona priuata rescisceret famam sibi, & honorem impedimento esse ad vitam æternam, posset talia bona subterfugere, & oblata negligere? Quin vero etiam si esset persona in dignitate constituta posset magistratu excedere, honoresque, ac famam posthabere, ergo est homo dominus honoris, & famæ, aliter quam vitæ. Iam idem Diuus Ambrosio teste confirmatur, si eius vera est historia, ubi legitur feminas in cubiculum inclusisse, vt per illam infamiam eriperet se ne in antro eligeretur. Et Augustin. multa suorum peccatorum de-

Factum
Ambrosij
dubium.

tegit, & Anselm. amissam virginitatem lamentabiliter deporat quod illis profecto nefas esset, nisi propria essent fama domini. Tertio idem patet, quia vitam nemo potest, vbi inuaderetur, sibi adimere, vel alterius detrimento, puta fugiendo, vel alia simili via, famam vero quis potest, modo sit persona priuata, cum sibi auferret relinquere, ac desicere, etiam vbi illam possit iuri. Sententia est S. Thom. 2. 2. questio 37. articulo 4. ad primum, ubi ait, quod in cuiusque arbitrio est detrimentum tæ fame pati, nisi hoc vergat in periculum a'iorum. Nequiterat profecto aperius affirmare hominem esse dominum suæ fame. Quarto arguitur. Et si fama, & honor præstantia sint bona, quam pecunia, tamen ingens acernus pecuniæ plus æstimatur humano vi quam tenuis honor, & fama, quare potest repensatio honoris, & fame fieri per pecuniam, ergo si homo est pecuniæ dominus, est etiam & fame. Quinto id confirmatur Redemptoris auctoritate, qui nos ipsam dorem omnium bonorum temporalium, honorum scilicet, & gloriæ humanæ, de spectui habere admonuit, nempe vt honores, & primas sedes, & secularem fastum fungeremus, tantum abest vt nos illa obligaret seruare, perinde atque vitam. Hunc articulum in hac materia domini adhibere operæ pretium duximus, qui esset plurimum aliorum locorum huius nostri operis fundamentum. Hinc enim questione sexta elicienda est responsio illius questionis, an liberum sit homini restitutionem remittere iuxta famæ, quod contra aduersam sententiam concedemus. Item lib. sequenti in materia de detractione per hoc examinabimus quale quantumque committat crimen qui seipsum infamat, & vitium id aliquando liceat. Enimvero vt perfunctorie impræsentiarum hæc prælibemus, cum persona priuata per sui criminis detectionem se infamat, nullatenus contra iustitiam peccat, neque vlli iniuriam irrogat, quare genere suo non est, nisi veniale contra sui ipsius charitatem, licet grauius, quam pecuniam prodigere, quia fama pretiosius bonum est. Potest tamen fieri mortale, si de sua se iactando turpitudine id faciat. Vnde Dauid, Quid gloriæ in malitia?

malitia? Et Esaiæ. 3. obiurgantur qui peccata sua sicut Sodoma prædicant. Item si sit persona publica, qui famam suam & bonam exitimationem in bonum subditorum obligatam habet contra iustitia mortaliter peccaret. At tamen qui non in vanum, sed bona causa tale occultum crimen suum propalaret, ut si latro quo acerbitatem tormentorum euaderet, certe nihil delicti committeret, quin forte probe id ageret. Immo verò si mentiendo se tunc infamaret, quavis culpam mendacij admitteret, non tamen esset perniciosum, atque adeo neque genere suo mortale. Secludimus tamen semper personas publicas, præterea absurdissima nefandaque flagitia, quæ aures exhorrescunt, nam de illis se hominem infamare, vix posset a lethali scelere excusari.

Ad primam. Ad primam igitur Ecclesie auctoritatem respondetur sensum esse, quod Deus fecit hominem dominum suarum actionum, hoc est enim relinquere in manu sui consilij,

Ad. non tamen inde sequitur esse dominum vite. Ad secundum negatur illud axioma Philosophi, Propter quod vnumquodque tale, &c. apte ad rem præsentem accommodari. Essent enim nos verum dominos propter sustentandam vitam. soli arguit nos esse custodes vite non autem dominos. Sumus etenim domini actionum propter amicitiam Dei comparandam, tamen non sumus eiusdem gratiæ diuini & amicitie domini. Auctoritas autem Ecclesie tertio loco allata de fama id prorsus conuincit, quod tenemur præcepto charitatis nostri curam habere, honoris, & famæ, non tamè quod contrarium delictum in persona priuata sit iniuria contra iustitiam, sicut si quis se occideret, quo unius scelere & in Deum iniurius esset penes quem dominium est vite, ac subinde in rem publicam, quæ eiusdem est custos. Adde quod modus procurandi bonum nomen, ille est penitus ut eum habere colendi virtutes quas, veluti membra sequitur honor & fama. Et ideo in bonum virtutis possumus illa, si opus est dispendere, tanquam veri illorum domini. Auctoritas autem prior argumenti nihil nos oppugnat, nam si ex illo secundo membro, quod fama nostra est alijs necessaria, inferre contenderes dominium, eius non penes nos, sed penes rem publicam esse pariter ex prior quo ait vitam nostram esse nobis necessariam, inferres dominium

vite nostre penes nos esse, quod Aug. non concederet. Hoc ergo præcise nos admonet, ut non simus negligentes propria famæ, quæ possumus reipublicæ seruire, ut sine legitima causa illam despiciamus, & maxime quando sine scandalo non possumus illam prodigere. Loquebatur enim mulieribus quibusdam quæ cum egregio sanctitatis loco haberentur in populo, molebantur humilitatis prætextu sinistram, de se suspensionem generare, ut vilius assumerentur, per quod scandalum dabant. Posterior vero eius auctoritas primo de Ciuitate Dei, quæ Paulo vrgentior est, hoc solum conuincit, quod illo præcepto, Non falsum dices, prohibemur testimonium aduersus nos ipsos dicere, quia hoc est contra charitatem, ut subiuncta eius verba docent, ratio tamen inde consequitur, ut sit perinde peccatum iniustitiæ, ac si te occideres, aut falsum testimonium proximi proferes, detegeres se secretum crimen. Quocirca ex illa præcisa forma præcepti, Non occides, non colligitur proprium homicidium esse contra iustitiam, sed esse peccatum. Alia namque nos rationes erudiunt, quas supra institimus non esse nos dominos vite, ex quibus concludimus esse contra iustitiam.

Ad posteriorē argumēti locū.

QVÆSTIO III.

DE RERVM DIVISIONE.

ARTICVLVS I.

Vtrum humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa.

Post constitutum iam subiectum quam obiectum dominiorum, ordo postulat ut tertio loco de eorum diuisione differamus. Atque a parte negatiua more nobis conueto arguatur ut supra de seruitute. Iuri naturali nullum humanum contrarietate potest, quod autem bona huius mundi in commune possidemur, obiectio est naturalis iuris, ut patet, Genes. 1. vbi

OTO
LIT
GIL
DIT
13

vbi homini in commune concessa est rerum possessio. Idemque affirmat Isidorus lib. 5. quod refertur distin. 1. cap. ius naturale. Neque vero tunc tantum integra natura, verum & postea iam corrupta, simile legimus Genes. 9. Noe dictum & filijs eius: Crescite, & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implere eam. Vbi Deus nihil videtur voluisse fore diuisum. Secundo id apertius confirmatur sententia Clementis in epistola 4. quæ refertur 12. q. 1. can. dilectissimis, vbi legitur, Communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc dixisset esse suum, & alius istud, & sic inter mortales facta est diuisio, iniquitas autem contraria est iuris æquitati. Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nam si omnia in commune possiderentur, multo esset firmiter inter mortales amoris nexus. Nam cum vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum, si nihil haberent diuisum nihil restaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordijs Hierosolymorum ecclesie, quo feruentius omnium amor coalesceret (quod in acta Apostolorum relatum est) in communi vivebant, atque hoc exemplum monachorum vitæ instituta sunt. Quare Augustini regula. Sit vobis anima vna & cor vnum in Deo, & non dicaris aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia. Innuens cordium vnitatem non aliter uegetari posse quam ablegatis, Meum ac Tuum. Id quod nec Christianum illum Poetam latuit, qui ait.

*Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent. pa. sine lito foret.*

Atque hac de causa illud axioma celebratissimum semper fuit, Amicorum omnia sunt communia. Qua vtiq; ratione sancti patres illo idiomate semper loquuntur, ut omnia sint communia, vt Aug. sup. Ioan. tract. 6. & habetur distin. 8. can. quo iure. Et Ambros. 47. distin. sic: hi. Nemo dicat proprium, quod commune est. Chrysost. super Lucam ca. 6. A Deo percipimus omnia, quod autem dicimus, Meum & Tuum, mendacij sunt verba. Ne uti quam ergo heuit diuisionem rerum facere.

Contraria est sententia Christi Redemptoris nostri, Mat. 21. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

De hac questione etiam inter philoso-

phos depugnatum olim fuit. Enimvero Plato (cui Aristoteles hanc reipublicam in fronte Polit. ascribit) omnia contendeat debere esse communia, non modo possessiones, verum & vxores & natos. Quamuis Socrates apud alios feratur talis reipublicæ primus auctor, quam Plato in Timæo inducit loquentem idemque ipse Aristoteles statim cap. 4. insinuat: Meminit quoque idem Plato de huiusmodi reipublica, quinto dialogo de reipublica. Hanc autem nimiam rerum communiatem ea ratione conabantur persuadere, quam modo nos formabamus, nempe ut omnium corda in vnum maxime coadunarent ac compingerent. Isti autem non erant digni, qui audirentur, quod naturam nostram in ea profus innocentie sinceritate contemplabatur, in qua a Deo per misericordiam creata fuit, nescientes a parente nostro per iniustitiam fuisse inde depulsam.

Responsum ergo huius quæstio, quinque conclusionibus constat. Prima est: Vt statui innocentie concurs erat rerum possessio in communi præterquam vxorum, quæ possessionis figuram ius nature docebat, sic & conditioni & nature corruptæ vique adeo congruens est dominiorum diuisio, vt citra miraculum ne utiquam posset alter genus humanum longo seculo durare, Prior pars per se ipsa liquet: Tunc enim temporis, terra, vel inculia, sua sponte fructus tulisset, vel illa indignisset per praua cultura, quam refugisset nemo, vt sic illud intelligamus Genes. 2. Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum. Et præterea neminem rerum tunc audirent exercuisset. Nam post peccatum dictum est, In labore vultus tui vesceris pane tuo. illum quippe ætatis florem olfaciebat illic Ethnicus ille,

*Iste quoque immunis, vniuersoq; intus,
nec ullis,*

*Sauci a vomeribus, q. se dabat omnia tellus,
Consuetique cibis, nullos cogente creatis.*

Quapropter nullum extitisset periculum aut q. fructus terræ deficerent, aut q. vlla inter felices illos oriretur discordia. Posterior autem pars ex duabus contrariis radicibus probatur. Illam enim seu Socraticam, seu Platoniam vxorum naturamq. communitatem non opus est mult-

tis hic concuti, vt eius appareat absurditas. Primum enim eadem charitas, quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebant enim illi Philotophi, quod tunc omnes viri vocarent quamcunque mulierem: Mea vxor, & pueros omnes, Mei filij: & iuuenes seniore[m] quemlibet, Meus pater. Id autem optime Aristoteles redarguit. Si enim intelligerent nomen. Omnes collectiue, verum esset, complexim nam omnes senes essent patres illorum filiorum. Attamen perparum id ad charitatem referret. Esset enim tunc tenuis exilisque ille amor in tota republica, sicuti mellis tan illud in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Immo inde citius langueret amor, nemo cognosceret suum proprium seu filium, seu patrem. Si autem intelligerent diuisiue de singulis, nempe quod singuli essent singulorum filij, id certe plurimum ad amorem conduceret, sed tamen est impossibile, quia vnus nequit esse nisi vnus matris filius, & forte nisi vnus patris. Quinetiam inde fieret neglectus filiorum, quod raro quis cognosceret suum proprium, Ad hæc, sepe de lineamentis vultus depræhenditur proles, cuius sit patris ob idque tunc non possit non esse propensior animus illius hominis in suos liberos, quam in alienos. Itaque natura ipsa illi confusæ communitati reclamabat, præterquam quod post collapsam naturam fieri non posset minus quin inter homines iurgia oborirentur, ac subinde inter incertos patres, & natos, tum impia fierent eedes, tum nefandi inirentur amores & coitus. In summa, adeo est naturalis vxorum naturæque distinctio, vt etiam natura integra, vbi nullus patebat locus prauis istis affectibus, non fuisset intrusa absurda illa vxorum permissio, sed quisque haberet suam. Nam erunt, inquit, duo in carne vna. Expediebat namque etiam tunc, vt quisque nosset qua esset necessitudine, & sanguinis glutino cum alijs coniunctus. Et quamuis lex prisca, gratia propagandi peculiarem Dei populum in hoc dispensauerint, nunquam tamen vt vna vxor duobus nuberet vitis sane vt caueretur prolium in certa turba. Hac ergo de lira communitate prætermisâ, reuertamur ad demonstrandum quam sit congruens naturæ corruptæ possessionum diuisio. Idque

ex duabus corruptis radicibus, nempe ex humana negligentia, & ex cupiditate. Etenim dum terra ex vna parte ob hominis rebellionem ei ipsi rebellans, spinas & tribulos ferre caput, sudoreque humani vultus indigere, vt hominem ipsum aleret, atque homo ex altera posterum ligni vetiti tam multis fuit cupiditatibus oppletus ea fuit rerum possessio necessaria, quæ rei vtrique commodissime seruiret scilicet, & terre colenda. ne fructus deficerent & reprimende humana auaritia, quæ vix satari potest, talis autem possessio esse non potuit in cõmunibus ergo necessaria fuit diuisio. Probatur hæc postrema subsumpta. Nam (vt ait loco citato Arist.) rursariam intelligere possumus hanc in communi possessionem, nempe quod vel fundi essent proprij, fructus vero communes vel contra, vt agri essent communes, post vero fructus diuisi, aut qd & agri & fructus essent communes. Si primum largiris, tunc ansam porrigis discordijs quia tunc labores essent impare, nam qui plus haberet soli plus laboraret, fructus tamen pariter cunctis pro cuiusque necessitate obuenirent, & tamen nemo equanimiter ferret, non tanto plus fructuum perciperet, quanto plus hausisset laboris. Si autem agros vellent esse communes, inde occasio nem homines nancisceretur ignauia & sordida. nam ineffabile est quam sit ardens amor ad propria, quamq; deses & languens ad communia, sicuti dum multi serui, eo peius seruitur, quod quisq; alios expectat, vt faciat quæ ipsæ eras facturus. Hunc quippe in modum tali reipublicæ vsu veniret. Quæ utiq; ratione maligne proueniret fructus. Idemq; sequeretur in commodum, & si fructus & fundi essent communes. Ac subinde aliud, quod præ humana rerum siti tunc pro se quisq; contenderet, quantum posset fructuum arripere. Per quam viam necesseratur pacem & tranquillitatem ciuium, & quam illi philosophi fauebant, amicitiam perturbari. Secunda ratio sumitur ex debito ordine in republica, qui aliter nequiret cum decoro seruari. Necessarij quippe sunt diuersi ordines, diuersæque classes hominũ, vt Socrates ipse agnouit. Tres n. ordine, constituebat, scilicet agricolarum, quibus connumerandi sunt opifices, & eustodum, nempe militum ac nobilium, tutamini reipublicæ adscriptorum. Et tertio legum prudentum, qui ius dicant, & de

Triples rerũ cõitas impugnat.

Tres hominũ ordines secessarij rebus

OTO
URE
GILAS
DIT
13

rebus dubijs respondeant. Hinc ergo arguitur: Si omnia essent communia, vnusquisque recufaret agricolarum onus anhelareque vt esset miles. At imminente bello, nisi propria essent statuta premia, omnes se periculo subducerent, quotquot de nique possent ad gubernacula inhiarent. Mox, cum isti supremæ classis plurius indigerent, succederet vt alijs maiora onera, alijs vero maiores honores decerneretur. Quod, nisi essent dominia diuisa, non posset non vehementer. Respublica inquietari. Tertio eadem vtorem communitate tollitur temperantiæ virtus, qua quis abstinet ab alieno toto, sic concessa possessionum communitate tollitur, & virtus liberalitatis, quæ non infimum est reipublice lumen. Qui enim proprium non habet, liberalis esse non potest, & qui omnia possidet, alienæ liberalitatis non eget. Et sic periret virtus suscipiendi hospites, & peregrinos, succurrendique miseris ac subinde animorum gratitudo pro susceptis beneficijs. Est ergo assertio diuisionis: erit eo gradu certa, vt eius negatio hæretica sit, vt ait Augustinus lib. de hæred. vbi 40. loco Apostolorum hæresim refert, qui illo se nomine iactabant, eo quod in suam communionem non recipere vtentes coniugibus, & res proprias possidentes. Et in Concilio Constant. de hoc etiam damnatus est Ioannes Hus, qui clericos posse negabat proprium quidquam possidere. Quod si arguas, per rerum diuisionem non satis itum fuisse obuiam huiusmodi malis ac reipublice incommodis, nam & sunt modo p.p. hominum ignauam incultam terram, & homines ambitione, ac reum sit inferentem, se in aliena iura, & id genus reliqua mala: Respondetur non esse necessarium ad æquitatem legis vt perfecte finem assequatur suum, satis quippe est illa pro sua facultate stabilire, qua ad illum finem accommodantur, nam efficiens hominum libertas nullis potest habentibus in totum compesci. Secunda conclusio. Et si communitatem diuisum possideri, vt suum quisque iustitiæ lege cognoscat ab alienoq. manus abstinere tamen quantum ad usum, debet permisericordiam & liberalitatis benignitatem esse communes, vt qui abundat, det egenti, & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius

coalescit, quam si omnia communi dominio possiderentur. Hinc namque elicitum illud axioma est. Amicorum omnia sunt communia. Tertia conclusio. Prima rerum externarum diuisio facta fuit iure gentium, licet postea iure ciuili plures accesserint. Iam enim i. libro quaest. 5. ius humanum hæc duo sectum est. Patet hac ratione conclusio. Porro dominium ab orbe condito (vt supra diximus) cepit. Tunc enim primum Deus habere cepit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angeli quam homines iuxta naturam & iure ceperunt esse domini suatum actionum, vt ille a libertate creatori seruirent. Quo fit, vt aliqua dominiorum diuisio iure naturali facta fuerit, nempe hæc actionum, & quod homo habet proprii honoris & famæ. Haud enim iure gentium, sed naturali factum est cuique proprium. Possessionum autem (vt prima conclusio docuit) non fuit facta distributio ante peccatum, sed post statim, nam inde (vt diximus) enata est ratio diuisionis. Quocirca cõfessum legitur inter duos fratres diuisa esse pecunia, obtulit quippe Cain. de fructibus terræ, & Abel de optimis sui gregis. Quod si sua non essent cuique propria, nullam mereretur, vel Abel laudem, vel Cain vituperationem. Dicitur autem diuisio facta iure non naturali sed gentium propterea quod ius naturale nulla indiget ratiocinatione, sed scriptum est in cordibus, vt coniunctio maris & feminae, ius vero gentium est aliud quod collatis principijs ratio cuiusque infert. Et ideo dicitur gentium, id est hominum, quibus proprium est ratiocinari. Etenim ex principijs nature corrupte docta fuit statim familia. Ad eam deinceps in vniuersum gentes, vt suum quisque possideret. Quod si quæras, quis primum huiusmodi diuisionem fecit? sunt qui respondeant, Adam primum fuisse diuisorem, verum: men alij contra arguunt ipsam non habuisse regiam potestatem: auctoritatemve reipublice coercitiuam, sed tantum fuisse patrem familias, qui non potuit filijs distribuere nisi proprium peculium. Attamen argumentum hoc non est ita multum vehemens, tum quod forsan (licet nullibi legatur) auctoritate habuit principis, ipso forsitan iure, quod fuit primus solusque parens humani generis. Nam verisimile non est vt aliquo esset ipe mundus absq. humano principe,

Hæresis est negare rerum diuisionem.

Secunda conclusio.

eipe, qui posset malefacta vlcisci, tum etiã quod iure etiam paterno potuit suas facultates, quibus amplissimis affluebat, distribuere filijs. Immo neque esset absurdum dicere, fuisse dominum totius orbis, quãdo quidem mundus propter hominem factus est, & tum ipse fuit solus. Neque erat mundus tam frequens hominibus, quin posset illos per suos ministros regere. At vero quãtum ad diuisionem de iure gentium, non est nobis necesse hisce angustijs coerceri. Illa enim, que tali iure statuntur, neque indigent principe, neque vllõ, reipublice conuentu. Hac nanque ratione ius gentium differt a ciuili, quod scilicet ratio ipsa singulos seorsum homines illud docet. Quare ex condito poterãt fratrum singuli, ac de nepes nepotes ac pronepotes singulos fundos & agros occupare, & peculium auferre ipsa docente ratione, vt res dominorum necia, primo occupanti cederent, ab eisdemque alij abstinerent, vt habetur. Insitu. de iure perso. §. fere. Quod enim inquit, ante nullus fuit, id naturali ratione occupanti conceditur. Et in hoc quod dicitur naturali ratione intelligit ius gentium, id ex principijs naturalibus colligitur. Sic enim legitur, Cain urbem adificasse, & Genes. c. dispersam esse propagationem. Noe ad diuersas regiones & insulas orbis. Sic statim cap. 11. disgregatam progeniem Nemrod, & eorum multitudinem, qui cum eo conspirauerant, vt turrim extruerent. Sic & statim, Genes. 13. legitur diuisio facta inter Abraham & Loth. Ecce vniuersa terra coram te est: recede a me obsecro: si ad sinistram ieris, ego dextram tenebo: si tu dextram elegeris, ego ad sinistram pergam. Ex quo fit, non solum diuisionem in genere, vturum & quod ista nationes hanc regionem possideant, & alia aliam, esse de iure gentium. Contra quam Caiet. 2. q. 99. artic. 2. opinatus est. Etenim San. Thom. dicit in solutione ad primum, quod diuisio rerum pertinet ad ius posituum, & tamen q. 57. dixerat esse de iure gentium, existimans Caietan. diuersa esse dicta, intulit quod diuisio in genere est de iure gentium, appropriatio tãmen in particulari, de iure positivo, hoc est ciuili. Attamen S. Thom. ius posituum extendit ad omnes ius humanum, vt includat ius gentium. Secundum autem conclusionis membrum, nempe iu

re postmodum ciuili, hoc est singularium ciuitatum & regnorum multa esse adiudicata particularie dominia, clarissimum est. Inde nanque temporum lapsu reipublice imperium suum, & regnorum dominia in reges transtulerunt, vt habetur leg. Quod principi placuit, si de constituto, principi. Atque inde per legem. Aggriam communes agri diuisi, & iure diuino positio (vt supra diximus) promissa est, donataque. Chananaeorum regio Israelitis, ac Sauli Dauidique regnum, & post Leuitis decima, & nunc ecclesiasticis. Quarta conclusio, Complura manserunt communia iure naturæ, quorum dominia ius gentium dispartiri nequiuit. Puta locus, vt ait illic Aristoteli. nempe ciuitas, itinera & cæc. Et vt refertur eodem Institut.) elementa, videlicet aer, aqua, littora, & portus, pisces, fera, aues, & cæc. Iure enim naturali, & permissione iuris gentium, piscatio, & venatio communes sunt, licet iure postea ciuili, forsã non tam aequitate, quam licentia, & consuetudine, plus nimio interdicitur sint.

Quinta conclusio eademque facilis est. Translatio dominiorum omni iure fieri potest. Primum enim suppositis per rerum diuisionem peculiaribus dominijs, & possessionibus, iure naturali libertatis quo liber est homo, suorum dominium in aliu transferret. Tum spontanea donatione, tum etiã quacunque alia libera commutatione, scilicet vendendo, cambiendo, & cæc. vt l. bro proxime præcedenti adnotauimus, & in subsequenibus fuis expenditur. Præterea & hereditariam successionem filiorum in bona paternã iure gentium arbitror fuisse constituta. De hoc enim ratio naturalis statim vniuersitatem gentium erudiuit. scilicet vt in filijs & substantia quodammodo patris permaneret, & nomen & bonorum ius. Deinde ius ciuile particularium regnum adhibuit iura primogenituræ præscriptionis, & alia, quibus dominia transferuntur. Præterea contra domini voluntatem transferuntur dominia in vindictam & vltionem criminum. Priuantur enim homines suis bonis, ob hæresis impietate, ob crimen læsæ maiestatis & ob alia id genus multa. Item causa rescindendarum litiu, vt in præscriptione.

Ad primum argumentum varij exi. Ad primum respondendi modi. Sunt enim qui Soto, de iust. & iure. V. axio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

OTO
IURE
GENTIU
DIII
13

Scotus .

axioma illud, iure naturali omnia sunt communia, non uniuersaliter, sed strictim intelligat, scilicet aut in necessitate extrema, aut inter amicos. Huc autem sensui neque res ipsa neque iurisperiti applaudunt. Intelligunt enim illud de generali communitate, que postea iure gentium diuisa fuit, ut patet loco citato apud Isidorum, & distin. 9. capite differt. apud Gratianum Scotus autem 4. distin. 15. qu. 2. ferre illud uniuersaliter recipiens, ait post naturam corruptam idem ius nature derogatum esse. At uero salua Doctoris auctoritate, minus hoc rationis congruens apparet. Primum, quia naturale ius immobile est, ut patet per Isidorum distinct. 6. canon. Non est peccatum. & is itaque. Inde enim colligi precepta Decalogi esse immutabilia, quod sunt de iure nature. Item aut fuit preceptum iuris nature quod res in communi possiderentur, aut nullum fuit tale. Si prius dederis membrum, tunc uel illud preceptum uniuersale fuit pro quocunque statu, & hoc nemo sanæ mentis fatebitur, nam error esset sic dicere, ut in natura lapsa perseveraret idem possessionis modus, aut fuit particulare pro illo statu innocentie, & illius nulla est facta derogatio, nam quod diuisio fiat in nostro statu illeguitati non derogat, ut perdurante innocentia communis possessio perduraret. Responsio ergo legitima extat apud S. Th. q. 66. artic. 2. licet emunctius per distinctionem respondebitur. Est enim in rebus considerare & dominium & usum. Et quantum ad dominium, ius nature nunquam precepto inhiuit rerum diuisionem, quod per contrariam legem fuerit derogatum, sed eo sensu negatiuo dicitur communis possessio de iure nature, quod nunquam lex naturalis eandem precepit diuisionem, sed permisit hoc uel illo modo possideri, quo pacto diuersis hominum statibus commodius esset & expeditius. Quare ius naturale non est mutatum, sed res. Sententia est Aug. lib. 1. confel. quam optimo exemplo clarificat. Est inquit, medicinalis regula, vinum esse hominibus congruum. hæc autem minime derogatur dum infirmo potus vini interdicitur, sed mutatio fit in homine, cui perpetua illa regula non congruit. At uero quantum ad usum, potest quodammodo affirmari ius nature precipere omnia esse communia in necessita-

te. Ad secundum argumentum, quod ex dictis Clem. in canon. Dilectissimus. factum est mirabilis est exposito glo. Ioan. Theuthonici. Ait tex. v. um omnium rerum omnibus esse debuisse communem, sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius istud. Ait vero gloss. per iniquitatem id est per consuetudinem iuris gentium, equitati naturali contrariam. Profecto si ius gentium iniquitas esset, nequiquam iuris appellatione censeretur. Planus ergo sensus est, per iniquitatem, id esse, quod per originale peccatum, quo dissoluta libertas contineri non poterat nisi facta rerum diuisione. Ad tertium negatur quod corrupta natura, firmior fuisset amoris nexus inter mortales rebus in communi possessis, ut conclusionum serie satis liquet. Exiguus enim monachorum numerus, monasteriorum claustris circumseptus, potest quidem pacifice in communi uiuere, uasque tamen mortalium republice, quarum ciues ad res seculares tam anhelant auidè, non ite. Dicitur autem Poete, quod duo pronomina, Meum ac Tuum, litium prehorumque semina existunt & sementa, ingenue feremur, multo tamen obortentur plura, si omnia in communi possiderentur. Sancti uero loquuntur de rerum usu quando proximi pauperes indigent, tunc enim iam dictum est, usum debet esse communem, quatenus ad liberandam miserorum inopiam satis fuerit.

QVÆSTIO IV.

DE PECUNIARI QUORUNDAM DOMINIO.

ARTICVLVS I.

An ius hominum quispiam totius sit orbis dominus.

QUÆSTIO disputacionem de dominio in genere, sequitur, ut pecuniarier de singularium quorundam dominis differamus. Primum enim

de Christo seruatore nostro arguere parte

parte affirmatiua possemus. Exerat enim Ioann. auctoritas Apoc. 9 Qui vidit in vestimento & in femore sedentis super equum album, hoc est super eius innocentissimam eandemque candidissimam humanitatem, cuius virtute veluti femoris, filios progenit celestis regni heredes scriptum, Rex regum, ac Dominus dominantium. Mox & de Pontifice Maximo idem sentiendum apparet, utpote quem idem Redemptor vicarium in terris sibi substituit, quia sua fungeretur potestate, Attamen quia in præsentia de Imperatore peculiariter disputatio instituitur, arguitur primo quod nullus sit legitimus rex. Deus (vt in Ecclesiastico citatum est) reliquit hominem in manu consilij sui hoc est liberum, quem utique ab initio constituit rerum dominum, nemini autem subiectum, ergo nemo esse legitime potest aliorum princeps. Mox arguunt, qui hoc sequuntur commentum, neque ante diluuium, neque post aliquo tempore vilius sit memoria principis vsq. ad Nemrod, qui per tyrannidem & vim, potestatem regnandi obtulit in orbem, nulla ergo regnandi est via, legitima. Quare eos qui Reges Roma exigerunt, & qui Iulium Cæsarem enecarunt, laudibus Romani Annales efferunt. Accedit, aiunt deinde quod præter Saulem & Dauidem, quos Deus creauit reges, atq. Dauidis successores, nemo legitur diuino iussu ascitus in regum, intrusi ergo sunt omnes contra ius. Adiungunt denique in suum patrociniū peculiariter de Christianis illud Christi, Matth. 17. Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? nam respondente Petro, ab alienis, intulit dominus. Ergo liberi sunt filij. In contrarium autē est ad Rom. 13. Paulus Omnis potestas a Domino Deo est.

In hac quæstione de tribus esset nominatis personis disputandū, nempe de Christo Redemptore nostro, deq. eius vicario Pontifice Maximo, ac demum de Imperatore. Enimuero de Christo qui rem superflue tenus cogitant, inficias ire non audēt, quin fuerit in quantum homo in temporalibus orbis dominus. Neque tamen aliaratione mouentur, quam quod erat Deus. Sic habet Ioanne Faber egregius auctor super lege, Cunctos populos. C. de sum. Trin. Et Burgen. additione tertia super ca.

1. Matthæi. Ex quo principio doctores plurimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuūt temporalium dominium ac plenissimam potestatem, addentes insuper eundem imperatorem ab illo imperialem suscipere, ac subinde reges omnem regalem. Attamen de Christo hic non disputabimus, neque decius vicario, eo quod in Commentarijs nostris super Matthæi suis (vt reor) numeris easdem quæstiones pro exiguitate nostra absoluiimus, nempe de Christo super cap. 1. & de Summo Pontifice super vigesimo. Impresensiarum autem non de spiritualibus illis quæstionibus quæ Euangelij Commentarijs aptius accommodatur, sed de secularibus differendum instituiimus. Quod si iudicium nostrum, quod illic abundantius ac locupletius patefecimus, summam audire liber, persuadere ibi contendebamus, vtriusque quæstionis, scilicet tam de Christo, quam de Papa, negatiuam partem. Primum inquam suppositiuas fidei confessionem. Porro quod Christus in quantum Deus, dominus sit, non modo terræ, & plenitudinis eius, tam in spiritualibus, quam temporalibus, verum & caelorum caelestiumq. spirituum, eo iure quo cuncta ex nihilo condidit, & in nihilum redigere potest. Deinde quantum ad eius humanitatem pariter secū dū eandem fidem catholicam agnouimus eundem quatenus hominem iure redemptionis vnicum fuisse regē regni caelorum, quippe cui incubebat cuncta, quæ ad sempiternam hereditatē amittent, dispensare, administrare, ac disponere nempe ecclesiā fundare, sacramenta instituere, magistratus ecclesiasticos creare, leges condere, ac demum omnes iudicare, & cuique pro meritis præmia æterna ac supplicia decernere. Subindeq. reges vniuersos, vt suis legibus parerent cogere, eorumq. leges, qua parte suis aduerfarentur, abrogare, vniuersa denique temporalia, quoties ad suum spūalium finem opus esset, in suū vium assumere. Cæterum quantum ad secularem prætem contrarium arbitrati sumus, videlicet, quatenus hominem, non fuisse regem, nō quod nō potuisset: quippe Deus, sed quia nequeam decuit, neque subinde voluit. Enimvero cum non uenisset in mundum (vt confessio habet catholica) nisi tanquam Redemptor propter nos homines, & propter nostram salutem, nullam huius mundi potestatem

Neque Xps neque Papa est totius orbis dñs. Exponitur quō Xps fuerit rex in quantum homo.

OTO
ULTE
GILIAS
DIII
13

ex di
tum
he
om
erini
alius
d est
uita
gen
ap
nus
origi
con
nitio
na
uer
ti
vi
gu
terio
idem
men
es ad
ni itē
nōmi
mque
fare
ra, si
sancti
o pro
am di
qua
piam
VN
do
quitur,
ingula
omni
enim
ete pro
parte

statem assumpsit, nisi quae illi negotio de-
seruiret, nihil. n. honoris illis, qui Deus erat
futilia haec & lubrica ligna accumulabatur,
sed omnia contempsit vilipensaque abiecit
Regnum autem quod illi tribuunt haereditarium,
per Davidis profapiam descendens illud quidem
particulare erat super tribus Israel, idque iam
prorsus in Ioa-chim filio Iechoniae seu in eius
patruo Sedechia cessauerat, iuxta vaticinium
Hierem. 22. Deinceps namque non in regibus,
sed in sacerdotibus, & in Machabaeis
perseveravit, & in Machabaeis perseveravit
scilicet Iuda usque ad Christum, atque
hac ratione (ut illic meminimus) impleta
est propheta Jacob, Non auferetur sce-
ptum de Iuda, & dux, &c. (dux inquit, non
rex) donec veniat qui mittendus est. Con-
stat praeterea, nullam talem potestatem
v. su exercuisse, ut contrarij fatentur, in
vanum ergo eam assumpsit. Et ideo in
Psal. 2. Ego inquit constitutus sum rex ab
eo super Sion montem sanctum eius, id est
super ecclesiam, praedicans praecceptum eius
& Matih. 28. Data est mihi omnis potestas
in caelo & in terra. Euntes ergo docete om-
nes gentes &c. Regnum ergo ius fuit praedi-
care & docere fidem. Vnde ad Pilatum,
sic non negavit se regem, ut tamen fate-
retur non esse regem veluti reges mundi.
Regnum enim inquit, meum. non est de
hoc mundo. Docens (ut Esaias cap. 9. prae-
dixerat) regnum suum in sempiternum dura-
turum, & ut est in Psal. regnum omnium
seculorum nullum ergo habuit caducum
ac temporale. Erat. nihilominus (ut ait
Ioannes) Rex regum, & Dominus domi-
narium, quia spiritualis eius scopus fini-
te temporali omnium regum praeminet, &
ideo cuius poterat ad illi finem uti. Quod
si ipse tale regnum non assumpsit, citra
controversiam certissimum est, neque illud reli-
quisse vicario suo Pontifici Maximo, sed il-
lam prorsus potestatem qua ipse functus
est, illi commisit, nempe ut quoties ad il-
lum fidem necessarium esset, regibus cun-
ctis imperaret, leges eorum corrigeret, uni-
uersa denique temporalia usurparet. Sane
nihil fecit spiritualis secularisque potes-
tates usque adeo distinctae, ut secularis non
deriuetur ab spirituali, sed illa praecisa ra-
tione ab illa dependeat, ita quod si ab illa
per rebellionem exorbitaverit, possit coer-
ceri ne diuinas, & ecclesiasticas praevie-
tur leges, quod quam proxime declarabi-

tur. Et haec est plana sententia ipsius Sum-
mi Pontificis eodem, cap. Solitae ubi ait se
esse Solem qui spiritualium diei praest. Im-
peratorem vero Lunam quae praest. se-
cularium nocti. Quare in spiritualibus as-
serit se illic superiorem, praecellere autem
imperatorem fatetur in temporalibus. Et
idem ferme habetur 96. distinct. can. Duo
sunt. Horum omnium fundamenta, cui
placuerit, ubi praedictos, commentarios
nostros in Matthaeum citauimus, fuisse fir-
miterque corroborata potest inquirere. His
ergo non tam impresentiarum praetermis-
sis quam alibi pro virili nostra constabili-
tis, duobus articulis questio haec absolue-
tur. Prior est, utrum civilis, tam im-
perialis, scilicet quam Regia potestas di-
uinitus sit instituta? Posteriori autem ex-
plorabimus, utrum imperator vniuersale
dominium habeat totius orbis? Et quid-
dem quantum ad primum, duae sunt inter
se per extrema diuersae sibi opinionis, de
quibus non est, cur hic late disputemus.
Sunt inquam qui imperatori non solum
iurisdictionem orbis tribuant, verum &
dominium, ac proprietatem bonorum
omnium eumque adeo appellantes proprie-
tarium dominum. Quin vero Hoff. in
tit. de praeser. §. quae autem. omnes prin-
cipes facit hoc modo proprietarios. Et as-
serunt pro se verbum L. bene a Zenone. C.
de quad. praeser. Omnia sunt principis. Et
aliud in auth. ut de cetero, &c. colla. 7.
ubi habetur, quod imperium potest ali-
quando aliquid accipere venerabilium do-
mum dum voluerit. Est tamen inopi-
nabilis opinio. Quare ut bene adnotauit
Ioann. Fab. super eadem l. Codici, commu-
nis opinio est in contrarium. Et haec sit
prima hic nostra conclusio. Neque impe-
rator neque principum vllus est hoc potest
populorum. Tu ca enim est, qui ut fertur,
illa dominatur tyrannide, ut cunctas sub-
ditorum substantias, tanquam suas pro-
prias sic possideat ut pro libito, vniuersa
sibi, ut putat possit usurpare. Iure autem na-
turae est transiit respublica in principem
potestatem suam & imperium, ac iurisdic-
tionem, non tamen proprias facultates,
quibus ideo princeps uti nequit, nisi quan-
do eidem reipublice tuendae & administ-
randae necesse fuerint. Quod autem lex ait, om-
nia esse principis, de his quae sisco aut pu-
blico aario obueniunt, intelligi. A horum
pra-

Spūalis
& secu-
laris di-
stincte
sunt po-
testates
o. no, li-

Secunda
conclu-
contra
secundâ
opinio-
nem.

Potesta-
tem civi-
lem lege
naturali
constare
opime
probat.

præterea Christianorum opinio est per aliud extremum. Quod principes omnes per tyrannide respublikas obtinent, illis rationibus arguantes, quas a parte negativa quæstio obiectimus. Hic autem non opinio sed manifestarius error est totiusq; rei publicæ pervertio. Quin vero contraria veritas ut meo iudicio lucida est, quam secundâ hic ideo conclusionem statuimus: Nempè regiam Imperatoriâq; potestatem cætorumq; principum auctoritatem non hominum esse inuentum, sed Dei sanctissimâ ordinationem. aliam tamen a potestate spiritali. Haud. n. per se ipse Christus immediatè instituit, cui cœu caput vicarium suû præfecit eidemq; subinde vicario potestatem suam contulit perpetuo in ecclesia duraturam. Itaq; potestas illa neq; facta est a republica neq; per respublikam derivatâ, sed a solo per se Christo. Potestatem autem civilem Deus per legem naturalem quæ lux sempiternæ participatio est ordinavit. Hoc autem sic patet, Deus per naturam deitæ rebus singulis facultatem se conferuan- di sui que resistendi contrarijs, non modo quantum ad incolumitatem temporalis salutis, verum & per eius gratiam quantum ad prosperitatem spiritalis. Hanc autè homines congregata vero respublika neuriquâ se poterat gubernare, hostesque propulsare malefactorumq; audaciam cohibere, nisi magistraus deligeret, quibus suam tribueret facultatem, nam alios tota congregatio sine ordine & capite neq; vnum corpus representaret, neque ea providere posset, que expedirent, ergo eadem ratione doctæ divinitusque instructæ respublikæ, aliæ annales Conules, aliæ alias publicarum administrationû formas sibi instituerûnt. Atq; eodem iure qualibet potuit ac debuit ubi expedire cognosceret totam suam potestatem & imperium in vnum regem (qui secundû Arist. optimus genere suo est principatus) transferre, ut lege sæpe citata Quod principi placuit, sanctum, penes quem summa esset rerum. Ecce que admodum publica civitatis potestas ordinatio Dei est, non quod respublika non creaverit principes, sed quod id fecerit divinitus erudita. Vnde illud Sap. 14. Tu pater providentia ab initio cuncta gubernat, per leges naturales intellige-

dum est, tam per illas quas rebus irrationalibus ingenuit ut mari & ventis, quam per illas, quas indidit hominibus. Et ideo Paul. ad Rom. 13. auctoritatem principum non in respublikam tantum, sed in Deû ipsum refert. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus, subdita sit. Non est. n. potestas nisi a Deo, quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, itaque qui potestati resistit. Dei ordinationi resistit. Et ad Tit. 3. Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicitò obediētes. Neque vero potestates tantum Christianorum principum, verum & quæ sunt penes infideles, a Domino Deo sunt, quia fideles naturam non destruxit, sed perfecit. Et per illas potestates gubernare possunt plebes in his quæ sunt naturalis iuris. Sic enim Dan. 2. legitur. Deum cœli regnum & imperium tradidisse. Nabuchodonosor. Sic & Christus ait ad Pilatum. Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset de super, vnde etsi in primordijs Ecclesiæ omnes se me principes, infidelitate tenerentur, præcipit nihilominus Petrus Christianis 1. Pet. 2. ut subiecti essent omni humano creature propter Dominum, sine regi, inquit, quasi præcellenti. &c. Et intra: Servi subditi estote in omni timore dominis, non solum bonis & modestis, sed etiam discolis. At hinc sit ut lib. 1. quæst. 6. dicebamus, principem potestate fungi ferendarum legum quibus respublikam coercesat. Fitque præterea ut non solum singulis respublikæ membris superior sit, verum & totius collectim corporis caput, totique adeo sic eminentes, ut totam etiam simul punire valeat. Quare neque per respublikam Rex potest regi iure expoliari nisi fuerit in tyrannide in corruptus. Per hæc demum id quod supra diximus, clarescit, videlicet potestatem civilem non sic dependere a spiritali, ut ab illa instituat suamq; accipiat facultatem, ab illave possit vel amoveri rex, vel cogi vel corrigi, nisi quando a divinis legibus sineque spiritali rebellaret. Nam etsi ambax a Deo procedant: non tamen altera per alteram sed modis varijs, prior scilicet a Deo immediatè, posterior vero mediantè lege naturæ per civilem respublikam. Atque hoc pacto intelligendum est verbum Authen. de instrumen. cau. & fid. col. 9. Imperium Deus de cœlo constituit. Atq; aliud Authen. quon. odo oportet episco-

Respu-
blica nõ
põt re-
gem re-
gno spo-
liare ni-
si ob ty-
rannidẽ.

OTO
UL'E
GILAS
DIE
13

pos, &c. vbi legitur sacerdotium & imperium dona esse Dei, a superna collata clementia. Hec ergo non animaduertunt, qui aiunt rempublicam civilem ab spirituali scilicet à Summo Pontifice facultate suam mendicare. Quorum est Bart. super Extrauagan. Ad reprimendum.

Ante diluuium fuit ciuitas aliqua libera principatus.

Argumenta ergo in contrarium nullo sunt pondere, nam etsi homines naturaliter liberi creati fuerint eiusdem tamen nature instinctu, seu ciuilia animalia, quo re pro naturali appetitu conseruent. Reges ac Principes sibi presciciunt, quibus obtemperantes, tutius felicitiusque viuunt. Et quauis in Bibijs ante Diluuium nullus legatur princeps, est tamen vero proximum, illos Patriarchas illic recensitos, monarchas extitisse, velis de ciui. Dei, ait de Cain Aug. qui ciuitatem condidit, vel gentes illas Aristocratiam aliamve gubernationem habuisse. Quod autem de Nemrod, subiicitur, factum & tyrannis inuasit respublicas. Nam etsi potestas principum ordinatio Dei sit usurpatio tamen earum quando violato iure fit non est a Deo precipiente, sed tamen in punitionem subditorum permittente, de quibus per Oseam cap. 4. ait Deus, regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui, & Job. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et Prouer. 28. Propter peccata terrae multi principes eius. Quemadmodum & potestatis usus quando legitime fit in spiritum Dei est. De hoc. n. vsu peculiariter illud intelligitur Prouer. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, nam de alijs (quod lib. 1. citauimus) lamentatur Isaias cap. 10. vbi ait, Vae qui condunt leges iniquas: quae re vera Deo non auctore, sed permissore instituitur. Ad aliud de Saule & Dauid conceditur, quod etsi illos tantum diuino iure positio Deus instituit, ordinauit tamen iure natura: ut alij a republica eligerentur. Quod autem de Christo asserunt, qui asserunt filios esse liberos nequaquam sic audiri potest, ut Christianos omnes principum potestate liberauerit, quandoquidem eius. Apostoli nos admonitos curauerint, ut eisdem obsequeremur, sed id peculiariter sacerdotibus competit. Quod ad praesens nihil attinet negotium.

ARTICVLVS II.

Vtrum imperator sit dominus orbis.

Postquam fundamenta Reipublice ciuili in perfunctorie iecimus sequitur vt hoc art. secundo ad id quod de imperatore proposuimus, descendamus, an scilicet sit dominus totius orbis? Et arguitur a parte affirmatiua. In primis (vt extra de maiorit. & obed. c. solite habetur) Summus Pontifex & Imperator duo sunt in orbe luminaria magna. Summus autem Pontifex vnus est totius orbis in spiritualibus, quia deicit vniuersae corporis Ecclesiae vnum esse caput, ergo eadem fuit ratione congruens, vt in temporalibus esset vnum caput quod nequit aliud fingi quam Imperator. Accedit huc tam ius canonicum, quam ciuile est. n. tex. Hier. 7. i. can. In apib. vbi ait, quod sicut in apibus vnus est princeps, & inter gnos vnus, sic imperator vnus. Et c. de bonis quae libe. & c. l. cum multa, imperialis forma omnes supereminet alias. Et ad leg. Rodiam de iactu l. de precatio, ait Antonius. Ego mundi dominus & Extrauagan. Ad reprimendum quomodo in l. ex maiest. & c. ait Henricus Cael. In tranquillitate Romani Imperij totius orbis regularitate requiescere. In contrarium autem facit lex, Cunctos populos c. de sum. Trin. & f. de cath. vbi Iulianus ait, Cunctos populos, quos clementiae nostrae regit Imperium quibus vobis limites Imperio suo circumscribit.

De hac questione bipartiti sunt vtriusque iuris doctores. Nam Host. & Io. And. & vt fertur) Itali opinionem sustinent, quod sit vniuersalis orbis dominus. Et peculiariter Bal super citata, cunctos populos. Et Bar. l. Hostes. ff. de cap. & post l. i. euer. Vbi addit, forsitan qui negauerit haereticum incurrere, eo quod Luc. 2. legitur edictum à Caesare Augusto exiisse vt describeretur vniuersis orbis. Et in fronte tract. super Extrauagan. Ad reprimendum idem reperit veluti de hie. At vero Faber super eandem, l. Codicis & vltimontani contrariam tuentur sententiam. Veruntamen quia de re hac sola legum citatione controuersantur quae amphibolis loquuntur verbis, opus est, rationibus earum mentem eruer.

Est ergo huius articuli conclusio, licet impe-

imperatoria maiestas donum institutioque. Derisit, tamen quod totius orbis imperio fulgeat nulla sit ratione credibile. Prius membrum satis supra confirmatum est, posterius ergo demonstrare restat. Et ne vergi significatio ancipites nos teneat orbem appellamus, totum terrarum a quarumque globum & ambitum; nam orbem Romani appellabant illam terræ portionem sibi cognitam, quam suo imperio subiugauerant, de quo alia est quæstio, sed in sensu, quem verba faciunt, probatur conclusio. Et loquimur (ut supra diximus) de dominio iurisdictionis, nam de rerum proprietate iam id priore conclusione superioris articuli negatum est. Igitur quamvis neganti hanc imperij infinitatem, opinionem suam probare non incumbat, sed qui asseruerit, provinciam subeat tale ius demonstrandi, nihilominus pro assera conclusione arguitur. Si imperator esset Vniuersi dominus, aut id sibi iure diuino competere, aut naturali, aut humano, gentium videlicet aut civili, nullo autem illorum, ergo, &c. Primum, quo de iure diuino positum ut a naturali distinguitur, arguamus, Sauli quidem, Davidique & eius profapia sacra referunt oracula concessa fuisse regna, quippe quos Deus ipse ore suo instituit, præterea nemini. Ius autem naturæ nude consideratum nullum mortalium cæteris dominio prætulit. Omnes enim nascuntur liberi, ut iam monstratum est. Confirmatur autem hæc veritas. Si vagi homines dispersique viuerent, nullus esset cæterorum dominus, dum ergo in vbes & oppida sese receperunt, nullus iure naturæ erat reliquis superior legali dominio, quo reliquos posset legibus cogere, sed tantum naturali, quo ingenio præstantes rudibus dominantur, qui (ut dictum est) vi non vigent coercitiua, ergo si aliquis est dominus orbis, is creatus est auctoritate & concessu reipublicæ, quo pacto dictum est diuinitus esse ordinatam potestatem civilem. Quod autem hoc modo non fuerit creatus, probatur. Ad hoc, quod aliqua respublica Regem sibi vel imperatorem instituit, in quem suam transferat potestatem, requiritur publicus eius consensus, ut saltem maior pars in talem consentiat electionem. Vniuersus autem terrarum ambitus nunquam talem fecit consensum, nec vero pars decima si mentis oculis

Antipodas cunctasque nationes in gyrum lustraueris, ergo nunquam vnus exiit dominus orbis. Neque Romanorum Cæsarium nomen & fama vsque ad Antipodas & Insula res nobis repertos vnquam penetrauit. Secundo arguitur. Dato vniuersas mundi nationes vel in vnum locum conuenire possent, vel per literas conueniri, ut vnum eligerent Monarcham, id tamen minime iure naturæ expediebat. Aristot. nanque Polit. 7. cap. 4. docuit rempublicam non esse meliorem eo quod maior, sed tantam debere sub vno principe agere, quantum ipse per se vel per suos posset commode administrare. Veluti nauis neque iusto minus navigationi apta est, nec li daorum esset stadiorum, posset commode gubernari. Et August. lib. 4. de Ciuit. Dei, cap. 15. Iniquitas, inquit, ampliora fecit regna. Et per domitis gentibus dilatare regnum, malis videtur sollicitas, bonis necessitas, nempe quod hostium iniquitas cogit, ut bello supprimantur, nostro que adhibeantur imperio. Hæc ferme illic. Est enim Rex anima regni, vnde sicut auctore 2. de Anima, eodem Philoposo, nõ potest quæuis anima quantumcunque animare viuificat eque corpus, sed quorumcunque natura constantium præhærit est methodus & mensura, quæ neque formica ad hominis proceritatem augeri potest, neque homo ad illam, quæ est elephantis, sic neque princeps calore suo totam potest rempublicam nationibus ac regionibus vastissime dispersam fouere, ut valeat, quæ quaque provincia sunt, nosse, emendare, corrigereque ac disponere, vnus namque non potest vndeunque orbis nuntios breui tempore suscipere, neque quocunque gentium prætores suos, ministrosque alios dimittere, & quæ vbique fiunt, castigare, immo neque eius metus ad tam vastam locorum spacia potest pertingere. Igitur cum potestas sit propter vnum, si vnus amplissima huius potestatis non est possibilis, sit, ut vana fuerit talis institutio; Deus autem & natura nihil faciunt frustra. Sed sit qui contra hoc insurgat. Christus prudentissime instituit vniuersalem vicarium mundo, ut in primo a gō dicebamus, cur ergo non potuit per vnum idem mundus in temporalibus gubernari, sicut in spiritualibus? Respondetur multo esse rationem dispari. Nam Christus fuit vniuersalis Redemptor.

Aristot. Princeps in eos tantum recte imperat quos commode administrare potest.

Notanda differenzia

OTO
LURE
GILUS
DIE
13

ria inter
principa
tū Ecclē
& Cō
uilem.

demptor, ac subinde Rex vnicus Regni
colorum toto orbe diffus, qui sua infinita
virtute cuncta disponit. Et ideo potest per
vnum vicarium totum regere orbem eo
vel maxime, quod sub illo vicario instituit
ordinarios Patriarchas, Archiepiscopos
aliosque Antistites, ac sacerdotes, qui affla
tu Spiritus sancti spiritualia administrarēt,
de quibus rebus non est necesse tam crebro
in vniuersale Concilio omnes cōire, sed
satis est eius sanctiones quocumque dimir
ti. Reges autem qui à suis regnis potesta
tem recipiunt, non est cur ab vno omnes
dependeant in toto orbe. Tertio arguitur.
Si vnus est orbis vniuersalis in temporalibus
monarcha, vel hoc introductum fuit
iure nature ante Christianismum, vel iure
Euangelico. Non primum, quia ante na
tum Christum viguerunt tres illa monar
chia scilicet Chaldaeorum, Persarum, &
Græcorum, quibus, seculo propemodum
Christi successit quarta Romanorum, has
quippe in illa statua inspexerat Daniel, vt
legitur e. 2. sue prophete. Nulla autem illa
xum fuit totius orbis domina, sed natio
num, quæ certis erant limitibus circumscri
pta. Christus autem in Euangelio de civili
bus monarchis nihil disposuit, aut muta
uit, quare neque Papæ hoc commisit, nisi
ratione prædicta, in quantum spiritualium
finis id exigeret. Quantum ergo nihi su
mo vtilidum argu. ex cap. per venerabilem
qui filii sint legi. Vbi Innocentius ii. fa
tetur, Re. gen. superiorem in temporalibus
minime recognoscere. quod licet gl. id de
facto intellegat, non autem de iure, profe
cto non probat, quia caput quod citat, in
apicibus id non concludit, vt confestim
parebit. Et quamuis interpretet verbum
peculiariter intellegant de Rege Franciæ,
textus tamen hunc non patitur limitem,
nam absolute de rege loquitur quatenus
rex est. Haud quidem negauerim. Imper
torem Christianis regibus esse superio
rém. Est enim fidei protector ac propur
gator, per Pontificem ad hoc coronatus,
& ideo in causis fidei scilicet tam ad ini
micos crucis arcendos & abigendos, quam
ad restringenda schismata, potest Christia
nos reges conuocare. Quo autem in ordi
narijs causis ad illum fiat prouocatio, nõ
est in vsu nisi in ciuitatibus nationibusque
ac prouincijs imperialibus. Existit autem
argumentum, quod cæteris vrgentijs cæ

Nemo
superior
rege in
palib.
Quo im
perator
sit Chri
stianis
regib. su
perior.

setur contra hanc (quam arbitror) verita
tem, idque sumitur ex Augustino. libr. 5. de
Ciuitate Dei cap. 12. & 15. Vnde multi exi
stimat elici de iure diuino imperatorem ef
se mundi dominum. Ait enim quod cum
diu fuissent regna Orientis illustria, voluit
Deus & Occidentale fieri, quod tempore ef
set posterius, sed imperij latitudine, & ma
gnitudine illustris, idque Romanis con
tulit, qui pro suo modo boni erant. Deus er
go illis dedit imperium (vt etiam Opulcu.
de regimin princip. li. 1. ait S. Thom.) ob
suas scilicet morales virtutes, quantum
illi non promerissent felicitatem æter
nam, potissimum propter amorem patri
æ, zelumque iustitiæ, ac ciuilem bene
uolentiam, Accedit autem, veluti huius
sententiæ robur, quod neque Syluest. Chri
stianissimo Constantino, neque Theodo
sio Ambr. scrupulum iniecerit vllum, vt im
perium abdicassent. Ad hoc autem non
vno respondetur modo. In primis sape
ad nos aui, quam fuerint Augu. hoc loco su
nistræ vulgo intellectus, haud enim asse
rere cogitauit, quod Deus quasi præmium
suarum virtutum imperium Romanis ad
iudicauerit. Ex professo nanque ambo
bus capitulis citatis monstrare contendit,
quidquid illi faciebant, intuitu mundanæ
gloriæ, siue nominis ampliandi gessisse,
quare aut neminem aut vnum aut alteri
censeri fuisse vere studiosum pro eo quod
appetitum ille peccatum erat, saltem venia
le. Quapropter licet Caronis, inquit, virtus
propinquior esset veræ virtuti, quam vir
tus Cæsaris, neutra tamen fuit proprie vir
tus, ob peccatum autem Deus nullum re
pensat præmium. Sed ait Deum illud iullo
iudicio permisisse, eodem modo quo ait Chri
stus eos qui iustitiam suam faciunt eorū
hominibus, recepisse mercedem suam,
nempe ab hominibus ipso permittente æ
res naturali cursu disponente. Vnde post
verba citata in calce cap. 12 ait Quia pro
vno isto vitio, id est amore laudis pecuniæ
cupiditatem & alia multa vitia comprin
ebant, concessit illis Deus illud imperium.
Si ergo pro vitio, non aliter intelligitur
concessisse quam permittendo. Denique ad
idem propositū cap. 14 sic concludit. Non
est quod de summi & veri Dei iustitijs con
querantur. quia perceptorum mercedem
suam. ad Euangelium nimirum alludens,
de his qui ob vanam gloriam operantur
H. od.

Haud ergo eos Deus fecit dominos, ut Saul
 lem aut Davidem reges, sed vel iure belli,
 vel per suam tyrannidem id permitte.
 Præterea, quamvis prave super hoc intelli-
 geretur August. ac si vellet Deum tanquã
 legitimarum virtutum mercedem contru-
 lisse Romanis imperium, non de alio lo-
 quebatur imperio, quam de illo quod ante
 a fuerat Orientale, in Caldæis scilicet, &
 Peris, & Græcis: illud autem nunquam
 fuit vniuersale rotius orbis, sed regionum
 quarundam. Et ideo subdit Romanorum
 imperium fuisse extensius, non tamen ro-
 tius globi. Scio Bart. tracta illo citato su-
 pra, extra. cap. 5. ad reprimendum contra-
 riam tenere sententiam. Regem Nabucho-
 donosor, regem fuisse vniuersalem orbis,
 citans illud Dan. 2. Tu rex regum es. Deus
 cæli regnum, & fortitudinem, & imperiũ,
 & gloriam de dicit tibi. Illud autem hoc tan-
 tum significat, quod erat regum uncognito-
 rum maximus, ut ait Nicolaus, haud tam-
 en quod dominium, & imperium in to-
 tum haberet mundum. Profecto si funda-
 mentum imperij Christiani firmius non
 esset, quam quod Orientales subindeq. Ro-
 mani vsu parant in orbe, exil us esset & im-
 firmius, quam ut turas reddere posset im-
 peratorum conscientias. Ambigere nanq.
 nemo potest quin ius potissimum habuerit
 in armis, atque adeo potentiarum potius,
 quam iure pœteritis gentes suppe-
 ditauerunt. Nam etsi aliquæ nationes le-
 gantur ob fœdera rupta, bello ab ipsis la-
 cessite, fuerant tamen fœdera illa extorta,
 quæ frangere nefas non erat. Quid enim
 iuris habebant in remotissimas gentes? &
 ut alias mittamus, in terram Israhel? quam
 Deus illis promiserat & concesserat, & qui-
 bus lege prohibuerat (ut legitur Deut. 17.)
 ne regem facerent alienigenam. Neque ve-
 ro Christi verbum. Quod est Cæsaris, date
 Cæsari, in contrarium vllò a culeo pugnat,
 illic enim non approbavit Cæsaris domi-
 natum, sed eximere se volens ab illo iudi-
 cio, ius tantum naturæ retulit. Si quid
 Cæsari deberis, soluite, sed in primis Deo,
 quod illi debitum est. Sed hoc est quod
 multi non animaduertunt, nempe quod
 cum ob peccata forsan illarum nationum,
 permisisset eos Deus sub iugum Romano-
 rum venire, inferant iure ipsos illas sube-
 gisse, cum re vera nullo sit consequentia
 ius. Tradidit enim Deus sæpe Israheliticũ

populum in manus Philistinorum, &
 Chaldaeorum, & tamen error esset aper-
 tissimus affirmare ius factum fuisse illis de-
 bellandi illum populum, & in captiuitate
 redigendi. Ad hæc, Iulius Cæsar priuata
 auctoritate rempublicam perualit, ac
 subinde per iniuriam eius obinuit domi-
 natum, de quo supplicum capitis pertulit.
 Ius ergo legitimum Christiani imperij,
 hoc est quod vel in Augustum, ut fertur,
 vel Christianos post successores, ut in Con-
 stantinum respub. consensus, cuius consen-
 sus legitimus est Christianorum imperator.
 Hic ergo prius a Græcis eligebatur, postea
 vero anno Domini DCCVI. pontificia
 auctoritate translata est electio ad Germa-
 nos, ut ad perpetuam memoriam scriptũ
 est, capitu. venerabilem. de electio. Igitur
 ut rem summam concludamus, iure opti-
 mo est vnus Christianorum imperator, se-
 licitissimo & inuitissimo. Quod tamen ro-
 tius sit orbis dominus, neque ratio neque
 ius patrocinatur, nam pars quæ consen-
 sit, perexigua erat respectu rotius orbis.
 Quare iure reclamante naturæ non po-
 tuit illa Antipodibus reliquisque regionibus
 imperatorem pœficere. Papa vero,
 quia ut articul. proxim. dicebamus auctori-
 tate Christi non est rex in temporalibus,
 nisi quatenus ad finem spiritualem sunt
 necessaria nũsqum legitur tale imperium
 ampliasse.

Iulius Cæsar p
 iniuriã
 domina
 tus est.
 Ius Chri
 stianitum
 perij.
 Impera
 toris ele
 ctio a
 Græcis i
 Germanos trãf-
 fertur.

Ad argu-
 menta.

Ad argumenta in contrarium, ut docto-
 ribus respondere incipiamus, re vera Bal-
 (si quæ dicta sunt, respexeris) ne quidquã
 conatus est contrariam sententiam in iure
 naturæ fundare, neque vero mirum hoc
 est, cum ad iuris prudentes non attineat
 ius naturæ perpendere. Sed multo (ut cum
 bona venia dixerim) absurdius Bart. ad
 ius Euangelicum supra suam facultatem
 gressum fecit, vbi hæresim censuit, negare,
 propter verbum Luca, imperatorem
 esse dominum orbis. Euangelista nanque
 hanc tantum historiam nude retulit quod
 exierit edictum a Cæsare Augusto ut de-
 scriberetur vniuersus orbis, nullatenus, tam-
 en affirmat edictum illud legitimo iure
 p̄dijisse. Perinde est si inferas. Regius Pfal-
 tes affirmavit, Dixit inspiens in corde suo,
 non est Deus, ergo affirmavit, non esse
 Deum. Quinimo si mysterium mediteris,
 apertius v̄ Euangelista edictũ illud cõde-
 nasse. Apparet namq. spumofam illam Au-
 gusti

OTO
 ure
 gibus
 DIT
 13

Las spe
 ratorũ
 an quo
 rã ponti-
 ficũ in
 armis
 fuit.

Chri nõ
 abeat
 dñum
 in iuda-
 ca.

gusti insolentiam in hoc retulisse, admoneret, non ipsum (ut se iactabat) sed illum qui nascebatur, esse orbis dominium, quippe quem, & legibus vniuersum obligauit, & in iudicium est demum conuocaturus. Præterea, neque illic nomine vniuersi orbis intelligitur totus globus. Haud enim tam fuisse Augusti mentis inops, ut iuberet describi Antipodes atque alias totumque orbem a se distantes sibi que inauditas nationes, sed vocabat vniuersum orbem, vniuersam ditionem suam, quæ latissime patebat. Quo idiomate & nos Insulas & Continentem vastissimis spatij iacentem. Nouum orbem, Nouumque mundum appellamus. Sic enim frequenti erat Latinis in vfu appellare orbem, orbis portionem. Vt Lucanus in tertio.

Ignotum vobis, Arabes, venis in orbem.
Pecius autem in supradicta extrauag. idem Bart. ad reprimendum impingit in Paulum. Ait enim Apostolus Roman' 13. nihil aliud quam. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Refert vero ipse eos, qui Romano Imperio non obtemperant, diuinâ præcepta demoliri, vtpote quibus iubetur. Omnis anima Romanorum principi sit subiecta Paulus enim non loquebatur de Romano principe, sed in genere de omnibus potestatibus, ut suis singuli præfectis obtemperarent. Adiectio ergo illa, præuaricatio fuit sacre scripturæ. Ad illud autem in fronte quaestionis citatum, capit. solinæ. iam satis responsum est. Vbi explicuimus, quomodo potestas spiritalis, ac civilis duo sunt luminaria. Sol tamen totius orbis immediata à Christo oriens diuino iure positiuo. Luna vero ab eodem Deo mediante iure naturæ per rempublicam dimanans, quæ tamen non potuit vnus eligere totius orbis, sed Christianismi. Illud autem Hieronymi can. in apibus hoc tantum docet, quod sit vnus Imperator vnus reipublicæ, haud tamen affirmat vniuersum orbem sub vno Imperatore degere in temporalibus, sed quod in toto Christianismo est vnus, ad quem etiam Imperia Turcarum, & Sarracenorum regna, quæ Christiani iuris fuerit, attinent. Quia neque inter apes vnus est dux omnium, quæ sunt in orbe, sed cuiuslibet alucaris vnus. Quod autem ex l. cum multa. citatur Imperiale fortunam cæteris antecellere, id fatemur

ingenue, quia est omnium præstantissima, haud tamen inde fit, cunctis totius orbis vnicum dominari. Est enim regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus, non tamen Rex vnus cunctis præ est ducibus orbis, sed illis qui in regno suo vitam viuunt. Verbum autem Antonini in l. deprecatio. negari non potest arrogantiam re dolere, quis enim citra talem notam dicere potuit. Ego mundi dominus? vni namq. Deo est illud proprium. Et ideo illius assertio nullam facit fidem. Modestius namque longe ait in contrarium citatus Iustinianus. Cunctos populos quos clementiæ nostræ regit imperium, quia quidquid glossematum committitur interpretes, syncerus tamen sensus est, quod voluerit suum Imperium non solum de iure, sed de facto limitibus circumscribere. Et l. in nomine Domini. C. de offi. præf. præ. Afti terminos quoque nominat regionum suarum. Et infli. qui modis ius patriæ præc. solu. si ab hostibus ponitur limes imperij, vnde deriuatur nomen postliminium. & l. Mercatores. C. de comer. distinguit inter suos & regis Persarum subiectos. Et clement. Pastoralis de sententia & re iud. ut Papa præscribere terminos imperij. Illi ergo qui respondent quosdam aut præscriptione aut priuilegio esse exemptos, deberent prius fundere vniuersale eius dominium in totum orbem, ut inde inferrent quotquot modo extra imperium agunt, particulari iure esse exemptos. Super al. a vero lege, citati in Extrauag. Ad reprimendum, multa Bart. comminiscitur, Imperatorem affirmans esse vniuersale. Orbis dominium, atque hoc per Pontificis summi institutionem, quod profecto neququam vllus Cæsarum admisit neque docet ratio, nam ut supra dictum est, per electionem civilis reipub. descendit civilis potestas. Sed eodem modo intelligendus est hic totus orbis, quo supra dictum est, scilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notæ, quæ Romano imperio patebat. Vel forte vult dicere Cæsar, quod per regularitatem imperij Romani non solum eius subditi in tranquillitate erant, verum & extranei reges metu eius deterriti conquiescebant. Haud enim occultate inspicit Bartol. quemadmodum civilis potestas per ius naturæ, perque ideo reipublicæ constitutionum a Deo descenderit, atq. adeo neque

neque ante aduentum Christi vnum fuisse totius orbi Monarcham, neque vero eundem Seruatorem nostrum ius gentium hac parte demutasse. Deposcere hic series videbatur, vt de singulari dominio, quod Catholici Reges erga infideles illos occidentales a quinquaginta hic annis inuentos habent, quæstio adhiberetur, fuisset ramen nimis longa, quam ideo in libello de ratione promulgandi Euangelium, quem paratum habemus, disputandam repositimus.

QVÆSTIO V.

DE TRANSLATIONE dominiorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum sua quisque voluntate, naturali iure valeat rei sua dominium in alterum transferre.

QVÆSTIO hæc demum postrema de dominiorum translatione, ad materiam restitutionis proximè appropinquat. Obligatio namque restituendi ex ratione, & modo quo translatum fuerit dominium, dependet. Quæritur ergo primo, vtrum sua quisque voluntate naturali iure rei suæ dominium valeat in alterum transferre? Et arguitur a parte negatiua primo: Si pro sua quisque voluntate transmittere possit dominium, sequeretur actum quoque solo mentis interno id posse, quia mentalis conceptus vera loquutio est, cuius voces secundum Aristotēl. 1. De interpretatione, sunt signa, qua vti que ratione votum Deo memento factum validum est. Si ergo voce quisque donare potest, sic vt & mente possit, consequens tamen videtur falsum: nam matrimonialis consensus per quem vtrique coniugum alteri se tradit, nisi voce extra, aut nuptibus explicet, minimè solidus est. Secundo: Si id vnuslibet ius naturale indulgeret, vt suæ esset arbitri voluntatis in rerum suarum dominij transferendis, sequeretur eiusmodi voluntatem nevtquam civili lege posse cohereri: nam humane leges,

vt lib. 1. & 3. monstratum est, nullum obtinent contra ius naturæ vigorem, consequens autem creberrimus vnus cuiusque bene institutæ Reipublicæ status ostendit esse falsum. Prohibentur namque minores ætate viginti quinque annorum sua alienare bona, vt patet ff. eodem titulo, l. prima. Item legibus quorundam Regnorum particularibus sic sunt maiora iura instituta, vt eorum possessores nequeant vincularia bona dissipare. Item neque Ecclesia bona alienare pro libito potest, aut prælatus, aut Capitulum, nisi de certis causis, certisque præscriptis modis, vt patet ex Decreto Leonis 12. quæstio. 2. cano. sine exceptione. & toto titulo de rebus Eccles. non alien. Tertio, Si vnusquilibet posset suo arbitrio rem suam alienare sequeretur eundem perinde posse pretij mercedisque dominium pro turpi in alterum traducere. Consequens tamen est falsum. Nam qui corumpendo iudici, aut assassino, vt hominem occidat, aut peruersuram, aut per simonias quidquam confert, etiam si vltro id faciat, dominium non transfert, vt iura sanctè deceperunt, ergo ius naturæ non est, vt quisque possit liberè sua donare. Neque verò defunt qui idem de meretrici sentiant, quæ merito sui corporis nullius potest mercedis dominium recipere. Quarto arguitur, iura nonnulla particularia in Hispania, atque in alijs quibuspiam Regnis animum cohibent parentum, ac præcipuè sacerdotum, ne spurijs suis filijs quidquam suorum bonorum impertiantur, & tamen si ius naturale libertati cuiuscunque concederet suam distrahere substantiam, leges illæ nulla se aequitate protegerent, ergo libera alienatio non est iuris naturæ. In contrarium est iuris auctoritas, Institut. de rerum diuisio. §. Per traditionem, & ff. de acquir. rerum dominio. Iqua ratione §. literæ qua habetur nihil esse tam conueniens naturali aequitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi.

Quæstio, vt dicebamus, per quā necessaria est cognitio ad materiam nō modo restitutionis, verum & totius iustitiæ commutatiue. Ad cuius intellectum primum omnium nosse operæ pretium est, duobus tantū modis posse transferri dominium, nempe, aut domini voluntate, aut lege. Dico duobus tantum

Argu. 3.

Argu. 4.

Argu.

Argu. 2.

OTO
LITTE
gibus
DIE
13

tantum: nam loquor non de acquisitione quacunque dominiorum, sed peculiariter de translatione. Dominij namque non voluntate solum per translationem ab vno in alterum aut lege transit, sed iure quoque gentium per diuisionem, atque per inuentionem, vt titulis modo citatis ff. & Institut. patet. Enimvero res quæ primo occupanti conceduntur, nõ acquiruntur per translationem. Quapropter nullam hic mentionem facturi sumus de rebus inuentis, in cuius veniunt dominium, sed vsque ad quintum librum, sub titulo de furto, id nobis est differendum.

Definitio translatio ergo dominij, est transmissio rei ab eo qui prius legitimè possidebat in alterum, qui perinde incipit esse dominus. Hæc ergo non fit nisi, aut voluntate legitimi dominij, aut lege in ipsum potestatem habentis. Secundo notandum, qd lex non solum diuina, verum & humana duplicem vim habet in translationem dominiorum. Potest enim translationem impedire tam cohibendo domini voluntatem, ne det, quam adimendo alteri facultatem, ne recipiat. Et secundo potest translationem facere inuito domino, tam in pœnam criminis, quam in subsidium tuendæ Reipublicæ. De his itaque tribus membris dicendum est questione præfenti, videlicet de voluntaria translatione deque legali impedimento, ac de translatione in idem legali. His ergo præhabitis duabus cõclusionibus ad questionem respondetur. Prior. Vnusquisque mortalium ius habet naturale donandi, & quomocunque alienandi res, quam verè, ac legitimè dominus est. Conclusio hæc ex superioribus elicitur. Diximus namque fundamentum dominij rerum naturale, ac diuinum esse humanam rationem, ac libertatem. Enimvero, quia Deus hominem ad sui imaginem condidit, hoc est, rationalem, ac liberum, per quam rationem, & voluntatem dominium habet suarum actionum, inde factus est rerum dominus. secundum illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, vt præcitat psalms maris, &c. Qua vtique de causa soli homini demonstrauimus inter sublunares creaturas competere, vt sit rei alicuius dominus. Si ergo per voluntatem constituitur dominus, per eandem potest dominium ab se quocunque abdicare. Secundo id probatur. Res vniuersæ propter hominem conditæ sunt, atque adeo illis quas

ipse possidet, ad libitum potest vt. Quin vero, vt in definitione dominij supra posita videre est, nihil aliud est dominium rei, quam facultas, & ius eadem rei, quocunque vsu lege permisso, puta donandi, vendendi, contumendi, & quomocunque alienandi. Res est clarissima. Quin vero non modo res quisque suas, verum & seipsum potest vendere, vt supra assertum est. Nam est nemo sit vsque adeo sui dominus, vt i a se valeat iure priuare, est tamen eius custos, vt quo vitam seruet seipsum videre queat. Posterior conclusio. Eodem naturali iure nihil obstante, lex potest tum voluntatem domini cohibere, tum etiam ipso iniurio suorum dominio, priuare. Conclusio hæc nihilo obscurius, quam superior ex natura principij colligitur. Est enim homo naturaliter animal civile, coaletere autem in vnum mortalium vita non potest, nisi a publica auctoritate in pace concutiantur, quæ quidem auctoritas tum custos est Reipublicæ, tum & iustitiæ iudex. Ad legitimam verò custodiam primum necessarium est, vt ciuibus prospiciat, ne antequam eorum libertas pleno iudicio rationis ducatur, sua bona dilapident. Quamobrem prohibetur pupilli de bonis suis disponere, sicut et eorum alienatio irrita sit, & nulla. Secundo & necessarium est sumptus eidem Reipublicæ necessarios a ciuibus colligere. Nam iure naturæ, partes sunt proprietatum. Ad demum tanquam iudex custosque iusti ad eum spectat maleficia vlcisci, quare scilicet vita ita & bonis potest quemlibet ciuili expoliare. Vide ergo duas conclusiones, quæ primo aspectu secum potius pugnant videntur, quæ sunt eodẽ naturali iure patente progenitæ. Est inquam ius naturale, vt quisque sua voluntate possit de suis bonis disponere, sed tamẽ quado volũtas, possit ratione ducere nõ errare. Quocirca eadem l. i. de minoribus. Procor inquit naturalem aequitatem secutus, &c. cauit, ne pueri, quorũ consilium infirmum est multorumque insidijs positum, suam dispensarent substantiã. Quæ est l. i. de pact. idem Vlpian. aequitatem quoque naturalem appellasset. vt pactõrum fides seruaretur, subdicens Quid enim iã congruum fidei humana quæ ea seruare, quæ inter homines placuerit nõ est tamẽ peritus, & aequitate quoque appellare naturalem, vt qui in tenera ætate de rebus suis paciscuntur, fidei suæ stare non obligentur.

t. Cõcl.

At vero quamvis conclusio vtriusque liqui
do constet argumenta tamen in contrariū
ambiguitate non careant. Et quidem pri-
mo dubium est, quo forte quispiam mo-
ueatur, vtrum per actum interiore[m] pos-
sit transferri dominium, hoc autem lib. 3.
sub. tit. De voto vbi D. Tho. ait promissio-
nem non fieri inter homines, nisi per actus
exteriore[s], emunctiūs examinabitur. In-
terim autem per hæc dicta ad argumentum
respondetur. Primum, translatio est duplex
Alia, scilicet quæ per transactionem fit &
contractum, nempe quo, vt ait Iurisconsul-
tus l. Labeo. 2. ff. de verb. sig. vltio citroque
nascitur obligatio. Et de hac nemini du-
bium quin absque externa significatione fie-
ri, non possit, quandoquidem illic non est
simplex datio, sed hypothetica mutua, sci-
licet do vt des, vt patet in emptione, & ven-
ditiōe & similibus. Ac præcipue in contra-
ctu matrimoniali, cuius ideo consensus nul-
lus est nisi extrinsecus explicetur. Alia ve-
ro est simplex translatio, qualis est donatio
quæ nullam ad altera parte obligationem
expolulat. Et de hac est dubium. Etenim
si ego firmato consensu mente do aut pol-
liceor rem aliquam postquam illa est vera
assertio, vt hominem ligare. Quare nul-
lum est quorundam argumentum (inter
quos est Almayn. in 4. dist. 1. 5. q. 2.) qui ex
hoc, quod coniugalis consensus expressio-
nem externam requirit, inferunt nullum
posse dominium per mentalem donationē
in alterum traduci. Sed arguis, dase, corre-
latium huius est, quod est accipere, ergo
vique quo alter accipiat, nulla fit transla-
tio. Respondetur, argumentationem hanc
verissime concludere, hoc tamē est de quo
controuertimur, vtrum qui mente apud
se dixit, Dotari inopi puellæ hanc dotalem
elemosynam, aut tali hospiti tantam pe-
cuniā, teneatur postea illis, quibus interest,
mentem patefacere suam, quam si accepta
uerit, obligatur implere. Nam si votum
fieri Deo, non est dubium quin teneret,
vnde aliquantia cum probabilitate infer-
tur, vt teneatur etiam patefacere nomi-
nibus, quæ illis pollicetur est, teneatur inquā
lege naturæ in conscientia. De iure nanq[ue]
ciuili palam est, nemi nem cogi posse per
actum interiore[m] quo ad vsque foris expli-
citus sit tamen si perquam probabile quoq[ue]
sit vt talis mentalis donatio antea quam al-
teri innotescat, possit mutari forte pro libi

to. Id quod loco citato li. 3. plurib[us] ratiōni-
bus vtriusque disputauimus. Ad secundum
secunda conclusioe responsum est, vbi red-
dita est naturalis ratio cur expediat ne in
atate pupillari committeretur puero suo-
rum dispensatio. Sed neque de primogeni-
turis ratio deest naturalis, cui fuerint illo
vinculo colligata, ne dispendi possent. Nā
est ex vna parte argumentum sit haud in
firmum iure naturæ repugnare, propterea
quod omnes liberi eorundem patrum æ-
qua sorte nascuntur, ac per inde æquo iure
nutriri debent atque educari, propter quā
rationem multæ republicæ iure primoge-
nituræ non sic augent, vt in totam substanti-
am paternam primogeniti succedant, tam-
en ex alia parte id non solum in decorē
reipublicæ, verum & in eius emolumentū
& firmamentum cedit. Haud ergo arbitre-
tur magnates ipsorum causa maioratus
esse institutos, scilicet vt eorum prosapia
perpetuo durarent, sed in bonum republi-
cæ. Expediat namque vt eius commune cor-
pus oīa habeat & neruos, quibus fulciatur.
Ob idque decretum est, vt tanquam reipu-
blicæ robora aliquæ persisterent illustres
domus, tum vt a concilijs essent, tum etiā
vt tempore belli eius essent sustentacula.
Et quoniam, vt ait Lyricus.
Et genus, & virtus nisi eū re, vllior alga est.
visum merito est regibus, domorum perpe-
tuitati sic consulere, vt domus in primoge-
nitum descenderet, reliquæ vero proles suis
essent alimentis contentæ. Similes namque
est agricolatum prudentia, quia arbori & vi-
ti minores ramunculos circunquaque am-
putant, vt præcipuum germen in truncum
excrescat. Fit ergo, vt tam primogeniti, quā
illi qui legitimā non sunt etatem ingressi,
sic iure, & merito cohibeantur bona sua aba-
lienare, vt alienatio irrita nullaque sit, vtro-
te per quam nullum transferatur dominium.
De Ecclesiasticis autem bonis alia sunt nō
inferiores rationes, nam cum Ecclesiasti-
cum seruitium, non minus necessarium,
quā religiosum, sine bonis quæ hominum
pietas huic muneri mancipauit, perdura-
re nequeat, & ex vna parte. Capitulum &
pælatius non tantam illorum curam ge-
rant quam si essent propria, sed ex alia
secularis auiditas quocunq[ue] se inferat
consultissimum fuit actissime cauere, ne
eiusmodi facultate Ecclesiasticæ, nisi iu-
stissimis causis, consultissimisque for-
mis

A. M. C. C. C. C.

De pri-
mogeni-
turis.

Institu-
tionis
maioris
tutioris

Horati⁹
2. Seru.
Sar. 4.

De bo-
nis eccle-
siasticis
nō abe-
nandi.

OTO
LIRE
GIBUS
DIE
13

Ad tertium arg. mis alienareatur. Ad tertium paulo differenterius respondetur. Princeps enim sicuti quia reipublice custos est, cogere potest ciues ut ubi opus fuerit, contribuunt, sic quia iustitie iudex, potest & propter criminatum dominos bonis suis priuare, tum alios, ne recipiant, inhabiles efficere. Atque hac ratione & qui vel corrumpeudo iudici vel assassino pecuniam offert, eadem multatur, & quibus offertur, inhabiles meritisimo fiunt, ne eius dominium acquirant. De qua re questione septima explicatior habebitur sermo. Et idem censendum de simonia cis, nisi quod ratio restituendi paulo est differentior, ut in calce sexti libri disputabitur. De lucro autem meretricio, questione eadem 7. idque diuersa ratione dicendum nobis restat. Quar

Ad quartum arg.

Superiorum quatuor generum.

tum autem argumentum precipuum mihi ambiguitatem offert, saltem de filiis sacerdotum. Sunt enim superiorum atque eorum qui non ex legitimo matrimonio nascuntur quatuor genera, que notantur cap. Nisi cum pridem de renuntiatione sunt inquam manzeres, qui ex ignoto scorto, puta ex vaga mere rice, que omnibus exposita est, nascuntur. Spurij autem qui ex peculiari concubina sustolluntur. Et isti dicuntur naturales, quamuis si Etymologiam Græcam sequamur, spurij idem est, quod sine certo patre natus atque adeo relictus conueniret illis, qui vago concubitu generantur. Nothus vero, ut Quintil. lib. 3. inquit, est ille, qui ex vxore non legitima natus est, nempe ex adulterio. Nam quia Latinum nomen non habemus, peregrino utimur. Græci nanque quidquid illegitimum est. i. legem non seruat, Nothum appellant, ut si brem notham dicunt illam que legitima periodum & terminum non seruat. Impræsentiarum autem manzeres, & spurij eodem gradu æstimantur, quantum ad successionem hæreditatis. Enimvero eiusmodi spurij non succedunt in hæreditatem neque patris neque matris si filios habeant legitimos. Nam testator non videtur alienas successiones proprijs anteponeat. cum acutissimi, ff. de hædicom. vn. de l. 9. Taur. originem duxit, que spurios ad hæreditate repellit. Potest tamen illos mater ex s. parte assis hæcides instituere. Si autem mater legitima careat prole, succedunt illi ab intestato, non tamen patri, quia est certus. Si vero fiat ex damnato co-

cubini nati ex parte matris, puta ex incestu, aut stupro, & potissimum ex adulterio, non succedunt, neque ex testamentato neque ab intestato, non tamen prohibetur quin tam mater quam pater possit illis quintam etiam partem legare. Hæc autem extra vllam iur. controuersiam. Quod autem in litem huc vocamus, est vtrum pater vel mater extra testamentum possit illis aliquid in conscientia relinquere contra legis prohibitionem, vel amici fidei committere, qui illis postea tradat? Et de vtroque respondendum est scilicet an sit peccatum mortale, tam patri quam amico, quæ etiam filio recipienti: Et vtrum eiusmodi bona sint restituenda, & cui. In eiusmodi ergo casibus discernendum est naturale ius a civili. Si enim ad meritum ius naturale spectemus, dubium non est quin pater possit sua bona notho filio, sicuti cuiusque donare citra culpam, & alter etiam potest illa absq. culpa possidere, nisi forsitan alios haberet liberos, quos illa causa in pauperem adigeret, quod ad præsens negotium nihil atinet. Sed dubium est, vtrum lex civilis sic fecerit inhabiles eiusmodi nothos ad fruendum paternis bonis, ut nullatenus possint dominium acquirere, vel vtrum solum per modum pæne eiusmodi bonis illos priuet? Per multum enim refert, nam si inhabiles sunt, quemadmodum pupilli ad dandum, & simoniacus ad suscipiendum, nulla spectata sententia tenetur illa restituere. Si vero lex tantum est pænalis, tunc, ut lib. 1. latissime disputauimus, ante laram in iudicio sententia potest ea filius cum bona conscientia possidere. Et ne longius disputatio. em protrahamus, arbitror sub distinctione respondendum de filiis nothis seculari, & de filiis clericorum aut religiosorum. Enimvero de iure cõi nihil expressum reperitur, quo prohibeantur parentes extra testamentum aliquid illis, aut viuentes donare, aut mortuæ res relinquere. Sed leges particulares regni sunt, que rem in dubiũ reuocant. In regibus autem regni nihil atque contra filios nothos secularium decretũ inuenitur, quam quod l. 3. definitur, ut. 1. 5. part. 4. nepe quod non possunt hæreditario iure succedere in bona paterna. Et l. 1. fori, ut de hered. successitem prohibentur, ne possint in hæreditatem succedere, quod & 9. Taur. citata confirmatur. De istis ergo asseruerim, quod si pater

pater aliquid fidei amici committit, quod de suo filio ex adultério suscepto, amicus ille tenet. Ius naturale servare, hoc est dare filio, & filios potest recipere perinde ac si esset extraneus. Itaque omnia sua bona potest illi pater dare, si filius non habet legitimos, si autem legitimos habet, non potest illos exheredare, nisi usque ad quintam. Neque arbitror ullam intervenire peccatum. Cum autem fiscus petierit, standum est iuri exteriori. Conclusionem hanc mihi eo persuadere, quod lex illa, cum sit in odium filiorum non est ulterius dilatanda, quam sonat, non autem prohibet nisi esse heredes, ergo pater extra testamentum bona sua donans non facit contra rigorem legis, neque vero in eius fraudem, quia lex poenalis tantum ad id obligat, quod sonat. Dubium autem intricatius restat de filijs clericorum, hoc est, sacris iniuriarum, & de filijs religiosorum. De his namque licet non in iure communi, tamen in iure particulari regni verba habentur multo significantiora atque strictiora. Extat enim lex 22. lib. 1. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 6. regaliū ordinamenti, in hanc formam, Quo nulla offeratur occasio, ut vlla mulier clericorum concubinatui addicatur, si clericorum filij in eorum bona hereditario iure succedant, constitutus & præcipimus, ut eiusmodi clericorum filij, & l. 9. Tauri extenditur perinde ad filios religiosorum, neque habeant, neque hereditent, neque hereditate possint bona suorum parentum, neque aliorum consanguineorum. Et sequitur, Neque suscipiant. Hoc enim Hispanie sonat vox, Ni ayant, neque potiri possint quantumque legatio, aut donatio, aut alia collatione que illis fuerit facta. Quæ quidem verba non solum eos excludunt ne heredes esse possint, verum etiam videntur eos facere inhabiles & incapaces ad vlllo pacto possidenda paterna bona, nisi peculiari regis concessione. Et quod tam strictam legem possit facere, non est ambigendum, nam vbi l. 1. decisum est leges humana obligant in foro conscientie, quando sunt iuste, eiusmodi vero odium in clericorum sobolem, æquum est. Quare profecto mihi est probabile, eandem legem non modo esse poenalem, verum & impeditivam translationis domini, sicut si vel pupillus donaret, vel simoniacus vel assassinus susciperet. Nihilominus pater tenetur cum alere, quã

diu vivit & educare, quia ius illud nature non est revocabile. Potestque adeo ei vivens donare vnde vitam sustentet. Ad casus ergo consuetissimos ut respondeamus, nempe cum sacerdos vel clericus in sacris bona sua amici fidei concedit, ut de suo filio, primum quantum ad culpam fortasse mortaliter peccat contra legem illo rigore obligantem.

Secundo, pro captu meo censuerim, illum fideicommissarium nullatenus teneri eadem bona filio clerici adjudicare etiam si pollicitus fuerit id facere. Nam fides contra ius civile impignoratum, lex nature servare non cogit. Quæritur ergo quantum ad restitutionem, quid de illis bonis agendum sit? Respondetur, si meum iudicium vllius est momenti, quod si clericus amico det, non sub conditione ut reddat filio, sed absolute, neque alter sub illa conditione recipiat loco filij, sed tanquam sua, etiam si clericus fiduciam certam conceperit, quod amicus esset traditurus filio, & alias non illi relinqueret nihilominus ille amicus potest tunc in conscientia bona illa possidere tanquam sua. Et ratio nostra est, quod est lex filium inhabilem fecerit ad suscipiendum illa, quæ nondum possidebat, privare tamen clericum suis bonis non potuit nisi in poenam, quæ ante iudicis condemnationem ut lib. 1. dictum est, non obligat, & ideo donatio facta amico tenet, quoad usque per condemnationem privetur. Imo nec per se fiscum condemnari ille potest nisi probetur præsumptio, quod recepit ut redere filio clerici. Quod si tunc amicus tanquam propria bona vult donare eidem filio clerici etiam tenebit donatio. Si vero clericus dedit amico non absolute, sed sub conditione, ut daret filio, neque ille suscepit nisi sub illa conditione, tunc neque donatio facta amico tenuit, quare ipsa retinere non potest, neque vero ipse potest dare filio clerici. Arbitror ergo de illis bonis antequam condemnatio fiat, in conscientia censendum esse ac si ab intestato relinquerentur, nam fiscus non habet ius quoad usque fiat condemnatio, & ideo si clericus heredem ab intestato legitimum reliquit sua sunt, sin minus eroga da esse in pios usus, si modo ille fideicommissarius iustus esset numquam id in notitiam fidei perueniturum, nam si id metueret, consultius esset fisco patre facere. H. c.

De filijs clericorum & religiosorum.

OTO
URE
GIBUS
DIE
13

tam multis expresserim, quia creberrima de hoc consilia petuntur.

ARTICVLVS II.

Vitium per ludum dominium transferatur.

Circum hoc membrum ciuilibus potestatis, qua dominiorum translationem irritare potest, disputandum sequitur de his, qua ludo acquiruntur. Vt namque nullum earum rerum acquiri dominium, sed nulla expectata sententia restitutioni esse obnoxias. Est enim ludus, potissimum alearum ac perinde quicumque id genus fortunæ subiectus, vtroque iure prohibitus clericis, videlicet iure canonico, vt patet, De vita & honestate clericorum, cap. clericus, 2. distin. 15. can. episcopus, vbi & laicus iubetur aut a ludis desistere, aut communionem primari. & in Authentica de sanctissimis episcopis, §. interdicimus. Ac perinde laicis iure ciuili, vt videre est, alearum vsus, C. de religiosis, & l. solent, ff. de aleatoribus. Et præterea particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiusdem arguitur esse generis, quo pupilli vetantur sua alienare bona, & quo, vt proximo articulo dicebamus, clericorum filij ad eundem hæreditatibus redduntur inhabiles. Nam pariter in odium ludi ille sanctæ sunt leges. Secundo id confirmatur, in ludo tot cocunt vitiorum genera, vt merito sit dominiorum per ipsum translatio interdicenda, quoniam vt habetur eadem lege, alearum licet res esset antiqua, prodit tamen pro tempore in lachrymas, nam quidam ludere neccientes, proprias substantias perdidit: consequentes autem ex hac inordinatione blasphemare conantur. Et præter illa, qua illic commemorantur, ille, qui ludit, tam suorum profusus est, ac prodigus, quam alienorum auidissime cupidus, generat enim ludus in satiabilem lucrandi sitim, quod adeo ad auaritiam attrahit, vt in furtum vergere videatur. Vnde Arist. 4. Ethic. c. 1. aleatores cum latronibus cõponit, deq. auaritia infamat, & illiberalitate, quippe qui ab amicis eripiunt: quod potius illis deberent elargiri. Denique tertio arguitur ex verbis legis citate, Alearum C. de religio. vbi habetur, quod si contra factum fuerit, id est si quis ludo fuerit quidpiam lucratus, nulla sequatur condemnatio,

qua scilicet cogatur qui perdidit, solvere, quod si soluerit, solum reddatur. In contrarium autem est quod iure nature quisque potest per ludum sua bona saltem tradere quare non est ciuilibus prohibitio latius extendenda, quam ratio persuadet, & legum verba sonant, & iudiciorum vsus habet. Hæc autem non aliud videntur contendere, quam quod qui perdidit, repetitio nem habeat in iudicio, vt illico monstrabitur. Ob idque dum ille non repetit, licetator legitime possidet, atque adco verum habet dominium.

Ad quaestionem hanc, de qua plus forte Doct. iusto reperias controuersos, quatuor conclusionibus respondetur. Prima Ludus si in genere nomen accipias, rem de se licitam iure nature sonat quin & virtus esse potest, vt S. Th. 2. 2. q. 168. auctor est. Enim vero etsi homo ad laborem natus in sudore vultus vesci debeat pane suo, haud tamen cum corruptibilis sit in labore durare potest nisi animi nunquam recreatio labore interpollat, sudoremque abstergat. Licet ergo animi leuandi gratia nonnunquam ludere, dummodo moderamen non abiciat. Quo fit, vt sicut alias animi recreationes moderato pretio licet pro cuiusque statu procurare, vt venatione, & similia, sic nonnunquam liceat, quin vero & virtus etiam esse possit, in pecuniam ludere. Hoc patet, quia sicut in cibis honestos quibus corpus refocillatur, licet sumptus erogare, sic cum & lusu quoque & animus vegetet, & corpus, non est cur & in illis non liceat aliquid expendere, quod maiori necessitati non subtrahas. Vnde Arist. 2. Ethic. c. 6. vt in ceteris virtutibus sic & in loco merito ciuitatem constituit, quam *εὐπραγία*, vocat, nos autem iucunditatem dicere possumus, quare & deficere quoque cenet non nisi quia hoies a lusu quos ideo agrestes appellat. Cicero lib. 1. de offic. ait, ludo & ioco vti quidẽ licere, sed sicut somno & quiete, qua & seipsa non sunt necessaria, sed vt recreati vegetiores ab labore resurgamus. Secunda conclusio. Ludus vt ex multis accidentibus honesta, sic & ex plurimis vitiosa. Prior pars probatur. Primum, vt exmittamus, qua in solennitatibus ecclesiasticis, vt in festo sacratissimi Corporis Christi oi instar Davidis coram Arca Domini saltantis, quod 1. Reg. 6. legitur, permittuntur, leges et ipsa id contestantur. I. ex enim citata,

Frata. Solent, qua ludus in pecuniam prohi-
betur, permittit hastiludium, lactumina,
atque alia pugnae similia, bellorumque
meditationes, quod virtutis, inquit, hoc est
fortitudinis, exercendæ causa sunt, quæ
quidem exercitia, l. alearum. nominibus
Græcis iterum referuntur. Quare & pila lu-
dere nulla republica prohibuit. Quin ve-
ro ad neruorum consolationem mem-
brorumque agilitatem comparandam no-
bilibus deo est. Hac autem ad rem mo-
do nihil attinet. Accidit enim vero quæ lu-
dos illicitos constituunt quam plurima
sunt. Primum est periculum, quia ratione
preceptum de homicidio adhiberi iure Can-
onicæ & alij sunt quibus torcamenta & sa-
gittatorum ars anathematis intermina-
tione vetantur. Secundo, præcipue ludus
dehonoriatur ex gestibus aut verbis turpi-
tudinem præ se ferentibus, quales potissi-
mum gentibus in usu erant. Quæ utique ra-
tione is facis literis male augent ludi.
Vnde Thob. 3. Nunquam cum ludentibus
miscui me. & Hierem. 15. Non sedicum lu-
dentibus in consilium. Quare patim apud
sæc. s. conuitia l. gas quibus ludos vitu-
perat. Adco vt hrisost. hom. 6. super
Matth. in hæc verba proruperit, Non
Deus dat udere, sed diabolus, sedit, enim
inquit, populus manducare, & bibere, & sur-
reterunt ludere. Tertio accidit, vt ludus sit
peccatum propter scandalum per onæ,
qua ratione clericis ob eorum honestatem
interdicti sunt ludi alearum, debet nam-
que esse ludui potius dediti quam effusis
gaudijs. Hac autem atque his similes cir-
cunstancias, puta loci, vt si in ecclesia fiant,
aut temporis, vel vti ad rem præsentem, pa-
rum continentia, missa hinc faciamus. Ad id
quod modo in controuersia adiciimus,
non est nisi vt de ludo acquisitis examine-
mus, quid nam iuris in se habeant. Aliud
ergo accidens quod ludos facit esse repro-
bos, est, quod & homines facit & sua pro-
pria prodigere & alienis inhiare. Vnde
multa alia suboriantur mala, atque id po-
tissimum vbi nihil artis aut exercitamenti
inest, sed nutur desiderat, & secundum hu-
manum iudicium fortuna plurimum. De
hoc ergo ludi generis ad nostrum pro-
positum tertia conclusio. Alea ludere reli-
quitur iustibus lege prohibitis quæ a popu-
lo recepta est, neque per consuetudinē ab-
rogata est peccatum. Probatur conclusio,

Nam lex iusta nihil, vt lib. 1. diximus, prohi-
bere potest, nisi quod ita decere iudicatur.
Quod ergo lex prohibet, illicitum facit, at-
que adeo culpam ad quam absque dubio
lex civilis obligare potest. Huiusmodi au-
tē ludi prohibiti sunt quia pernitiosi resp.
iudicari, ergo peccatum est huiusmodi le-
ges violare. Neque obstat quod pœne sint
transgressoribus. posite quin vero, vt licet ab
de vt cor, commōstrauimus, pœna si id no-
minis mereatur poni non potest nisi pro
culpa. Et quamuis iure communi charitatū
ludus non sit interdictus prohibetur tamē
iure regni, vt patet. eod. tit. de collutoribus
An vero genere suo sit peccatum mortale,
non facile decreuerim. Hoc enim ex natura &
grauitate operis, vt eodem lib. dicebamus
pendendum est. Et quidem eiusmodi lu-
di si cunctis suis prauis qualitatibus eos de-
nudes, cum non sint genere suo aut contra
charitatem, aut contra iustitiam, non appa-
rent mortali caractere denotandi. Quin
vero vel ad conuiuia ludere vt habeat. l.
quod in conuiuio, de alea vel in paruā pec-
uniam virtus esse potest. Vix tamen dum
ampla pecunia exponitur, absq; prauitate
exerceri possunt, puta absque litibus, peri-
ris, atque blasphemijs. Præterquam quod
illa vna est omnium paratissima via ad di-
lapidanda bona, demolendaq; illustres do-
mos. Vnde I yricus.
Qui dānosa Venus quæ præcepit alea nudat.
Quam ob rem vt que adeo receptores alea-
torum inuidiam in republica odiumque
contraxere, vt olim qui eos aut verbo, aut
verbere, aut alio damno dato læsserint, im-
pune id facere permitterentur, vt habetur,
l. prætor. de aleato. Sacerdotibus autem vix
citra mortale vti licet ludis venitis, ac præ-
sertim religiosis, & anfratibus, quoniam lu-
dus illis non qua ratione secularibus, sed
quia contra eorum est honestatem prohi-
bitus est. Vt autem simul ambe muto se
dilucidet subiungi vt quarta conclusio.
Illa quæ ludo acquisita sunt, in domatium
lucrantis transeunt, quapropter antequam
qui perdit repetat, non sunt restitutionis
vinculo alligata. Ad conclusionis euiden-
tiam ius prius naturale consulendum est,
vt inde fiat ad civile descensus. Enimvero
Iure naturali vnusquisque possit per
viam ludi bona sua in alterius dominium
trahere, nemini potest in dubium cade-
re. Nam vt supra diximus nulla est do-
soro, de iust. & iure. X minio.

Quarta
conclu.

Que ha-
dan de
hoc clat

OTO
ure
gibus
DIE
13

Tria
conclu.

miniorum translatio naturæ germanior quæ libera domini voluntate fit. Sed secundo id explicatius probatur. Si eiusmodi domini traditio iure naturali esset inhibita, id maxime vel ex forma, vel ex obiecto, vel ex affectu, vel aliunde. Primum ex forma non vitatur iure natura, nam præterquam quod posset uterque ludentium gratis donare, illa non est simplex donatio, sed quedam pactio, Do ut des, nempe meam pecuniam periculo expono, vt tu vicissim exponas tu. Et tanti aestimatur periculum vnius quanti, alterius. Neque vero condemnata est, quia res accipitur fortuna, committitur, hoc est eventui cuius causa necitur nisi a Deo, hoc enim modo nihil absurdum sonat inter Christianos fortuna, nomen. Et nimirum multa sunt alia humana negotia licita, quæ dubiæ illi varietati committuntur. Primum diuisoriae sortes, videlicet, cum qui de re qualibet diuidenda conuenire non possunt, rem sorti committunt, quod S. Tho. ex sententia Aug. 2. 1. qu. 95. licitum censet. Mox & depositiones, videlicet dum de aliqua re decertantes sequestrem faciunt, quod illi obueniatur, a quo steterit veritas. Atque aliud fortium genus dum pecunia multorum congesta iocalia coemuntur, quæ inter eos fors prolata distribuit. Et (de qua lib. 6. dictum sumus) contractus assicuracionis marinarum mercium vno Doctorum consensu tãquam licitus habetur, in quo tamen plurimum dominatur humano loquendi more fortuna. Neque obstat, quod in ludo ille, qui perdit, nihil recipit emolumentum pro sua pecunia. Nam vt diximus, illud sua sponte dedit pro spe si sibi alea caderet. Quod autem rem quibusdam magis facit dubiam, est auaritia, puta immanis cupiditas rei alienæ. Sed neque ista peccati per se est causa mortalis, tantum abest, vt oneri restitutionis lucrantem subijciat. Auaritia namque vt D. Thom. 2. 2. quæst. 11. docte admonuit duplex est. Altera quæ opponitur iustitiæ, videlicet quando quis contra sperit alienum. Et hæc genere suo mortale est. altera vero quæ opponitur liberalitati, Latineque eicitur Illiberalitas, scilicet ardens illius cupiditas, qui tamen nihil contra ius vult recipere, & hæc non est genere suo peccatum mortale, nisi eo usque animum occuparet, vt opera charitatis necessaria impediret. Ad propositum

ergo quod collusor lucrari exoptet nullum est peccatum, non solum eo quod pugnantem victoria dulcis est verum & amore lucrati. Neque si ardentissime id cupiat dum tamen iustitiæ iura non violat, peccatum mortale est, vt pote dum cum illo non ludat qui si iuris non est alienandum bona sua, neque vim inferat, nec fraudem nefariat, vt S. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 7. auctor est. Quocirca non aliter necesse est moderari cupiditatem, quam secundum iustitiæ lumina, vt non sit genere suo lethale crimen, quamuis extrema sitis bonorum temporalium de se sit peccatum veniale. Neque vero ludentium prodigalitas, genere suo est peccatum mortale, nisi ea prodigetur, quæ vel alendæ familiæ necessaria sunt, vel ad implendum præcepta Dei. Igitur secundum merum ius natura neque peccatum est mortale ludere neque vlla inde nascitur restituendi obligatio. Quocirca seculares si qui sunt imperialibus legibus exempti, ludendo non peccant. Nam vt ibidem S. Tho. de hac ipsa re loquens, ius civile non omnes obligat neque illi, apud quos eiusmodi leges per contrariam consuetudinem abrogatæ sunt. Quo fit, vt a hoc quod interueniat peccatum, vt restituendi vinculum, hoc a iure civili pendeat, vel communi vel particulari. de his igitur videndum est quomodo prohibeant ludum. Et tenim si translationem dominij verent, clarum est eum, qui lucratur, perinde ac usurarium nulla expectata sententia, restitutionis lege teneri. Si autem lucrans non nisi per modum prææ lucro priuetur, aut ad alterius repetitionem tunc ad nullam antea restitutionem teneatur quia vere acquirit dominium. Et quidem quod prohibitio illum faciat priorem sensum, hoc vnicum inuenio verbum iuris quodammodo insinuare in ciuili lege alearum, quod inter arguendum retulimus videlicet si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio scilicet perdenis vt soluar, sed solum reddatur. Si ergo reddendum est, videtur dominium non transferri. Hoc tamen verbo nihil obstante, certo credo non esse tantum rigorem legis. Primum quia hoc quod dicit solum reddatur, statim imperator exponit subdens & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt. Debet ergo reddi si petatur, alias qui perdidit verum dominium tran-

In dñi in
aliis tras
ferre.

Diuisio
ria for
tes licite

Assesu
rationis
contra
ctus licit
us secun
dum oēs
Doct.

Auar
tia du
plex.

transfuit. Et ratio id profecto egregie per
suadet. Nam cum illic nulla interveniat
vis aut fraus, sed libera pactio, non est cur
cohibendi essent animi colludentium ne
possent in se mutuo transferre dominium.
Satis enim est, quod deatur perdenti indu-
ciat ad repetendum. Item si lucrans tene-
tur ad restitutionem, vel teneatur domi-
no qui perdidit, vel pauperibus. Palu. in 4.
dist 15. q. 3. ad huc quod debet restituere
pauperibus antequam sit a iudice eode-
natus. Nam iure, inquit naturali teneatur
pauperibus, & solo iure civili repetenti.
Quare si prius dedit pauperibus, potest post
secunda in iudicium vocatus excipere coram iu-
dice etiam ius naturæ servasse. Quod au-
tem iure naturæ teneatur indignis, probat
ipse. Quia colludentes dant operam rei il-
licite & ideo qui perdidit, amisit domi-
nium, & alter non acquisivit. Veruntamen
opinio hęc nullus est prorsus probabilita-
tus. Immo iure naturæ nemo prohibetur
illa via omnino alienare sua bona. Quare
lucrans nulli teneatur restituere. Et si tene-
retur, id deberet facere vere domino,
nam mendici iure naturæ non succedit, ni-
si ubi non haberetur copia domini. Cum
ergo ipse sua sponte dederit nulla restat re-
stitutionis obligatio, nisi idem ipse iure ci-
vili repetat. Hęc demum omnia liquido
confirmantur, tum lege particulari regni,
tum etiam vñ. Exant enim leges ut. 10.
regalium ordinis, qui est de collatoribus,
nempe prima de militibus dum sub vexil-
lis agunt, quod quicumque ab illis quid-
quam tunc lucratus fuerit teneatur eidem
proximus restituere, ubi certe insinuat im-
pediri translationem dominij, quod non
videtur ab æquitate longe distare, in fa-
vorem militis agentis in bello. De alijs autem
generaliter sequitur a. lex Joann. 2. verbis à
priori deferens sub hac forma. Præcipimus
vñ quicumque aliquid ludo perdidit, pos-
sit ab eodem repetere, qui fuit lucratus, dū-
tamen id faciat intra terminum octo die-
rum, quod si illo termino non petierit, pos-
sit quicumque alius id petere, atque alio de-
ficiante, iudex ipse & præter officio suo id
repetat. Et hæc est lex quæ vñ habetur. Ex
quo fit, si non repetatur optime qui lucra-
tus est possidere potest, n. que restituere te-
netur. Restat hic tamen ambiguitatis non
nihil ex verbis S. Thom. loco iam his citato
2. 2. q. 2. art. 7. Ait quippe, quod circa il-

la que per aleas acquiruntur, aliquid est il-
licitum iure diuino & naturali, scilicet quod
aliquis lucratur ab his, qui rem suam alie-
nare non possunt, vt sunt minores & fu-
rosi, & quod aliquis trahat aliquem ex cu-
piditate lucrandi ad ludum, & quod frau-
dulenter ab eo lucratur. Et in his inquit
casibus teneatur lucrator ad restitutionem.
Adnotandum hic tamen primum de mi-
noribus & pupillis quia id scholaribus sæ-
pe vñ euenit quod illos quos patres in stu-
dio vel in curia sustentant credibile est
posse paruum aliquando quantitatem re-
spectu sui status ludere, vt qui centum du-
catos quotannis exponit, si quatuor aut
quinque ludo dispendat, vero similitum est
patrem suum habere tantum, nam probe
sciunt vix iuvenes posse sine illis dispendijs
vivere. An vero scholasticus, hoc est schola-
rum magister qui est non solum constitu-
tionum, sed legum omnium custos possit
rem hanc a se hinc infringere? prohibet
quippe verbi gratia, ne cui ultra duos argē-
teos ludo perdere liceat vtum obliget ad
hoc non simplex, sed multiplex est respon-
sio. Primum enim penes huiusmodi magi-
stratum nulla est potestas condendi leges
hoc enim ad solam pertinet. Vniuersitatē
sed hoc tantum iuris habet, vt leges, tam
vniuersitatis quam alias custodiri ab scho-
laribus faciat. Quo fit, vt non possit ipse no-
uam legem facere de ludo, nempe prohibe-
re ne scholaris qui sui iuris est, ultra quam
ipse præserbit, dominium ludendo trans-
ferat. Immo si iuri eoi, & regni id licet, non
obstante eius lege fiet translatio, etiam si
bona sua cuncta ludat. Habebit autem re-
petitionem. At vero potest per suam legē
nouas penas legibus tam vniuersitatis
quam alijs adhibere, vt cautius seruetur
(pura excommunicationes atq. alias pecu-
narias.) Quare si quis ultra eius præscriptū
ludat, ad solam tenebitur penam si condē-
netur, quantum & nonnullam contaheret
in medicina culpam, & quidem mortale
si penam adhibeatur excommunicationis,
sed tamen qui lucratur quantumvis ma-
iorem quantitatem ad nullam teneatur re-
stitutionem nisi fiat repetitio, aut nisi ille
qui perdidit fuerit filiusfamilias. Aliud du-
bium est vtum si filiusfamilias aliquid ab
alio lucratur plus quam ipse perdere pote-
rat teneatur ipso facto ad restitutionem? Ap-
paret enim non teneri, nam scienti &

X 2 volen.

OTO
ure
gibus
DIE
13

Dubiu
et ver.
hi. San
Tho.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

volenti non fit iniuria, quare cum ille qui cum illo ludebat probe sciret se non posse quidpiam a filio familias legitimo iure lucrari, & nihilominus ludere voluit, vitus est sua sponte donationem illius facere quod ipse perderet. Et ita forsitan potest sustineri, nihilominus probabilis est, quod nisi re vera alter extra conditionem ludi donationem fecerit, filius familias non acquirit dominium illius, quod lucratur. Debet enim colludentium utriusque conditio par esse, quare nulla est aequitas, ut filij familias plus possint in conscientia lucrari, quam perdere. De illo autem qui alium ad ludum trahit, an restituere teneatur, licet id D. Thom. asserat, merito ambigitur. Vnde Adrianus qui 4. in materia de restitutione. cap. quia in superioribus, haecenus nobiscum consentit, videlicet quod lucrans non teneatur ad restitutionem, in hoc tamen deserit D. Thom. quoniam qui alium trahit, nihil facit contra iustitiam. Respondetur autem S. Thom. non id censere de quocunque tractionis genere. Nam propterea quod quis alium inuitet, & quadamtenus ad ludum moueat, nullo se grauat restituendi onere dummodo alter sua sponte veniat, utpote qui alias paratus erat, vel facili negotio adductus est, sed tractionis nomine, intelligit, quando quis alterum inuitum trahit, scilicet aut vim ei infert, aut si aude eum inescat. Tunc enim clarum est ad restitutionem teneri, quia ab inuito lucratur. Neque solus censendus ille est inuitus trahi, qui simpliciter vi illata ludit, sed ille etiam qui improbis precibus & verbis eousque instigatur, ut nisi luderet, pudore suffunderetur & haberetur tanquam inurbanus & ignobilis. Est verbi gratia, ingenuus qui piam vel optima estimatione habitus, & homo, qui aliquo splendore vitae viuunt, quem alter cum verborum improbitate pudore suffundit, nisi ludat, qui tamen constitutissimum habebat non ludere profecto tenetur tunc tractor ille ad restitutionem. Nam ludus debet esse prorsus liber. Ut qui perdit transferre dominium videatur, aliud vero verbum quod illic subdit S. Thom. scilicet quod qui regibus civilibus sunt affecti tenentur restituere, contrarium videtur nostrae quartae

conclusioni. Attamen vel intelligit, quando lex civilis exprimeret non transferri dominium. Aut intelligit quod restituatur si repetatur. Alias profecto durissimum verbum esset. Vnum autem non est hic in calce silendum, videlicet vtrum qui non in praesentem pecuniam, sed in ablatam & creditam impignorata fide ludit solueret? Apparet enim pars affirmatiua vere iure naturae, postquam pollicitus est, neque vero lege civili prohibitus dare. Respondetur nihilominus quod dum non nisi simpliciter pollicitus est non est censendus renuntiare iuri suo, quod habet beneficio civilis legis repetendi. Et ideo licet si soluisset, nihilominus potuisset repetere, ita qui pollicitus est potest inconscientia iudicio se defendere ut non soluat. Neque facit contra ius naturae, licet inter nobiles daretur ei opprobrium. Si autem expresse pollicitus est se non vsurum beneficio legitime petendi, credi potuit sua sponte ab iudicio abcedere iure, ad minus, si iuravit, tenetur stare iuramento, nisi tanta esset bonorum iactura ut posset dispensationem petere. Sit autem postremum verbum. Est verbi gratia qui amplam pecuniam ludo perdidit, veretur tamen publico iudicio id repetere, vtrum posset latente via id ab altero suffurari. aut recompensationem sibi facere aliorum debitorum, quae alias illi forsitan det & quidem loco citato Adrianus id licere censet, nam postquam ille potest publico iudicio petere, potest, inquit, & alia via recuperare. Nescio tamen, salua auctoritate viri, an adeo sit certum ut ipse arbitretur. Nam postquam vera sit translatio dominij, non potest alia via recuperare, quam vtendo beneficio legis in primi infra terminum lege praescriptum puta infra octo dies i. Hispania. Nam quod lege alearum iubetur, ut horum praescriptio ante quadragessimū annum non fiat, nullibi est iam in vtu. Deinde forsitan debet repetere in iudicio. Alias alter conscientia non tenetur, quia leges nihil aliud decernunt, quam quod detur illis iudicialis actio, quous de hac non sum vsque adeo certus. Hec secundum leges haecenus claras. Nam edita fuit postea lex Martini. ut nemini liceat in creditam pecuniam ludere, qua non modo prohibetur executio cuiuscunque obligationis & promissionis, verum etiam eiusmodi permissiones, & obligationes, pro-

Adriani
sententia.

D. Tho.
aduersa
Exponitur
intra
D. Tho.

pronuntiantur omnino nulla & cassæ. Vbi non solum in foro exteriori, verum & interiori prohibetur vt reor translatio domini sicuti in actione pupilli. Quare qui pro missis, non tenetur solvere, & si soluerit, alter in conscientia ante repetitionem tenetur restituere. Neque valeret, si ludens legi renunciat et quoniam data est, non solum in fauorem illius, sed & in bonum commune posset tamen fieri libera donatio quam us semper subolet et haudem.

Ad primum igitur argumentum, nempe ad iuriam satis responsum est, quomodo id prohibeant. Neque clerici, si lucrantur, neque alij, qui lucrantur ab illis, aliter tenentur ad restitutionem, quam fit inter seculares. Nam etsi propter scandalum ac propter suam honestatem grauius peccent, tamen obligatio restitutionis non est alia quam inter seculares. Quæ enim sacerdos ludendo perdit, facultem habet perdendi, etiam si Episcopi, vt lib. 9. patebit, sunt enim suorum bonorum domini. De religiosis autem diuersa est ratio. Negat ergo leges prohibentes ludere, perinde prohibere translationem domini aq; pupillis & simonia cis. Ad secundum autem respondetur, quod est illa vitia, quæ ludis permittuntur mortalitas esse possunt nulla tamen inde obortur restituendi obligatio, nisi modo expositio. Enimvero licet prodigalitas non nullum peccatum sit, prodigius nihilominus committitur transire. Et ad verbum Aristotelis consuetudinis aleatores cum latronibus respondetur, non id fecisse quasi eadem sit vitia que ratio, sed quia aleatores illiberales sunt, & contra ius amicitie delinquentes. Debet enim homo cum amicis ludere, quibus potius debet eligi iura, quam eorum bona ab illis conardere. Ad tertium denique etiam responsum est, vbi exposuimus verbum illud iuris, solum reddat, scilicet si reperiantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum per contractum, qui nullus est iure ciuili transferatur dominium.

Circa idem membrum ciuili potestatis quo voluntas domini cohibetur

transfere dominium examinare pertinet, vtrum contractus, qui est nullus iure ciuili sit etiam in conscientia nullus ita, vt vere domini translationem impediatur? Et arguitur a parte negatiua: Vbi finis ciuilis legis cessat, lex ipia vim suam amittit, atque adeo standum est, tunc naturali iuri finis autem legum contractuum solemnitate iubentium est, vt fraudibus & dolis eatur obuiam, ergo vbi constat nullam interuenisse fraudem, contractus tenebitur in conscientia. Secundo ad declarationem prioris præmissæ arguitur. Lex diuina cessante sine non obligat, tunc tanto minus humana, quanto inferior est. Probatur, an recedens in præcepto correctionis quæ correctionis finis est, non obligat, ait quippe August. de peccat. distinctio. sentima can. si quis, 2. si scirem non tibi prodesse, non timerem, non te admonerem. Pari ergo modo, vt exempli gratia dicamus vbi ciuili solemnitas testamento defuit constat tamen testatoris voluntas, standum est iuri non ciuili, sed naturali vt eadem impleatur voluntas. Tertio arguitur: Si illo rigore seruandum esset ciuile ius, vix sepe veniret, vt nullatenus morti proximus suam posset explere voluntatem, vt puta si legitimi testes haberi non possent. Quod tamen concessu videtur absurdum, in contrarium tamen est quod leges ciuiles, vt lib. 1. dictum est obligant in foro conscientie, per quas tamen absolute stabilium contractuum solemnitates, sub illo verborum rigore ut alias contractus pro seculo habeantur, vt de testamento patet. hæc consuetudissima, C. de testamen.

Quæstio præsens non est magis operæ inter doctores agitata, sed Innocent. in c. quia plerique, de immun. eccle. vnum ait obiter verbum, scilicet quod qui per contractum, cui deficit solemnitas iuris, aliquid possidet, teneatur ad restitutionem.

Vbi docet contractus minus solemnem esse nullum in conscientia, subdit autem exemplum de contractu qui per voluntatem pupilli sine assensu tutoris factus est. Panor. mitan. vero super eodem capite, & ntonio de iurio adhaerens contrariam est sententiam amplexus, videlicet quod vbi fias abest & dolus standum est naturali iuri, vt contractus teneatur, non obstante

OTO
ure
pibus
DIE
13

obstante civili lege. Atque in hanc sententiam superripit Syluestr. in verbo, Alienatio §. 12. & verbo testamentum, l. §. 5. Et postea Adria. quolib. 6. art. 1. propter rationes quas modo in fronte quaestionis recitauimus, & quidem Anr. de Butr. sic asserit consuluisse, vt legata illegitimi testamenti nihilominus seruentur, in quorum consequentiam addit in suo tractatu Minoritano, quod legatum minoritæ factum licet iure humano inhabilis ille sit ad recipiendum, est nihilominus persoluendum conscientia. Hæc ergo est opinio communis. Sunt tamen profecto argumenta in contrarium a deo multa, eademque non infirma, vt contrariam sententiam maiori cū

Docu
mētum
auctoris

probabilitate confirmat. Audiui ego iam pridem in his nostris scholis contrariam sententiam, ceu multo probabiliorem defendari, nempe contractum nullum iure civili esse etiam in conscientia nullum. Haud tamen ego tam absolute opinionem hanc asserere audeo, vbi casus huiusmodi mihi occurrunt, sed in eadem sententiam vtrinque temperatam pro capto meo amplector. Ad cuius explanationem notandum est, re-publicam & principem secularem bifariam posse dominiorum translationem impeditur. Vno quidem modo absolute, cuius exempla in pupillo ante legitimam aetate & in maioratus possessore produximus, per quos idcirco proculdubio dominium non transmittitur. Altero vero modo non simpliciter, & absolute, sed per modum contractus ad obuiandum fraudibus præscripto, sicut respublica civilis iubet testamentorum solennitates & ecclesiastica, formas contractuum quibus ecclesiæ bona alienantur. Et de istis ad quaestionem hæc

Senten-
tia au-
ctoris.

conclusionē respondetur. Contractus, cui deest essentialis solennitas iuris, licet in conscientia non sit ipso facto simpliciter nullus, veluti ille, qui fieret a pupillo, illegitime aetatis eatenus tamen est nullus, vt bona conscientia possit quisque legis beneficio in tali casu vii. Exponitur conclusio: Vbi frater meus liberis orbis per testamētum minus soleanne, puta cui ea solennitas iuris deest, cuius defectu in iudicio merito pronuntiabitur tanquam nullum (nam cui minor solennitas defuerit, pro legitimo est habendum) vbi inquam frater meus, cuius ego ab intestato hæres sum, per tale testamentum extraneum nuncu-

pauit heredem, ego tuta conscientia possum hereditatem adire, & defendere me nullitate testamenti, quamuis sciam ab ipso fraude in fratrem apud alios aliter dispositum esse. Ac proinde dum mihi in foro exteriori adiudicabitur, possum optima fide hereditatem possidere. Eodem modo, si pater meus per huiusmodi testamentum legata fecit (pia modo missa faciamus) ego non tenor in conscientia legata implere. Cur autem fuerim conclusionem sic moderatus, quod non penitus translationem dominij in his euentibus ipso facto irritatur & annullatur, dicam in calice probationum conclusionis. Neque vero conclusionem sic audeo asserere, vt contrariam omnino existimauerim improbabilem, quoniam vbi affectionem nostram apud alios non inuenio paulo soleo esse cunctantior ad asserendum. Nihilominus argumenta subijciam, quæ mihi profecto multo probabiliorem hanc faciunt opinionem, quam est contraria. Et si ego inter theologos vilius essem auctoritatis, profecto iudicium iuris naturalis, & potissimum conscientia, non alijs quàm Theologis est deferendum. Supponamus ergo civilium legum tenorem. In testamento, verbi gratia, nuncupatio, puta vbi sine tabellionis subscriptione verbo nuncupantur hæres & testes, requiruntur septem testes, vt habetur Instit. de testamentis, §. 1. Et pariter in testamento subscripto, sed tamen oculo & ob signato vt habetur l. citata, Hæc consultissima C. de testamentis, & l. peculiari regni 3. Tauri. Tamen si in testamento aperte scripto sufficiant tres testes cum tabellione & quinque sine illo quantum antiquo iure quandoque requiruntur plures quandoque pauciores, vt in testamento Imperatoris, & in testamento militis, & in testamento cæci, & ceter. vt in glossis super eisdem titulis Instit. & C. & h. late à doctoribus adnotandum est. Requiritur etiam testes legitimi, puta vt neque mulier, neque surdus, neque mutus, neque infamis admittatur, vt in eodē Institutione §. testes cauetur. Quamuis de hoc nihil hic definimus, sed id ad iudicium seculare deferimus. Similiter iure Pontificio cautissimum est, ne res ecclesiæ sine tribus contractibus distrahanter, vt r. q. 2. ca. ca. enim, & 2. q. 2. can. sine exceptione, & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. At ergo contraria opinio, quod etiam

etiam si in foro exteriori testamentum pronuntietur nullum, standum tamen est in conscientia voluntati testatoris, ubi non interfuit fraus. Et pariter dum in alienatione bonorum Ecclesie defuerit contractum solemnitas. Nos autem in contrarium hæc subiicimus argumenta. **Supponamus** enim primo ex lib. 1. leges civiles obligare in conscientia, ut ipse idem Panormit. eodem loco cum eodem Innocentio planissime consentit. Tunc inquam arguitur sic. Leges eiusmodi nullam profus exceptionem faciunt, sed absolute ajuat. vbi que defuerit talis solemnitas, nullum esse contractum. Sic enim concludit dicta lex Codicis. Hac consultiissima. vbi testamentum non fuerit subscriptum, pro infecto haberi conuenit. Et rursus ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti non volumus, nisi in et solos liberos a parentibus vniuersusque sexus habeatur, videlicet nisi liberi in sola diuidenda hereditate voluntate habeant patris, ut glossa. Et Institution. quibus modis testament. infirmetur. §. ex eo ait Iustinianus. Imperfectum testamentum sine dubio nullum est. Et postea ait se velle eisdem legibus viuere. Et l. Regni citata. 3. Tauri habetur, quod vbi testum numerus iustus non fuerit, testamentum nullam fidem faciat, neque in iudicio, neque extra. Et in can. citato, sine exceptione habetur, quod alienatio inconsulto facte rerum Ecclesiasticarum, sit irrita. Cum ergo lex eandem vim habeat, quam verbis perorat, sit, ut sine vilo interpretamento sit illi obediendum. Sed ais, Leges non adhibent verbum, in conscientia. Hic autem cauillus est: nam non est in more legis obnibus talia adijcere verba, sed ex natura legum sequitur obligatio in conscientia. At quo rei punctum patentius fiat, arguitur secundo sic. Lex, ut solemnissimum habet doctorum axioma, accidentarios casus non respicit, sed ea, que ut plurimum contingunt. Iura enim, ut i ff. de leg. Pomponius ait constitui debent in his que accidunt, & via venire possunt, non tamen in his, que preter opinionem, & insperato contingunt. Igitur licet ratio istarum legum fuerit, ut fraudibus dolisque obuia retur, nihilominus est in aliquo casu finis ille deficiat, lex suum retinet vigorem. **Exempla** sunt frequentif.

simam ac parentissima que demirandum est Panormitanum & suos non inspexisse. Prohibet lex, ut art. 1. dicebamus, pueros sua propria sponte bona sua alienare, cuius vii que finis est, ne per eorum imprudentiam male dilapidentur. Contingit esse puerum decem vel duodecim annorum, qui sapienter & in rem suam possit de suis bonis disponere, virum propterea contractus inconsulto tutore ab ipso factus, tenebit in conscientia? Infecto non tenebit. Item legis ieiunij finis, est corporum maceratio. Vtrum propterea, quod quis illa maceratione non indigeat, fiat exemptus a lege? minime gentium, Prohibet etiam ex arma nocturna, vtrum qui pacificus, possit illa deferre? Nequaquam. Eodem modo in proposito, licet in aliquo casu nullus interfuerit dolus, nihilominus vis legis non extinguitur. Et ratio huius est parentissima, quia alioqui leges scrupulosi pullos conscientijs iniicerent. Sæpe enim obscurum & ambiguum esset, vtrum tanta esset fraus ut sufficeret ad parendum in ciuili legi, an vero tam parua, ut propendendum esset in ius naturæ. Noluisset ergo legislator ciues esse horum iudices, sed quod syncere auferant legi, quandiu non esset contra ius naturæ. Sed ais, Contra ius naturæ est, ut si quis sic voluit disponere de suis bonis propter defectum solemnitatis, non impleatur eius voluntas infecto non est. Imo quam maxime eidem naturæ consentaneum, nempe ut fraudes tollantur & decepti ones, quas in defuncto humana fallacia extrueret. Hac enim de causa art. 1. dictum est posse rem publicam naturalem voluntatem ciuium cohibere in suis dispensandis rebus, atque adeo modum illis præscribere. Imo vero arbitror, quod si ex occulto modo soluendi debita fraudes crebriscerent, posset princeps leges facere, ut solutio que coram testibus non sicut, non valeret, adeo ut in conscientia posset, quod contra leges solutum esset, iterato peti. Sed quidquid hoc veritatis habeat, ambigendum non est, quin possit conscientia pro infecto haberi ille sitimus contractus, etiam si fraus non interfuerit, ob id, quod interesse potuit. Quo si id potest, nescio quam efficacia eius verborum significatione efficere potuit, quam istorum. Sit testamentum nullum, habeatur pro infecto.

Potest solutio- nib mo dum struere.

OTO
ure
pibus
DIII
13

Tertia
ratio.

Et si fuerit imperfectum, voluntatem defuncti non teneat, sit irritum, nullam fidem faciat, neque in iudicio neq. extra. Tertio arguitur. Qui testamentum reliquit illegitimum, perinde decedit ac si absque vilo prorsus moreretur, quando quidem iure illud nullum est, ergo sic prorsus de tali defuncto censendum est ac si intestatus decessisset. Si autem quis absque vilo testamento legata fecisset, aut heredem nuncupasset, profecto hæres ab intestato non teneretur in conscientia illa implere etiam si nulla interfuisset fias, ergo neque vbi testamentum non est iudicium. Exempli gratia. Si quis absque liberis moriens præfente fratre diceret. Ego constituo talem heredem extraneum, autem tale facio legatum, quod non esset donatio, frater tamen non polliceretur id ratum habere, immo reuocaret, & haberi non posset copia rebellionis atque testium, vt secundum leges conderetur testamentum, profecto ille frater legitimus hæres licet optime nouisset defuncti voluntatem, neque vllam inestã fuisse fraudem, non teneretur in conscientia aut alteri hæredi cedere aut legata implere, non obstante iure naturæ. Nempe quia lex iuste ad euitandas fraudes voluit ne defuncti voluntas vlla esset nisi per testamentum constaret. Quin vero & id iuste potuit facere in poenam negligentia testatoris, vt statim de præscriptione dicimus. Ergo vbi testamentum non fuerit iudicium, idem erit iudicium. Quarto arguitur. Idem est penitus iudicium in foro conscientia, quod in foro exteriori vbiunque res gesta constat, vt iudicium exterius non procedat ex falsa præsumptione, si quis autem intestatus decederet, licet legitimus hæres ab intestato fateretur in iudicio aliquid fuisse institutum heredem, aut alia defunctum fecisse legata, sine testibus tamen talis hæres ab intestato non compelleretur hæreditatem alter concedere, neque legata implere. Ergo idem dēt iudex pronuntiare quando testamentum est illegitimum, quādoquidem iure est nullum atq. adeo ille ab intestato hæres manet tutus in conscientia, quandoquidem sententia non emanauit ex falsa præsumptione. Scio equidem de hoc variatum non unquam esse inter iudices, quando scilicet hæres fateretur voluntate defuncti, sed profecto crediderim perinde pronuntiaandum esse, ac si nihil defun-

Quarta
ratio.

aus disposuisset. Sed ais, tales sententia solum tenent in foro exteriori, non autem in foro conscientia. Imò vero si non obligarent in conscientia, tunc leges illa conscientiarum essent illaque atrices, ne deberent ab ecclesia tolerari, secundum verbum illud in e. quoniam, de præscrip. Quod absque peccato mortali non potest obseruari, derogandum est. Enimvero si dum iudex non ex falsa præsumptione procedat sed secundum eius confessionem, qui reus sit, eum absoluit non manet in conscientia tutus, iniqua est lex, cum tamen merito non sint abrogata, sed approbata. Quinto arguitur. Ex contraria huic nostre opinionione consequitur vti venire posse, vt qui priam absque vlla sua culpa nullaque alia illata vi, sed ob solum tenorem legis euitare aliter peccatum mortale non posset, quā grauisimam faciendo suorum bonorum iacturam. Sit enim pupillus ab intestato defuncti hæres, qui alium extraneum per testamentum illegitimum heredem nuncupauit. Tunc tutor si hæreditatem pro suo pupillo non petat, reus ipse fiet in iudicio, & ob negligentiam condemnabitur, vt pupillo refundat quæ sua causa perdidit. Si autem petat, manifeste peccat secundum opinionem nobis aduersam, quādoquidem sciens & prudens petit quod non est pupilli. Supponimus enim et constare nullam inter fuisse fraudem. Hoc autem non est concedendum. Sexto denique ac postremo arguitur. Nisi eiusmodi leges in conscientia obligarent non satis effecti fini prouisum ob quem instituta sunt. Prouidit exempli gratia ecclesia ne eius bona nisi cum tali solemnitate & cautione alienarentur, si ergo ab illo qui aliter emit, non possent rursus clerici ac religiosi bona conscientia repetere, frustra nec fuisse cautio legis. Nunc igitur explicatio opus est cur dixerimus non prorsus per tales contractus impediri dominij translationē. Cautio enim est, quod tunc si ille nuncupatus hæres per inualidum testamentum forte hæreditatem possideret, deberet absque vilo iudicio & petitione illa restituere heredi ab intestato. Et pariter si legatarius legatum possideret, deberet illud protinus eidem heredi reddere, quod amen esset nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo quod qui possidet rem aliquam per contractum minus solemnem sibi acquisitam dummodo

do frangit omnis, vis, & dolus abfuerit non tenetur restituere nisi vocatus in iudicium & condemnatus. Et eodem modo, si quis iusto pretio emit bona ecclesie sine dolo, & fraude, licet non interuenisset solennitas contractus, iuste potest ecclesia tacente, possidere, sed & ecclesia etiam potest bona conscientia reperere & ratio mea est quod iura humana nihil aliud volunt, quàm quod in iudicio tales contractus habeantur nulli, non autem quod ipso statim facto translatio sit nulla. Quare etsi ille cui competit repetitio ob ignorantiam non periret, nepe quia nescit testamentum aut contra eum non fuisse legitimum, quamuis possessor id sciat non tenetur ei reuelare.

Si autem exempli gratia (de quo casu ego ipse consultus fui) defunctus per illegitimum testamentum nuncupauit extraneum hæredem, & neque ille neque frater ab intestato succedens possessionem adiuit, sed utique est ea prohibitio, ut nolit possessionem capere, nisi sibi ius faueat, abique dubio nuncupatus hæres debet cedere, & posthaberi. & succedens ab intestato hæreditate potiri. Hæc & si non prodenonstratis dixerim, crediderim tamen esse verissima.

Si quis autem cõtraria teneatur opinio, illam aut respuat, aut sequatur, quoniam qui contra conscientiam agit prauus est secundum illud. Quod non est, ex fide, peccatum est. Verumtamen nihilominus huic nostræ assertioni non nihil ambiguitatis obmoliri quispiam posset. Primum Panorm. pro se in contrarium adducit regulam eiusdem Innocentij, capit. quod si cur de elect. Vbi ait electionem quæ iuri nature consentit, licet non seruentur iuris solennitates, tenere. At vero profecto salua estimatione solennis Abbatis & eius sequocium non est. Billis sincere & candidè in electa, neque vero citata regula Innocentij. Ipse enim non loquitur vbi electio nulla est iure positio, sed vbi esset infirmamanda, ut ait text. si in iudicium deferretur. Subdit enim exemplum ut si aliquis electorum ex contemptu non fuisset vocatus tunc enim si electio sit a maiori parte, illo connumerato, tenet quidem iure tam humano, quam naturali. Quamuis contempnus ille possit agere ad infirmamandam electionem. In tali inquam casu ait electum tutum esse in conscientia quouisque

quassetur electio. Quæ quidem sententia adeo non est contra nos, ut non sit etiam pro nobis, nam licet iure nature fateatur Innocentius electionem valere, dicit quod potest iure humano infirmari. Haud ergo credendus est Innocentius sibi ipse contra dixisse. Neque alia regula eiusdem illic Panormitani quidpiam contra nos impræsentiarum agit, nempe quod quando ius civile aliquid disponit contra ius nature, standum est iuri nature. Hæc enim legis dispositio non est contra ius nature, sed eius moderatio & restrictio pro bono pacis. Quod autem omnium vehementissime contra nos pugnare videtur, est cap. cū esses. de testa. vbi Alexander 3. videtur contrarium decernere. Fuit enim de consuetudine interrogatus quæ erat in Episcopatu Host. vbi nullum testamentum nisi secundum leges humanas, puta septem aut quinque testibus subscriptum adhibebatur, & respondit, tales leges a diuina lege & sanctæ a. n. patrum institutis, & a generali ecclesie consuetudine esse alienas, & ideo scãdum esse contra illas iuri naturali, secundum quod in ore duorum vel trium stat omne verbum. Et ideo vbi quis patrocianorum coram presbytero suo & tribus & duobus alijs testibus testamentum ediderit valere decreuit. At vero (ut cum debita reuerentia ad textum respondeamus) licet ius nature sit ut duo vel tres testes sufficiant, nam vbi homines naturali sinceritate viuere ille sufficeret numerus, tamen nullatenus negari potest quin vbi humana fraudulentia in rem publicam serperent neque iura esset fides sanctissimum sit numerum testium lege augere. Nam ius nature non est prohibitivum, sine plures exigantur testes, sed sinceritatis humane expressivum, nempe quod vel tres sufficiant, qui ideo numerus, licet plurimum in causis tam civilibus quàm ecclesiasticis sufficiat, tamen merito in aliquibus requiruntur plures ut lib. nos. tractabimus. Vult enim eadem ipsa ecclesia, ut patet 2. quæst. 5. canon. Praesul. in nonnullis causis plures testes esse necessarios nempe ad condemnandas personas Curie insignes vti puta Cardinales, presbyteros &c. Cum ergo eadem sancta ecclesia quæ ob personarum dignitatem, quorum crimina difficile creduntur, voluerit augeri testium numerum, nõ est cur leges repellat ad confirmandam defuncti voluntatem, qui si

Secundũ.

Tertiũ ex ca. cū esses, de testam.

Exponitur illud, in ore duorum vel trium, &c.

Rõndet ad ca. cū esses. Personæ in dignitate consuetudine non facile citi minib. notadæ.

Arg. cõtra sententiam auctoris

OTO
ure
pibus
DIII
13

ARTICVLVS IIII.

Virum prescriptio dominium in possessorem transferat.

calletur pro se loqui non potest amplio-
rem quoque numerum requirit, praecipue
vbi testamenta, aut nō sunt subscripta, aut
sunt oclata, nam in apertis ius naturae ser-
uatur trium testium cum tabellione. Igitur
illic pontifex sumus non est credendus
leges eiusmodi abrogasse, quia non habet
auctoritatem in leges principum nisi qua-
tenus sunt contra ius diuinum, vt ipse Pa-
pa fatetur, can. cum ad verum & cano duo
sunt. 96. distin. neque abrogationis verbo
illic vtiur neque talis abrogatio recepta
vnquam a principibus fuit. Igitur licet
alijs preterea duobus modis, gloffa illic re-
xtū interpretetur, satis sit nobis altero duo-
rum modorum respondere, scilicet aut qd
id restringendum est ad pia legata vt ex-
plicatur cap. statim proximo relatum quae
quidem legata minorem exigunt solemnita-
tatem. Vel forte melius quod cum episco-
patus Hostiensis esset in territorio ecclesiae
potuit Papa precipere, vt non seruari-
entur leges ciuiles. Nam profecto neque in pijs
causis vbiq; admittitur iure legatum il-
legitimi testamenti, tamen heredes de ho-
nestate illa doceat implere.

Alię so-
lutiones
e cum ef-
ses.

Ad pri-
mū prin-
cipale in
principio
cōclusio-
nis.

Ad 3.

Argumenta autem in capite questionis
obiecta nullius sunt ponderis. Respondetur
enim ad primum finem legis duplici et
cessare posse, scilicet aut generaliter in re-
publica aut in particulari casu, & quando
cessat primo modo, cessat lex, quando ve-
ro non nisi in particulari, non cessat, vt la-
te expositum est. Quod autem Adrianus
subdit de correptione fraternā, nulla simi-
litudine pugnat. Praeceptum nanque cor-
reptionis fraternae non habet pro fine cō-
mune bonum, sed particularem emenda-
tionem fratris, & ideo quando ille cessat,
superuacanea esset correptio. Finis autem
legum aannulatum illegitimos contra-
ctus, est bonum commune, quod nunquā
cessat. Item praeceptum correptionis fra-
ternae, est affirmatiuum, quod non obligat
nisi quando & vbi oportet, leges autem il-
le sunt generales. Ad tertium demum re-
spondetur, nullum esse inconueniens, vt
quis citra suam culpam & negligentiam
ob fortuitum euentum cohibeatur de suis
bonis disponere, vt pax iura sit in republi-
ca. Leges namque non valent singularia
cuncta cauere.

EXpediimus membrum prius publice
auctoritatis, quae cohibere potest legi-
timum dominium, ne sua bona pro suo li-
bito dispendat. Sequitur ergo secundum,
quod est ad auferendum quoque ciuibus
eadem ipsa bona. Et peculiariter id di-
spuabimus in prescriptioe, de qua qua-
ritur vtum prescriptio dominium ab in-
uito domino auferat, & conferat possesso-
ri? Et arguitur de more a parte negatiua.
Respublica, nisi quando ipsa indigerit ne-
minem ciuium expoliare potest inuitum
sua substantia, praeterquam ratione delicti,
vsu autem venire potest ut abiq; vlla pro-
sus domini culpa aut negligentia quispiā
triginta quadragintaque annis possideat
alienum, ergo tunc nulla est causa ear
eiusmodi possessor dominium acquirat.
Secundo. Si prescriptio tanta polleret, vi-
sequeretur vt possessor male fidei pretri-
beret. Nam si causa legis fuit dominium
ob negligentiam punire, non est dignus
minori poena, dum possessor mala fide pos-
sideret, quam dum possidet bona. Tertio ar-
guitur. Si mala fides intra tempus prescrip-
tionis ad restitutionē obligat, sequitur op-
etiam quando possessor dubitat an res quā
possidet, sit aliena, ius prescriptiois in pe-
diatur. Consequens tamen videtur esse cō-
tra August. 14. quest. vnica, cano si viro,
vbi ait, Tandiu quenque possessorem bo-
nae fidei rectissime dici, quandiu se posside-
re ignorat alienum. In contrarium autem
est auctoritas Gelasij 16. quest. 3. cap. Pre-
sulum, & can. quicunq; can. placuit qui
bus decernit prescriptionem triginta anno-
rum, etiam inter episcopos & ecclesias vim
obtinere.

Secunda pars humane potestatis, qua
princeps reipublice tam ecclesiasticae, quā
ciuilis potest ab inuitis tum bona sua au-
ferre, tum etiam in aliorum transferre do-
minium. Primum ratione subueniendi rei-
publice, vt art. 1. dictum est, vim suam exer-
cere potest, nempe vt dum ei opus est ci-
uium subsidio, eos ad contributionem co-
gat, quoniam sumus, vt ait Paul. ad Roma.
12. membra vnius corporis, & ideo tenemur

mus

mur succurrere corpori nostro. Secundo præterea ratione delicti potest malefactoris bonis suis multare. Etenim quod per quodeunque peccatum mortale ipso facto delictor suis sit priuatus bonis, iam supra tanquam hæreticum reiectum est.

De alijs autem modis, quibus princeps hac fungitur potestate, nihil ad præsentem locum, solum enim de præscriptione nobis est quæstio. Igitur præscriptio nomen iuris est, idem nimirum significans, quod per possessionem præscriptio a lege tempore protrahatur, dominium reiacquirat. Et quamuis non solum inter Doctores, verum & quandoque in iuris contextu explanationis gratia distingui consuecat inter præscriptionem, & viciupationem, quod præscriptio sit rerum immobilium, viciupatio vero mobilium, tamen crebro etiam iura ambabus promiscue videntur vocibus. Viciupare enim nihil aliud est, quam in vfu vendicare. hoc est per vsum legitimo tempore continuatum rei dominium acquirere, vt legitur ff. de viciup. l. viciupatio. idque ipsum est præscribere, loquendum autem est, vt plures, & sententiam, vt pauci, & ideo non est, cur non eodem viamur distinctione. Itaque viciupatio duobus modis differt a præscriptione, scilicet, & ratione materiae, vt modo dicemus, & ratione temporis, vt dicere pergitur. Igitur quoniam hic tantum de foro conscientiae disputamus, supponamus tam Imperatorum, quam Pontificum leges.

Viciupatio namque rerum mobilium triennio fit, aut quadriennio, vt habetur Institut. de viciupatio. & C. cod. l. quas actiones. Præscriptio vero altera est longi temporis, altera vero longissimi. Præscriptio longi temporis per decennium inter presentes, & per 20. annos fit inter absentes, vt eod. Institut. subsequitur, & ead. l. C. & C. de præscript. longi tempor. l. mala fidei. Ratio enim postulat, vt præsentium negligentia, nempe, qui in eadem provincia, vel in eadem vrbe commorantur, breuiori tempore puniantur, quam absentium, ad quos non tam cito penetrare potuit rerum notitia.

Præscriptio autem longissimi temporis est triginta annorum inter presentes, & quadraginta inter absentes, quæ in rebus Ecclesiasticis est necessaria. De qua ideo præscriptio plura extant, cap. 16. quæst. 3. Et licitata, quas actiones. hæc omnia distin-

guuntur, scilicet quæ decennalis, & vicennalis præscriptio in secularibus sufficiat, triennalis autem, & quadragenalis competat religiosis rebus. Viciupatio vero triennio fit, inter presentes, aut quadriennio inter absentes. Atque hoc proprie loco viciupatio a præscriptione distinguitur. Romana vero Ecclesia, vt illic subiungitur, gaudere debet tempore centum annorum, itaque contra illam breuius non præscribitur.

Quocirca etsi Imperator præcedenti lege, vt inter omnibus Ecclesijs hoc tempus centum annorum indulisset, modo tamen sola Ecclesia Romana illa gaudet, iuxta tenorem eiusdem authentici, quas actiones, vt habetur 16. quæstio. 3. cap. nemo. His ergo prænotatis quæstio nostra est, an in conscientia qui præscriptis temporibus rem possedit, quamuis postea rescierit ea esse alienam, tuto illam possideat? De qua re tres sunt diuersæ opiniones duæ nimirum extremæ, quarum altera tenet, quod tempus est iudicandum secundum leges concedentes præscriptionem cum mala fide. Et hæc est glo. cap. fin. de præscriptionibus. Altera vero, quod quamuis bona fide toto tempore legis quis rem possideat, nihilominus quouiscunque rescierit eam esse alienam, etsi in foro exteriori res sibi possessa adiudicetur: tamen in conscientia nunquam est totus quousque eam restituat. Et hæc est summa Rosellæ, in verbo, præscriptio. Inter has ergo nos media via incidentes, duabus conclusionibus ad quoniam respondemus. Prior est: Nemo beneficio humana legis sana conscientia præscribit, nisi toto præscriptionis temporis bona fide possideat. Conclusio est expresse asserta in illa regula Juris, Possessor male fidei non præscribit. Est autem recolendum, secundum ciuiles leges olim possessoribus et male fidei rem possessam fuisse adiudicari solitam, vt Gratianus adnotauit. 16. q. 3. cano. dilectio. §. potest. Et expresse habetur cap. vigilanti. de præscriptio. vbi refertur Ephelinum Legislatorem propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem, & confusionem, primum omnium tricennalem, vel quadragenalem præscriptionem lege sanxisse. Alexand. vero Tertius, eodem capitulo, easdem leges, vel confutat, vel saltem moderatur, quantum ad hoc quod possessoribus mala fidei non faueant, eandemque reuocationem, seu moderationem Innocentius

cum nõ heãt nisi quadragenalis præscriptio.

Contra Ecclesiã Romanã nõ præscribitur nisi centum annis.

Opiniones duæ extremæ.

Prior conclusio.

Olim possessor male fidei præscribat secundum leges.

OTO
vire
pibus
DIE
13

form

Publice
si legi
uo li
dum,
ubus
id di
quas
ab in
fello
atua.
ri ne
num
cliti,
pro
uspia
fideat
sa cut
rar.
rei vi
refcri
nium
ignus
de pol
tio ar
fcrip
tur q
es qua
in pe
fle co.
vi go.
m ho
ffide
autem
d. Pre
t qui
in anno
as vim

is, qua
ua au
te do
di rei
m exer
est ci
em co
oma
o tene
ma

Corrigi
tur ius
antiquū
Quis
posse-
sor ma-
le fidei.

rius Tertius in Concilio Lateranen-
firmiter eodem tit. cap. fin. Et ratione pro-
batur, Possessor mala fidei dicitur ille, qui
consciū est, aut dubius rem, quam pos-
sidet, non esse suam. Accipitur enim hic
fides pro conscientia, secundum illud Pau-
li, Quod non est ex fide, id est conscientia
concordis, peccatum est. Qui autem contra
conscientiam rem alienam possidet in pec-
cato perdurat, & qui addubitat, seruari
tenetur veritatem, peccatum autem nemi-
ni suffragatur, ergo eiusmodi possessori
nullum patrocinatur civile ius. Atque hęc
rationem huius conclusionis assignat eod-
dem capite Innocent. Quare gloss. que di-
cit non credere Papam potuisse leges illas
reuocare, nullius profecto est probabilita-
tis. Nam etsi potestas Imperialis distinet
sit a Pontificia, neque sit (velli aiunt, quos
supra refellimus) simpliciter, & absolute
illi per omnia subdita, tamen quia quan-
tum ad animarum regimen spiritualis tē-
porali diuinitus est prelata, potest leges ci-
uiles delictorum fauores de medio tol-
lere, qualis certe est, que possessoribus ma-
le fidei fauere. At quores patenior fiat,
vel glossa illa vult leges ciuiles possessoribus
mala fidei in conscientia tradere rem
possessam. Et iste esset intolerabilis error,
est enim contra naturam quod latro, aut
qui mutuum accepit, propterea quod de-
cem, aut viginti annos in mora sit soluendi,
dominium acquirat. Aut vult id tantum,
vt sentire uideatur, & S. Thom. quolib. 2.
art. 25. interpretari, quod negligenti domi-
no post illud tempus non detur petendi ra-
tio, quemadmodum decepto citra dimidiū
iusti pretij denegatur in iudicio actio, licet
alter tentatur in conscientia excessum iu-
siti restituere. Sed neque hic sensus ulli est
equitati consonus, quoniam in emptionibus,
& uenditionibus presumpcio legis est,
quod cum pretia rerum non sint ita plane
omnibus comperta, possit quis igno-
rante, & bona fide se quial eio preio rem
uendere ultra iustitiam, & ideo denegatur
alteri actio ad rescindendas lites. Quod au-
tem nefarius latro, aut usurarius, aut qui
mutuum accepit per manifestum, diuitium
que peccatum ius acquirat, ut legum
beneficio protegatur, ne cogatur soluere,
nulla fert ratio, etiam si alterius ne-
gligentia id committeretur. Posterior con-
clusio. Possessor bonae fidei elapso legiti-

Poste-
rior con-
clusio.

mo tempore, tuta conscientia rem tanquam
propriam possidet, quoniam lex ciuilis do-
minum ipsum re vera constituit. At, ne
per ignota ulterius progrediamur, expli-
care congruit, quoniam sint ad bonam fi-
dem requisita. Ad quod respondetur, ex-
ta esse quatuor. Primum omnium requi-
ritur substantia ipsa fidei, hoc est scire
vel credulitas, quod res sit tua. Vbi enim
fundamentum hoc non adest, tota practi-
pionis machina labat. Secundo requiri-
tur possessio. Nam vt habet regula iuris, si-
ne possessione non practiabitur, neque via
capitur, v. ff. de vscapio. l. sine poss. licet.
Quapropter et ius spirituale laici non
competat, licet laicus usally ger possidui
te exigendi decimas quadraginta vel quin-
quaginta annis, nunquam praicribit, quia
non est possessionis capax, neque res illa est
praicriptibilis. Potest inquam acicus de-
cimam recipere ex concessione, non ta-
men quod penes ipsum sit ius exigendi,
hoc est imperandi eorum solutionem. Pa-
triar neque seruus, neque Mendicantium
religiosus possidere potest, atque adeo ne-
que praicribere. Tertio depocitur titu-
lus, vel naturalis, vel iure legitimus, vel
praicriptus. Qua ratione tur, & vicia-
tius nullo tempore praicribit, quia possi-
det sine titulo per vim. Eadem ratio-
neque mutuararius. Nam licet titulo mu-
tuationis acquisuerit dominium, illo ra-
tione pacto, vt redderet. Si autem latrone
filius bona fide hereditatem paternam a-
diuit, nimirum credens bona ille legiti-
me fuisset acquisita, & toto tempore pra-
scriptionis illa fide possidet, transacto il-
lo quamuis innotescat, fuisse aliena, ta-
tus manebit in conscientia. Et parimodo,
qui a latrone bona fide rem alienam
emittit, vt habet v. ff. de vscapio. l. si aliena
Nam licet ille titulus non sit vere natura-
lis, est tamen legis praicriptus. Eadem ratio
in calce superioris libri diximus, quod si
tenent iniqua nemi in conscientia ius au-
ferat, aut conserat, vt qui per rem tenent
tenent mala fide rem acquisiuit, nec
pequa quando lata fuit, tenebat esse inu-
sitam, nullo tempore praicribat. Nam per
inde recipit a latro, si autem arbitrarie
se iustam, possidere cepit, sed tamen in
tempus praicscriptionis in notitiam sibi ve-
nit sententiam fuisse iniquam, teneat re-
stituere. Attamen vbi legitimum tempus
praicri-

Opus
Adria
Soto
Soto

præscriptionis transferit, licet postea id no-
uerit, non tenetur. Nam postquam legiti-
mo titulo, hoc est lege præsumpto, rem bo-
na fide possedit, factus est eius dominus.
Quarto requiritur eandem bonam fidem
toto tempore absque interruptione conti-
nuari, vt expresse habetur cap. fin. de præ-
scriptio. Nam si interrupta fuerit, nempe
quia dominus petijt, aut alia uia, tunc tem-
pora in interrupta non censentur vnum
legitimum constituere. An vero qui de re
illa quam possidet, ambigit, sine sua præ-
scribat, quia longiusculæ est disputatio,
post conclusis demonstrationem adiū-
giunt. Reuertamur ergo his suppositis ad
secundam conclusionem, quam vt dice-
bam, Summa Rosella si impliciter negat in
verbo, præscriptio, & vt Syluest. eodem
verbo. §. 3. refert Anton. quoque de Butr.
in cap. vigilanti, quia credere nequeunt,
leges vero dominium legitimis dominos
præuare posse, eo quod in leui sint negligē-
tia culpa, esset enim vt arbitrantur, contra
ius naturæ, sed tantum denegat eis petiti-
onis actio. Et aiunt isto more suo hanc esse
opinionem Theologorum quos tamen si
vidissent secus pronuntiaissent, cum D. Th.
quolib. 1. art. 2. c. & Scotus 4. distin. 15. &
omnes conclusionem à nobis assertam me-
ritissimo teneant Adria. autem eo modo
procedit, quo superiori articulo, nempe, qd
vbi negligentia veri domini ad culpā per-
tingit mortalem, tunc qui præscripsit iustus
est in conscientia, etiam si postea intellexit
rem esse alienam. Cui quidem iuri il-
lud imponit fundamentum quod Impera-
tor est dominus orbis & ideo potest domi-
nium ab vno in alterum transferre. At ta-
men si ille non fuit mortaliter negligens,
tunc licet in foro exteriori res præscriben-
ti ad iudicetur tenetur tamen in conscien-
tia restituere. Ratio eius est illud suū axi-
oma perperam intellectum, Cessante causa
legis, cessat subinde eius vinculum. Cum
ergo lex præscriptionis in culpa negligē-
tis rem suam fuerit condita, illa cessante,
cessa præscriptionis causa. His verumta-
men non obstantibus absolute asseritur cō-
clusio, quod qui bona fide præscripserit si-
ue dominus negligens fuerint, siue secus,
iustus manet in conscientia quamuis tran-
sacto præscriptionis tempore, rescuerit alie-
num esse, quod possidet. Conclusio proba-
tur non solum auctoritate D. Tho. & Sco-

ti, & Theologorum, vt modo dicebamus
verum & sacrorum Canonum Gelasij, &
concilij Toletani 16. quæst. 3. & Augustin.
loco citato, can. si viro 14. quæst. vnica, &
& de præscriptio can. sanctorum & multis
alijs. Et quod dictæ leges non solum ap-
probentur a Pontificibus in foro exteriori,
sed etiam conscientia, solidissimum sumit-
ur argumentum ex cap. vigilanti, & capit.
final. de præscriptio. Nam postquam illic
consulitissimi Pontifices præscriptionem
duntaxat malæ fidei irritauerint a contra-
rio sensu illam confirmant quæ bona fide
subnirunt. Sed quoad rationes descendamus,
nulla est illa Adr. nempe quod Imperator
sit dominus orbis, tum quod illud fal-
sum est, vt supra demonstrauimus, tum
quod etiam si dominus esset regnorum or-
bis, non tamen rerum habet dominium,
vt pro suo libro possit res alienas usurpare.
Quod supra quoque ostensum est.
Præterea, quia non solum Imperator ve-
rum & reges & inferiores principes pos-
sunt facere leges de translatione domini-
orum etiam si non sint rerum domini.

Ratio ergo est quam artic. 1. declarauimus,
nempe quod reipublicæ princeps, tā-
quam pacis custos vt potest criminosos
suis bonis multare ita & ab ipsis iniurijs
pro bono pacis suorum dominia in alios
traducere, idque lege, vt supra diximus in
foro poli cogente atque adeo possidentis
conscientiam pacante. Alioqui, vt supra
arguebamus, si conscientiam possidentis
eiusmodi leges non inquietarent tum
frustraneæ essent, tum etiam iniquæ, quan-
doquidem ei rem adiudicarent qui tamen
eam iusta conscientia possidere, nequiret,
eidemque per sententiam, quæ non ex fal-
sa præsumptione, sed ex certa scientia pro-
cederet. Isti enim talem principibus ne-
gantes in conscientia facultatem, tanti fa-
ciunt hæc bona exteriora, vt arbitrentur
esse eorum supremum reipublicæ finem, cum
tamen nos Christus tantopere contra ad-
monitos curauerit, vt ad redimendum
tempus contententibus nobiscum de tunica
relinqueremus & pallium. Hæc quip-
pe sancta mediatio iniquis legislatori-
bus alius in corde incidebat quam iudi-
cibus modo, & ideo huiusmodi condide-
runt præscriptionis leges hinc ergo gra-
dum aduersus Adrianum faciamus. Qua-
tuor enim inter alia, argumentis eius
opinio

Respon-
detur.
Adrian.

Opinio
Adrian.

Sola au-
ditio.

OTO
VIRE
DIBUS
DIE
13

quatuor
arg. con-
futaror
for. c. r. i. a
Adria.

opinio confutatur, hæc scilicet quod si do-
minus non fuit mortaliter negligens do-
minium non amittit. Primum quod in
iure nulla eiusmodi legitur exceptio, quam
tamen sancti Pontifices conscientiarum
consultores non prætermisissent: Secun-
dam quod etsi vulgo non alia præscriptio-
nis causa circumteratur, quam culpabilis
domini negligentia si iura tamen, & ratio-
nes consulat, non hæc est potissima, sed
certe bonum publicum, ut scilicet certa sint
dominia, & error longi temporis tollatur,
& tranquilla sit rerum possessio. Audi legem
primam ff. de usufructu. Nono publico
introducitur est usufructus, ne scilicet quorum-
dam rerum diu & fere semper incerta do-
minia essent, cum sufficeret dominis ad in-
quirenda res suas statuti temporis spatii.
Et cap. vigilanti. de præscript. Ephesinus
inquit legislator, solum propter vitandam
miserorum segnitiam & longi temporis
errorem & confusionem, primus tricen-
nari, & quadragesimali præscriptioni vigo-
rem legis imposuit, non ergo lex punitiva
fuit alieni culpe, sed consultiva communis
boni. A que a deo non ille, sed hic fuit po-
tissimus finis: Quapropter illo cessante ni-
hilominus lex præscriptionis iustitiam in
conscientia. Tertio in corroboracione hu-
ius arguitur. Si culpa domini finis fuisset
legis, profecto vel iniustus fuisset vel quam
rarissime suum assequeretur effectum. Nam
culpa negligentis bona sua per quam ra-
rissime (quo dicitur non aduertunt) est pec-
catorum mortale. Enimvero prodigalitas,
ut omnibus in confesso est, genere tuo non
est mortale. Ob idque neque qui sua bona
negligit, mortaliter unquam peccat, ni-
si accidente, nempe in casu grauis ne-
cessitatis familie aut pauperum quos sibi
alere incumbit, ergo propter illam culpam
tato contingeret præscriptionis iustitia, non
ergo illa fuit causa. Quarto denique ut su-
perius arguebamus, etsi ille fuisset finis ni-
hilominus illo in euentu particulari cessan-
te, non subinde legis vigor extinguitur, sed
si in communi cesset. Est ergo tutus in con-
scientia, qui legitime præscribit, etiam si
postea illi innotuerit, rem possidere que
fuit aliena. Superest ergo tandem id exa-
minare quo supra in hunc reliquimus. Di-
ximus enim ad bonam fidem exigi, ut ne-
que possessor dubitet rem esse suam, sed
id certe credat alias possessor esset male-

fidei. Enimvero glo. cap. fin. c. de præscrip-
tione, aliter sentit, nempe quod dubitans, etiam
si iustam habeat dubitandi causam, nihilominus
est in bona fide. Et citat pro se. §. bonæ fidei. l. qui scit. ff. de iuris. Eo-
demque vergit. Panormitanus quod ait ad
literam probari. ex cap. si virgo, supra cita-
to. 1. 4. questio. vnica, ubi ait Augustinus. tan-
diu bonæ fidei possessorem rectissime quæ-
ram dici, quamdiu possidere se ignorat
alienum, cum vero sciuerit, tunc esse male
fidei. Qui enim dubitat, ut censet Pa-
normita. ignorat. Et arguitur præterea in
favorem huius opinionis. Qui dubitat rem
quam possidet, esse suam potest illa in bona
conscientia in iudicio defendere, donec a
se euincatur, hoc est, iudicio subtraharur,
manet ergo semper in bona fide. At vero
absque dubio contrariam sententiam cre-
diderim, nempe quod tempus quo, quis
non quidem tenui scrupulo, sed probabili
conjectura dubitat rem esse suam, non an-
numeratur præscriptioni, immo tempus
eius legitimum interruptit. Et ratio est,
quod iam habet conscientie vulnus, atque
adeo fides eius non est bona: nam bona
idem est quod sana, & quieta, atque adeo
ille iam non ignorat rem esse alienam, ut
vult Augustinus quod re vera Panormita. ut
probe Adria. in 4. in questione de præscrip-
tione ait, non attentè anima ducit, quia
non erat Dialecticus. Ignorantia enim al-
tera est puræ negationis, id est carentia
scientia, que stat cum dubio, altera vero
præter dispositionis, que est contrarium
iudicium. Augustinus ergo non loquitur de
hac posteriori, ut putat Panormita. sed de
priori. Haud inquam vult possessorem in
bona fide manere quamdiu ignorat, hoc est
quamdiu non certe iudicat, aut opinatur
rem esse alienam, sed quamdiu ignorat, id
est, nullam habet, vel probabiliter, vel con-
iecturam, sed certo credit esse suam. Id enim
sonat bona fides, id est ille conscientia
Neque illud §. citatum. ff. de viur. contrarium
insinuat. Illic enim tunc habetur, p. si quis
fundum bona fide ab usufructu emittit, sed ante-
quam fructus perciperet agnouerit esse alie-
num, hoc est probabiles habuerit coniectu-
ras, potest quidem fructus percipere quoad
fundus euius sit, hoc est publico iudicio
sublatum. Non autem habetur quod illa con-
scientia tempus præscriptionis legitime co-
tinuet. Ad rationem autem quam nos adie-
cimus

cimus Adrianus responder, nemini esse li-
 citum rem illam possidere, quam dubitat
 esse suam, nisi quantum temporis sibi con-
 ceditur ad inquirendam veritatem. Quin-
 Adiani vero subdit paulo inferius regulam, vi-
 delicet, quod sicut iniuste quis capit rem,
 de qua dubitat, an sit sua, ita & iniuste te-
 net, & possidet. At vero profecto regu-
 la hæc in primis falsa est, totique iuri ad-
 versa. Enimvero cum melior sit possiden-
 tis conditio, non tanta scientia requiritur
 ad retinendum id, quod possides, quan-
 ta ad capiendum privata auctoritate id,
 quod non possides. Et ideo sub dubio tuti
 possum quam habeo possessionem rei,
 quam sub eodem dubio non possem ab
 alio suscipere. Quando ergo rem habeo,
 de qua dubito, hoc est sub formidine iu-
 dico esse alienam, si nemo ex me petat,
 explorare teneor veritatem, quam si asse-
 qui neviquam possum, non ideo teneor
 totam dimittere, sed pro ratione dubij,
 vel eum illo diuidere, quem dubito esse do-
 minum, vel pariter erogare in pauperes.
 Ratio ergo quare dubium tollit bonam fi-
 dem, non est quia sub illo non possum rem
 in iudicio defendere, vel illa uti, sed qua
 ut diximus, fiducia tunc conscientia non
 mereur nomen bonæ fidei ad præscriben-
 dum. Post hæc autem non est silentio præ-
 tereunda opinio, quam Adria. ex his mo-
 do dictis sibi elicit, nempe vxori, qua hæ-
 sitar, an vir cui coniungitur verè, ac legiti-
 mè suus sit, non solum non licere officium
 debitum ab illo exigere, verum neque ipse
 exactum reddere. Et ad cap. dominus,
 de secundis nuptijs vbi præcipitur redde-
 re respondet id intelligendum esse in fo-
 ro exteriori, cogere enim habitare cum
 illo tamen ei non licet cum ipso se ample-
 xum maritali commiseri, perinde, ac si post
 elancularias nuptias, viuente priore vi-
 ro cogereur habitare cum secundo. Ra-
 tio vero eius eodem semper peccato de-
 linquit. Patet enim, quod sicut dubius
 de re sua, non potest illam possidere,
 ita & dubia illa non potest ad virum ac-
 cedere. Quæ profecto conclusio, sicuti &
 ratio falsissima est, & illi cap. dominus.
 planissime contraria. Illic enim non du-
 bitatur de foro exteriori, sed de conscientia.
 Ob idque discrimen interponitur in-
 ter debitum reddere, & postulare. Et ra-
 tio est plana. Nam maritus legitimam

habet possessionem vxoris, qua ideo non
 potest vxor eum expoliare per hoc, quod
 habeat dubium, quousque sic cetera, sicuti
 ego non possum surripere ab alio sua
 bona, per hoc, quod dubitem esse mea.
 Et ideo illa legitima possessio vxorem ex-
 cusat a fornicatione, dum debitum red-
 dit. Idque expressè habetur cap. laudabi-
 Impu- lem, ne lite pendente longeque apertius cap. gnatur
 inquisitione, de sententia excommunicatio- opinio
 a quibus profecto capitulis Adrianus in Adria.
 omne vertens latus neviquam se extrica-
 re valet. Quod enim in cap. inquisitio-
 ni, de sedaneis conscientijs habeatur ser-
 mo, planè inde colligitur, quod sit tri-
 membris diuisio, nempe vt qui coniu-
 gum certus est coniugium non esse legiti-
 mum, potius sententiam excommunicatio-
 nis humiliter sublineat, quam vt red-
 dat, vel petat, qui vero leui temerariaque
 credulitate id credit, Confessario suo pa-
 rens, respuit scrupulo, & reddat, & petat.
 Qui vero probabili credulitate laborat,
 non reddat, sed petat. Hoc autem mihi
 profecto maiorem iniicit scrupulum, quod
 in illis capitulis, Dominus, & Inquisitio-
 ni. ille qui dubius est petere cohibetur. Ex
 quo statim fit consequens, vtroque hasi-
 tan. encurram posse debitum petere. Et ratio
 scrupuli mei est, quod si qui dubitat in-
 daganda veritati diligentiam adhibuerit
 sufficientem, neque tamen illam posset as-
 sequi, non est cur a cæcitate petendo, alias
 maneret absque sua culpa semper ligatus,
 vt neque præsentem coniuge vti posset, ne-
 que ad alterum transire, quod concessu
 durum esset. & ideo existimo dicta cap. sic
 intelligi, quod ille, qui probabiliter dubitat
 dum non facit diligentem inquisitionem,
 reddere quidem potest, sed non petere, quia
 est in mala fide, illa tamen facta, arbitror
 sub aliorum censura, posse etiam petere,
 qui iam est in bona fide. Nam tunc vanum
 est habere positivè assensum, virum illum
 non esse suum. Argumenta ergo omnia in
 assertis conclusionibus planè soluta sunt.
 Primi enim antecedens negatur, nempe non
 posse rem publicam quæquam nisi propter
 timen suis bonis priuare, imò potest pro-
 pter pacem. Et quantum ad secundum iam
 satis explicatum est quæadmodum posses-
 sor mala fidei non præscribat, & circa ter-
 tium pariter quæadmodum dubitatio bo-
 nam etiam fidem interrumpat.

QVÆ.

Ad argu-
meta in
prin cō-
clusio-
nis.

OTO
URE
DIBUS
DIII
13

QVÆSTIO VI.

DE RESTITVTIONIS
Substantia.

S. Thom. 2. 2. quæst. 62.

ARTICVLVS I.

*Vtrum restitutio sit actus commutati-
ua iustitia.*

ALTERVM præambulum quod vitijs pertractandis, iustitiæ commutatiuæ contrarijs debet quisque prænoscere, est restitutionis necessitas, eiusdemque legum modus, & forma, nempe vt quæ in subsequentijs libris ostenderit, aut sublata per iniuriam esse, aut retineri, constet qua lege sint redhibenda. Prima ergo quæstio est de restitutionis substantia, in cuius primo articulo interrogatur, an restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ? Primum enim quod ad inuestigandam definitionem inquiritur, est genus. Arguitur ergo a parte negatiua. Primo sic: Restitutio nil a satisfactione distat, promiscue namque vitmur vtroque nomine, quin vero, & iura pro eodem vtrumque videntur accipere, vt extra, de iniur. & dam. dato. cap. si culpa. vbi cum iubetur tam pro damno dato, quam pro iniuria satisfactio- nem fieri, vtraque eodem nomine, scilicet tam damni restitutio, quam satisfactio pro iniuria comprehenditur, satisfactio autem est pars penitentitiæ pro offensa in Deum commissa, inter Deum autem, & nos non est ratio iustitiæ commutatiuæ, quia (vt s. Ethic. Arist. auctor est) Dijs & parentibus æquale reddere non valeamus, restitutio ergo non proprie ad commutatiuam attinet iustitiam. Secundo arguitur: Restitutio non tantum locum habet in commutationibus, verum etiam in distributionibus, vt dum quis non distribuit præmia secundum meritorum pondera, refundere ei tenetur, qui minus iusto recepit, ergo non tantum commutatiuæ, sed & distributiuæ etiam actus est. In contrarium est, qd restitutio ablati-

opponitur, ablatio autem alienæ rei peccatum est in iustitiæ circa commutationes, restitutio ergo eiusdem est iustitiæ actus, quæ in commutationibus dirigendis versatur.

Pro solutione quæstionis notandum est restituere (vt nominis compositio præ se fert) idem esse quod iterum quempiam in suum locum & ius statuere, hoc enim huiusmodi nominum allusiones & etymologia vilipendenda sunt, quoniam cum nomina sint conceptuum notæ, talia curare debent linguarum conditores rebus indere, qualibus rerum natura exprimitur, primum imitantes parentem nostrum, qui idem obseruauit, secundum illud Gen. 2. Omne quod vocauit Adam animam viuentis ipsum est nomen eius. Est autem restitutio, verbum Latini celebre. Dicitur enim quisque in suum locum dignitatem, ac ius restitui, perinde atque homini restitui bona sua. Vnde ff. de verb. & rer. signifi. l. plus est habetur plus esse in restituiōe, quam in exhibitione. Nam exhibere, est præsentiam corporis præbere, restituere autem est etiam possessorem facere fructum reddere, &c. Vt si quis vi rapto est, aut per iniuriam in carcerem intratus, fuisse qd; bonis expoliatus non restituitur, licet exhibeatur, hoc est, libere permittatur ad proprios lares remeare, nisi in locum suum pristinum statuatur. Hinc ergo colligitur conclusio huius quæstionis. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ. Probatur: Contraria ad idem genus pertinent, vt in præd. c. 8. Arist. docet, auferre autem rem alienam iniurio domino, est vitium iniustitiæ circa commutationes, restitutio autem est res compensatio contraria. Est ergo eiusdem generis iustitiæ. Secundo: Restitutio, vt legitima sit, fieri debet ad æqualitatem rei que ablata est, siue per iniuriam sublata sit, vt furtu & rapina, siue per dolu-

Ad pri-
mi arg.Con-
tra
Opinio
Soto de
peniten-
tia

etiam illi referam, tantumdem repono, nõ est censenda hæc mea gratiæ relatio restitutionis nomine. Nam etsi similitudinem quandam restitutionis habeat materialem vt aiunt, idcirco quod res eadem reditur, dicit tamen restitutionis forma, puta obligatio, a qua restitutio & speciem & nomen sortitur. Ob idque donatio illa non ad iustitiam commutatiuam, sed ad liberalitatem potius spectat. Neque vero opus est ad restitutionis naturam, vt eadem numero aut specie res que accepta fuit, reddatur tametsi prima eius significatio id videatur aurius exhibere, sed satis est, quod tantundem valeat. Enimvero sicut commutationis appellatio, quæ proprie in rebus fit, vt commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones, & passiones est more, & vii trãslata, sic & restitutionis nomen extensum est. Vt si quis mihi contumelioso verbo iniurius fuit, quem ego postea fuisse cecidi, quædam fieri potest commutationis compensatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, potest eam pecuniam resarcire.

Argumenta vero in contrarium obiecta, non nihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo respondeatur, quod etsi nonnquam duo hæc nomina, satisfactio, & restitutio, vsu confundantur, quando scilicet res in controuersiam non veniunt, longo tamen intervallo actiones ipse differunt. At vero quæ differre monstrantur, ostendi prius debent, quo pacto conueniant. nam vt initio huius ex Aristot. s. Ethic. cap. 1. citatum est) quo res æquiuocæ viciniore sunt & propinquiores, eo magis æquiuocatio laet. Sit ergo primum nostrum assertum. Satisfactio perinde atque restitutio ad iustitiam pertinet commutatiuam, nam utraque fit secundum æqualitatem rei ad rem, in quo commutatiua iustitia a distributiua se iungitur, qua pramiam secundum dignitatem personarum distribuuntur. Etenim qui iniuria alium læsit, ad æqualitatis mensuram debet eis satisfacere. Scio equidem Scotum in 4. dist. 4. q. 2. constituere penitentiam sub iustitia vindicatiua, quam speciem esse putat distributiue.

Considerat n. penitentem non solum tanq̃ reum, verũ tanq̃m ministrum iustitiæ Dei, qui quidem penitens de seipso supplicium sumit. Quapropter cum satisf-

factio sit pars penitentia, & subsequenter concedere ad eandem iustitiam pertinere, vt puta cum quis ieiunij, & vigilijs se affligit. Atque hanc sententiam amplexus videtur S. Thom. 4. distinct. 15. quæstio. 1. artic. 1. At tamen multo fortè congruentius penitens non consideratur et u. minister iustitiæ vindicatiua, sed tanquam offensor, qui de iniuria lata se accusat, & pro eadem satisfacit ei in quem commisit offensam, puta Deo, vel homini, vt iudicis vindictam effugiat. Quam ob causam idẽ Sanctus Doctor. 3. par. quæstio. 85. artic. 3. penitentiam sub iustitia commutatiua collocat, etiam quantum ad satisfactionem, si bene inspicatur articulus: nam afficere quenquam iniuria, eodem redit, ac si rem illi abstruleris, & ideo satisfacere pro offensa eiusdem est iustitiæ, ac si rem abstram rependas. At vero quoniam Deo corporum aliud post contritum animum reddere gratius non possumus, q̃ corporis castigationem, apparet in satisfactione respectu ipsius quædam punitionis forma secundum famolam illam August. definitionem. Penitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse. Huius igitur rationi in qua restitutio cum satisfactione conuenit, subiungitur septem differentia inter easdem duas uirtutes. At qui prima sumitur ex parte materiæ, quam differentiam constituit S. Thom. 4. distinctio. 15. quæstio. 1. artic. 5. Inæqualitas namque, quæ iustitiæ commutatiua contraria est, duobus modis usu uenit. Vno in rebus exterioribus, ut dum quis rem alienam occupat, altero uero in actionibus, & passionibus iniuriõis, ut cum quis ciuem uolenter uerberat, aut conuictis aspergit. Modus prior restitutionem exigit, qua in rebus ablati æqualitas constituitur, posterior uero expositulari satisfactione, ut uide licet de commissa culpa fiat proximo compensatio. Itaq; satisfactio non est, nisi ubi iniuriõis crimen adfuit, restitutio uero e iam, ubi nulla interfuit ablationis culpa. Hoc autem discrimen, uel ex ipsis uocibus innotescit. Restituere namque est reddere, quod ablatum est, satisfactio uero, quia pars est penitentia, est iniuriam resarcire. Consequitur ergo ex hæc propositione tanta differentia inter satisfactionem, & restitutionem, ut licet quædoq; ambæ concurrant, possint altera absq; altera reperiri. Exemplũ Soto, de iust. & iure. Y acci-

Opinio D. Tho. de penitentia, alia ab Scoti sententia.

Septem differentia inter restitutionem, & satisfactionem.

De quibus restitutio, & de quibus satisfactio.

OTO
tre
pibus
DIII
13

Ad primũ arg.

Opinio Scoti de penitentia.

accipe: Latrones & vires qui vel aut furto alienam domum compilauerint, tenentur in primis ad restitutionem eorum, quae rapuerint, & praeterea de illata iniuria satisfacere, puta aut petendo veniam, aut alia via. At vero cum quis nihil furripuit, sed tamen aut conuictio, aut manuum iniectioe iniuriam fecit, satisfacere potest per supplicem submissionem, vel per alia grata officia citra restitutionem. Et conuerso, qui res creditori debet, quod ab illo mutuatus est, restituere quidem tenetur, satisfacere vero non item, quia nullum commisit crimen, quoad utque in mora est soluendi. Secunda differentia ex hac prima nascitur, respectu illorum, quibus fit satisfactio & restitutio. Illa enim non solum hominibus, verum & Deo, eidemque praecipue fit, restitutio vero proprie solis hominibus. Prior pars est certa. Quoniam licet in proximos contingat etiam peccare, quos diligere ut nos ipsos tenemur, atque adeo illis ratio vlla satisfactiois debeat, disente Augu. peccatum esse dictum vel factum & cetera contra legem Dei, & regio Propheta confidente: Tibi soli peccavi. Haud enim proximorum laesiones scelera essent, nisi Dei auctoritate fuissent inhibita. Nam etsi lex naturae obliget, illa etiam obligatio ab auctore Deo dimanat, sicut & lex humana, nam per me inquit Sapientia, Prouerbiorum octauo, Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Ex quo fit consequens, ut ei proprie debeatur ad iustum satisfactio, quae vel hic, vel in purgatorio per soluenda est. Vnde Ieuit. 6. cautum erat, ut ille qui vi aliquid extorsisset, aut fecisset calumniam, aut quidpiam simile commississet, omnia integra primum restitueret, mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatum. Fit ergo proprie satisfactio Deo. Haud quidem negandum, ut quidam contendunt, quin suo quoque gradu fiat hominibus, sed tamen maxime fit Deo, restitutio vero non illi, sed solis hominibus. Et ratio est in promptu, quia Deo nihil proprie auferimus, neque auferri vilo modo potest, licet per analogiam ad nos, dicamus illi per peccatum honorem adimi, sicut ait Paulus ad Romanos 2. Tu autem Iudaeus cum sis, Deum inhonoras? Praeterea, neque ei pos-

sumus quidquam reddere, quod illi accersit. Etenim quia Deus est, nostrorum bonorum non indiget. Quamuis per eandem analogiam satisfactio quae illi fit, dicitur esse honoris restitutio. Ex his virtutibus sequitur tertia differentia inter has virtutes, ab effectu eorum diuersitate praecipua. Per restitutionem non remittitur peccatum, sed tantum cessatur a peccando, per satisfactionem vero remittitur quantum ad poenam, remissa culpa, eo quod est solutio pro peccati debito. Hunc ergo effectum sortitur virtus passionis Christi. Quod idcirco caret, si extra eius gratiam fiat. Restitutio autem legitime fieri inter homines extra gratiam Dei potest, quin etiam extra amicitiam humanam, quod satisfactio repugnat. Et haec est quarta differentia. Enimvero qui in amico, quod ab illo mutuo receperat, integre reddidit, perfectè restituit, licet eum in suam amicitiam non recipiat, ei autem qui iniuria affectus est non fit satis, nisi per amicitiae reconciliationem nisi forte per ipsum quo minus fiat, sicut. Haec quippe ex diuersis debitorum radicibus pentant ad tunc. Restituitio inquam debitum non nascitur ab iniuria, sicuti satisfactio. Et idcirco licet illa non habeat pro fine amicitiam, haec non fit legitime nisi illa recuperetur, quae amissa fuit, gratia. At vero eius obligatio satisfactioem, quae Deo fit, pena ab ipso condonatur peccatori, non tamen ideo censenda est proprie restitutio, ut in quarto, distinctione 1. 5. art. 5. placet Richardo. Arbitratur enim quod peccator restituit quod Deo debet, si enim haec verbi abusus, quia ut diximus, neque Deo quidquam adimimus, neque illi acquiritur quod in remissione culpae ei offerimus. Immo si tunc debiti remissio. Huic ergo quartae subnectitur quinta intercapedo, videlicet restitutionem non esse poenitentiae partem, veluti est satisfactio, sed duntaxat est praesymbolum, ut quis a peccato desistat. Etenim si quis alienum as contraxit, quod dum est soluendo, inuito domino, retinet, vel iniuriam, quam illi intulit, diluere recusat, non potest dignè ad poenitentiam accedere, nisi ab illo delicto per restitutionem euellatur. Itaque restitutio contritionem quae ordine prima est poenitentiae pars, antecedit, satisfactio vero etiam confessionem, quae secunda est subsequitur. Ex quo denique colligitur sextum discrimen. Satisfactio arbitrio

Secunda
differen-
tia.

Quibus
Deo, eidemque
praecipue fit,
restitutio
vero proprie
solis hominibus.

Prior pars
est certa.

Quoniam licet
in proximos
contingat etiam
peccare, quos
diligere ut nos
ipsos tenemur,
atque adeo illis
ratio vlla
satisfactiois
debeat, disente
Augu. peccatum
esse dictum vel
factum & cetera
contra legem
Dei, & regio
Propheta confi-
dente: Tibi soli
peccavi. Haud
enim proximorum
laesiones scelera
essent, nisi Dei
auctoritate
fuissent inhibita.
Nam etsi lex
naturae obliget,
illa etiam obligatio
ab auctore
Deo dimanat,
sicut & lex
humana, nam
per me inquit
Sapientia, Prouer-
biorum octauo,
Reges regnant,
& legum
conditores iusta
decernunt. Ex
quo fit consequens,
ut ei proprie
debeatur ad iustum
satisfactio, quae
vel hic, vel in
purgatorio per
soluenda est. Vnde
Ieuit. 6. cautum
erat, ut ille qui
vi aliquid extorsisset,
aut fecisset
calumniam, aut
quidpiam simile
commississet,
omnia integra
primum restitueret,
mox pro peccato
offerret Deo
arietem immaculatum.
Fit ergo proprie
satisfactio Deo.

Haud quidem
negandum, ut
quidam contendunt,
quin suo quoque
gradu fiat hominibus,
sed tamen maxime
fit Deo, restitutio
vero non illi, sed
solis hominibus.
Et ratio est in
promptu, quia
Deo nihil proprie
auferimus, neque
auferri vilo modo
potest, licet per
analogiam ad nos,
dicamus illi per
peccatum honorem
adimi, sicut ait
Paulus ad Romanos
2. Tu autem Iudaeus
cum sis, Deum
inhonoras? Praeterea,
neque ei pos-

sumus quidquam
reddere, quod illi
accersit. Etenim
quia Deus est,
nostrorum bonorum
non indiget. Quamuis
per eandem analogiam
satisfactio quae illi
fit, dicitur esse
honoris restitutio.
Ex his virtutibus
sequitur tertia
differentia inter
has virtutes, ab
effectu eorum
diuersitate praecipua.
Per restitutionem
non remittitur
peccatum, sed
tantum cessatur
a peccando, per
satisfactionem
vero remittitur
quantum ad poenam,
remissa culpa,
eo quod est solutio
pro peccati debito.
Hunc ergo effectum
sortitur virtus
passionis Christi.
Quod idcirco
caret, si extra
eius gratiam fiat.
Restitutio autem
legitime fieri
inter homines
extra gratiam
Dei potest, quin
etiam extra
amicitiam
humanam, quod
satisfactio
repugnat. Et haec
est quarta
differentia.
Enimvero qui
in amico, quod
ab illo mutuo
receperat, integre
reddidit, perfectè
restituit, licet
eum in suam
amicitiam non
recipiat, ei
autem qui
iniuria affectus
est non fit
satis, nisi per
amicitiae
reconciliationem
nisi forte per
ipsum quo
minus fiat,
sicut. Haec
quippe ex
diuersis
debitorum
radicibus
pentant ad
tunc. Restituitio
inquam
debitum non
nascitur
ab iniuria,
sicuti
satisfactio.
Et idcirco
licet illa non
habeat pro
fine
amicitiam,
haec non
fit legitime
nisi illa
recuperetur,
quae
amissa
fuit, gratia.
At vero eius
obligatio
satisfactioem,
quae Deo
fit, pena
ab ipso
condonatur
peccatori,
non tamen
ideo censenda
est proprie
restitutio,
ut in quarto,
distinctione
1. 5. art. 5.
placet
Richardo.
Arbitratur
enim quod
peccator
restituit
quod
Deo debet,
si enim
haec verbi
abusus, quia
ut diximus,
neque Deo
quidquam
adimimus,
neque illi
acquiritur
quod in
remissione
culpae ei
offerimus.
Immo si
tunc
debiti
remissio.
Huic ergo
quartae
subnectitur
quinta
intercapedo,
videlicet
restitutionem
non esse
poenitentiae
partem,
veluti
est
satisfactio,
sed duntaxat
est praesymbolum,
ut quis
a peccato
desistat.
Etenim
si quis
alienum
as
contraxit,
quod dum
est soluendo,
inuito
domino,
retinet,
vel iniuriam,
quam illi
intulit,
diluere
recusat,
non potest
dignè ad
poenitentiam
accedere,
nisi ab
illo delicto
per
restitutionem
euellatur.
Itaque
restitutio
contritionem
quae
ordine
prima
est
poenitentiae
pars,
antecedit,
satisfactio
vero etiam
confessionem,
quae
secunda
est
subsequitur.
Ex quo
denique
colligitur
sextum
discrimen.
Satisfactio
arbitrio

ARTICVLVS II.

Utum sit ad salutem necessarium, rei, que ablata est, restitutionem fieri.

Secundo articulo, qui apud S. Tho. primus est, supposita restitutionis inter pretatione, de ius est necessitate respondendum: Utum scilicet ablati restituo sit ad salutem necessaria? Et arguitur ad negatiuam partem. Ad salutem anime, hoc est ad vitam æternam consequendam, satis est seruare mandata, secundum verbum Domini, Matth. 19: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod si quis in culpam fuerit collapsus, satis est, quod per penitentiam que secunda est tabula post naufragium, conscientiam abluat: restitutio autem neque inter precepta, neque inter partes penitentie, vt supra dictum est, connumeratur, ergo non est hominibus necessaria. Secundo arguitur. Si restitutio esset necessaria, maxime quia aliquo est precepto imperata, id autem in Decalogo nullam extat præter illud, Non furum facias, hoc vero negatiuum est, preceptum autem restitutionis affirmatiuum esse debet, vt nomen ipsum sonat. Ergo nullum est tale preceptum. In contrarium est Aug. in epist. ad Mace. quæ refertur 14. quæst. 6. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit & non redditur, & penitentia non agitur, si simulatur. Si autem veraciter, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum.

Quæstio hæc nemini dubia esse potest. Vnica ergo conclusione absoluitur. Ablatum restitutio sic necessaria est vt ablatum illud durare nemo posset in gratia Dei illamve recuperare. At vero in gratiam sancti Thom. exponendi sunt termini, eo quod hic secundus articulus subobscurus, quin truncatus etiam nonnullis videtur. At, enim, id quod iniuste ablatum est, restitutione esse obnoxium, quod vero iuste minime. Cum tamen tam mutuarum, quod ex quo quis iuste sustulit, quam pretium rei credito emptæ sit etiam restituendum. Notandum ergo est, quemadmodum nos sanctus Tho. proprias rerum locutiones docuerit. Illius enim quod quis vel mutuo vel quolibet civili contractu accepit, non

Y 2 pro-

acerdotum virtute clauium constituitur, eademque in illis tribus generibus scilicet in oratione, ieiunio, & elemosyna, restitutionem vero ad æqualitatem quisque tenetur sua sponte facere, vel iudiciali prece re iudicis. Septimum præterea si libet inter uallum accipito. In purgatorio nulla sit, si rive expectatur restitutio, sed tantum sit satisfactio, seu potius satisfactio. hoc dixerim ad depellendum errorem vlti, quod a bitratur defunctos in purgatorio remorari quousque restitones quas hic suis commendarunt, executioni mandentur. Est enim deridiculum. Haud siquidem lex esset digna Deo, si sanxisset vt quis pro ea culpa patereur, quæ nullatenus in sua est iam libertate. Alio qui si hæredes nunquam restitueret, nunquam miser ille exiret illos purgatoris carceres, qua vtique ratione purgatorium verteretur in infernum. Viderit tibi scilicet quis, quomodo in hoc seculo restitueri mandauerit.

Nam si negligens fuerit etiam si culpa remittatur, licet in purgatorio penas, quæ post eius obitum illico fiat restitutio, illis autem panis perfoluris, etiam si nunquam restitutio fiat, liberabit. Ineptissime enim in contrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Augustini, quod statim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. Illud namque de remissione culpæ intelligitur in hoc seculo, quia qui non restituit, reus est temper culpæ. Ecce quanta intercedunt satisfactio & restitutio distent. Ex qua dilucio colligitur prioris argumenti.

Ad posterius autem probe respondet S. An. Th. quod restitutio illius, quod per iustitiam distributam conferri omissum est, ad iustitiam spectat commutatiuam. Nam quamuis illud nunquam fuerit ab illo, curdandum erat possessum, fuit tamen debitum & ideo quodammodo sublatum, ac subinde sanctio commutatiuæ iustitiæ est idem rependere. Quo fit, (vt scite Caieta. colligit) quod si princeps aut dominus aliquot annis distributionem prætermiserit, quam inter conscriptos ciues facere tenebatur, & postea penitentia ductus restituere conuertitur, non debet præsentibus tunc ciuibus restitutionem facere, sed eorum defunctorum hæredibus, quibus viuentibus debeatur.

OTO
ure
pibus
DIII
13

proprie ad restitutionem conuincitur, quo ad vique sit in mora & culpa, nam mutuum vel pretium ante statutum tempus reddere, non est necessarium. Et dum in tempore redditur, non dicitur proprie restitutio, eo quod cum credito illuc vique sua sponte careret illa re, non dum censebatur minus iusto habere, aut suo iure, & statu esse deictus, sed dicitur illa vel simplex redditio mutui, vel solutio pretij, quamuis largo modo restitutio dicatur. Nomen igitur restitutionis stricte solum in rebus ablati locum habet, puta quæ vel per iniuriam surreptæ sunt, vel si iuste fuerint acceptæ, iniuste tamen ultra constitutum tempus retinentur. Et ideo ait Aug. non dimittit peccatum, nisi restituatur ablatum. Quod autem ait D. Thom. id quod iuste ablatum est, inæqualitatem esse restitui, non intelligas de mutuo, aut de pretio rei futura moneta venditæ, aut de similibus, quæ iuste accipiuntur, sed vt reddantur, at de illo quod quis quia suum erat accepit, vt depositum suum, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid simile. His præhabitis probatur conclusio. Iustitia commutativa est ad salutem obseruati necessaria, restitutio autem importat redditionem illius rei, quæ iniuste vel aufertur, vel retinetur, quæ quidem redditio opus est iustitiæ commutatiuæ, ergo illa est necessaria. Hinc fit consequens, præceptum extate restitutionis, idque sua reatu mortalis culpæ obligans. Aliter non esset ad salutem simpliciter necessaria. Etenim qui rem derinet alienam inuito domino, & iustitiam violat, & subinde proximi charitatem. At pro exactiori eiusdem conclusionis examine, intelligamus in primis, quo gradus certitudinis habenda est, an scilicet sit pro veritate Catholica reputanda Hoc pro eo interrogauerim, quod Carmelita inter

Restitutio solū locū hēt in reb. iniuste ablati, vel retentis.

Improbatur conclusio.

Græcorum tamen ex Guicciardini.

Lutherani sicuti non videntur inficiantur.

Græcorum alias, hanc quoque hæresim connumerat, quod eorum sacerdotes nulli furibus, & latronibus restitutionem pro manifestata rapina iubeant, sed oleo simplici illos inungentes absoluebant, illa duntaxat iniuncta penitentia, vt libipps furto iam partem impertinent. Nescio tamen qua essent infans illi correpti, qui ita desisterent. Lutherani namq; (vt est art. 35. Lutheri ad 1. eonem videre) satisfactionem inficiantur, hoc tamen colore quod Christus abunde delictis totius mundi satisfecit, nescientes di-

scernere inter satisfactionem, quo ad sufficientiam, & qua ad efficaciam. Quod autem restitutio non sit necessaria non solum hæresis, verum phrenesis est. Hic autem lectorem admonitum facere non præteribo, vt si inciderit in Erasmi annotationes, vique ad quartam editionem, caueat ab illo ad notamento quod Luc. 11. super verbo illo. Quod superest, date elemosynam, subiicit tale. Illud adnotandum, cum modo fecerit mentionem rapinæ, non fieri in re medium mentionem restitutionis, tantum pollicetur elemosyna data, omnia fore munda. Quo sane loco vilius est restitutionis necessitatem vel infirmare, vel negare. Post tamen editione quinta, notam hanc, qui sibi ipse inuiscerat, abisist Ad rem igitur vt redeamus, merito dicebam huiusmodi hæresim in phrenesim incidere. Cantum autem in decalogo est. Non furtum facies. Qui autem rem alienam inuito domino retinet, peria de habet ac si furtum faceret, pro eodem. n. prorsus recepit, rem alienam surrepere eandemq; retinere. Vnde Pau. ad Ro. 53. Reddite omnibus debita, cui tributū, tributum, &c. Et vt cuncta expressiori emphasi complecteretur, subdit negatiue. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Huius autem vocula, Nisi, ille nobis sentus placuit, qui non est exceptorius, sed potius expositorius. Nam cum rem alienam usurpare, lesioni proximi obuersetur, admonet nos vt nihil debeamus, videlicet vt sincere diligamus. Tametsi Chivost. & Aug. veneranter sint auscultandi, qui exceptoris gratia illud Pau. aiunt addidisse. Quia si admonuisset vt dilectionem semper deberemus, quippe cuius debitum quantumcunque soluat nuncquam cessat. Item Christus Math. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Immo vero qui rem non abstulit, sed bona fide possidet quoties consiterit esse alienam, naturali ratione doctus, tenetur illam domino, tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit historias, c. 2. cum vocem balantis hædi quem vxor attulerat, audisset. Vide te, inquit, ne forte furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia nō licet nubis aut cedere ex furto aliquid, aut contingere. In summo, Deus 1. ze 33. nemini penitentium veniam pollicetur, nisi prius pignus rapinam, quæ reddideris. Adde quod eodem iure quis rem nouit furto sublatā, tenetur eam domino

domino indicare. Sic enim intelligendum est verbum Hieron. super illud Prouer. 26. quod refertur extra, de fur. cap. qui cum fure, ubi ait qui fure partitur, uel secundum aliam litera, participat scilicet in crimine, occidit animam suam. Non ergo fur solus, uerum & ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat. Haud tamen tenetur occultum furem prodere, sed furtum pandere.

Ad arg. gaudia

Per hæc ergo ad primum argumentum contra quæstionem respondetur, concessa priori assumpta: nempe satis esse ad salutem, si quis innocenter uiuat per expletionem mandatorum, posteriori uera perimitur. Etenim qui furto commissio, aut illata iniuria corruerit in culpam, nunquam inde refugiet, nisi præcua restitutione: nam alias semper tenebitur reus furti, aut illata iniuria, quod est contra Decalogi prohibitionem. Contra hanc autem solutionem non delunt argumenta. Primum enim statim præsonbus extat huiusmodi. Nemo reus est furti aliusuè detentionis, cui constat legitimum dominum consentire, aut consentire debere, lex autem charitatis hoc uinculo uidetur mortales, & maximè Christianos conglutinare, ut corporalia hæc, & temporalia quisque propria saluti spirituali proximi post habeat, ergo quisque consentire tenetur, ut alius possideat bona sua, ne iniuste alius retinendo occidat propriam animam. Hoc argumentum sunt qui arbitrentur aliquid esse pondus, cum tamè nullius sit proprius. Respondet. n. Adrianus, quod etsi dñs rei forte consentiat, hoc tñ non constat ei quod iniuste possidet, & ideo contra conscientiam retinet. Solutio autem non eneruaret argumenti uires si ulla haberet: nam satis esset, quod illi constaret, debere dominum consentire. Respondetur ergo facillimè, quod quauis quisque teneatur salutem animæ proximi, ordine charitatis proprijs bonis corporis, & uixæ et ipsi antefere (ut S. Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. auctor est) tamen hic charitatis ordo solum obligat exponere corporalia bona pro uicda salute animæ proximi, quando uel talia bona sunt illi simpliciter necessaria, uel quis ex proprio officio curam gerit animæ illius. Alioqui solum ad perfectiorem charitatis hoc pertinet. Vnde cum ille qui alienam rem iniuste usurpat, non id propterea facit, quod ex remanent necessitatem illorum bonorum pa-

tiatur, sed ex sualibidine, & corrupta uoluntate, non tenetur dominus consentire in illam iniustam possessionem. Simile est in mortis articulo, cum quis alium inuadit occidendi animo. Aiunt enim quidam nimirum misericors, quod inuafus potius debet permittere sui occisionem, quam aliam mortaliter delinquentem in efficiat, ut sua temporali morte æternam euitet in proximo. Sed reuera nulla hoc ratio probare poterit, quia uita illius qui inuaditur, non est inuadenti necessaria, & ideo quia iniuste illam petit, potest alius illam defendere, etiam si sciat alterum in peccato mortem obire. An uero sit consilium suam ipsius mortem permittere pro salute alierius, non est præsentis negotij disputare, maiorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam ponat pro amicis suis. Secundo argumento petitur dubitationis solutio, quæ forsitan non tam ad rem spectat, quam ad nomen: Videlicet, an diuersa sint præcepta, quo furtum prohibetur, & quo restitutio præcipitur. Etenim quod eadem sit præceptio, est argumentum primum, quod idem polere uidetur: Non furtum facies, & Non retinebis alienum. Sic enim negatiuè ait Paul. Nemini quidquam debeatis. Et S. Thom. 2. 2. quæstio 66. artic. 3. detinere, inquit, id, quod alteri debetur, eandem rationem nocuenti habet cum acceptione iniusta. Et ideo sub iniusta acceptione intelligitur etiam iniusta detentio. Mox arguitur, quod si præceptum restitutionis singulare esset, non posset nisi: firmitatiuam existere, præceptum autem affirmatiuum non obligat pro semper. restitutio uero faciendâ est absq; mora: nam quamdiu quis in ære alieno manet inuito dño, quasi fur reputatur. Vnde fit, ut semper, & pro semper teneatur restituere. Nihil secus exactior loquutio erit, si dicamus duo esse quodammodo præcepta, illud, si abstineri a furto, mere negatiuum: hoc autem restitutionis, affirmatiuum, implicans in se negationem, quo prohibemur rem alterius detinere, ut 2. 2. q. 62. artic. 8. auctor est S. Tho. Et hoc patet ex obiectorum diuersitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis, bonæ autem affirmatiuis mandantur. furti autem malum est, restituere uero, bonum. Idè patet ex forma Christi: Reddite q̄ sunt Cæsaris, Cæsari

Ad secū dū arg. Dubiū an eodē pcepto phibeatur furtū, & p̄cipiatur restitutio.

Solutio dub.

OTO
tre
pibus
DIII
13

ri. Quare Paulus ambo copulauit, si reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Falsum ergo est idem esse prioris vel obiectum vel præceptum, reducitur tamen hoc ad illud Decalogi non solum facies. Et per hoc responsum est principali argumento. Ad illud autem quod modo de præceptis affirmatiuis subiicimus, respondetur, quod licet mandatum restituendi affirmatiuum sit, nihilominus propter id ne gratiæ quod includit, non habet circumstantiam temporis, sicuti alia, definitam, sed sua substantia est vt statim & absque mora fiat. Hæc autem mora accipienda est secundum ciuiliū morem. Dicitur enim quis esse in mora cum rei opportunitatem nactus, non statim operatur. Quapropter (vt postremo articulo huius libri repetendum est) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorē, est, vt cum primum cuique constiterit rem possidere alienam, animo proponat reddere, non tamen est in culpa, si statim non reddat, quousque habita tum creditoris copia, tum oportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An vero quandiu quisque in mora durat tandiu creseat culpa. & an aliquando eadem innouetur, ad eundem postremum articuli huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia in vniuersum qua quis uel ab alio abstulit, vel iniusto domino retinet, teneatur restituere.

Post substantiam, necessitatemque restitutionis, videre tertio loco restat amplissimam eius obligandi vniuersalitatē. Queritur ergo, vtrum omnia in vniuersum ablata & retenta, teneatur homo restituere? Et arguitur parte negatiua. Duo sūt bonorum genera in quibus quis alteri nocere potest, scilicet spiritualium, & temporalium, spiritualium autem non est necessaria restitutio, ergo cum sint temporalibus præstantiora? sit, vt neque temporalium sit necessaria. Minor exemplo monstratur. Enimvero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi restituere tenentur, tum quod ille libere fecit, tum quod & ipse se potest in pristinum statum restituere.

Secundo, Si quis a monachatus professione vel cohiberit, vel abstraxit, eidem profusus rationibus modo adductis, nihil ei restituere cogitur, ergo neque in hoc casu restitutionem facere est opere preteritum. Tertio. In bonis temporalibus maximum est vita, sed qui vitam alter, vel membrum abstulit nulli restitutioni manet obnoxius, quam ad impossibile nemo obligatur, quale est vita aut membrum restituere.

Quarto. Nemo ad peccatum obligatur, quandoque autem fieri nequit restitutio citra culpam, vt puta cum quis alienam famam reuelatione oculi criminis denigravit, ergo eiusmodi restitutio nequaquam est necessaria. Quinto. Hæc quæcumque alteri contumelijs deurpat, nullatenus restitui potest, quia ad preteritum non est potentia, ergo illic locum non habet restitutionis vinculum. Sexto. Deum quis culpam impedimento est, ne aliquod spirituale sacerdotum assequatur, auferre id illi censetur, nam (vt Philoso. 2. Physic. 6. auctor est) quod parum distat a re nihil distare videtur, & tamen nullo innotatur restitutionis nexu, quia præbenda non debet ab altero auferri, vt prior conferatur, ergo non est omnium in vniuersum necessaria restitutio. In contrarium est diuina sententia, Ezech. 33. Si impius egerit peccati suum, feceritque iudicium & iustitiam, & pigritus restituerit, rapinamque reddiderit, & cetera vitæ viuet ubi gominum insinuat necessaria restitutio.

Questionis huius conclusio statuitur affirmatiua. Omnium in vniuersum quæ quis vel iniuste sustulit, vel iniusto aliquo ciuili contractu accepta retinet, præceptum est restitutionem fieri. Neque vero nouis opus est testimonijs aut rationibus postea, quæ proximo articulo dicta sunt. Enimvero vt prohibitio furti sic restitutionis præceptio generalis est, vniuersa completens. Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attenuatio culpæ, semper est mortalis eius transgressio. Excusatio autem fit aut per ignorantiam aut per impossibilitatem, abolutam vero ab obligatione per domini voluntatem, illam remittentis, sed attenuatio contingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere videtur, ideoque leui tangitur culpa.

At ve-

Tria ho-
minum
bona.
Eorum
animæ
subiun-
duntur.

Ad pri-
mū arg.

Scotus.

Adriā.

At vero argumenta quæ obiecta sunt, non parum considerationis postulant. Et quoniam tria sunt mortalium bona (vt 7. Politic. cap. 1. Arist. meminit) scilicet animæ & corporis, atque illæ facultates quæ extrinsecus possidentur, dicere existimauimus, secundum eorum dignitatem ordinem sequi dicendi, bonorum autem animæ alia sunt naturalia vt intellectus, alia vero acquisita, sed tamen temporalia, vt scientia, alia denique simpliciter spiritua- lia, vt virtus & gratia. At vero de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputa- tio, sunt enim simpliciter temporalia bo- na, & idcirco qui hominem (vt exemplum ponam) vel præstigij vel alia via demen- terat, vel per vim aut fraudem a literarum studio diuiteret, teneatur ad arbitrium prudentium, damnari, sicuti in alijs tem- poralibus, reficere. Restat ergo, vt ab spiri- tualibus exordium capiamus, qualis est gratia, & quibus ipsa nutritur, virtutes. De his enim primum argumentum propo- situm est. At quod Scotus 4. distinct. 15. q. 3. artic. 1. & Richardus eadem distin. artic. 4. qu. 2. quem ibidem sequitur Saludanus, & in materia de restitutione Adrianus, re- sponder affirmando quod quicumque alte- ri est causa peccati ipsum scilicet inducen- do, obligatus sit restitutioni, sicut commo- diori qua poterit via eum teneatur in Dei gratiam reuocare, suadendo illi vt respiciat orandoque pro eo, eumque pro posse iu- rando. Quin vero addit Adrianus nemi- nem posse suorum restitutionem bonorū spiritualium remittere veluti corporaliū, vt pote quorum nemo præter Deum do- minus est. Et quidem si iacturam tantum in spe xeris quam homo facit cum de diu- na gratia decedit, hoc certissimū est, quod tanto exitialis principiosusque nocet qui proximo contulso in talibus bonis nocet, quam si noceret, in corpore, quanto ani- ma pretiosior est corpore gratia Dei vni- uersio orbe. Vnde Gregorius, quod refer- tur 6q. 1. ca. ex merito. Deteriores, inquit, sunt qui vitam, moresque bonorum cor- rumpunt, his qui substantias aliorum præ- diaque diripiunt. Atramen licet alij prudē- tius me forsā iudicent, nihilominus nul- lam mihi videor rationem videre, quæ hanc sententiam confirmet quam præfati doctores assunt. Et primū omnium quan-

tū ad culpā. Qui dedita opera idq; ex odio contendens proximū procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam cōi- jce re, enormius peccat quam si vitæ tēporali pararet insidias, quia longe nocētius malū intendit. At vero cuius propositum nō est proximo sic enormiter in spiritualibus nocere, sed vel suum commodum assequi, vel suam explere voluptatem, non tanta graui- tate delinquit, quam si eius diriperet bona temporalia, Equis enim asserat eum qui li- beram mulierculam corruptam absq; vlla vi & fraude sollicitet, etiam si vel piece, vel pretio vigeat, tam graui crimine compli- cari quam si bonorum eius copiam depre- daretur? Re vera nulla est in tali asserione apparentia rationis. Fallax ergo est argu- mentum. Plus nocet, ergo grauius peccat. Cætera enim nō semper sunt paria. Enim- uero qui aliena bona turpiunt, id faciunt inuito domino, vnde iniuria ac subinde culpa suscipit incrementum, qui vero alii allicie ad malum, nullam infert vim aut ne- cessitatem, atq; adeo neque iniuriam. Sit er- go secunda cōclusio superioris expositoria. Qui alterum in crimen conijcit vi aut frau- de, teneatur tamen illi restituere, vt quem seduxit, veritatem doceat, & si vim inulit liberum relinquat, vt in bonam redeatur mentem. Decepit quis forte hominem, do- cet non inesse culpam vbi erat, puta quem piam contractum non esse vsurarium, qui tamen erat ob quam deprecationem exer- cet ille talem contractum, in tali casu tene- tur fallax ille homo docere alium veritate, ne falsus male agat. Quapropter hæc resar- cha qui hæreses seminauit, teneatur recanta- re pãli quodiam, & quantum in se fuerit, cō- uellere iniqua femina. Eodem iure si ego quempiam in duxi vt inimicitias gereret cum inimico meo, & mea causa illas exer- cet, teneor illū liberum relinquare, ne sim illi causa mali. Conclusio manifesta est, quoniam ego sum causa non solum ob quam deliquit, verum ob quam in delicto persistit. Tertia conclusio. Si quis alium abs- que vi, & fraude induxit, in peccatum, etiā si consulto & ex animo induxit, alius autē scit se esse in peccato, estq; ei liberum exire dū voluerit, tunc in ducens non tene pecu- liari præcepto iustitiæ commutatiue resti- tuere, sed generali præcepto correctionis fraternæ sicut ceteros. Prior pars proba-

Nō sem- per qui plus no- cet, gra- uius pec- cat.

Secūda conclu.

Tertia conclu.

OTO
tre
dibus
DIE
13

tur. Primum, iste inducens proprie loquendo nihil ab altero sustulit: nam auferre nemo quidpiam nisi ab inuito, qui autem sciens, & prudens peccat, quantumvis precibus alterius succumbat, non facit iniuria, aliter non peccaret, dicente Auguf. in De vera relig. & 1. lib. retract. Peccatum adeo est voluntarium, vt nisi sit voluntarium, non sit peccatum, 15 q. 1. c. quod autem respondent autem Scot. & sui, quod licet taliter inducens non si tota causa peccati, existit nihilo minus pars causae & occasio, & ideo manet quodam pacto restitutioni obnoxius. Contra hoc tamen est argumentum. Quando ego precum improbitate donum aliquod ab amico citra vim, & fraudem extorqueo, nullatenus illi teneor, vt restituam vi iustitiae, nisi mea liberalitate illi decreuero esse gratus. Pari ergo iure qui a muliere, vel prece, vel pretio consensum expressit in malum, postquam illa vltro consensit liber est qui extorsit, a restitutioni scietin. & consentienti non fit iniuria, de reg. iur. in 6. Et facit ad idem text. eod. tit. cap. nullus eodemque titulo, ff. l. consilij, quibus nimirum docetur neminem ex consilio, quod fraudulentum non fit, restitutioni obligari. Secundo aliter idem comprobatur. Nemo ei restituere tenetur, in cuius potestate non est restitutionem fieri: Deus autem solus est auctor gratiae, homo ergo eodem vinculo est solutus. Quod si virgeas saltem obligari ad id quod potest, aliter argui. Nemo ei adstringitur restituere, qui sua sponte condonat quod sibi ablatum est, sed ille qui non vult respicere a peccato, virtualiter condonat quod ablatum sibi est, quoniam cum in sua potestate per solius Dei auxiliu positum sit diuinam gratiam recuperare, si non recuperat, videtur illam sua culpa negligere, atque adeo alter sit a debito liber, quia non retinet alienum. Etenim si ego furto sustuli auri pondus, quod expositum manserit, relinquo domino, vt quando ei libuerit possit sine mea nulliusve alterius opera capere, profecto si non capit, censetur illud tenere atque adeo ego non amplius teneor facere. Etenim neque obligor illum admonere vt capiat, neque rogare. Ecce quod tuum est aut capere, aut abire. Ad nostrum propositum. Vnde quaso obligat iniquum in bonam mentem reuocare, si cum ipse abique opera mea possit, minime

vult emendari? Accedunt & argumenta alia minora, nam secundum auctores contrariae sententiae consequens sit primum, vt si quis mulierem quae in fordidis iacebat ad fordidum actum induxit, teneatur eam emendare, quod nulla suadet ratio. Item, quod qui non potest eum, qui corrumpit in viam reuocare, teneatur saltem pecunia pro posse ei satisfacere, licet diuina gratia nulla sit existimatione pendenda, nam in honoribus ita viu fit, quod tamen in spiritualibus nusquam obseruatur, nulli .n. confessariorum tales restitutiones iniungunt. Tertio sequeretur, vt qui publice peccauit, singulis eorum quibus fuit occasio ruinae, teneatur restituere. Et accedit profecto (ut ait Syluest. in verbo, restitutio) non debile argumentum in fauorem huius sententiae, quod cum S. Tho. solertissimus omnium scrutator de hoc genere restitutionis nihil usquam meminerit, nullatenus iudicauerit esse necessarium. Addecimus autem in secundo membro, quod i gamine correptionis fraternae, quod est charitatis, teneatur talis homo corrumpere fratrem, & forsitan auctiori vinculo, quam reliquos ceteris patribus, nam aliqui quem in maiori periculo uideo citius teneor corrumpere. Atque cum maxime quem quis illara vi in peccatum compulit, ut puta si quis mortis comminationem uirgini stuprum obtulit. At neque uinculum hoc exit lineas correptionis fraternae. Non inquam ingreditur iustitiae limites, unde Exod. 23. solum sancitur, vt qui dormierit cum uirgine, doceat eam, ducatque in uxorem, quod autem procurreret eam emendare, non adhibetur. Haec dicta sunt, non ut habenas perditis hominibus laxemus, est enim enorme scelus hominem alienos mores veluti iniquitatis magistrum daemoneisq; ad ministrum deprauare. Nam etsi postmodum tanta adhibetur cura, vt errantem in uiam reduceret, peccatum tamen ipsum, & tempus quo in peccato durat, resarciri vix potest. Sed tamen admonita sunt, vt quisque intelligat quousque Lex restitutionis obligando pertingat. In secundo argumento tangitur aliud dubium huic affine de illo, qui quenquam a religione professiones retraxit, aut inde detraxit. De hoc .n. pari iure, ut ex eis appareret, isti supra citati auctores pronuntiant. Palud. nanq. eodem loco citata adstruere

non formidat eum qui alteri propositum religionis sic diffusit, ut ne intrare persuaderet, vel alia via eum vitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionem in integrum, nempe aut illi ingressum rursus persuadendo, aut alterum eius loco substituendo, aut si neutra istarum via patuerit, obstringitur, inquit, idem ipse intrare. In eandem sententiam subscribit Anton. Florent. 2. parte tit. 2. cap. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum censetur propria, sequi eandem Adrianus in 4. in eadem citata quæstione. de bonis animæ restituendis. Et præterea Maior quæst. 17. & adducit Palu. exemplum Raymundi celeberrimi generalis ordinis nostri, qui eadem de causa habitum nostrum induit. Argumentum istius venatur ex cap. si seruus, primo, distin. 54. ubi iubetur episcopo ordinati seruum, ne sciente domino duplum eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligationem restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachum subtrahit. Verum est tamè Adrianum, & alios sententiam mitigare, dicentes tunc esse veram, quando quis vel religionis odio vel alio malo animo id fecit, scilicet autem, si amicitia ad id adductus est, aut parentum commiseratione. Nam tunc est peccatum committatur, restitutionis tamè lex non ligat. At vero neque opinio hæc multum probabilitatis habet. Prima ergo conclusio sit secundum moderatone Adriani. Qui bona intentione impedimentum est volenti monasticum institutum ca-
 pesseret nullam facit religioni iniuriam, quippe quæ nullum tum ius acquiserat. Cui præterea accedit, quod licet monachatus professio in genere, adeo sit Evangelicum consilium, ut nullo sit alio opus particulari, tamen quod hic & modo & cum certis circumstantiis tale institutum suscipiatur, res est, quæ citra iniuriam in consultatione potest ascisci. Sit autem secunda conclusio. Nemo qui alteri, etiam in iquo animo monachatum diffusauerit, vel alia illi ratione obtulerit quo minus monachus fiat, obnoxius subinde sit restitutioni vel eidem faciendæ vel conuentui de rigore iustitiæ, sed tantum tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atque superior, quin vero firmius demonstratur. Primum enim illi qui a religione retractus est, nulla debet restitutio, quia neque vi co-

hibitus est, neque fraude seductus, atque ad eoneque iniustitiam passus, nam ubi non inuenitur inuoluntarium, sed spontanea concessio, nulla subest iniustitia, atque adeo neque iustitia restitutionem iniungit. Sed tantum esse illic potest peccatum contra charitatem, quæ ideo charitas postmodum admonet correptionem fraternam fieri. Enimvero quandam radicem habuerit peccatum, scilicet vel contra charitatem vel contra iustitiam, talis est virtus cui emendatio competit. Secundum argumentum est superiori simile. Ille qui a religione est impeditus, in sua post habet libera potestate suum prius propositum exequi, si autem non vult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc inde fortiora, quod perniciosius est hominem in peccatum contra legem adducere, quam a consilio religionis reddere. Neque vero restitutio necessario est religioni faciendæ. Nam nullo pacto videtur argumentum, quod religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltem proximum. Enimvero illud semper dependebat a voluntate illius, qui poterat a proposito retrocedere. Quod si sua sponte mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Immo eadem ratione addiderim, quod etiam si quis a professione neophytum, puta qui habitu indutus est cathecumenus, absque vi & fraude abduxit, licet graue committatur peccatum, tamen dum non sit nisi contra charitatem, nulla iustitia eum obligat ad restitutionem. Nam si ego istum iam ad ornantem intrare hanc religionem ad aliam diuertirem, non sio debitor priori conuentui, ergo nullum habebat ius quod me obligaret etiam si simpliciter extraxissem. Quin vero neque ille qui iniquissimo animo professo persuaserit exire, plane video quo iure ad restitutionem teneatur. Neque argumentum quod a ferui similitudine deducitur, profusus in scotarium cogit. Etenim quidquid de seruo sit, de quo idem iudicium erit in conscientia, quod secundum leges ciuiles fuerit, non tamen eadem apparet ratio de monacho. Mancipium enim dominus in sua propriam utilitatem veluti equum suum possidet, de monacho autem non sic censendum. Nam qui se diuino obsequio mancipauerit, etsi astrictissimi sint religionis voto, non tamen possidentur ut serui, ob Prælatorum temporale commodum,

Aliorū.

OTO
 ure
 dius
 III
 13

Prima

conclu.

Secunda

conclu.

dum, sed ob suum ipsorum spirituale. Quia re seruitus illa libertate plena est, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientiae redire, dignus efficiatur regno caelorum. Et idco si sua sponte exierit, nulla inde nascitur civilis obligatio ad restitutionem.

Tertia conclusio. Tertia conclusio est. Si quis alium ui, vel nimis, vel fraude, seu retraxerit seu extraxerit a uita monastica, utpote dicendo non esse bonam, ille, quia contra iustitiam fecit inuoluntarium hominem promouendo, tenetur, fateor, delecta fraude veritatem docere, & vim amouere, ut libere possit redire, teneturque forsitan propter illam iniuriam procurare, ut iterum in conuentum recipiatur. Si tamen non redit, nullum tamen super est restituendi ligamen.

Quarta conclusio. Quamuis quis iuuenem vel impediit vel abduxerit, vel vi a monasterio expulerit etiam illum qui fuerat professus, neque tenetur alium loco ipsius subrogare, neque ipse intrare. Hanc conclusionem praeterquam superioribus rationibus, hac praesertim mihi persuadeo. Consilium religionis nemo nisi cum omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo ab se abdicat propriam libertatem, perdifficilis, ob idque lege sancte decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obrudi, etiam si quis monachos plures ut exirent peruerteret. Neque ullus potest casu dominicum illud uerbum mutare, quo ait. Si vis perfectus esse, uade, &c. sed uniuersum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur. Qua ergo lege possumus ad opera consilij inuitum cogere? Contrarium porro vos canonicae leges doceant, quae licet vel adulteras, vel haeresiarchas, vel scelestissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis fauere, sunt forte in religionis uota, quae liberrima esse debent, in iurij, eaque dum homines eo cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quod forsitan tetrahenti alium minime illud congruit institutum religionis, neque forte conuentui expedit. Hac enim de causa statutus est professionis annus,

ergo si ante ingressum fecit sibi non esse felutare, nequaquam intrare tenetur. Pagnat aduersum illos validum argumentum. Sequitur enim ad eorum opinionem quod qui professum monasterio ademit, profiteri cogatur. Consequens tamen est contrarius concedens probationis annum, quo quis expertus fuerit, non sibi ex esse tale institutum, libere recedat. Accedit praeterea, quod non semper est personarum paritas. Virum vir illustis aut egregie doctus teneatur id eo religioni se macipare, quod religioni vel parum vel nihil uile extraxerit? Extat deinde argu, quod restitutio in foro conscientiae non obligat nisi illis casibus, quibus si ueritas publice costaret, obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At uero neque Papa, neque Praetor ullus talis reum criminis compelleret illo pacto restituere, nulla ergo est obligatio in conscientia. Quinta nihil secus adhibenda est conclusio. Qui conuentum aliquem aut religionem persona aliqua expollauit, quae religioni erat frugi (nam de inutilibus nullus iubeisse potest scrupulus) forte teneatur de damno dato, neque uero integrum, sed ad prudentium arbitrium, ut qui rectorem Cathedralis uel fraude deumentarer, uel vi exire constringere, teneatur de damno cessantium prouentuum. Haud tamen hoc tanquam mihi competentissimum statuerim, immo standum arbitror tunc foro exteriori, nam (ut dixi) non eadem est hic propositio ro qua de seruo. Hac autem disputata sint de iustitia, nam de consilio aliud est Peregre regie namque fecit Raymudus, per suum ipsius ingressum damnum compensando, quod religioni dederat. Tertium arg. iam nos in considerationem mittit restituendorum temporum alii non honorum. Hac item in triplici sunt diuisa. Alia quippe sunt corporis, alia uero exteriores facultates, ac tertia inter haec media, puta honor & fama. Quod Ioannes in sua Canonica diuisio. Omnia quae sunt in mundo, aut sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitae. Inter haec autem illa sunt nobis congenita penitus ac naturalia, quae adeo potiora, quam ad corpus arriuent. In quibus primus est uita, qui per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi summo consensu rident in tali casu, quia equiuolens restitui nequit, sit esse ut fiat possibilis compensatio, ueluti quia Deo & parentibus

sibus reddere ad iustum non valeamus, vi-
 pore a quibus suscepimus vitam, sufficit eis
 reddere quantum possumus. At vero ope-
 rapientum est hoc pressius explicare. At
 quin primis reuelandum est ex superioribus
 necessariam esse homicidam, & resti-
 tutiōnem facere damni dati, & satisfactio-
 nem de iniuria; & ideo dicitur utraque est du-
 bium in foro conscientiae: nam in foro ex-
 teriori posita est talionis poena, ut iuxta ver-
 bum Domini, Qui gladium acceperit, gladi-
 o pereat. Hoc autem nihil ad nos, qui
 tantum institutum confessarios ad poeni-
 tentias iniungendas. Dicamus ergo prius
 de damno dato. De quo est omnium con-
 clusio, quod si occisus familia iudore pro-
 prio alebat, tenetur tunc homicida illud
 damnum compensare, alendo eandem fa-
 miliam. Et ratio fit illis comperta ex natu-
 ra commutatiue iustitiae. Sustulit illa vi-
 dum, & orphanis alimoniam, reddat ergo.
 Sic enim decretum est cap. fin. de iniur. &
 dam. dat. Si tua culpa datum est damnum,
 iure super his satisfacere te oportet. Hi au-
 tem sermones vniuersales, sunt magis veri,
 & minus viles. Opus est namque respondere
 an quicumque sit illi homicida, & quantum
 quod fuerit defuncti familia, debeatur illa per-
 petuo sustentare. Maioris 4. dist. 1. q. 1. 9.
 dubio postremo ait teneri homicidam tan-
 tum reddere heredibus defuncti, quantum
 ipse iudicio prudentium lucratus fuisset to-
 ta vita, deductis laboribus, quia non tantum
 inquit, debetur quiescenti homini, quantum
 laboranti. Hoc autem nihil est dicere, quonia
 si illi qui suis manibus victit, laborē ade-
 meris, nihil reliquis, cessans quippe ab o-
 pere nihil lucraretur. Itē argum. est contra
 hoc vrgentissimum. Si enim quis quenquam
 ab opere, & labore cohibet, in integritate te-
 netur de damno, ac si ille laboraret, nam il-
 le accinctus est operi. Si tu ergo illi obstas,
 adstringeris ei quod ipse lucraretur, refun-
 dere. Et ideo Scot. dist. 1. 5. quaestio. 3. ait tale
 homicidam teneri ad sustentationē fami-
 liae defuncti, non solum vxoris, & liberorum,
 verum si ille matrem quoque, & propinquos
 nutrebat, vniuersos quoque cogatur ipse pa-
 scere. Et sequitur eum Adria. eadem dist.
 citatque in eandem sententiam Specul. & Pa-
 nor. dicentes, quod quisque heredum potest age-
 re pro opere defuncti, quas potest exerce-
 re toto suae vitae tempore. Hoc autem re-
 gula non est ad amissum certa, sed dura val-

de circumspectorum conscientijs. Sequeretur
 enim, quod homicidia ante iudicis con-
 demnationem in summam pauperiem red-
 digi deberet, & talem deberet impone-
 re confessarios poenitentiam. Vnde si homi-
 cidam pauper est, qui tantum lucratur,
 quantum ille lucrabatur defunctus, tene-
 retur totum dare, & nihil sibi reliquum fa-
 cere. Quod si forte ille occisus erat merca-
 tor, cui ampli proventus proueniebant, &
 homicida tamen est mercator, teneatur
 tantundem heredibus refundere. Adria-
 nus concedere videtur. Maioris vero ne-
 gat. Nam dicit, quod postquam familia ha-
 bet aliunde victum, non tenetur homicida
 illum illi suppeditare. At vero hoc nihil re-
 fert: nam si nudam commutatiuam iusti-
 tiam consideres nihil interest sint, ne ha-
 redes diuites, an pauperes. Etenim (vt 5.
 quaestio. superioris libri dicebamus) non
 hoc attendit, sed praecipit, vt quantum ab-
 latum est reddatur, modo qui abstulit,
 soluendo sit. His ergo praetermissis certis-
 sima quae hic potest conclusio stabiliri, est
 haec. In his quae secundum speciem re-
 parare nequeunt, restitutio est ad arbi-
 trium prudentium facienda. Neque particu-
 lariter aliud s. Thom. responderet, nimi-
 rum intelligens nihil posse certius consti-
 tui. In hoc autem arbitramento habenda
 est ratio personarum, tam occisi, quam
 occidentis, quam etiam heredum: nam (vt
 modo disputabamus) nulla aliam regula-
 rum est solida. Quapropter haec est quae
 prudentibus habetur in vfu. Atque adeo
 plus haec conducit prudentum sententia,
 quam Theologorum scientia, vel Iuricon-
 sultorum. Quando enim homicida est di-
 uitijs praepotens, maior est ei restitutio in-
 iungenda, quam si egeret, & si occisus in-
 tils erat suis minor quam si erat frugi. Est
 praeterea in hisce iniurijs considerandum,
 quod qualitas defuncti non tantum pen-
 sari habet ex vtilitate ipsius, indigentiaque suo-
 rum, verum etiam ex valore, & dignitate per-
 sonae. Nam qui virum ingenuum literisve aut
 alta ratione insignae occidit, ad maiorem mul-
 to restitutione tenetur, quam si personam in-
 ferioris classis trucidaret. Falluntur ergo,
 qui arbitrantur ob id, quod non reliquit fami-
 liam inopem, non esse restitutionem necessa-
 riam, quia talis persona multo plus erat q.
 alia. Quin vero, & occidendi modus, si per
 insidias, aut fraudem, aut per insignem atro-
 citatem

Dubio
Opinio
Maioris
Impo-
gnatio
Scotus
Impo-
gnatio

OTO
ure
dibus
DIT
13

citatem homicidium perpetratum est. Hec inquam omnia venire debet in consilium, ut restitutio legitime fiat dummodo hæc omnia iniuriis possit solvere, etiam cum gravi detrimento suorum bonorum, tamen, ut ad superius quoddam verbum respondeamus, non sit propter restitutionem in foro conscientiae in extremam, aut gravem necessitatem quisquam coniciendus. Sed & restat insuper in huiusmodi casibus animadvertendum, id quod in spe est, tantum, non a qui pollere ei, quod est in re: nam poterat defunctus cito mori, aut languere, ita ut non posset familia sustentare. Idem prorsus dicendum de mutilatione membri, ut qui manum alteri abscidit, tenetur solvere operas Medici, & damna, cessantes que labores in integrum, ad arbitrium tamen sapientum virorum. Quod si quis sententia huic obijciat illud Exod. 21. quod iure etiam Can de iniur. & damno dato. capite si rixati. pro lege susceptum est, nempe quod si percusserit alter proximum suum, lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ille qui percusserit, opera eius, & impensas in Medicos restituat, ceterum innocens erit. Respondetur, quod erit innocens respectu homicidij, & si ille, qui læsus est, plene convaluit, eadet tunc, & percussor prorsus liber. Ex his fit consequens, quod non debet aestimari pretium huiusmodi læsionum ad libitum illius, qui damnum accepit. Amputavit quis manum alteri, aut eruit oculum, utrum teneatur tantum reddere, quantum ipse peteret, si ante mutilationem ipse veller reddere membrum suum? Minime gentium. Est plebeius, qui pro mille aureis nollit orbari oculo, & tamen postquam auilius ei est, non tenetur qui enim eruit, tunc reddere. Non. n. est eadē hic habenda ratio, quæ in rebus recuperabilibus. Si furto surripui equum, debeo, vel ipsum reddere, vel simpliciter quantum valet, at quia membra non possunt eadē restitui, non debet tanti aestimari, quanti homines illa faciunt, qui habet, quavis etiam deformitas, quæ in mutilo restat, si etiam repensanda. Sed est tandē ad notandū, quod inter illustres istæ restitutiones non petuntur. Nam damna facile condonant, iniuriæ n. sunt quas nunquam obliuioni tradunt. Secundo, Præter damna data tenetur iniuriis satisfacere pro iniuria, sed de hoc quoque diuersæ versantur opiniones, est inquam Scoti grauis seueratq;

sententia loco citato. Ait, inquam, quod ubi lex talionis iure sancita est, illa est sancta, & legitima, & ideo iuste, inquit, debet illi homicida patenter solvere illam penam. Quod si intelligat, dum captus fuerit, supplicio que destinatus debere patenter tolerare, verissimum est. At tamen si intelligat, quod ipse se debeat offerre Prætori, hoc profecto nulla probabilitate sustineri poterit, quoniam nemo reus esse tenetur, ac simul actor, ut sponte se patibulo obijciat, hoc enim hoc contra ius natura, quod tam truces leges, & præcepta non admittit. Hæud tamen credibile est, grauem Doctorem ita sensisse, id quod ex subiectis statim verbis conijcitur. Subdit namque quod ubi lex talionis non fuerit statuta, reus non tenetur sibi eam inferre, quia nullus debet esse homicida sui. Hinc enim colligitur, quod neque ubi statuta fuerit, tenetur reus obijcere iudici. Hoc enim eodem recideret, ac si eam sibi inferret. Adijci nihilominus expedit tunc tali homicida, ut exponat vitam suam in causa iusta, ut pote in bello contra inimicos Ecclesiæ pro restitutione faciendâ illi cuius vita abtulit. Et subdit, quod si neque tantam restitutionem velit facere, non potest omnino esse immunus a restitutione. Et satis seuera, & rigida censure, quam videtur sibi satis corroborare verbo Christi. Qui gladio occidit, gladio peribit. Et Adrianus consentit cum illo. Ego vero fateor, quod neminem possem sic obligare. Christus namque de vindice gladio Reipublice loquebatur, quo malefactoris pereunt. Immo vero probo viro, qui ira successus vnum homicidium fecit, non subinde consilium esset illa de causa committere se bello secus, si esset eoque perditis moribus, ut esset velut publica pestis. Aliter ergo faciendâ est satisfactio pro iniuria, petendo videlicet suppliciter veniam, uel arbitria penitentia. Quando uero nulla alia patet restituendi uia, commoda restitutio est, si interfecto orationibus, & præcautionibus mortuum suum apud Deum adiuuet. Idque saltare est, ut in sacramentalia confessione penitentia loco iniungatur, tamen si ut uerum fatear, iustitiam obligationem de huiusmodi spirituali restitutione planè non uideo. Neque. Si hom. ill. us meminit, quamlibet consilio citato necessaria existimet. Neque uero in foro iudiciali cõpulsio sit, nisi de damno

Præter
damna
tâ iniu-
riâ com

Dubium
quod de
beat hie
restitu-
tio.
Sua au-
ctoris.

Dubium
an obli-
gatio re-
stitutio-
is ad hanc
des.

De 4. ar-
gum.

temporali dato, deque compensatione in iuriæ. Sed est nihilominus saluberrimum consilium, quando interfectus indiget. Nã si à fide catholica alienus vixisset, ridicula esset talis restitutio. Restat autem dubitationis non nihil, qui sint illi hæredes, quibus faciendâ est restitutio de necessitate. Ait enim Scot. quòd si ille defunctus aliebat parentes & alios cognatos, & propinquos, omnes tenetur intersector pariter sustentare. Et eum sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamen per temperamentum huius sententiæ. Sunt enim aliqui hæredes necessarii nempe qui tale ius habent, ut ne queant in totum ab hæreditate excludi, sicut sunt vxor maritus, parentes, & filij hos enim tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredum ordo succedit in ius defuncti, quibus ideo de iustitia faciendâ est restitutio. Et ratio est, quòd homo est quoddam bonum, non solum suum, sed vxoris, & prolium, & parentum. Et ideo qui hominem gladio sustulit illis iustulit. Alij vero sunt hæredes solum ab intestato, qui tamen non sunt necessarii, ut fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ, in conscientia non tenetur homicida, nam licet defunctus sua liberalitate illos aleret, non ideo illa obligatio transit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos, & famulos, & quoscunque ille in domum receperat. Verum est tamen, quòd in foro emetori fratribus & reliquis, agnatis, quia ius habent agendi de iniuria, solet, ut eam remittant, pecunia rependi, non tamen quòd pro damno dato illis quidquam debeat. Quod si super his perconteris, virum heredes homicidæ si ipse viuens nõ fauisset, teneantur de damno in conscientia? Respondetur, ipsos teneri, si defunctus bona reliquit, alias minime. Iniuriam autem compensare, non item conuincuntur, nisi viuens homicida condemnatus esset, transiretque in rem iudicatam, ut pro iniuria tantum solueret.

De 4. ar. 9. q. 9. Sequitur, in 4. argumento de fama, & honore læsi, quomodo debeant restitui. Quælibet autem fama & honor differant, si sequitur. ubi coram tractatus proprium habet locum, explicabitur. Nunc autem latius est nosse famam quæ bona est existimatio de homine publicitus habita per detractionem denegari ob idque infamator commodio nã quocunque possibili modo restituere, re-

farcireque eam tenetur. Est enim in bonis temporalibus post vitam præcipuum. Neque vero est, sicuti ablata vita, irrecuperabilis, potest enim in integrum restitui. Attamen præstituendâ est statim in fronte regula. Quòd læsa fama non est necessitate salutis restituenda, nisi quando contra iustitiam aufertur, quæ regula vniuersalis est in omnibus bonis. Vnde cum S. T. tres assignet infamandi modos. Primus, inquit, cum quis s. verum dicit, & iuste non obligat ad restitutionem. At quia de hac re variaz circumferuntur opiniones, ne tanta auctorum citatione stylum obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primum, ut obligatio restitutionis famæ oriatur, requiritur, ut vere fuerit oblata, vel obscurata, nam quandoq. ratione obiecta apparet aufertur, quæ tamen re vera non aufertur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primo, si quid diffamatur, tali homo est, cui secundum humanam reputationem illa non est infamia. Dixisti aulicū hominem seruire, ut ipsi aiunt, aulicæ etiã foemine, licet suspicio inde oriatur, si modo feminam nullatenus infamare profecto viro non teneris ad restitutionem. Neque si dices descendisse in duellum cum alio, quamuis hoc secretum esset & foras mendaciū, quia tali hominum ordini nulla aut periquã exili oboritur ex his infamia. Secundo neque aufertur fama quando persona iã publice erat infamis. Mentitus es, v. g. me ericem tali nocte admisisse leonē, quē non admiserat, re vera non esset peccatum mortale non restituere ei famam, quia nullam inde maculam ipsa contraxit. Tertio, si infamia est de re leuissima. Ut si quis aliū infamaret quod esset negligens in studio, & quod non ieiunaret. Quod diagesimam totā, quamuis mēdaciū esset, si persona illa erat vulgaris, p. nihilo ducit. Quarto, si infamator vel non est fide dignus, vel ioco v. d. dixisse, quā cui nulla datur fides, & si delictum incurrat, quia tū nullam generat infamiam nullo se illaqueat restitutionis nexu. Præterea, requiritur ut alius famam obnubilet per iustitiæ delictum. Etenim qui more & lege verum crimen propalat, nihil aufert restituere teneatur. Ut si quempiam in iudicio recte accusasti, aut si per fratrem in correptionē ad maiorem emendā prudēter plures accessisti testes, quibus proximi delictū patefaceres, aut si bono amicitui consules

Regula de fama restitue da. Primū notabile.

Quatuor modis obiectio criminis homo non diffamatur.

Secundū notabile.

Dubium quibus debeat restituere. Scia autem.

Dubium an obligatio restituitur ad hæredes.

De 4. ar. 9. q. 9.

OTO
tre
dulus
DIE
13

lens, qui criminofum aut male fidum feruum recipere in suam familiam adornabat, id ne faceret admoneris, nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit. Mox, si quis quempiam in famet contra charitatem, non violando iustitiam, neque sic in nequitur restitutionis necessitate. Detulisti criminofum in iudicium, qui re vera erat dignus supplicio, & testibus conuinci poterat, non tamen ad bonum suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in sua dignitate per ambitionem succederes. Deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem, non tamen restituere conuinceris, quia non fecisti contra iustitiam. Pari ratione si praelatus proderet reum, quem licite condemnauit, proderet autem quibus illud erat ignotum. Impingit quidem in charitatis iura, haud tamen restituere teneat. Neque vero qui legitime diffamatum in uno loco traducit in alio, ubi res non dū erat audita. Ad hoc requiritur tertio quod qui legus est non alia via famam recuperauerit, nam tunc immuatis si ille qui infamauit restitutione, quippe cum alter iam habeat quod perdidit. Vt si ille quem de concubinato traduxi, adeo se compurgauit ut nulla mihi amplius habeatur fides, onere sum restituendi exoneratus. Ecce ergo tres conditiones ex quibus obligatio constitatur ad restitutionem. Vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non iterum integrum reparauit. Post haec ergo ad singularia descendendum dicendum restat, quod duobus modis (vt ait S. Tho.) vna venit contra iustitiam infamatio scilicet quando quis falsum crimen imponit atque iniuste, secundo quando imponit verum, sed iniuste. Sed nunquid fieri potest ut impositio falsi criminis sit vnquam nisi iniusta? quid ergo opus erat post falsum, addere iniuste. Respondetur fuisse necesse, nam (vt lib. seq. q. 4. visuri sumus) iudex ante cuius tribunal ille legitime probatur nocens, quem ipse nouit esse innocenter, teneatur ipsum supplicio addicere, quo vique casu falsum illius crimen factum ipsa affirmat, iuste tamen, & ideo ad nullam cogitur restitutionem. At vero neque iudex extra illum casum, neque vlla priuata persona sciens ac prudens falsum de alio crimen adstruere valet contra iniustitiam. Tunc ergo ille non faciet idoneam restitutionem antequam asserat se esse mentitum, nisi forsitan inter illos conuenit, ut alia sit remoneratione contentus. De quo statim verbum alterum adhibebimus. Quin vero & hoc obseruandum est documentum, quod non satis est coram eisdem quibus mendacium dixeris, te mentitum asserere, verum teneris contrariam, quam feceras fide facere, videlicet quia homines procliuiores sunt ad credendum mala quam bona, iureiurando si opus fuerit, adhibitisque insuper testibus, monstrare debes falsum dixisse ut qui tua culpa fuerat infamia resperdit, tua quoque diligentia repurgatus euadat. Secundo modo, oblatio alienae famae fit contra iustitiam, quando quis verum crimen deiecit, tamen contra iuris necessarium ordinem. Vt si quis occultum crimen vel extra iudicium pro palauit, vel in iudicium accutendo detulit, quod tamen probare nequiebat. Quando vero abas praetermisit ordinis iniurias, non fit subinde restitutioni obnoxius, ut puta si accusauit die festo, aut loco indecenti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quae rei substantiam non mutant. Verum tamen hic restitutionis casus, perquam difficilis est, si fieri rite debet ac recte. Enimvero hoc certum est non licere illi infamato dicere se fuisse mentitum, esse enim hoc ipsum mendacium, quod pro salutes totius mundi neuiquam dicendum est. At quid quod S. Tho. & Scotus & plerique Doctorum aiunt, debere. Illum tunc dicere se peperam illud dixisse, atque iniuste proximum diffamasse, neque esse sibi habendam fidem, vique adeo vel parum vel nihil ad restitutionem confert, ut citius ac sapienter nocent. Alij ergo recentiores aiunt, infamato tunc debere uti amphibolis verbis, ut sic ipse non mentiatur, ut tamen alij arbitrari possint, fuisse mentitum. Sed re vera peior quam quod hoc genus esset mendacii, nihil utilitatis asserret. Ob id que sanus nihil semper visum est, quod & hic Caicetanus non amplius talem detractorem coram eisdem de re illa fari debere, sed bonam vbiusque eiusdem hominis existimationem dispergere, videlicet quantum citra mendacium valet. Et quamuis inde alij, quod non se ipse retractat, colligant verum dixisse, non tamen ipse amplius facere valet. At vero tenetur ei, cuius famam vulnerauit, de domino dato, nempe si causa illius iniuria aliquam iacturam suorum honorum fecit. Non tamen in integrum, ac si per mendacium eundem

Tertium
notabile.

Duobus
modis
quis
contra
iustitiam
infamatur
Dubium.

diffamasset, sed ad arbitrium sapientum prudentumque virorum. Veruntamen in his restitutionibus faciendis pensanda est rei possibilitas. Equis enim restituere valeat si ei quem diffamavit impedimento fuit, ne episcopatum, aut egregiam catheredram amplamve dignitatem obtineret? Debet ergo in hiis casibus consilium teneri sapientum. Tertius vero modus qui ab Scoto, & Richardo, & cæteris adijcitur iniuste infamandi, vltu venit, quando quis negat occultum suum crimen, quod aliter iniuste detegitur, siue in iudicio, siue extra. Vt dum occultus concubinarius, aut fur, præter ius denuntians, aut denuntiantem fuisse mentitum. Dubium enim est, eneatur ne illi restituere famam quam ei faciat, dicendo illum esse iniquum delatorem? Et quidem Caiet. hic, & in Summa, in verbo restitutio, vnumque eorum ait teneri alteri restituere, quando muuo sunt sibi iniucem iniuri, & nullus, vt ipse arbitratur, potest suam famam remittere. Scot. vero, & Richard. mitius respondent, nempe illum concubinarium non teneri sic denuntiatori restituere famam, vt occultum suum crimen fateatur, sed alius vt bis eum excusando, nempe dicendo bona intentione, & zelo illum fuisse adductum. Crediderim tamẽ, si meum est susculandum iudicium, quod licet hoc, quod Scotus admonet, salubre sit consiliũ, tamen secundum iustitiæ rigorem ille iniuste infamatus, nullatenus tenetur denuntianti, vel accusanti restituere, etiam si suũ crimen negauerit, ex qua negatione colligatur alium fuisse, vel mentitum, vel falsum locutum. Id quod & ante nos Syluest. adfluxit, in verbo, restitutio. 3. §. 3. Nam qui suo vitur iure, nemini iniurius est, atque adeo rigore iustitiæ, non cogitur illi quidpiam restituere, ille autem qui tali casu suum celat crimen, suo vitur iure. Quod si iquas, illum dum negat crimen quod fecit, in eanti, & si eum iuramento id negat, peccare mortaliter, ex quo consequens apparet, alteri ad restitutionem teneri, responderetur primum qd pot celare tacendo, sineque affirmando, neq; negando. Secundo responderetur, qd si negando citra iuramentũ peccet, non tamẽ mortaliter, quia non perniciose mentitur, quando quidẽ ius habet celandi. Et quãuis deierans mortaliter peccet contra Deum, non tamen iniustitiam contra reuelatorem committit. Neque vtro,

vt Scotus putat, contra rempublicam, quoniam quamdiu ipse habet ius suum contemendi crimen, non est inobediens iudici, atque adeo neq; ad restitutionem cogitur. Est enim alta mente, illa supraposita regula seruanda. Nullum peccatũ ad restitutionem obligat, nisi sit contra iustitiam. Quocirca metaphysica hæc distinctio Caietani, qd accusator potest considerari, vel tanquam iniuste accusator, & tunc alter crimen negando, non facit ei iniuriam, sed tamẽ potest etiam considerari, tanquam homo, & tunc sit illi iniuria. Metaphysica inquam hæc distinctio, profectò nihil ad mores refert: nam cum ipsissimus homo sit, qui accusat, nullam ei irrogat iniuriã, qui se suo iure ab illo tuctur. Præterea, inanis est ille modus mutue restitutionis. Nam si qui accusauit, non potest dicere falsò se accusasse, quia mentiretur, sed accusasse iniuste, per hoc non refarcit alterius famam, immo potius confirmat rem verã affirmasse. Item postquam alter non tenetur crimen suum occultum confiteri, si diceret, vt vult Caiet. alterum non fuisse calumniatorem, illa esset quasi confessio proprii criminis. Ille ergo infamatus, non tenetur restituere accusanti, sed si alteruter, potius accusator qui priorem intulit iniuriam tenetur accusato. Præter hæc quando vterque teneretur, certum est, contra quam Caiet. censet, locum habere compensationem, vt scilicet iniuria pro iniuria remitteretur. Potest enim quisque suam famam, & remittere, & commutare, vt statim videbitur. Quartus denique modus iniuste infamandi est tanto perniciosior, quanto vstitior, & minoris aestimatus, nempe dũ quis quæ audiuit retulit. Audisti scilicet vicinã tuam amicum receperat, id autem, vt ingenium est hominum, statim in aures vicinæ hiisce verbis susurras. Hoc autem illud audiui, ego quidem non credo, sed audira refero. Et profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quotu te ipsum sanctius iustificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peius infamas. Sic enim fama, vt ait ille, vires acquirit eundo. Quare et si Scotus loco citato distin. 1. §. 4. & Caiet. 2. q. 73. art. 2. illam censent non esse directè infamationem; quia ex natura rei non aufert famam, neq; obligare putant ad restitutionem, nisi ratione scandali, profectò ego nõ sic auderem tuas reddere conscientias.

Caiet.

quartus modus infamandi iniuste.

Scotus, & Caietanus.

OTO
tre
dibus
III
13

tias. Immo qui se infamat, licet non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tamen non solum dicere leuiter se esse locutum, verum & operam dare, vt opinionem quam alij conceperunt, illis adimat. Nisi forte res sit iam publica, vt alia via inferperit. Cauendum ergo est maxime ab huiusmodi iustis. Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa Doctores controuersantur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est, vtum cum detrimento propriæ famæ restituenda sit aliena? Apparet enim id non esse necessarium, tum quod vnusquisque debet potius suæ famæ cōsulere, quam alienæ, tum etiam quod fama quam ego alteri abstuli, non mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus tum nummos eo restituere, quod mihi accreuerunt, ob id autem quod famam alterius obcurauit mea, non fuit facta elatior. Respondetur, nihilominus procul dubio cum propriæ famæ detrimento eam tenetur, quam læceramus, restituere. Nam licet nostræ propriæ quam alienæ accuratius debeamus prospicere, haud tamen vili liceret cum alterius iniuria sibi consulere. Neque dissimile est in alijs bonis temporalibus. Si enim alienam domum incendio absumpsisti, aut hominem coegisti suas merces, in vendas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus restituere. Vnde acutè profectò Aristot. 5. Ethic. docuit in huiusmodi iniurijs, licet non proprium tamen metaphoricum esse lucrum, nempe quod tuam explens voluntatem, alium deiecit, ob idque perinde teneris restituere, ac si quod abstulisti, tibi esset appositum. Hoc autem dubium, alterum parturit, vtum scilicet vsque ad hoc sit verum, vt nullam exceptionem admittat? Est enim præ graue, vt si Antistes, vel alter egregie existimationis, famam priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienam restituere, dicendo se esse mentitum, vel quid simile. Respondetur leges has morales non esse tanto cum rigore a uisculandas, sed vt sapientissimus quisque ponderata personarum qualitate censeret. & ideo personæ illustri satis est, si quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenset. Quod si alter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiã in pecunijs si debeo decem quæ soluere non possum, nisi cum mil-

lium detrimento, profectò differre possum solutionem, vel aliam viam indagare soluendi. Grauius autem dubium huic offere, est, vtum fama sit cum detrimento propriæ vitæ restituenda? Caiet. namque a. 2. quæstio. 62. artic. 6. quem iuniores nonnulli sequuntur, tres rerum ordines distinguunt, nempe pecuniam, honorem, ac simul famam, & tertio vitam. De quibus hanc constituit regulam. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cum detrimento rei superioris restituere, vt pecuniam cum detrimento rei eiusdem ordinis. Regulas autem eiusmodi ex vicijs metaphysicis expressas, multo plus nimio Caietan. ad morum philosophiam accommodauit, quæ idcirco non possunt non esse fallaces. Profectò non est, quod ambigi possit, quin pecunia debeat nonnunquam cum detrimento famæ restitui. Primum enim in nemini fas est cum detrimento, & iniuria alterius suum protegere honorem, & famam, neque alter, qui laesus est, tenetur sui suo etiam pecuniario cedere, vt qui iniuriam inuit, suam protegat famam. Sufsuratus es vobis gratia, amplam pecuniam, haud dubium quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secreto restituas. Si tamen neuiquam sine fame, & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia, maxime cum dampnū illius graue est. Haud negamus quin debeat respectus haberi famæ & pecuniæ, sed tñ, cæteris paribus, maior est ius innocentis, qui a te iniurè laesus est. Secundo, quauis metaphysicam rationem inire velimus, etsi fama genere suo præstantior sit quæ pecunia, tamè tantum potest æris accumulari, vt cumulus ille multo sit præstantior fama tua. Est quidem aurum suo genere argenteo præstantius, sed tamè tantum esse potest argenti pondus vt multo restitueretur pluri, quam minus auri. Porro ergo illa regula valde perniciofa est in re publica, quam idcirco abstulit, vt vltus credat, qui non studet conscientie conuulere. De vita autem, quæ quis cum eius periculo aliquam tenetur restitutionem exequi, vrgentius dubium est. Etenim cum, vt supra diximus, non modo nemo sit dominus vitæ, verum neque ob id vllum delictum tenetur se morti offerre, vt libro proximo dicturi sumus, aut mortem sibi

Primū
dubiū.

Alterū
dubiū.

An cum periculo vitæ tenetur restituere, non solum pecuniam aut famam, verum neque vitam quam alteri abstulit, etiam si insignem vnam occiderit. Et in hoc esse fallit regula posita. Quod res debeat semper restitui, et cum periculo rei eiusdem ordinis. Secundo nihilominus, saluo meliori iudicio, crediderim singularem posse euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ tenetur restituere, non solum famam & honorem, verum etiam forte rem pecuniariam. Exempli gratia. Si quis illustrem familiam de hæresi aut de cruce lese maiestatis mendaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractasset, eadem profapia perpetua illa labe maneret infecta, deberet quidem omnem adhibere diligentiam, vt vitam propriam in tuo constituendo testimonium peremisset. At vero etiam si non posset sine periculo vitæ, credo nihilominus quod teneretur. Veruntamen prudenter discernendum est, dilectum ne & damnum iam transierit an vero sit semper dependens. Occidisti hominem, vt dicebam, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris vt pecuniam pro illo restituas, periculo te mortis exponere, neque si famam denigrasti, quam infamatus recuperare non potest. Sed tamen de illo casu loquor, quando ex te fama actu pendet vt recuperari possit. Idem censuerim de vita, vt si ob tuum solum falsum testimonium victus quispiam est, qui morti addicitur, profecto teneris etiam cum periculo vitæ tuæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secus, si tu crimen commisisti, ob quod ille falso condemnatur. Enimvero si tu illi non imposuisti, nihil tua refert, ob idque nulla lex te ipsum nunc proderet cogit. Quid autem, dum quis famam restituere non potest? D. Thom. ait debere aliter compensationem facere, idemque Scotus in 4. distinct. 15. secundum tenorem illius glossæ super cap. ecclesia. vi. lire pendens. nihil innouit. Cum res restitui non potest in alio æquiualentis fieri debet restitutio Syluester vero in verbo, detractio. §. 4. affirmate audeat contrarium, illa nimirum similitudine ductus, quod sicut pecuniæ

debitor dum non est soluendo, non tenetur honorem aut famam exhibendo recompenlare, ita neque qui famam restituere nequit, tenetur pecunia satisfacere. Et habet probabilitatis non nihil. Nam alias qui neque per pecuniam potest restituere, deberet eam orationibus vel alia via repensare. Nihilominus non est ab opinione regia diuertendum. Enimvero cum pecunia pretium sit omnium rerum, illa æstimatur & honor & fama. Et ideo per illam aut per aliam pecunia æstimabile, facienda est horum restitutio. Quando vero illa deest, non est cur per orationes vel per honores restituatur, quia hæc non sunt rerum pretia. Super his autem omnibus potissima hic quæstio de hoc disputatur, vtum fas cuique sit suæ remittere famæ restitutionem? Cuius vtique partem negatiuam tuctur Caietanus 2. 2. quæst. 73. artic. 2. & in sua Summa, verbo, detractio, cui non desunt alij recentiores sequaces. A qui fundamentum eius est hominem non plus esse famæ suæ & honoris dominum quam vitæ, atque adeo sicuti occidere se non potest, neque eandem facultatem alteri facere, ita neque famæ suæ restitutionem remittere. Sed tamen hæc quæstio non est quod magnum nobis negotium hic faceret, quippe qui supra quæstione reitia contrarium fundamentum iecimus & vt arbi tro constabiliuimus, nempe quod homo est honoris sui & famæ dominus sicuti pecuniæ, tametsi in eodem ordine pluri habenda sit quam pecunia, secundum illud Prouerborum 22. Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamento contrarium modo eliciamus conclusionem. vide licet remittere famæ restitutionem atque honoris, genere suo non esse peccatum mortale nisi circumstantia personæ scilicet quia est in publica dignitate aut magistratu constituta, aut forte alia ratio mortale illud sufficiat. At si absq; ylla causâ illam qui remittat, aut se non grauiter infamet, erit ei peccatum veniale, sicuti prodigaliat pecuniæ quæ genere suo non est mortale, vel si item in eodem ordine paulo de foris. Et ratio est quia eiusdem ad seipsum in his quorum homo est dominus nulla intercedit ratio iniustitiæ, sed erit peccatum præter charitatem, qua quisque tenetur se & suâ diligere,

Sententia auctoris.

Caiet.

Solutio dubij.

Prima conclusio.

Soto, de iust. & iure. 2. gere,

OTO
LRE
DIBUS
DIE
13

Secūda
conclu.

gere, quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. Ex qua quidem conclusione subinfertur secunda scilicet quod si quis aliqua bona & honesta causa ei qui se infamavit citra aliquam restitutionem pareat: nempe ut illius qui alias probus est, honori consolatur, aut propter aliam pietatis rationem, non solum nullam contrahet culpam, verum & officium præstabit charitatis. Loquimur enim semper absque circumstantia personæ publicæ. Conclusio est non solum nostra, verum Adriani, auctoris non infamæ notæ, in quarto, quæstione penultima, de resitu quinetiam S. Thomæ expresse, quidquid Caieran. contra conetur. Ait si quidem secunda secundæ, quæstione 64. artic. 5. hominem esse constitutum dominum sui ipsius per liberum arbitrium, & ideo licite de seipso disponere posse quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam. Neque quidquam excipit præter transitum huius vitæ ad aliam. Vbi palam asserit omnium præter solam vitæ esse hominem dominum, & q. 53. art. 4. absque ullo ænigmate explicitissime ait in arbitrio hominis positum esse detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc uergat in pericullu aliorum ut puta si quis persona sit publica, semper illud Grego. hom. 9. super Ezech. Linguas detrahensum sicut nostro studio nõ debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus aquanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat. Quin uero non solum ex doctoribus uerum etiam ex Euangelio id non est illatum difficile. Haud enim Christus tantã honoris & famæ curam nobis commendauit ut declararet, non habere nos illorum dominium. Immo Matth. 5. & alibi sæpe, honores omnes cum splendoribus huius mundi in pendio nos admonet ut abiciamus. Et de fama ait Paul. pro minimo habere, iudicari ab hominibus. Non ait pro nihilo, sed pro minimo, quia fama aliquod bonum est, sed non precipuis. His adiecimus loco citato sanctorum exempla puta, Ambrosij, Augustini, & Anselmi, qui seipos in suis scriptis humilitatis gratia diffamarunt. Quod certe non fecissent, nisi infra limen uirtutis id illis licuisset. At si fundamentum illis satis demonstrauimus, quod arbitror demonstrasse, nempe hominem esse dominum suæ famæ, nulla est ratio cui hic

in confirmandis his conclusionibus immo remur sane quæ inde plane colliguntur. At uero quando infamia esset heresis aut apostasiæ quæ contra fidem & religionem & religionem militant talis infamia non est ferenda, sed omnino repellenda, & quæ fieri maxime potest abtergenda, exemplo Christi, qui, ut legitur Matth. quarto. cum alias sibi illatas a demone iniurias equanimiter tulisset, ubi de idololatria eum tentauit accerbare utus in eum est. Itæ autem conclusiones apertius etiamnum dilucidabuntur lib. proxime sequenti, quæst. 10. ubi ex eodem fundamento collectum sumus non esse homini contra iustitiam seipsum infamari permittere, quin uero quandoque uirtutem. Et reuera contraria huic nostre opinio turpiter derogat iuribus amicitie. Possem enim pro amico tantam exponere, quantum illius non tim dominus, cur ergo non possim exponere famam & honorem? At uero non desunt contra contrarium nonnullæ obiectiones. Prima uidelicet, quæ ex Sapiente adsciscitur. Curam habe de bono nomine, bonum enim nomen melius est quam diuitie multe. Respondetur tamen curam, quæ habenda est boni nominis, eundem esse, quæ nobis uirtutis incumbit, utpote cuius præmium est bonum nomen. Debemus ergo bonum procurare nomen insequendo uirtutem, est enim eius umbra. Quapropter sicut eum, qui recta pergit ad solem umbra sequi ut, sic & qui uirtutes colit subsequitur honor. At quia, ut ait Aristor. honor non est in potestate honorati, sed honorantis, non est tanta cura facienda per se bonis nominis. Propter quod dicebat Paulus, perpari facere iudicari ab hominibus. Et Aug. 11. q. 3. can. senti. ait Secundo Manicheo. Senti de Aug. quidquid libet, sola me in oculis Dei in conscientia non accuset, immo qui bonum nomen nisi per uirtutem procurat nunquam illud attingit, sicuti qui Soli terga uertit, umbram quam persequitur nunquam assequi ut. Quod si nobis eundem Augustinum obijerimus. 1. 1. q. 3. can. uolo uobis homines crudeliter ait propria famam contere. Nam uita, inquit nostra, est necessaria nobis, sed fama nostra necessaria est alij. Respondetur non insinuasit Augustinum famam nostre non esse penes nos ipsos. Imò id potius uita debuisset asserere, cuius nõ sumus dñi & tñ ait, quod uita nõ

Grego.

Paul.

Aug.

Prelat' negi- gens famã peccat' mor' taliter. Quorũdam opi nio.

bis est necessaria. Sed tantum ait, quod licet fama res sit propria nostra, sicut nostra pecunia, vbi tamen opus illa fuerit reipub. debemus per bonam nostram famam ei seruire, sicuti qui diues est suis pecunijs. Attamen inde hoc tantum sit consequens, quod homo in dignitate constitutus, aut reipub. necessarius, famam propriam functioni mancipatam habeat & obligatam, vtpote sine qua gubernare nequit subditos, & ideo non ita possit eam negligere. Haud tamen inde sequitur, quod priuatus homo teneatur suam seruire famam, sicut neq. alia bona temporalia, præter quam quod Augustus loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consilio humilitatem vendicantes, diffamabant sese admittentes ad se viros, quod certe non erat licitum. Hinc ergo ad præfectos gradum faciamus. De quibus prima sit nostra assertio, quod prælati quando prælati sunt, contra iustitiã moraliter peccat, si in re præcipui momenti suam negligeret famam, quando, vt modo dicebam, habet illam officium mancipatam. Attamen si non esset persona adeo egregie vtilis reipublicæ, & vellet magistratum abdicare, non magis teneretur seruire famam, quam persona priuata fecerit, si vult in loco publico perseverare. Ex his autem pleriq. colligunt, eum qui prælati suam dilacerat, non illi tantum obligari ad restitutionem, sed etiam subditorum collegio. Nam fama, inquit, non sua est tantum sed & collegij. At vero absq. moderate distinctione non id crediderim. Fama enim prælati sua est propria, ac si periona esset priuata, licet ad suam functionem illa inde geat. Ob idq. dum infamia de prælato tantum dispersa est, puta quod concubinam habet, vel aliud crimen in quo subditum cum illo non participant, illi satis est restitutionem fieri, licet maior sit faciendi obligatio quam si persona esset priuata. Si tamen ipse ab restitutione infamatorum absoluat, profecto crediderim, licet ipse male faciat, alium nihilominus tutum manere, neque quidpiam amplius debere collegio, sicuti si suam prodigeret pecuniam, quæ egebat vt erogaret in pauperes. Nam ipse est dominus suæ famæ, licet male dispenderit. Secus si crimen totum collegium subnotaret, vtputa si infamaretur de simonia, aut de heresi vnde subditi infamiam participij contraherent, tunc etenim & col-

legio debetur restitio. Ex his, quæ dicta sunt, dubiolum aliud so vrum euasit, nempe vtrum possit compensatio fieri in fama? Plane enim colligitur fieri possit, vt si tu meum de re aliqua corolisti nomen, atq. ego vicissim tuum, non solum conuenire possumus, vt vterq. cum suo maneat vulnere, si personæ sumus priuatae, verum etiam mihi licet non tibi velle restituere nisi eandem tu mihi solutionem facias. Probatur, quoniam, vt diximus fama potest per pecuniã repensari, & ideo sicut in nummis, ita & in fama locum habet huiusmodi cambium. Haud tamen Infamatus potest per modum vindictæ infamatoris nomen ledere, sed tunc du taxat, vt vim vi repellat, prodeudo scilicet aliquod verum eius crimen, quod ad labefactandum illius testimonium necessarium est. Quintum argumentum. Vbi de honoris restitutione inquisitio fit, non est tantæ ambiguitatis. Differunt autem honor & fama, vt q. 9. latius dicturi sumus, quod bona fama est bona existimatio & opinio quæ de homine habetur quæ ideo per detractionem denigratur, nempe aut per impositionem criminis falsi, aut per veri propalationem. Honor vero est reuerentia quæ alteri sit propter aliquam excellentiam, aut virtutis, aut generis, aut magisterij, aut doctrine, &c. quiquidem honor detur aut ferturque per conuicia aut contumeliam. Ob idq. facilius restitui potest, quam fama scilicet per contrariam reuerentiam. Sed de hac tamen reuerentia hasitari assolet, vtrum ad honorem rependum satis sit veniã petere? Ad quod Caiet. q. citata. 2. 2. q. 72. art. 3. impertinentem esse censet ad honoris restitutionem, veniã petere. Haud tamen tam absolutum verbum profere a sum, sed per hæc documenta potius incunda est responsio. Primum, petere veniam, decensissimum est & rei accommodatissimus modus honoris restituendi, quã doquid restitio per antidotum fieri debeat hoc est per contrarium. Vnde cum contumelia & conuictum signa sint contemptus videlicet quam contumelior vt superiorum si gerit alterum subigens, proprium antidotum est contraria humiliatio, etiam corporis inflexio. Secundum assertum est hoc neq. sufficere semper, neq. semper esse requisitum, sed prudenti arbitrameto opus esse. Quod enim non semper sufficiat, patet nam aliquando contumelia est tanta, vt id

Infamã do vim vi repellere licet.

De gno arg. d. fferẽ. fama & honoris Dubiũ.

Opinio. Caieta.

Primũ docu. mẽtum.

Secũdũ.

non sufficiat, sed alia sit compensatio requisita. Quod autem neq. id requiratur, liquet ex regula beati Aug. qui ait, non dicere prelatos veniam a subditis petere. Quare neq. plebeius homo iusta ratione a viro illustri tantam humiliatione exigeret, sed aliter fieri posset restitutio. Quia adde cum mos inter nobiles & illustres non sit hmoi venias petere, non sunt a confessoribus ad illas cogendi, sed more suo, qui tamen ab euangelico non exorbitet, eiusmodi restitutiones facere. Ad hec discernit quoq. opus est, quantum ad illos qui sunt contumelias passi, quo sit eorum conscientia ad remittendum iniuriam stringenda? Tenentur enim non hre aium vindicandi se priuata auctoritate. Nam vt habetur Deu. 32. & ad Rom. 13. Mihi vindictam, & ego retribuam, sed tamen non tenentur autē damnum acceptant iniuriam remittere, dū tamen more & ordine per publicā ptatē eā exequant.

De his qui passi sunt iniurias.

Ad sextū argu.

Ad sextum argumentum de eo, qui obstatulum est alteri, ne beneficium adipiscatur, S. Th. respondet tribus dictis. Primum: Si quis iuste, puta intendens honorem Dei, vel ecclesie commodum, minus dignum impediatur, vt sacerdotium digniori conferat, nulla inde emergit restitutionis obligatio, quia nulla interuenit culpa. Secundum dictum est. Si quis iniuste, odio scilicet eū consilio, vel alia via qui dignus est & idoneus impediuerit, antea tamen quam prelati aut electores firmatum habeant animum ei conferendi, tenetur ei compensationem aliquam facere, conditionibus personarum perpensis & propinquitatē, in qua erat ad obtinendum, secundum sapientis arbitrium. Non autem, tenetur in totum, eo quod provisio illa impediti poterat. Tertium asserit. Si autem eum quis impediatur beneficium obtineat cui prelati firmiter iam conferre constituerat in totum, per regulam Aristotelicam argumento creatam. Quod parum distat a re, nihil distare videtur, secundum tamen possibilem facultatem. Antea vero quam ad istorum examinationem descendamus, quæ de impediente, asserunt, an si non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem teneatur, & cui sit illa faciendā? Hoc enim hic a D. Th. desideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et opinio Caiet. hic, artic. in dubio tertio pro indubitato habet, quod non conferens di-

Tertium.

An qui

non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem teneatur, & cui sit illa faciendā? Hoc enim hic a D. Th. desideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et opinio Caiet. hic, artic. in dubio tertio pro indubitato habet, quod non conferens di-

gniori, teneatur eidem ad restitutionem. Nam peccat inquit, contra iustitiam distributiuam, & certum est huiusmodi iniustitiam obligationem patere restituendi, nā distributor tenetur id quod est totius reipublice, partibus applicare. Quare si alicui pro merito non conferat, deinceps distributiuam iustitiam vertitur in commutatiuam secundū quam restituere ei tenetur vt plane D. Tho. ait. r. huius questionis in solutione terrij docuit. Et quidem si Caiet. fundamentum esset veritatis germanū, indubitabilem esset conclusio. Arbitratur namq. bona ecclesiastica perinde omnino se hre ac bona reipublice, que sola distributiuam iustitiam debentur ciuibus, vt potest que in bonū eorū instituta sunt. At vero fundamentū pro hoc nostra virili falsitatis redarguimus. pro quo vlti. vbi & factis oraculis & bonis rationibus contrariū constabiliuimus, nepe quod quamuis negandum non sit quin beneficiorū collatio instar fieri deat distributiuam iustitiam, finis tamen eius est æqualitate consistuere commutatiua, eo quod decime nō sunt instituta in præmiū personarū pro eo quod literis, & moribus polleant. Nam si ecclesie non essent nobis necessaria, nunquā fuissent Christianis decime imperate. Sicut ergo mera stipendia ecclesie, ministris pro eorū ministerio instituta, que dantur illis, non quia boni sint presbyteri, vt illic adnotauimus, sed quia bene præfunt, iuxta verbū Christi, Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnū si carnalia vestra metamus. 1. Cor. 9. Eadem ratione imperata fuerūt olim Levitis. Hæc autem omnia iam illic satis explicuimus, que in repetitione non indigent. Meditanda ergo hic est potissimū commutatiua iustitia, per quam pontifices electoresq. ministri ecclesie debent eisdem ecclesie idoneos ministros pro ratione stipendiorū que singule illis persolunt. Contemplandus enim est Christus tanquam institutor Christiane familie, qui ministeria ecclesie instituit, & ministris decimarū mercedem proposuit, & fidelitati prudentiaq. dispensata orū commisit, vt idoneos ministros suis prouideret ecclesie. Ex his ergo plane, nisi fallor, deinceps colligunt conclusiones. Prior. Provisor tenetur p iustitiam commutatū nā dignū ecclesie prouidere. qd̄ ideo qui nō facit, sed illo repulso praefert indignū, tenetur, nō illi que præmis-

fit, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. postea Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est. De collatione beneficiorum, tamen rem non vique adeo deseruit. Conclusio est nota, quia ille non peccat contra iustitiam commutativam nisi in ecclesiâ, quæ stipendia soluit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neque eius causa, quæ præcipua fuerit, iniuriæ sunt decimæ. Et confirmatur similitudine iam insinuata. Si enim paterfamilias œconomum suum confectum operarios mitteret, ille autem illos studio conduceret, qui non essent ad operas idonei, restituere profecto teneretur, non illis idoneis, quos prætermisit, sed domino, cui damnum dedit. Atque huic porro sententiæ communis animorum conceptio applaudit. Si enim Rex aut Pontifex in idoneo atque in digno ecclesiâ aliquam desponsaret, consensus populi non ceterum teneat ad restitutionem illi, cui non dedit, sed re vera ecclesiæ. Cui idcirco deberet alium episcopi adiutorem adhibere, vel alia ratione prospicere, ut dânum illi in detrimentum animarum datum, allevari. Posterior conclusio est, quod ubi digno sacerdotium confertur, digniore prætermisso, quamvis grauius elector aut promissor peccet, tamen non est quod rigore iustitiæ ad restitutionem condecernatur. Prior pars iam satis illic à nobis demonstrata est, ubi malorum turbam protulimus quæ inde nascuntur, quod digniores non eliguntur. Posterior tamen in de veritatem foritur, quod tunc non peccatur contra iustitiam commutativam appellamus enim dignum pro ratione prebendam. Si ergo ecclesiæ minister applicatur pro quantitate sui stipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iustitiæ commutatiuæ, ut debeatur ei restitutio. Dixerim contra rigorem, quia semper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, postquam alius dignior poterat ei provideri. Contra hæc autem est argumentum, quod vulgus nobis obmoliri potest, isti namque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Cæcetano arbitratu faciendam esse restitutionem, quia peccatur contra iustitiam distributivam. Eisdem autem non sic est respondendum, ut negetur in iustitiâ distributivâ obligari ad restitutionem illis faciendam, quibus distribuitur. Sed tamen id intelligitur, quâ

do illa est mera iustitia distributiva, quæ distribuuntur bona quæ civibus ob suam ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia non est in proposito, ut expositum est quoniam et si sacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & ditiora dignioribus, hoc tamen non est propter ipsos, sed propter ecclesiâs quibus ministeria debentur. Haud tamen distendum, quin obviolatam distributivam iustitiam debeat prælatus illius dignioris prætermitti, ubi alia electio occurrerit accuratiorem rationem habere. Idem affirmavius & clarius asseruimus de conferendis magistratibus secularibus, qui administranda iustitia seruiunt. Debentur inquam dignioribus per distributivam iustitiam, sed tamen si illi prætermittantur, restitutio non est faciendâ prætermittis, sed populo, qui stipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriæque afficitur. At vero statim contra hæc in iurgit argumentum, nimirum quod si hæc vera sunt, inferri inde protinus apparet, ut neque qui alterum a consecutione beneficij per iniuriam impediunt, teneatur eidem ad restitutionem. Cuius tamen contrarium & S. Tho. & vniuersi Theologi docent. Respondetur nullam esse consequentiam. Nam etsi qui male eligit, commutativam iustitiam aduersus ecclesiâ violat, nihilominus qui capax est sacerdotij, atque ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi, atque, si ei concedatur, possidendi, ob idque qui contra hoc ius illum obtinere conantem impedit, eidem facit iniustitiam, atque adeo restituere debet. Quocirca falsa est illa regula, ac seductrix Geraldii Odonis, quam recitat Adrian. illo cap. de restitutione. Consequenter, quæro videlicet quod impediens aliquem ab eo quod nondum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non sit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est. Nam etsi in arbitrio prælati sit dare huic, vel alteri, nihilominus alter exposciatur iure particulari, quod habet petendi. Sicuti qui pauperem per vim, aut si eundem impediret eleemosynam petere, teneatur illi ad restitutionem. Nam licet alij gratias conferant, ille tamen ius habet petendi. Hæc ergo præmeditati, ad litteram S. Tho. descendamus. Atque circa primum eius asserendum, scq. qui alicui impedimento est, ut datur digniori, restitutioni funiculo non

Regula Geraldii falsa.

Littera S. Tho. exponit

ligatur, dubitas forte an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, ut detur alteri digno? Respondetur idem esse iudicium, quia cum ambo habeant ius petendi, possum ego ei fauere cui uolueris, eo vel maxime, quod tunc distributiva iustitia non violatur. In his tamen omnibus hæc apprimè regula meditanda est, ne uis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem digno ne obtineat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim, atque adeo ad restitutionem illi teneat, quamuis si in gratia alterius digni id fecerim, forte non teneat in totum. Neque refert utrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipsi, qui etiam dignus es. Quicumque enim ius habet pro se petendi illa quorum dignus est. Et quamuis procurare beneficia quæ habent annexam curam animarum, peccatum sæpenumero sit non tamen ideo restitutionis nexum iniicit. Illa tamen sententiam Scoti in Quarto distin. 15. ibidemque Richardi non est hic absque examine prætereunda. Aiunt enim quod si quis sibi vel alteri præbendam procurans sit alteri obstaculo ne obtineat, idque faciat non ut alteri noceat, sed ut sibi vel amico proficiat, ad nullam tenetur restitutionem. Si vero facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem sententia & Caietan. in dubio hic secundo videtur subscribere. Atque in eandem sententiam citant leg. 2. de noui oper. nuntia. quæ tamen illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluuiæ. arce. § idem l. abeo. 2. ubi habetur quod qui non animo nocendi aquæ ductum qui per suum fundum ad vicini possessionem deriuatur rumpit, non est iniurius. Si vero id faciat non ut sibi proficiat, sed ut obstat vicino, iniurius est illi. At profecto regula illa iuris male ab istis intellecta est. Animus enim nocendi potest quidem esse peccatum contra charitatem, sed tamen obligare ad restitutionem, ut supra sæpe diximus, non potest nisi ubi fuerit contra iustitiam. Videndum ergo est quantum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex, nam qui non ut sibi proficiat, aquam vicini arces, videtur non facere iure proprio, & ideo potest in foro prohiberi. Si autem uult fundamentum mari ducere per aquæ ductum, qui per suum transit fundum, ob idque uenas aquæ rumpit,

licet ex odio faciat inimici & charitatem violet, nihil ei tamen restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo iure iure præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiam si ex odio aliterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem. Et per hoc claret ratio secundi dicti S. Thom. nempe quod qui impedit eum, qui in via erat, ad obtinendum, si iniuste id faciat, tenetur ad restitutionem. puta quia intendit eius nocumentum propter odium aut vindictam. Facere enim ex odio aut vindicta, non tenere restitutionis grauar, sed facere iniuste, scilicet nullo tuo iure, sed violando alienum, facere tamen ex odio, est signum aliquid nullo tuo te iure. Interio vero dicto explicando multo operis Caietan. insinuat, nempe ad explicandam illam regulam Aristot. 2. Phisic. tex. 16. Quod parum distat à re nihil distare uideatur. Obijciuntque exceptiones multas in materia moralis. Qui enim parum abest, ut peccet, non ideo peccat. Et multo minus qui parum abest, ut hominem occideret, non puniatur tamquam homicida, neque ad restitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abest ut furaretur sed qui re uera furatur. Quemadmodum si parum abest ut rex in insidias incidere, licet fortunatus ipse fuerit, non tamen qui illas tenderant, tenentur erad restitutionem. Hic ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsis plane Caietan. aduersatur menti S. Thom. in merito regulam eius inficiens. Has uero omnes exceptiones potuisset excusare, si mentem D. Thom. tantisper fuisset specularus. Laborauit enim amphibologus. Longe quippe aliud est parum abesse ut damnum des, quam damnum dare, in eo quod parum abest, ut sit. Et D. Thom. non somniauit, quod qui parum abest, ut damnum det, teneatur ad restitutionem, ut Caietan. putat, sed qui re uera damnum dedit in re, quæ parum abest ut sit. Exempli gratia. Est uinea aut sunt fara, quorum fructus iam iam maturifcent, si parum abest, ut uenator cum suo comitatu circumcurrrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem, qui nullum dedit damnum, sed si medius transiens illa pessundabit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui per parum aberat ut esset. Peccat

Dubium.

Regula.

Sētētia
Sco. &
Richar.

Caiet.

rius in proposito. Si parum abfisset vii impediret hominem a præbenda, certe nulli esset restitutiõ obnoxius, quia nullum dediti damnum. Si tamen re vera impedimento fuiti quare ille non est affectus, damnum dediti in re quæ parum aberat ut ipse haberet, atque adeo secundum tuam facultatem teneris in totum. Addidit tamen prudenter hoc verbum D. Tho. secundum tuam facultatem, quia profecto in huiusmodi impeditionibus vix potest contingere v. fieri possit in integrum restitutiõ. At vero quoniam hæc in vium venire possunt, non te pigeat si rem vigenus exprimamus. Quando ait S. Tho. tunc impediret teneri in totum quando firmatus est animus electori huic pare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non esset impedire, sed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non est perinde, ac si dedisset ut impediret teneretur in totum. nam poterat elector mentem mutare. Quin vero iuste, si alter postea occurreret dignior, aut æque dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus discernit D. Thom. Primus est, quando elector nondum animo constituerat huic dare, sed erat tamen in via, & tunc restitutiõ est facienda ad arbitrium prudentis. Tertius est quando iam contulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non esset impedire, sed tollere. Quare si quis collatiõne facta possessionem iniuste impediret, manifestum est teneri in totum. Medius autem casus est de quo S. Thom. loquitur, quando scilicet præbatus constituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impediret teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem nectio vnde inuenerit ex S. Tho. neque secũdum veritatem. Nam D. Tho. radicem restitutiõnis non illis collocat quod elector tenebatur dare, sed quod constituerat iam dare. Quare licet ille non fuisset dignior, sed dignus, si impediret per vim vel fraudem mutauit animum collatoris, profecto teneretur in totum. Nam licet collator sua sponte conferret, neque teneretur illi dare, nihilominus ipse ei per fraudem abstulit, quod iam pene habebat. Et istud significat D. Thom. quando dicit, iniuste & propter indebitam causam. Ex quo ego infero, quod si non per vim aut fraudem id

impediens faceret, sed precibus patefaciendo veritatem, licet mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutiõnem. Atque inde secundo inferitur idem esse censendum in legatis testamentorum. Caietanus enim & nonnulli alij discrimen constituunt inter impedientem aliquem a consequutiõne beneficij, & impedientem legatarium ne testator illi faciat legatum, dicentes quod impediens legatarium nullo modo teneretur ad restitutiõnem. Mihi autem, nisi fallor, diuersa arripet dicendi ratio. Vtendum inquam arbitror distinctione posita, an vide licet per vim & fraudem impedias, an precibus. Si enim vim facias aut fraudem, ne ille qui paratus erat legare sua bona Petro, id periciat, restitucere teneris. Nam licet testator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriam abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi, id est facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tamen neque vim intulisti neque fraudem creasti, non teneris, licet id precibus feceris. Postremum denique in gratiam nostrorum Scholarium, operæ pretium est verbum impræsentiatum adhibere, quomodo scilicet aut Scholares qui suffragia præstant, aut alij aliter quempiam impedientes, ne castidadam assequatur, teneantur ad restitutiõnem. Ad cuius vtrique incundum responsum hoc primum omnium non est cur in dubium reuocetur quin. Scholares quin suffragia præstantes non testes, vt aliqui opinantur, sed vere electores sint. Et enim si essent testes, non opus esset vniuersos auditores accerere, sed satis esset iustum numerum sciscitari, neque opus esset suffragiorum numero stare, neque per secretos calculos sententias rogare. In summa, non solum suffragandi forma, sed et ipsa ostendit esse electores, quandoquidem Rector stare omnino teneretur eorum suffragij. Quo fit, vt compelli ceu testes non possint ad suffragandum, sed possunt reanare iure eligendi, nisi quandoque Rectori, & qui ei sunt a consilijs, vel propter paucitatem, vel ad rescindendas alias fraudes ratio appareret, vt compellerentur. Hoc suppositio sic de illis omnino censendum est, ac de præbendis diximus, nempe quod qui prætermisso pigniori, dignum eligat, licet mortaliter contra iustitiam distributiãm peccet, nullo tamen restitutiõnis nexu illa quæ

rum se. cundã.

De Scholariis suffragia præstantibus.

TO
re
ius
III
13

Caiet. ex
positio.
Repro-
batio.

Corolla
num
Corolla

tur, quia Vniuersitati dar quod ei de rigore iustitiæ commutatiue debet. Sin vero prætermisso digno eligat indignum, atque ea, quod arbitrator, vera sunt quæ supra diximus, restitutioni tenetur, non illi prætermisso digno, sed Vniuersitati, si id modo posset restituere. Nam stipendia Vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ Vniuersitas soluit suis ministris. Vnde sicut Rex qui non præficit dignum ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ, ita qui eligit indignum, dānum non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipendium. Et ideo elector licet cathedram debeat digniori, hoc non est propter ipsum sed quia per iustitiā commutatiuam, debet Scholis talem ministrum. Haud tamen negauerim quin aliquam ei faciat iniuriam, & ideo teneretur in alia cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impediendis autem alia est ratio. Qui enim per vim vel fraudem aliquem impeditur ne obtineret cathedram, non dico alteri suffragium suum præstando, sed si asceret eum ne cathedram peteret, quam certum erat se alioqui obtenturum, aut si deciperet electores, ne illum eligerent, quia spoliat ipsam eo iure quod appetendum habet, tenetur ei vel in partem, vel in totum probatione fraudis aut vis. At de priuatione suffragantium, lib. 1. tetigimus, & nunc amplius dicere repetimus. Bisariam namque Scholares iniustitiā faciunt suffragando Vno modo, dum furtim se ingerunt, cum non sint eiusdem cathedrae auditores, atque isti si dānum dent, statim restitutioni tenentur, quia re vera nullum habent suffragandi ius. Alio modo quia auditores sunt, tamen suffragandi iure propter delictum, verbi gratia ambitus, & quædam, si bornationis, sunt priuandi. Et tunc antequam condemnentur, suffragari vtiq; possunt. Quæ circa si Rector eos delictū nō interrogat, non sunt suffragando iniqui, si autem interrogantur, fatentur tenentur veritatem, maxime si sunt suspecti, & condemnati, tenentur parere. Nam si nulla infamia aut indicij laborant, iniuriōsa est interrogatio & ideo, dum et tamen mendacium id valent, tacere possunt. Si autem iuste interrogati veritatem celant, tunc perinde ac si condemnarentur iniquissimi & faciunt, & contra iniustitiā si suffragium præstant, quan-

doquidem per iniuriam rectum iudicium suffugerunt. Et idem de illis censendum, qui Scholarium albo non sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, si re vera sunt ordinarij auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem possunt iure uti. De his quæ iudo acquiruntur quemadmodum sunt restitutioni obnoxia, si petantur, aut si vis dolus e interuenierit, satis quaestione præcedenti dictum est. De inuentis autem, libro sequenti quaestio. de furto dicendum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum satis sit id simplicium restituere, quod iniuste sublatum est.

On satis est definisse omnia, quæ ablata sunt restitutionis onere esse grauiora, sed & id quoque perscrutandum, vtrum satis semper sit simplicium restituere. Et arguitur a parte negatiua. Legitur namque Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem, aut bonem, & occiderit, aut vendiderit, quinque boues pro vno boue restituit, & quatuor oues pro vna oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius instar similia sunt sub lege gratiæ a principibus constituta. Simile enim dixit Zachæus, vt se apud Christum commendaret. Luca: 19. Si quid fraudauit, reddo quadruplum. Similisque est fori exterioris praxis, quippe qua sur non ad simplicium tantum condemnatur, sed vt multiplicatum reddat, vel supplicium pendat. Cum ergo leges ciuiles obligent in conscientia, sit vt non semper sufficiat simplicium restituere. In contrarium autem est, quod restitutionis obiectum non est, nisi inæquale illud, quod per ablationem factum est per aequalitatem ad iustum reuocare, quod sit, si quantum abtulisti, tantundem reddas.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur, iuxta duo huius distinctionis membra. Duo namque in oblatione res alienæ est considerare. Primum, substantiam ipsam oblationis, ex qua inæqualitas restituitur, vt minus ille habeat a quo res sublata est, plus autem ille qui sustulit. Et hoc ipsum commune est tam iustis, quæ iniustis ablationibus.

Nota ad
d. iniustitia

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.

nibus. Nam siue rem mutuo, siue furto accipias, siue credito emas tanto alter minus habet, quâto tu plus. Secundum, quod in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi, puta si quis per fraudem aut vim quidpiam vel auferat, vel auferre conatur. Et hoc ubique habet conuoluiam iniustitiam, seu re vera rem auferat, seu nihil auferat, ut ille qui in conatu suo quo præuale- re non potuit, succubuit. Sit ergo prior conclusio. **Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in vniuersum est illud simpliciter restituere quod iustuleris, siue per fas id fecerit, siue per nefas.** Enim uero restitutionis nomen officium est præcise iustitiæ commutatiuæ, nil atinens ad vindictiuam. Ob id quæ nihil ei refert iustane fuerit oblatio, an vero iniusta, sed solum æqualitatem constituere. Accipisti quatuor siue per mutuum siue per furtum, totidem ergo via restitutionis debes. Conatus aut es furtum facere, nihil tamen potuisti surripere, nihil via restitutionis debes. Quo fit, ut restitutionis obligatio quando debitum certum est, nullam expectet iudicis sententiam, sed ex lege ipsa oriatur. De hac autem actiua restitutione, nempe si aliquando quis plus secundum conscientiam debeat restituere quam abstulit, libro sequenti sub titulo de furto reddi sermo.

Posterior conclusio. Ad pœnam quæ debetur ratione iniustæ acceptationis, nemo ante iuris condemnationem tenetur, sed tunc quando facta fuerit condemnatio. **Conclusio hæc in latissimum hinc nos campum disputandi mitteret, nisi tam longamque accurata disputatione lib. 2. q. 6. fuisset a nobis pertractata.** Illic enim eius veritatem longa rationum acie constabili- timus, ubi declarauimus quemadmodum si sententia sit pecuniaria, illico sit à reo soluenda, si autem si corporalis supplicij, non tenetur se offerre, sed satis si, si absque illata ministris iustitiæ iniuria, eam patiar- tur. Quæcirca de hac secunda conclusione nullum hic verbum ad eundem nobis est ne sitinus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius inter fuerit inspicat. Sed ne- que de prior conclusionem dubium restat vllum postilla, quæ hæcenus dicta sunt.

Quod ergo ad hunc articulum spectat, id est an um est, ut discere mere dicas quando res ad meritam atineat restitutionem, quando

vero ad pœnam iuris. Illa enim illico nulla spectata sententia restitutionis oneri subijcitur, hæc vero non nisi post latam sen- tentiam. Exempli vnum pro pluribus esto. Dicebamus enim illic quod dum lege frumē- to, aut vino, aut cui uis aliarum mercium pretium statuitur, tunc qui carius vendit, statim ceu fur tenetur ad restitutionem excessus iusti pretij, ad pœnam vero non nisi condemnatus. Pari modo, qui ouem, aut bouem furatur, statim tenetur valorem pe- coris restituere, quadruplum vero aut sep- tumplum non, nisi cõdemnatus. Per quod utique satis factum est primo membro ca- pitalis argumenti. Horum ergo intar de cæteris conijcto.

Perficiendum inquam est, an leges pe- nales sint, & tunc non obligant nisi post la- tam sententiam, secus autem, si alius gene- ris exiterint. Quo fit, ut vectigalium leges & tributorum quæ publicis regi tanquã stipendia contribuuntur, in conscientia obligant ad soluendum ante sententiam, quia non sunt penales, dico, dum tributa iusta sunt. At qui ubi res est dubia, tunc iudicium non pertinet ad subditos, sed recur- rendum ad principem, & interim seruandæ sunt leges nisi aperuissimam præ se ferent tyrannidem. De illo autem tributo, quod nostri Alcaualam nuncupant, iam in calce superioris libri disputatum a nobis est, ubi quanta polleat iustitia, pro cap- tu nostro diximus. Est nisi eum moderatione exigatur, æquum & iustum. Diximus tñ in- ter alia hoc forsitan moderamine ut in con- scientia licere, quod dum res venduntur, quæ non sunt grandis pretijs, non tenen- tur venditores publicanos ad soluendum quærere, satis. n. est soluere dum ab illis pe- titur, dum modo venditores non vtantur fraude & dolo, ut se occultent. Leges autē, quibus transitus mercium prohibetur ere- gno, penales sunt, & ideo neque si frumen- tum, equos, vel aurum efferas, pœnam ten- neris soluere, nisi captus. Quamuis ut in superioribus teigimus, peccatum si mor- tale eiusmodi re, quæ in regni commodū euchi vetantur, foras asportare. Neque in contrarium vigeat quod publicani qui sua pecunia eiusmodi fiscales penas redimunt, ius hñt recipiendi, & ideo qui non soluit, dā- nū illis dat. Nō inquam hoc vigeat quā illa se cõditione intelligere debent easdē redi- mere fiscales penas, ut ab eis præcise, quos

Leges
vectiga-
lium ob-
ligant in
cõscien-
tia.

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Disting-
tione

OTO
tue
dibus
III
13

Notā. ceperint extorqueant. Quin vero hoc im-
praesentiarum obiter addiderint, quod in
regnum confinis, quae eiusdem sunt
regis, non deberent hae mercium extractio-
nes, & commercia prohiberi, quippe quae
non tam in regnum bonum, prohiberi
videntur, quam in quæstum. Sed nolo in
publicas leges oblatrare. Dubium autem

Dubiū
de cedē-
tibus li-
gna in
alienis
nemori-
bus.

Distin-
ctio.

hic I
quod
do mul
dicitur
quod
47

Regula
aliquo-
rum.

hic proprium est his, qui facim in alienis
nemoribus ligna caedunt, aut in alienis pa-
scuis furtim, oves suas pascunt. Putat enim
vulgus ob id quod qui capiuntur, pecunia
multantur, quae penali lege decreta est,
eos qui euadunt, ad nullam teneri restituti-
onem. Quod tamen manifeste falsum
est, immo eadem regula utendum est scilicet,
ut poenam a precio rei furto sublatae di-
scernas. Hac enim ratione claritas gratia
vri pro meo capti soles. Aut enim caedua
sylua, eiusdem vrbis aut castri propria est,
cuius qui ligna caedunt, sunt ciues aut in-
colae. Et tunc arbitrator, nisi insignem stra-
gem faciant, ad nullam teneri restitutione
neque poena, neque pretij, nisi capiuntur.
De poena enim res est certa, sed de pre-
tio inde id mihi suadeo, quod oppidum vi-
detur suis oppidanis ille lege ligna distri-
buere, ut qui capietur, poenam luat, qui ve-
ro euaserit, gratis sibi praedam acquirat.
Idque censuerint, ut si vtrunque duorum
oppidorum, quae propinqua sunt, nemora
habeat, tunc enim videtur etiam sibi mu-
tuo illa lege ligna condonare. Quare non
tenentur ad restitutionem nisi insignem
aliquam depradationem, ut dicebamus,
faciant. sed si capiuntur, tenentur subire
penam. Aliiter vero contingit ligna fur-
tim ex nemoribus euahere, quae prorsus
aliena sunt, nempe quae neque sunt tui op-
pidi, neque alterius vicini, cuius oppidani
vicissim nemora tuo oppidi participant, ut
modo dicebamus, quia forte tuum castrū
nullam possidet nemus. Et hoc est quod
in questu versatur. Sunt enim qui illam am-
plexi regulam, quod vbi lex poenam ahibi-
bet, non obligat ad peccatum, securas eo-
rum conscientias reddunt, qui ligna furan-
tur, ut nisi rapiantur, non sint restitutioni
subiecti. Hec tamen, ut libro primo late
discussimus, deceptoria est regula. Immo
propterea lex poenam imponit, quod cul-
pa subest. Poena enim nisi pro culpa non
potest poni, ob idque qui ligna ab eiusmodi
nemoribus depradantur, tenentur om-
nino ad restitutionem pretij lignorum, nisi
vere committunt peccatum furti, genere
suo mortale. Aque idem de pascuis cen-
scendum, ad poenam autem non, nisi capi-
antur, & condemnentur. Secus, si forte qui
nemus uetat, suam explicet voluntatem,
quod sub illa lege & condutione vult dare
ligna, quod tamen nunquam audiuimus con-
tingisse. Nonnulla autem impraesentiarum
admonito opus est. Primum licitum esse
caesionem syluae vetari in bonum reipubli-
cae, nempe ne in eius perniciem dissipetur.
Secundo est notandum, quod domini qui
bus rex oppida cum nemoribus elargitur,
non possunt alia ratione illa custodire, quae
rex fecisset. Non enim aliud eis ius conce-
dit, quam habet. Et ideo si nemora hoc fe-
rant, non sunt oppidanis vetanda ad ne-
cessarios vsus. Immo vero etiam si nemora
propria sint domini, non sunt eo rigore
vetanda ut corporalis in figatur poena, ne
que vero grauis pecuniaria. Enimvero ar-
bores & ligna quae abq. cultura terra pro-
geniunt, iure gentium communia esse debe-
rent. Neque enim uita humana sine quo-
tidiano lignorum vsu transigit. Ob idque
eorum furtum non est ea lance aestimandum
ac si quis ab arca tua, aut de tua domo, ni-
mos aut suppellectilem furaretur tua. Quo-
circa qui ligna caedunt, nusquam gentium
infamia latronum aut furtum denotatur.
Satis ergo est moderatas exigere poenas. Et
reuera vbi domini tam acerba animadu-
uersione miseros subditos a nemoribus ar-
cerent, ut praegrauem paterentur inopiam
forte sine mortali culpa possent illa suffi-
rari ligna quae quotidianis vsibus saltem
foci essent sibi necessaria. Pari ferme mo-
do est de venatione arbitrandum. Venatio
enim primum omnium iure gentium
communis est, nempe ut fera & auis, quae
a nemine capta prius fuerat in ius trans-
seat capientis, ut patet institutione. Est de
rerum diuisionum. Vnde Aristotel. 1. Po-
litic capitulo quinto venationem, parum
esse vult reipublicae. Et fundantur hoc
ius in illo dominio Genes. 1. hominibus
datum in cuncta animalia terra, & volatilia
caeli, atque aquarum natalia. Nihilominus
vero triplici de causa iure venatio
uetatur. Primum est venationis locus com-
munis sit ciuitatis aut oppidi, uetari licite
potest a principe, & a domino per viam
gubernationis, nam ferae ac pisces non so-
lunt

lum ornamento sunt, & decori Reipublicæ, verum & necessitati seruiunt. Ob idque non est vulgi temeritati venatio committenda, sed debet ordine, ac lege fieri, ne disperdat. Secundo, princeps etiam communita loca Reipublicæ potest aliquot proprio vsui dicare, neque ad hoc, vt quidam aurumant, requiritur consensus populi. Iustum quippe est, vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam. Præterea quoniam a pros, ac ceruos, & id genus bestias, non concedet a plebeis venatu imperi: sed vt referentur ingenus, qui prætorum simulacra aduersus eas medentur. Hoc autem non est hic absque admonitione silendum, quod non est eadem ratio in magnatibus ad custodiendam sui gratia, verandamque venationem, quanta in principe, etiam si cum suis iuribus ea fuerit ipsis largitus. Nam rex potest, exempli gratia, in toto Regno decem, aut duodecim loca sibi reseruare, & forsitan non possit bis, aut ter centum. Si autem magnatum singuli in suis oppidis, aut territorijs plura haberent loca custodienda, grauamen Regno fieret intolerabilius. Sunt enim ferae aues, & pisces de iure gentium communes, vt locis Institut. & ff. de rerum diu. citatum est, & ideo non est nimium populus a venatione cohibendus, quandoquidem libertatem etiam habeat illo modo, tum animum recreandi, tum & queritandi victum. Sed tercio modo, quod ad rem perinet, custoditur venatio, nempe quia est in loco, non communiti oppidi, sed proprio ipsius domini, quo suam custodit venationem. Nam, vt habetur locis proximè citatis de rerum diu. potest fundi dominus prohibere ne quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primùm omnium, vt de syluis dicebamus, cauendum est ne penæ acerbæ statuatur, quia illud non est iustum furtum, aut latrocinium, perinde ac dum domus, aut burse compilandur. Quare profectò crudele est penæ corporali plecti ingredientes loca venationis gratia: sed satis est si duplum, aut triplum soluerent, & plagas, instrumentaq; perderent. Præterea hoc sanctissimè admonendum, vt qui feram custodiunt damna data in integrum soluant, quod sanctissimè fit. At quo tandem prætermisissis penæ, que absque dubio ante condemnationem non debentur,

ad restitutionem valoris bestiole, aut piæ causæ descendamus, dicendum quod vbi venatio in loco communi seruatur, & qui venatur cuius est, arbitror ad nullam restitutionem teneri, tam etsi forte aliqua culpa sit facere contra legem, quoniam cum venatio in loco sit totius reipublicæ, non præsumitur lex obligare ad restitutionem, sed ad penam si condemnentur. Id enim iustus sanè est, quæ quod de lignis diximus. Quando verò locus est proprius domini, si locum ipsum ingrediatis species est furti, & tunc maximè dum muto est cinctus, & ideo ad restitutionem damni teneris. Dixerim, si locus muratus fuerit, quoniam si fuerit patulus, non video cur restitutionis obligatio emergat. Enimvero etsi fundi dominus id iuris habeat illic venandi, vt alios inde arceret valeat: non tamen inde fit consequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde atque arborum aut terræ nascenium. Primum, quod feræ terra non fert, vt cæteros fructus, sed ipse se animalia res propignit, tum etiam quod eadem animalia, vaga sunt, & ad quocunq; diuagandum libera, si ergo dominus fundi non est syluestrium animalium dominus, sit vt qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus. At que huic definitioni maximè consonat l. 6. Partit. 3. tit. 28 qua sancitur, vt qui a domino fundi non præmonitus quipiam fuerit in fundo alieno venatus, sibi quod cepit acquirat. Quod certe iniustum esset, si id sub dominio esset domini. Qui autem præmonitus bestiolam ceperit, non sibi, sed domino fundi obueniat, in penam scilicet quod ingressus est alienum fundum. Quare forte ante condemnationem in nihilum tenetur. Si autem extra domini locum feram transixeris, aut laqueo ceperis, certum est te ad restitutionem non teneri, præsertim si in prædio tuo illam fueris venatus, ac multo minus si feram damnum tibi dantem repereris. Nisi forsitan inter oppidanos ac dominum conuentum stato pectio fuerit, quod dominus constituit, vt nullibi venatione noceret, sed suo venandi, quod gentium est, iuri renunciant. Forte quia dominus & damna bona fide soluit, & tributorum remissionem illis nonnullam facit, vt eidem iuri renuntient. Aues autem in triplici sunt differentia, nam alie sunt merè syluestres, & harum aucupium defendere, etiam in fundo proprio iniquitas est,

Secunda.

Tertia.

Qui se...

OTO
LRE
DIBUS
DIII
13

De columbis. est, quādoquidem nullibi, nisi per modum transitus commorantur. Præterquam si preciosissime essent, ut accipitres, de quibus pluculum dubij esset. Sed tamen nec auferem ad istam restitutionem obligare venantes. Alia sunt in alio extremo ciucres, ac domesticæ. Quas furripere abique vlla controuersia furtum est. Sed alia sunt media, ut columba, quæ nec profus domesticæ sunt, nec prius syluestres. Et de his haud dubio, quin liandum sit municipalibus legibus, sicuti de aluearibus, nempe quod si lege præscripta est periculus, ut scilicet intra tot passus nemo illas capiat, censendum est vique ad illam lineam esse domesticas. Quare extra illam potest eas quisque capere, modis tamē lege permissis. Nam potest etiam Rex vetare ne certis laqueis, aut plagis irretiantur, tunc autem non emerget restitutionis obligatio, sed pœnæ post condemnationem. Si autem infra spatium lege præscriptum capiantur, forte non sunt captores a restitutione immunes, quandoquidem vsque ad limitem illum factæ sunt columba domesticæ. Tamen nec summo sunt rigore vrgendi, ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, si solum naturale ius consulas, apparet nemini reclamantibus illis qui facta circumcirca habentes damna sunt accepturi, licitum esse columbarium extruere. Quin vero si Caietanum in sua Summa auscultes, peccatum est mortale columbas in aliorum perniciam alere. At vero licet quando ingens esset detrimentum id forte verum habeat, si tamen domini pabulum sufficiens pro columbarum numero in columbario supeditent, non tantum agnosco criminis. Est enim hoc genus auis non solum in escam, verum ratione stercoreationis Republicæ vtile, quare non est cur profus a ciuili Republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæstionis obiecta, solutione non indigent, sed attentione eorum qua dicta sunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat, & ideo furem, quantum ad restitutionem laus erat reddere simplum, sed condemnatus deberet soluere pœnā. Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat, quod reddebat sua sponte quadruplum, siquid furaretur, non quod

ante condemnationem obligatus esset. Ad tertium vero membrum negatur consequentia, iuste enim iudex vindictam condemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Virum debeat aliquis id quod non abstulit restituere.

In quinto articulo, quia apud Dinum Thomam quartus est, quæritur, virum id debeat quispiam restituere, quod non abstulit. Et arguitur a parte affirmatiua. Primum de illo, qui semina effodit ne veniant ad messem, qui videtur grana debere quorum damnum dedit, quæ sibi tamen vsurpauit. Secundo de illo qui mutatum as, aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet, qui tenetur tam de lucro cessante, quam de damno dato, cum tamen id sibi ipse non accepit. Et tertio arguitur auctoritate Redemptoris. Matth. 25. Sciebas, quod meo vbi non seminatur, quod Deo debemus plus quam ab illo accepimus, & cum humana iustitia a Diuina deriuetur, id etiam videtur inter homines obseruandum. In contrarium autem est, quod restitutio ibi perficitur vbi æqualitas constituitur inter acceptum, & datum, si ergo quis plus rependeret teneatur, quam accepisset, restitutio illa a iustitia exorbitaret.

Quæstionis responsio tribus facillimis conclusionibus constat. Prima est ceu superiorum repetitio. Vni quisque tenetur damnum quod alteri dedit, ad iustum restituere. Probatur. Damnum quempiam alteri dare idem est, quod quidpiam ab ipso auferre, siue pecunia sit, siue aliud bonum illa æstimabile: nam damnum quempiam accipere, v. ait 5. Ethicor. cap. 4. Aristot. nihil aliud est, quam minus habere, quam habere debuit, qui autem aleri quidpiam abstulit virtute iustitiæ cogitur tantundem, neque plus, neque minus reddere. At vero bifariam contingit, ut quis quid alteri auferat, nempe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Est ergo secunda conclusio. Quicumque id alteri adimit, quod actu habebat, tenetur ad eam quantitatem idem repensare, ut si domum abstulisti re-

neris de iusto pretio: & si honorem & famam eandem, vt dictum est, secundum facultatē tuam reficere. Res est iam in superioribus liquida. Tertia conclusio: Quicumque alteri in eo damnum dat, quod nondum actu, sed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem restituere ac si actu illud habuisset, sed ad æqualitatem illius potentia, pensata scilicet, quam esset actui proxima, perpensisque personarum, atque negotiorum conditionibus. Vt si fata tuis equis conculcans effodisti semina pensari debet potentia vsque ad messē. Si autem iam albescentes segetes dissipasti, tamò plus debes quanto iam fruges propinquiores erant. Probatur conclusio. Id enim quod nondum actu est, sed in via & virtute non tanti æstimatur, quanti si esset in actu. Quare si secundum illum actus valorem reddendum esset, non sumptum, sed præter iustitiam auctum restitueretur, ad quod vtiq; ratio iustitiæ nõ obligat. De duabus prioribus conclusionibus nihil est, quod in dubium vocari possit. Porro autem contra tertium argumentum se statim offert, non vtiq;que validum. Enimvero si ille qui rem habet in spe, non vult illam in sola spe vendere, sed expectare pericula omnia vsque ad rem, tunc ille qui contra eius voluntatem rem illam diriperet, non solum teneretur restituere quantum in spe valebat, sed, vt apparet, quantum erat res ipsa valitura, ergo conclusio falsa. Accipe antecedentis exempla. Est miser agricola qui semina sua terræ contredit, & mauult omnia ee in terræque pericula subire, & euentus expectare, quam iacturam seminis certo precio facere. Et merito quidem. Nam vt habetur Eccles. 11. Qui obseruat uentum, non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet, ergo si isto inuito fata eius destruas, certe ratio persuadere videtur quod teneris in totum. Est, verbi gratia, totum vniuersum oppidum, aut castrum, quod si semina omnia effoderentur, aut cũ herbescerem, eradicerentur, non posset non grauius postea inopia laborare: quæ si non destrueretur, locuplectissimas meteret reses & voluit oppidani pericula expectare, eum ergo priuandi sunt inuito illa sua expectatione? Item habet quis tenerrius pulchrum equinum, qui de se magnam promittit spem, tunc uero non æstimatur nisi decē

valiturus tri-centū, re vera non apparet iustitiæ consonum, vt res tunc sit compensanda solum secundum potentiam, & non secundum actum. Respondetur ergo, quod conclusio sancti Thomæ est intelligenda, primum quando damnum datur casu, & non consulto per iniuriam, reuente domino. Tunc enim deducendæ in primis sunt impensæ, quas facturus erat dominus quandoquidem illæ non sunt ei sublata, sed penes ipsum manent. Et deinde pericula pensanda, si quæ sunt ad arbitrium prudentium, qui bona fide id iudicent. At vero quando reuente domino damnum per iniuriam datur, nullo est auctior æstimatio faciendæ, & maxime, quando damnum est graue, vt si latissimum vineetum destrueres, aut vastissimum segetum campum, ita vt provincia, vel ciuitas graue detrimentum pateretur.

Per hæc ergo liquet solutio primi argumenti. Circa secundum uero, dubitationem nobis offert doctrina Caietanus. Ait enim D. Thom. quod qui in mora est soluendi mutuum, aut alia ratione debitum, tenetur non solum quod accepit, refundere, verum & damnum quod creditor ex dilata solutione patitur, & quod illi cessat lucrum. Quod quidem iustitia præcipit postquam alteri inuito totum illud auferitur. Caiet. autem inde infert eadem ratione & a principio posse inter mutuantem & mutuatarium cõuenire de lucro cessante. Quod quidem si intelligit a temporis articulo, quo in mora cœperint esse, bona sorte est illatio. Mutuo, verbi gratia, tibi vsque ad festum S. Ioannis decem, quæ si tunc non solueris quia me inuito deinceps retinebis, & sum ego mercator, cui tua culpa cessaturus est lucrum, dabis ergo mihi tantum. Si autem intelligat lucrum cessans statim a tempore mutationis persoluendū, profectio illatio nulla est. Toia enim ratio quare ab illo qui est in mora, potest negotiatori lucrum cessans exigere, non est ea præcisè, quod pecunia negotiatoris in virtute plus valet quam si non esset negotiationi exposita, sed hæc iuncta cum alia causa, q̄ præter voluntatem ipsius mercatoris retinetur. Quare dum sua ipse sponte alienatam a se habet pecuniã, perniciosum est concedere, vt possit lucrum cessans exigere. Hoc autem lib. 6. sumus satis disputaturi. Et ideo de hoc modo satis. Solutio tertij argumenti, expolitio

Exponitur conclusio S. Tho.

De secundo arg.

liber

Snia Caiet. de re situtione lucri cessantis. Distinctio auctoris. Cui liceat lucrum cessans exigere.

Ad tertium.

TO
re
dialis
III
13

Tertia conclusio.
Argum contra tertiam conclusioem.

t. Ad
con-
con-
Tertia
conclu.
um
um
non
ria.
e re
a de
bi ra
mu-
rafi-
tam
dano,
Et
oris.
on se
i infi-
m ab
iua à
inter
rium
icitur
um,
tenc-
a in-
llimis
supo-
netur
an re-
apiam
ab ip-
boni
apiam
ot. ni
quam
tam
dem,
e vero
ri aute
debat,
go se
dimi,
ratem
illi ro-
is

expositio est illius loci euangelici. Sciebas quod meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi Cuius duplex est expositio. Primum enim hoc nos certissimum catholica fides docet, quod radix nostrorum omnium meritorum est gratia Dei, per quam illi sunt accepta, & ideo quidquid illi meritorum offerimus ipse in nos prius seminavit. Vnde alibi, seminanti semen suum sese comparavit. Et ideo prior expositio est, quod verbum Christi non intelligitur secundum veritatem, sed secundum existimationem illius verbi nequam, qui ex odio arbitrabatur Deum petere quod seminaverat, & ideo ait Christus, ex eius ore eum iudicare, quasi non ex rei veritate Posterior vero solutio est, quod aliquid præter gratiam, quam ipse nobis confert, exigit a nobis scilicet assensum nostrum, ut sinamus nos ab illo moveri, & præterea usum eiusdem gratiæ, quo per meritum incrementa ipsa augetur. Porro autem sincerior apparet prior solutio. Nam & ipse nos mouet ad assentiendum, & fruges meritorum nostrorum ipse in nobis seminavit per gratiam. Vnde Pau. Ego plantavi scilicet prædicando, & Appollo rigavit. Deus autem incrementum dedit. Est hic autem ab illo Lutheranorum dogmate cauendum, quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8. expugnauimus. Aiunt enim opera nostra non esse nostra merita, sed Deum per nos mereri. Quæ quidem falsitate nihil ineptius dici potuit. Meritorum enim non dicitur nisi vnus ad alterum. Quare cum mereri, non sit nisi in Deo, & erga ipsum, non potest ipse mereri. Decipiuntur autem falso intellectu verbi Augu. in Dei gratia & lib. arb. quo ait Deum in nobis coronare dona sua vbi Augu. non dicit quod opera nostra sunt merita Dei, sed quod sunt dona Dei, & simul vtrumque verum est, quod sunt & dona Dei, & merita nostra. Nam quia non sunt merita, nisi quatenus è radice gratiæ Dei pullulant, eius dona dicuntur, & sunt. At quia quatenus ex consensu libero voluntatis nostræ diuinitus motæ sunt, sunt merita nostra. Coronat ergo Deus merita nostra quatenus dona eius sunt, & ideo quodammodo illi damus quod non accepimus puta auctum, quod in radice accepimus, sed tamen nihil damus quod ipse non seminavit & in incrementum dedit.

Paulus.

Dogma
Lutheranorū.

QVÆSTIO VII.

DE CIRCUNSTANTIIS
restitutionis.

S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

Vtrum semper oporteat ei restitutionem fieri a quo res sublata fuit.

Voniam questio præcedens substantiam nobis restitutionis patefecit, decet vbi in hac prima circumstantia eiusdem exploremus, nempe cui, quis quomodo, quid restituere debeat. Est ergo primus articulus, qui apud D. Th. est quintus, vtrum sit semper restitutio ei faciendæ, cui res sublata est. Apparet namque id non semper oportere. Primum, quia restitutio non debet illi esse nocua, cui sit, neque alteri iniuriosa. Si autem ei cuius res est, esset semper restituenda, vbi quandoque veniret, vbi in eius penam esset vel aliorum, vbi puta dum domino petenti suum gladium, vbi homicidium faceret, redderetur, ergo non semper est vero domino restitutio faciendæ. Secundo. Quæ quisque iniuste præterque sine dano dignus sit, qui eadem recipiat, solent autem homines aliquid simoniace dare, vel ad corruptendum iudicem, vel ad hominem enecandum quæ quidem largitiones iniuste sunt, ergo non est illis faciendæ restitutio. Tertio. Nemo ad id cogitur quod impossibile est, quæ aut restitutio non est factio possibilis, si ei fieri deat a quo res ablata est, nepe vel quia est vitæ æternæ, vel peregre profectus, vel pietus ignotus, ergo tunc non esse necessesse restitutionem eidem fieri. Quarto iustus homo cogitur ei beneficium respensare, a quo maius accepit, quam ei, a quo recepit minus, ergo ingruente simul parentum inopia dum tempus restituendi alteri occurrit, si vtrumque simul non est possibile, citius rependendum est parenti beneficium, quæ debitum extraneo restituendum. Quinto. Frustraneum esset, ac perinde vanum id restituere quod rursus in possessionem restituentis esset reuertendum, dum autem

autem prelati quidpiam ecclesie debet si eidem ecclesie restitatur, in suam ipsius regrediri potestatem, quoad quidem ipse est honoris ecclesie administrator & custos, ergo tunc non decet restitutionem ecclesie fieri. Atque adeo non semper ei debet fieri restitutio a quo res ablata est. Contrarium autem nos Paulus admonitos curavit ad Rom.

Paulus. 13. inquit. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum cui vectigal, vectigal &c.

Alorum sententia. Quæstio huius articuli præcipua est in materia restitutionis, ad quam plerique Doctorum conclusionum multitudine respondent, nempe quod bona defuncti restituantur hæredi, & que ignoro debentur, restituantur pauperibus & horum instar fiat de alijs. At vero licet forsitan ad rem non ita multum differat, tamen si loquendi proprietatem obserues, multo sincerius & ad rem proprius vnica conclusione D. Th. respondet, quæ sit vniuersalis hæc. Necessarium vbiq; & semper est restitutionem eidem fieri a quo res sublata est. Enimvero hæc edes personam defuncti gerunt, & ideo quod eis confertur, datur de functo, & quod restituis pauperibus, vero domino reddis, nam illi per se nullum acquirunt dominium, nisi quia loco veri domini subrogantur. Probatur ergo conclusio. Restitutio, vt supra dictum habemus, est actus commutatiue iustitiæ, per quam æqualitas constituitur inter personas quæ in æqualitate habent, hæc autem rerum ad æqualem legitime constitui non potest, nisi eidem ipsi reddas, quod ei abstulisti, siquidem ille est qui propter tuam ablationem minus habet, ergo vero domino facienda est semper restitutio. Antea tamen quam ad argumentorum solutionem descendamus, explicanda est conclusio. Consulto quippe dictum est restitutionem fieri, debere vero domino. Nam si rem ab eo sustuleris, qui eius non erat verus dominus, vt pote a latrone, non est ei reddenda, sed domino, cui ipse surripuerat, ac perinde rem filiosfamilias ademptam: suo patri, & quam monacho eripuisti, eius prelati. Enimvero vt articulo proximo dicturi sumus dupliciter ex fonte oritur restitutionis obligatio, nempe & ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ. Ob idque in hisce casibus, etsi nihil ab eiusmodi dominis acceperis, nihilominus quia eorum res penes desunt, tenentis in eorum potestatem tradere. Est au-

tem operæ pretium, tria in eiusdem restitutionibus obseruare. Primum, vt tibi citra ullam dubietatem constet, rem quam Petro eripuisti, non esse suam, sed Pauli. Nam dum res tibi dubia est, tunc quam melior est conditio possidentis, eidem debes reddere, vt ipse videat cuius est. Quandoquidem in foro iudiciali, nisi tu plane probaueris rem non esse illius, eidem a quo abstulisti, compelleris reddere. Et consulto dixerim, non esse illius, puta quia nunquam eius habuit dominium, sed per iniuriam surripuit. Nam si ille, a quo sustulisti ratione mutui vel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes, priuata auctoritate reddere, sed ei ipsi debes, qui dominium habet. Secundo, vt tenearis dare domino, requiritur quod id possis abque magno tuo detrimento facere, quoniam si latronem timeas, aut filiumfamilias, a quibus nisi eis reddas, vapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum tuo incommodo reddere nisi eis. Tertio, Quando restituis vero domino, teneris tam latronem admonere quæ etiam dominum, illum scilicet ne postea præsentia ductus iterato restituat, quod semel restitutum est, hunc autem, ne alia via procuret illud recuperare. Arguitur autem contra secundam moderationem, nempe, quod res tunc restituenda est dño, si fieri illud potest sine restituentis detrimento. Ille qui rem sustulit a latrone, teneret restituere vero domino, non solum charitatis iure, verum & iustitiæ rigore, ergo non solum absque detrimento, verum etiam cum illo debet talis restitutio fieri. Probatur primo antecedens. Nam qui rem alienam habet inuito domino, res ipsa accepta, vt modo dicebamus, in causa est, vt restitutio iustitiæ vinculo fiat. Item verus dominus posset possessorem in foro iudiciali compellere vt sibi conferat, ergo tenebatur de iustitiâ. Nam ad id ad quod sola charitate tenemur, non possumus in iudicio cogi. Item, quia, vt articulo proximo dicturi sumus, etiam qui furtum a latrone emisit, teneretur illud domino restituere, ergo quomodocumque accipiat. Consequentia autem prima inde probatur, quod iustitiâ etiam cum detrimento restituere obligat, vt supra diximus. Ad hoc respondetur, quod non solum charitas, sed & iustitiâ obligat ad reddendum vero domino, quo-

Tria in restitutione obseruanda. Primū,

Secundum.

Tertiū.

Argumentum contra secundam moderationem.

Ad argumentum.

Coconclusio.

Explicitur conclusio.

TO
RE
SIBUS
III
13

quomodocumque ab iniquo possessore acceperis. Negatur tamen consequentia, qua infertur etiam cum detrimento esse restitutionem perficiendam. Quando enim tenentis ratione acceptionis, nempe, vel quia iniquè à domino eripuiti, vel mutato, tunc restituere etiam cum aliquo detrimento, vt diximus cogentis, haud tamen cum detrimento vitæ. Quando vero non ratione acceptionis, sed tantum ratione rei acceptæ, tunc nullum cogentis subire periculum, si re vera periculum est alicuius momenti, sed satis est tunc, vt eidem reddas à quo accepisti, admonendo, si potes verum dominum. Quandoque autem egregium officium præstabis amico, si periculo te obijcias, vt rem suam serues. De hoc autem iterum expressius articulo proximo.

Ad primū principale.

Dubiū.

Respon-
sio sub
disting-
tionis.

Ad primum igitur argumentum respondet D. Thomas, quod casu quo restitutio grauius ei nocet, cui fit, vel in nocentum alterius vergit, non ei tunc fieri debet, eo quod restitutio in utilitatem eius fit, cui debetur, sed debet in tempus congruum prolatari, vel apud alterum res deponi, qui tutius custodiat. Hæc autem responsio nonnullas parturit dubitandi ratiunculas. Et quo omnibus fundamentum subijciamus, quaeritur quo iure depositarius teneatur in tali casu seruare depositum, atque id domino denegare, charitatis, an iustitiæ, multum enim refert. Nam si iustitia illud seruare cogit, consequens fit, vt si restituat, teneatur ad restitutionem damnorum, quæ ipse intulerit, sin autem solo charitatis vinculo, nulli inde fit restitutioni obnoxius. Responso huius in distinctione posita est. Aut enim ille qui petit, vult re sua in iniuriam sui, vel aliorum abuti, & tunc de iustitia teneor ei illam negare. Vt si gladium a me insanus petat, vt se, vel alterum occidat, si modo tamen sine meo incommodo possum. Non enim teneor subire periculum, quod mihi ille offert, si non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo ad defendendum vitam proximi. Et quod qui potest sine vericulo, teneatur de iustitia negare, inde patet, tum quod reddendo, causam dat iniuriæ, tum quod si reddat, condēnabitur in iudicio, licet non ad totum. Misam hic semper faciamus ignorantiam, quæ homines potest excusare. Et eadē ratione, immo maiori denegare debeo, quando in

præiudicium reipublicæ id petitur, vt qui amplam pecuniam debet tyranno, quam ipse vt exercitū in interuentionem reipublicæ armet, petit, teneor ei tunc temporis de iustitia denegare. Si vero dominus rem suam petat in aliquem abutum, qui non habet annexam iniuriam, vt si pecuniam quam illi debeo, ad sortandum, vel ad ipsam prodigendum ex me reposcat, tunc de iustitia non teneor non reddere, quandoquidem reddendo nullius sim iniuriæ causa, immo ipse petit suo vitæ iure. Tenor tamen ex charitate rei proximi consulere, atque ad eo, si possum restitutionem differre in aliud tempus. At vero emergit a contraria parte argumentum. Nemo habet ius peccandi, ergo quomodocumque ille peccat ad peccandum, etiam contra aliorum iniuriam, denegandum illi est de iustitia. Quod si respondeas licitum illi esse dare sortito pro re illicita, & ideo petere vt vitatur iure suo, infruat argumentum de datione, quæ intrinsecè est peccatum. Vt si petat ad exercendam simoniam quæ quidem datio intrinsecè mala est Caiet. hic ingenuè fateor tunc etiam non licere ei dare. Nam dicit non licere pecuniam depositam domino reddere, vt Cardinale tum emat, & multo minus illi pecuniam in talem vsum mutare. Sed re vera, quidquid sit de mutatione, in quo maior contra esse videtur ratio culpæ, quia mutans cum minus cōpellatur magis videtur esse causa, depositum tamen tunc reddere, nullam videtur iustitiam afferre. Nam ipse petit quod suum est, non ad irrogandam iniuriam alicui tertio neque sibi, sed solum ad peccandum sicuti si peteret, vt mala causa daret amicæ. Et ideo alij volunt eludere argumentum propter vitium appellationis. Non enim sequitur, nemo habet ius peccandi, & iste petit pecuniam suam ad peccandum, ergo non petit vt vitatur iure suo, quia petit ad dandum ad quod habet ius, licet non ad culpam, quæ rationi adiungitur. At vero profecto illo modo quo non habet ius ad peccandum, neque ius habet ad dandum, si datio ipsa sit peccatum. Secus de meretricia mercede: quia dare, non est peccatum licet fornicatio sit peccatum. Dubius ergo modis congruentius responderetur. Primum, quidquid sit de illo vso ad quem suam à me pecuniam petit, tñ petendo vitatur iure suo, quia petit suum. Sed ais Petit tamen

tamen ut ea utatur contra ius suum. Respondetur ergo secundo, quod uti quæquam iure suo, bifariam intelligitur. Si n. ius accipiat pro lege, nemo habet ius peccandi, quo nem. nem. lex peccare permittit. Si autem ius vniuersitque accipiat pro eo, quod est suum, scilicet quo citra iniuriam v. n. tunc ille, qui dat pecuniam simoniae, vel ad contumendum iudicem, v. n. iure suo, hoc est dat quod suum est, atque adeo nemini iniuriam facit, sed legi, quam quidem ego qui habeo eius depositum, nō tentor vitare.

Ad secundum argumentum respondet D. I. h. sub distinctionem. Bifariam enim contingit aliquem quidpiam illicite dare. Vno modo, quia datio ipsa est contra legem, sicut simoniaca, & tūc, quia datus meretur dominium perdere, quod aliter nihilo magis acquiri, restitutio fieri debet, nō ei, sed pauperibus. Si vero datio ipsa nō sit illicita, sed causa propter quam datur, ut scilicet merces non restitutioni debita. Et quidem secundum membrum adeo liquidū est, ut nullo indigeret examine nisi quidam nuperimus auctor Cōplurensis hanc sententiam S. Thom. que omnium fere est Theologorum, inficias nūissent. Ait quippe meretricem nihil in pretium & mercedē suæ turpitudinis recipere posse, sed tantum donationis via. Itaque si in pretium recipere, restituere teneretur. At vero salua egegit doctoris exultatione, ratio eius tam debilis est, quam conclusio falsa. Inquit enim duo esse rerum genera, quæ diuersa ratione non sunt pretio æstimabilia, nempe spirituum, quæ ideo pretio non æstimantur, quod omne excedunt pretium, & operum, quæ delicta sunt, quæ propter eorum vitiositatem nullo sunt pretio digna. Porro autem vtriusque membrum falsum est. Spirituaia nanque nō illa ratione iniuste venduntur. Nam etsi supranaturalia sint, nihilominus quantum ad humanos vius attine, emerent illa homines quanto pretio possunt. Vt a. n. omne pretium excedit, & tamen homines a condemnatur ut vitā quam absulit, ad arbitrium prudentum restituat. Præterea, spirituaia quæ habent fructus temporales annexos, possent tunc illa ratione emi, ut sunt sacerdotia. Ratio ergo quare spirituaia venalia non sunt, non est nisi quia gratis sunt diuinitus collata. Et ideo dispensatores illorum cū non

in peculiare suum commodum, sed in bonum commune ea receperint, debent quæ gratis acceperunt, gratis dare, ut libro nō latius patebit. Quare scientia quam quis proprie acquirat, vendibilis est. At vero de peccatis, licet ratione culpæ non solum vilia sint nulloque pretio digna, imò abhorrenda & execranda, nihilominus ratione consentus illius, qui suas locat operas, rationeque voluptatis illius qui condicit, quatenus ad humanos vsus accommodantur, possunt mercede & pretio redimi. Quapropter mulier quæ sui corporis copiam facit, mercedem recipere potest pro voluptate quam vir capiat, sicut posset, ut prolem illi gigneret. Imò utraque ratione posset etiam masculus a femina pretium recipere, quin uero æquius, quia plus præbet. Sicuti Alexander in iure natura potuit a duce illa Amazone quæ illum gratia recipienda proles inuilit, quod & prece & pretio, ut fertur, impetrauit. Nam illi feminæ generi in more erat pretio accersere uiros qui ad illas ingrederentur. At uero quia feminis maior in est pudor, ob idque rariore sunt quæ illi turpitudini uacant, quam uiri, pretium ipsæ iustius recipiunt. Item si causa salutis quispiam emissionem illa egeret, posset amplectum illum pretio cocernere, & non obstante innatum haberet flagitium. Et quod non solum donationis uia, sed & loco pretij id possit recipere, manifeste probatur, quia res publica non solum miseris illas feminas permittit, sed & pretium eis taxat, id quod nomē ipsum meretricis admonet dicitur enim a merendo. Et qui illis statum pretium non persolueret, cogere in foro iudiciali, quod non contingeret, si donario esset. Idque legi, idem si ob stuprum. ff. de condict. ob turpem causam, adstruit, quippe que ait meretrici iuste recipere id quod pro iniusto accipit. Meretrix enim inquit turpiter facit, quod sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix. Item arguitur contra huius Doctoris assertum, quo ait, si prostituta quidpiam animo recipiendi pretium accipiat ad restitutionem teneri, si uero alio recipiendi donationem, minime teneri. Arguitur in quâ, quia non tam eius mēs existimari dēt qui ipsa traditio, & re uera consuetissimo uso nemo illis donat, sed pretiū soluit, atq; ipse id plane intelligit, quare semper tenentur ad restōnē. Neq; contra

Potest uir a femina pretium recipere.

Alexander. Amazō

OTO
tre
bilis
III
13

Soro, de iust. & iure. A a nos

nos quid piā facit l. syncera. C. de donat. inter virum & vxor. vbi miles donare prohibetur quidpiam meretrici. Illic enim non iustum pretium prohibetur, sed larga donatio, idque in fauorem militis. Nam alij donare etiam illis possunt, vt pater l. actio. ff. de donat. Maiori tamen apparentia obijci nobis illud posset. Deur. 2. v. Non offeres mihi turpe lucrum, nempe meretricis. Sed tamen neque hoc quidquam euincit. Ibi enim non condemnatur meretricis pretium, sed propter foeditatem prohibetur in templo offerri sicuti & pretium canis, quia nō erat animal vile. Vel quod verisimilius est, vt ait illic Iosephus in more erat vendere conium canis ad impregnandum capram. Ad nullam ergo meretricis restitutionem tenentur. Maius autē dubium est, an alia quæ non sunt publicitatis expolita, sed maiori cum veterundā copiam sui faciunt, possint pretium recipere? Sunt enim qui hoc propterea negent, quod lex non permittit nisi illas quæ sunt in fornicibus, neque alij pretium taxat. Porro autem crediderim has multo iustius posse recipere pretium, quippe quæ ob maiorem honestatem plures sunt estimandæ. Quod si de alijs etiam scisciteris, quæ neque publicitatis sunt prostituta, neque se tradere consueuerunt, sed sunt puella aut maritata quæ semel aut bis collabuntur. De his maior est apparentia, quod non possint pretium recipere, sed teneantur ad restitutionem, eo quod non modo non sunt lege permittæ, verum lege agitur contra illas, aut de stupro, aut de adultero, neque in iudicio aulentur, si promissum sibi pretium peterent. Nihilominus & illis quoque licet pretium recipere, tenebuntque in foro conscientiarum, qui illis promissum, solvere, nisi excessus iustæ estimationis pro ratione perlonarum immodicus esset. Et ratio est eadem S. Tho. Nam licet flagitia illa sint lege verita, datio tamen non est prohibita. Et ideo iuri naturali standum est, vique iure concessio illa corporum æstimabilis est pro onia. Atque ad hoc facit l. supra citata, idem ff. de condi. ob tur. et in. vbi et qui aliquid ob stuprum obtulit denegatur repetitio. Sed tamen quantum ad forum iudiciale est differentia inter has mulierum species, quod meretrici datur in iudicio ad repetendum pretium, ei autem quæ non est publico loco expolita, denegabitur, quia illis

solis lege decreta sunt pretia. Vxoris autē & virgines non solum a iudicio arcenunt ne petant, verum etiam in penam sui criminis priuabuntur acquisitio pretio, sed iam ante condemnationem iure nature illis debetur. Quod autem adduci potest ex l. Lucius Titius. ff. de iure hie vbi mulier, quæ marito venenum propinauerat condemnatur vt que turpiter in adulterio receperat: sicco applicentur nihil ad rem facit. Primum, quod ante cōdemnationem iure nature poterat id recipere, deinde quod condemnata est, non solum in odium adulterij, sed & homicidij. Vtrū autem maritata teneatur pretium reddere viro, si id saluo pudore suo posset, & filia patri? Respondetur idem esse iudicium atque de alijs, quæ operis manu suam acquisierint. Potest enim clam marito, & filia clam patre, illa in suos vias venire, nisi amplā supplicet illa via acquiriuisset, quæ idcirco in vsum mariti venire deberet. Haud ergo eiusmodi mulieres ad restitutionem tenentur, nisi ab eo receperint, qui non erat sui iuris, vt amplam pecuniam possit illis vltibus expendere. Nihil res est modica, pro qualitate personæ, si a filiofamilias recipiat, retinere potest. Nā presumitur pater scire, tatarque, subinde habere eiusmodi expensas. An vero vice versa, qui puellam viuauit, teneatur in conscientia in totam dotem? Respondetur, quod si ipsa consentit, non tenetur de rigore restitua ad aliud, nisi ad id, quod pollicitus est. Nam scienti, & volenti non imputatur. Tamen si aqutias honestatis sit, v. si illam ob causa nuptui tradi non potest, aliquid elargiatur. Neque vero si sit sub cura patrum, teneatur illam dotare, secus si inuitam rapuit. Adiecit tamen præterea hoc verbum S. Tho. quod si mulier superfluum per fraudem, & dolum extorsit, teneatur amatio restituere. Vbi notandū, quod si superfluum recipiat, dum tamen neque suam addit, neque dolus, nulla est necessaria restitutionis. Fraus autē est, si v. g. diceret se esse viro incognita, aut nō nisi semel, idque à matre, qua fraude plus extorqueat, restituere profecto teneatur. Sed si falso dicat se perdere illum deamare, aut facere, & testamentis quidpiam exorsit, fraus illa nō obligat ad restitutionem, quia probe cōnocunt illas esse meretricum rethoras. An vero contra, si quis illis superfluum aliquid polliceretur, teneatur id illis solvere, teneatur

Ioseph.
Aliquo
rum sen
tentia.
Sententia
auctoris
Aliud
dubium
Solutio.

re illici-
ti no-
bigat.

Tripliciter
da-
tionem il-
licitam
primus
modus
datis
no-
natis.

detur teneri in conscientia, quia ius hoc naturale docet, nisi excessus ad prodigalitate[m] peringeret. Nam tunc malè promissum esset, in quo rescindenda esset fides, etiam si cum iuramento esset promissum: nam iuramentum de re illicita non obligat. Neque simile est de illo qui iuravit latroni pecuniam se largiturum ad redimendam vitam, quàm illud licitè potuit iurare. Consultius est tamè in eiusmodi eventibus relaxationè iuramenti procurare. Retrocedendum ergo est ad prius responsonis mèbrum, quò si datio ipsa est illicita, cum am sit restitutio facièda, vt in simonia. Harù ergo quæ illicitæ sunt, datio[n]um triplex est differentia. Vno enim modo datio potest esse mala solum ex parte recipientis, vt si cuiusdam pecuniam porrigeres, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, potest reperere, eo q[ue] alter tenebatur id gratis facere. De quo ex rar. l. vt puta, ff. de condit. ob turp. cau. Ex qua infert glossa, quam Summista sequuntur illum qui recipit ad restitutionem teneri. Haud tamen consequentia vim intelligo. Imò crediderim tali esse distinctione vidèdum. Aut inquam vitium a quo illum donario meo cohibere procuror, perniciosum est alteri, aut nullam habet annexam iniuriam. Si enim est iniuriosum ac perniciosum, vt puta cum amico munus aliquod offero, ne homicidium, aut furtum faciat, tunc mihi postea repetitio dabitur. Atqui hoc tantum exemplum est in lege. Nihilominus si ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri restitutionem. Nam etsi ille gratis teneretur abstinere, nihilominus, quia in gratiam mei abstinere, a huiusmodi mala illa facturus potest iurenaturæ pro sua illa voluntate pretium ex parte recipere. Quare lex translationem dominij non prohibet, sed repetitionem concedit, vt in ludo diximus, id què in odium illius criminari, ne homines iniurias, quas in alios meditantur, pretio vnderet. Quando vero vitium non est contra iustitiam, a si ego amico quidpiam darem ne scortaretur, profectò non solum ille recipere potest, neque ad restitutionem teneretur, Verum etià, vt credo, neq[ue] daretur mihi repetitio, quò lex illa pœnalis restringèda est ad suum ipsius exemplum, quod non profert, nisi in vitijs habentibus iniurià annexam. Secundus ergo modus dationis iniustæ sumodis. misur ex parte virtutis: s[ed] tam dantis, quam

recipientis, nõ quidem quia actio pro qua munus offertur, non sit natura sua pretio estimabilis, sed quia habet annexam iniuriam contra iustitiam. Vt si litigatur, aut iudici, aut scribæ, aut testi corrumpendo munera offerret, aut assassino, vt hominem interficeret. Tunc enim utrumque delinquit, & ideo tam qui dedit, quam qui recepit, eodem pretio iure multatur, ac proinde largitio illa fisco iure addicitur, vt patet l. multa. C. de mod. nul. Non quod actiones illæ, puta hominem occidere, aut sententiam in tuum fauorem proferre, non sint natura sua pretio estimabiles, sed quia actiones iniuriosæ sunt, indignus iure sit ille, qui accipit vt dominium acquirat. Quæ perinde ratione intelligenda est lex illa, ff. de verborum obligationibus. Generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti, intelligitur inquam quando vtrinque iniusta est (vt lex statim proxima declarat) veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se facturum promittat, quia homicidium, & sacrilegium sunt delicta contra iustitiam. De quibus etiam restitutionibus habetur iure Canonico l. 4. quæstio. 5. can. Non sanè qui est Augustini. Interrogas autè cum leges istæ, pœnales sint vtrum qui recepit, teneatur ante sententiam restituere? Videtur enim ex his, quæ diximus lib. 1. non teneri. Respondetur nihilominus, teneri. Et ratio est, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odium delicti, quod est contra iustitiam, & ideo nullum acquisiuit dominium. Haud tamen tunc teneretur restituere fisco: nam etsi ille inhabilis fieri potuit ad recipiendum quod non erat suum, alter tamen qui dedit, non potuit re sua, nisi per iudicis sententiam expoliari, ob id què antequam condemnatio fiat, restitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilominus facta etià restitutione, vbi fiscus recuperat, recuperabit. Quando vero delictum non est iniuriosum, optimè transferitur dominium, quia, vt supra diximus, datio non est illicita. Vnde, vt supra citatum est l. Idem, de condi. ob tur. cau. danti ob stuprum pecuniam non conceditur repetitio. Sed nunquid licebit munera iudici, aut alteri iustitiæ ministro ad redimendam vexationem largiri. Apparet, n. id licere, eo quod cuique fas est suum protegere ius. Respondetur autem nemini id licere, quoniam

Turpes stipulationes nullius esse momenti, ex ponitur Dubiù.

Dubiù.

iuste, quod iustum est, exequeris, & quoniam lex huiusmodi largitiones vetuit, subinde cohibuit illa via redimere vexationem. Illo enim palliamento multa fiunt corruptiones: Nam cum quisque in propria causa iniquus sit index cuique apparet ius habere certum, atque adeo suam vexationem redimere, quæ quidem in litibus maxima perniciosa est, nempe dum uterque ligantium ut vexationem redimat, vexando præuenit alterum, datque illi causam, ut & ipse suam redimat. Idque utinam non usque ad principium palliandas discordias procederet. Tertio modo dationem contingit esse illicitam, etiam ex parte utriusque tam dantis quam recipientis tamen ratio non est ei similis quæ in proximo membro signabatur, videlicet, quod actio, quæ emittitur est iniuriosa, sed quia non est pretio estimabilis, qualis est datio simoniaca. Quod enim mihi detur pretio sacerdotium si uis dignus, non est alterius iniuria verumtamen quia res illa quæ emittitur, non est pretio estimabilis, propterea quod Antistites gratis acceperunt ut gratis dispense, sic ut qui pretium pro re spirituali recipit, nullum adipiscatur dominium, ob idque statim tenetur ante sententiam id relinquere. At vero utrum tunc teneatur restituere pauperibus, an ei qui dederat, dubium est. Nam à priori parte facit quod iura in pias causas iubent fieri restitutionem, ut can. qui habetis xliij. q. v. & can. De hoc de simo. cautum est. Et in foro exteriori eodem modo fieret condemnatio, eo quod qui dedit mereatur dominio priuari, immo iniustius quam qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte est argumentum, quod nemo expoliandus est re sua, nisi per iudicis sententiam. De hac ergo re, loco proprio, lib. ix. differendum est. Interim tamen stando in iure naturali, dicendum quod ante condemnationem facienda est restitutio ei, qui dedit. Cauca sibi tamen restituens, ne postea cum in notitiam venerit ecclesie, denuo condemnetur.

Tertius
modus
dationis
illicita.

Dubium.

Ad tertium
arg.
Hæres
triplices
sunt
Dubium.

Solutio tertii argumenti tripembris est. Aut enim creditor, cui restitutio debetur defunctus est aut absens, aut prorsus ingratum. Et quidem loco defuncti hæreses subrogantur, qui in triplici sunt differentia. Aut enim sunt necessarii ut puta quos testator nisi legitima rarissimaque de causa, exheredare non potest. Quales sunt paternum filij, ac filiorum parentes alij vero succedunt ab intestato, ut fratres & consanguinei. Sed alij ex testamento, ut alieni. Et Quomocumque quis si alterius hæres eidem est facienda restitutio. Quinimo, ut dicebamus, ut hæres sit ipsi defuncto. Pulsare autem cuiuspiam conscientiam potest, an qui inuestigatis hæredibus nulloque inuento, restitutionem in pios usus confert, postea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, eidem nihilominus debeatur restitutio. Apparet enim id ratio potest, quoniam ille non debet inficius & iniustus priuari iure suo. Ad hoc respondetur, quod quando restitutio alicuius est potestatis, hæresque non inuenitur coram publica Potestate, debet fieri diligentia, & penes ipsam deponendum est debitum. Sed autem eius auctoritate vel in pauperes vel in pios usus dispendatur, tunc restitutor tutus manet, tam in conscientia quam in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non est tam anxia indagatio necessaria. Quando vero creditor absens est, tunc quo commodius fieri posset transmittenda illi est restitutio. Quid autem si transmissio sine magno sumptu fieri non potest? Scotus quidem & Richar. in 4. dist. 15. aiunt quod quando ingentibus opus est sumptibus, non tenetur debitor illos facere, sed potest tunc in pauperes quantum debet erogare. At vero San. Thom. de sumptibus nihil meminit, sed consilio id contulit, quia simplicem constitutorem regulam non poterat. Est ergo discretione opus nempe perpendendum, utrum id quod debes, per iniuriam retinueris, an vero per contactum licitum puta aut venditione, aut mutuo, &c. Si enim per contactum licitum in tuum ius res illa venit, & ante solutionis tempus ille recessit, nullas teneris facere expensas ad restituendum, quia non plus debes, quam accepisti. At si sine illis transmittere nequis, vel custodire debes vel apud iudicem deponere. Nam in pios usus non licet dispendere, nisi longo expectetur tempore. Si autem per iniuriam id illi debes, puta si furatus es aut si quamuis iuste accepisses, tamen ante solutionem peregre profectus in mala es fide, absq. dubio teneris sumptibus tui restitutionem illi mittere, quandoquidem cum fringeris indemnem seruare quia

absque sua culpa suo caret iure. De illo vero, qui prorsus ignotus est, grauius est vitiatus que dubium. Hic enim articulus ad istos coemptores, & negotiatores, ac falsamentarios spectat qui minutatim quoslibet defraudant, atque expilant, ac subinde ad illos, qui vrbem aliquam iniusto bello in prædam dederunt. Præterea, ad illos, qui inuenerunt thesauros, de quibus sub titulo. De furto, dicturi sumus. Huiusmodi namque debitoribus ignoti sunt sui creditores. Primum ergo omnium admonendi isti sunt quisnam dicatur ignotus. Haud enim quicumque censendus est debitori ignotus, qui in sua non est notitia, neque memoria, sed ille prorsus qui facta pro ratione debiti solerti diligentia, inueniri non potuit. Quapropter antequam hæc fiat indagatio, non licet in pios vsus restituenda dispensare, neque compositionem facere auctoritate Cruciatæ Bullæ. Illa enim præcisè dicitur debita incerta, quorum dominus post vigilantiem indaginem, quæ bona fide fuerit facta, inueniri non possunt. Quin vero qui per iniustam acceptionem as alienum contraxerunt, suis proprijs sumptibus tenentur eandem facere inuestigationem. Quæcirca ubi sub dubio compertum fuerit, isti aut illi certo deberi, nempe cum duo ad tuam tabernam accesserint, & certus sis alterutrum defraudasse, licet scire nequeas vtrum eorum, tenentis nihilominus inter illos aut suos heredes debitum as disperit, quoniam tunc creditor non est omnino ignotus. Quæ vique ratione sunt qui censeant eum qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille cui restitutionem debet, si ille neque heredes haberi possunt, restitutionem debete pauperibus eiusdem loci. At vero nulla apparet huius necessaria ratio, sed forsitan distinguere est oportere. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit depredatus, tunc, forte si ignoti sunt domini, facienda est ubi restitutione, vt reipublica ipsa eam distribuatur. Quando vero non illo modo per iniuriam toti reipublice illatam contractum esse debitum, sed per iniuriam singularium cuiusdam, non est necessarium in eodem oppido fieri. Est ergo conclusio doctorum omnium quod ignoto domino, facienda est pauperibus restitutione, vel potius ipsi in pauperibus, ut supra dicebamus

Veruntamen quo modus hic restituendi de sua radice innotescat, queritur quo iure pauperibus largienda sint quæ incertis dominis debentur. Vtrum sit naturale, diuinumve, an humanum? Quis inquam illos fecit huiusmodi creditorum hæredes? Et arguitur sic Obligatio restituendi iure naturæ vniuersos obligat mortales, siue Christiani sint, siue sola lege naturæ viuientes, naturæ autem non docer, ignoto domino pauperibus id deberi immo videtur tunc res transire in ius possidentis. Habetur enim Insti. de rei diuisio. quod res cuius non est dominus, occupanti conceditur, quando autem dominus non comparet, perinde habet ac si non esset. Præterea quod restitutio fiat pauperibus, sola lege canonica introductum est, vt patet cap. Cum tu de vsu. & can. Non sane & Qui habeatis, 14. quæst. 5. Pontifices autem non potuerunt inuitis dominis præter ius naturæ debita incerta in vsum pauperum addicere. Nam ante illa sancita decreta, non apparet eiusmodi restituendi modus fuisse necessarius. Ad hoc primum omnium respondetur, eiusmodi incerta debita si ius tantum confuselas naturæ, in vsum communes reipublicæ eedere. Nam cum res vniuersæ, vt lib. precedenti dictum est traditæ in communi sunt humano dominio, quarum diuisio iure gentium facta est, sicut dum expectatus legitimo tempore dominus non comparet, iterato veniant in vsum publicum. At vero quoniam Christi vigetis tota reipublica Christiana curam pauperum gerit, & merito potuit hæc bona quasi communia reipublicæ pauperibus applicare, qui eiusdem reipublicæ sunt egenera membra. Idque Alexand. sub anno Domini 1176. faciendum Salernitano Archiepiscopo iussit, vt patet dicto capitulo. Cum tu. de viur. Non tamen quod ipse fuerit primus rei huius auctor, sed exemplo adductus est antiquissimorum sanctorum, Augustini scilicet, vt cano. t. j. t. 14. quæstio quinta, constat, atque aliorum. Quin vero & naturalis iure edoctus & Euangelio? Nani quod cuique superest, erogandum est in pauperes, eiusmodi autem bona redundare censentur in reipublica.

Ex quo sequitur primo dominium harum rerum non transire in pauperes, ne si

Dubiū.

Respon-
sio.

idud

idud

OTO
1176
III
13

creditorum heredes essent, sed dum ipsis datur quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per donationem ipsam acquirunt verum dominium, quasi Papa tunc dominiorum nomine illis tribuat. Subsequitur deinde secundo quod dum res publica in alios pios illis debitis eguerit, cessat tunc eius erogandi pauperibus. Et potest res publica illa in tales usus consumere. Nam ius positium non potest naturali derogare. Ob idque princeps tunc secularis forte potest incerta ipsa debita exigere & compositionem facere, puta pro certa quota reliquum remittere, ut facit Papa, ut illico dicemus. Quod si scititens an qui que priuatim possit illa que debet, ut libuerit, in pauperes diffundere. D. Th. nihil hic de hac re fassus est tamen in 4. dist. 1. §. q. 1. art. 3. ait debere fieri restitutione secundum arbitrium episcopi vel illorum ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi iniquitate videtur rem publicam ipsam talem habere facultatem. Scotus vero eadem dist. in quaest. 2. negat id esse necessarium, immo ait per se quemque id exequi posse, quem Richar. ibidem sequitur, art. 5. q. 4. Crediderim tamen, ubi modica est restitutionis quantitas, per se quemlibet restituere id posse. Cum vero res est cumulationis pretij, consilium est ut arbitrio prudentis confessari fiat, immo posset tam ingens esse, ut consulendus etiam esset episcopus, ut eius prudentia commodius referretur fiat. Haud tamen id ceu de necessitate salutis asseruerim. Neque S. Thom. diuersum docuit, maxime cum in Summa de hac res illuerit. Vtilior autem erit responso, utrum ipse qui as habet ignoti domini posset sibi partem capere dummodo sit pauper, vel suis consanguineis & familiari bus clargiri. Caietan. quidem id absolute affirmat, ego vero absque temperamento non audeo. Si enim hanc facias vnicuique licentiam, illico sibi suisque effinget paupertatem pro ratione sui status ut aiunt. Igitur ubi necessitas non fuerit patientissima & clarissima, nemo iure potest sibi usurpare quod restituere debet, licet possit restitutionem differre. At si cogitat sibi capere, id debet facere auctoritate episcopi, aut sui parochiani curati, aut confessarij, si prudens est & sapiens. Idque tunc fieri licebit quando grauiore alie miserie pauperum non se oculis obiciat. Quando vero auctoritate prelati aliqua

sibi elemosyna ex ijs que debebat applicatur, vere fit eius dominus, neque ueniens in pinguiorem fortunam tenetur id amplius restituere. Per contrarium autem de compositionibus istis quas nuperime nominauimus, sine ne licita, ut Cruciate forma habet, nempe ut qui in certa debita contraxerit, certam soluens portionem liber fiat a reliquo debito. In huius responsione interrogationis illud tempero prima fide cauendum est, ne quispiam se ipsum seducat, arbitratus quidpiam certum incertum antequam diligens peragatur indagatio ad comperendum debitorem. Hoc autem supposito nulla esse videtur ambigendi ratio, quin si legitima adit causa, possit Summus Pontifex eiusmodi compositiones facere, quando quidem iure natura, ut dictum est illa bona sunt reipublice, que tunc in tales usus illis indiget. Quin vero ut proxime insinuabam, quando Reipublice necessitas esset aperitissima, rex quoque forte posset id facere. Tamen qui a Summo Pontifice iustior est elemosynarum iudex, neque causa, ita semper est euidens, ille ad eundem est, cuius auctoritate id fiat. Quod si quis arguat, ignotos creditores foriam non consentire id negatur, immo consentire videntur, quia illa habent pro amissa, & liberius quique ac gratantius contribuent centum que pro perditis omnino ducit, quam quatuor que habet in crumena. Et quamuis non consentirent, res publica id potest facere. Sed rursus arguis, quamuis illa Papa colligere possit, qua tamen habet facultatem remittendi partem? Respondetur quod itaquam legitimus iam tunc bonorum admistratores propter ingruentem instantemque publicam necessitatem, ut facilius expeditusque fiat collectio, potest partem condonare ut reliquum soluat. Hactenus de iure. De facto nanque & executionis modo nihil loquimur. Aequitas enim iuris huius hanc est ut per eiusmodi compositiones tanta cōficeretur pecunia publica que vel alia tributa vel bonam eorum partem posset excusare, idque sic fieret, ut non offretur iniquis sue iniquitatis aua, & tamen ex centum & quinquaginta argenteis que reipublice pauperibusque debentur, tantum colligere duo, ac remittere reliqua plus detrimenti offert pauperibus, quorum Papa est pater, rexque pauperum quod

Dubiū
D. Tho.

Scotus.

Richar.
Sententia
auctoris

Dubiū.

Caieta.

emolumentum in bonum pulicum conferat. Præterea præsentissimum creatur periculum istis coemptoribus & raptoribus ut huius fiducia nihil faciant quoscunq; passim defraudare. Atque idem periculum fit inde præsentis quod certi sunt tertio quoquo anno eiusmodi indulgentias proventuras. At vero bellorum frequentias quæ non tantum ab infidelibus nobis in dies ingruunt, huius inter alia nobis sunt causa, mali, ut in conquiritis, vndique subsidijs modum non permittat. Quocirca neq; nos in quem quam obloquimur, quia neq; nostra est auctoritas tanta neq; audacia. Sed tamen postquam ius probamus, admonere subinde cogimur fraudatores istos publicos, coemptores in quam ac negotiatores ne fiducia istiusmodi immodicè remissionis freti contrahere fraudibus pergant ad alienum, quod si fecerint, restituere non tudent. Nam qui propositum non habet restituendi quousq; veniat indulgentia, in peccato mortali se sciat persistere, quoniã habita restituendi oportunitate, per nullum tempus licet alienum retinere.

Ad quartum argumentum respondetur, vnumquemque de his quæ sibi propria sunt arctius stringi parentibus succurrere quam alijs, ea vero quæ aliorum sunt, potius illis sunt rependenda quam impendenda parentibus, nisi forsitan, ut ait S. Th. in casu necessitatis extremæ, in quo posset & deberet quisque etiam auferre aliena, ut patri subueniret. Contra hoc autem postremum verbum de tempore extremæ necessitatis dubia existunt nonnulla. Atqui ut inde exordiamur, ubi patentior est dubitatio ratio, queritur utrum debitore & creditore extrema necessitate coactis teneatur debitor creditori præ seipso succurrere, an potius sibi ipsi illo neglecto? Et quidem Scotus 4. dist. 15. q. 2. hac vitium distinctione. Si creditor in necessitatem prius incidit, tenetur tunc debitor illi solvere, si vero prius debitor, tenetur sibi providere. At qui ambo hæc membra adeo sunt certa, ut de neutro possit vllas dubitare. Nam etiam si nihil extrema patienti deberes, cogeres illi succurrere, & quando tu eadem necessitate strangularis, quamuis nihil tibi alius deberet, teneretur tibi. Quando autem simul eadem necessitas ambos occupat, tunc ait Scotus debitorem, vita propria posthabita debere creditori quod suum est, redde

re, quare homicida, inquit, esset, si sibi tunc, usurparet. Neque delunt alij quorum est Richar. qui in eius sententiam subscribant. Et ratio eius est hæc, quod cum ambo necessitate pares sint, hoc iure creditor debitorem superat, quod res illa necessaria, necpe cibis aut pecunia quam debitor retinet, ipsius est, scilicet creditoris. Et potuisset suam præterea opinionem inde suffulcire, quod in tali necessitate neuter posset ab altero, quod ei necessarium erat, eripere. Ex quo fieri videtur consequens, ut neque debitor tunc retinere id posset, quod alterius est. Idem enim esse videt ac si ab ipso id eriperet. Nihilominus contraria sententia non solum multo est probabilior, verum proculdubio completenda. In primis S. Thom. licet non id expresse asserat, insinuare tamen illam videtur, quandoquidem ab ipse vlla exceptione ait, quod casu extremæ necessitatis cuius debitor deberet præsidio esse parentibus, & a fortiori, sibi. Quare Caiet. eandem amplexus est sententiam. Ratio autem est hæc, ab illa Scoti diuersa. Ambo sunt necessitate pares, & possidentis condõ quæ melior semper est, plus debitori fauet, quam fauebat creditori rem sibi esse debitam, ergo sibi potius debitor consulere debet, saltem potest, quam creditori. Enimvero tam intime innatum est homini generalissimum illud rerum omnium desiderium, ac subinde ius seruandi sese, ut nulli quidquam tunc plus debeat, quam sibi ipsi. Quocirca siue per contractum licitum id ab altero acceperit, siue per furtum aut rapinam, siue in mora sit soluedi, siue secus, in summa quomodocunq; illuc alteri debeat, ius sibi retinendi natura ipsa concedit. In tali enim casu vniuersa e cant alia debita. Quare etiam si iurciurando te adstinxisses solvere illa die, iure nature intelligebatur facta exceptio extremæ necessitatis. Et confirmat sententia hac ratio, ni fallor, manifesta. Iure nature ut dictum est, omnia sunt communia, sed iure gentium, rerum dominia diuisa sunt, ius autem gentium nequit extremæ necessitati præiudicium facere, atq; adeo illa præsentie, quantum ad vitium, omnis cessat vis peculiarium dominiorum, ac subinde debitorum. Quocirca etsi dominus prius in necessitatem illam extremam impigisset, qua ratione sub reatu homicidij teneret illi, quod debebam solvere. Si ta

Scia au
storis.
S. Tho.
Caietæ

TO
re
ibus
III
13

men non solui, & postea ego in eandem in
 cidit necessitatem, iam nunc non teneor. Re-
 spondetur ergo, ad argum. quod facieba-
 mus, diuersam esse rationem, tunc rem pos-
 sideas quando extreme pateris, an alter qui
 simile patitur. Si enim ille possidet, tu non
 posses ille surripere, eo quod tunc surri-
 pere esset occidere, quia esset vera actio, qui
 vitam alteri directe adimis, ac si hominem
 strangulares. Quando vero tu possides, id
 est, penes te rem quomodocumque habeas, non
 agis, sed tantum cessas succurrere, cum possis.
 At vero non succurrere, cum possis, non est
 directe occidere, neque vero per accidens, nisi
 quando teneris succurrere, & in tali casu non
 teneris. Sic enim intelligendum est Ambro-
 sinum verbum. Quem patere potuisti, si non
 paupis, occidisti. Inelligitur enim quando
 non te aliud ius excusabat. An vero patente
 tuo ac tuo pariter creditore in eandem ex-
 tremam necessitate coniectis teneris potius
 patri quam creditori? arbitror problema
 esse in vitans partem probabile. Et qui
 dixerit, creditori bona quidem ratione tueri
 tur. Nam solum illud ius, quod unusquisque
 habet seipsum seruandi, videtur in tali casu
 vsum alienae rei debitori vendicare. Qui ve-
 ro crediderit parenti potius, & ipse quoque
 pietatis officium praetere se sibi poterit. Na-
 fere idem est patris ac tuam ipsius vitam
 seruare. Sed tunc idem crediderim & vxo-
 re & filio. Nam ad fratres minime liceret
 idem pretendere. Vitum vero qui extre-
 ma suppressus egestate, rem in sumit, quem
 alteri vel antea debebat, vel sic arripit, de-
 bito absoluitur, an vero post ditior solvere
 nihilominus obligetur, decidere superest
 nam quod prorsus absoluitur, argum. est,
 quod si tunc ab altero eriperet, non tenere-
 tur. Ad hoc seite Scotus loco citato per hanc
 distinctionem respondit. Si ille virtute alius
 contractus rem illam ante extremam neces-
 sitatem debebat, non sit a restitutione im-
 munitis, sed si tunc accipiat, non sit restitu-
 tioni obnoxius. Et ratio est in promptu,
 quia est in extrema necessitate omnia sint
 communia, tunc qui cepit nullum contra-
 hit debitum. Nihilominus si debitum erat
 contractum, non est cur dissoluitur prae-
 dens vinculum, manebit ergo. At vero A-
 drian. in materia de restitutio, huiusmodi
 distinctionem non admittit, sed absolute
 tenet, illum qui extrema subditus neces-
 sitati, aliena cepit, pinguiori arripente fortu-

na ad restitutionem teneri. Cui & sui affe-
 ctus non desunt. Quin vero eius opinio-
 nem corroborant. Et pondus suorum ar-
 gumentorum huc propendet, quod in ex-
 trema necessitate non omnia sunt commu-
 nia, quantum ad dominium. Nam alias
 qui tunc indigenti non succurreret, ad re-
 stitutionem postea teneretur, quod re vera
 non est credendum, eo quod succurrendi
 praecipuum non est iustitiae, sed charitatis.
 Sunt ergo non aliter communia, quam ad
 vsum, quod fieri videtur vranfacto vsum, re-
 nearis ad restitutionem rei. Secundo ar-
 guitur. Extreme indigenti abunde subie-
 nitur per rem mutuatam, neco ergo tenet
 simpliciter dare, atque ad eo qui rem con-
 sumit, subiectus manet restitutioni. Et ter-
 tio. Extreme indigenti non tenetur medi-
 cus suas gratis impendere operas, neque
 pharmaco polia sua donare pharmaca. Sa-
 tis enim est si solutionem expectent. Acce-
 dit & tex. can. si quis de fuit. Vbi habe-
 tur, quod qui propter necessitatem famis
 aut nuditatis aliena occupauerit, si postea
 ablatum reddiderit, non cogatur ieiuna-
 re. Vnde a contrario sensu colligitur, quod
 si non reddiderit, ieiunare cogatur. His ni-
 hilominus nihil obstantibus persistendum
 est in priori sententia, dum tamen recte ex-
 plicetur. In primis, quando res est parui
 momenti, omnes sententur nullam recte
 restituendi obligationem, sed si res qua ex-
 trema ille indiget, maioris est existimatio-
 nis, considerandum est sine ille simplici-
 ter indigens, nempe qui nullibi habeat vn-
 de solvere possit, an vero licet id hic non
 habeat forsitan habet alibi vel ei debetur
 hic enim non est censendus simplicitate
 indigens & ideo satis est si quis ei credito mu-
 tuet unde sua necessitati occurrat. Sola e-
 nim absoluta necessitas ius in tali casu ac-
 ciipiendi alienum facit. Si autem sit simplici-
 ter indigens circa controuersiam esse de-
 bet, quod ille nulla manet obnoxius restitu-
 tioni, si rem qua indigebat in sumpsit.
 Enimvero licet ita sit, quod tunc solum
 sint omnia communia, quantum ad v-
 sum tantum, quia in his qua vlti consum-
 untur, ad vsum lege naturae sequitur
 dominium, ut puta si sit cibus, aut potus,
 aut pecunia, qui accipit, sit dominus. Et in
 hoc, si nos fallimur, contraria opinio suos
 decipit esse enim communia omnia quo
 ad vsum, est quod tunc possit indigens res
 alienas

ARTICVLVS II.

Vtrum ille qui accipit, tenetur semper restituere.

alienas in sumere, ac si suæ essent. Atque adeo non tenetur creditor recipere, sed aliter tenetur gratis dare. Si vero res esset, quæ non vtu consumitur, tunc cessante necessitate tenetur illam reddere, vt si quis equo alieno vteretur vt periculum mortis effugere, aut si indigeret lecto tempore infirmitatis. Per hoc responderetur ad argum.

De medico, & pharmaco copola.

de medico, deque pharmaco copola. Porro namque si alter extreme indigeret sua opera vel sua medicina tenetur sub peccato mortali, licet circûstâtes tenerent nihilominus eodẽ legamine contribuere, si res esset adeo pretiosa. Tamen si in his medicinis subtrahendis non adeo sequens contingit culpa sicut in cibo, ac in alijs rebus, quia non ita esse solent necessaria, neque misericordiam vinculum obligat, vt morti pauperis admodum pretiosa medicina occurratur, tantave medici solertia. Quod autem ex c. si quis, de furt adductum est, nihil sane ad rem pertinet, planum quippe est illic mentionem non fieri necessitatis extreme, vt bene ait glos. sed leuioris. Ait siquidem text. Si quis propter necessitatem occupaue rit, &c. peniteat hebdomadas tres, & liquidum est quod cum in extrema necessitate alienum occupare, nulla sit culpa, nulla imponere ut penitentia.

Dequin to arg.

SOLVTIO quinti argumenti in longâ nos hinc transmitteret disputationem de restitutione bonorum clericorum, quæ non rite expenduntur, sed in malos vsus dissipantur, nisi latissimus esset de hac nobis habendus sermo, lib. 9. & 10. a quo ideo impudentium super sedendum est. Quod autem ad rem præsentem attinet trisariâ prælatus res ecclesiæ usurpat. Vno quidem modo, si res illa non sibi deputata est, sed tunc res alteri pura capitulo. Et tunc qui res illas ab illo præfecto receperit, siue dono siue præcio, tenetur eas ratione rei acceptæ restituere vero domino. Si vero res ecclesiæ, quæ sub sua sunt administratione, vt si ex eplam ponamus fabrica, vel in alijs, alienauerit in consanguineos vel in alios, illis tenetur restituere, non episcopo, ne illas iterum dissipet, sed Ecclesiæ, vt in deposito sine vique ad futurum possessorem.

Tria post pla tus res ecclesiæ occupa te.

Sed si penes illas se retinet & veluti proprias possidet, satis est vt animam illum deponat.

Post circumstantiam cui sequitur quis de qua sunt duæ quæstiuiculae. Prior huius secundi articuli est, vtrum vniversim qui accipit, quisquis ille fuerit, teneatur restituere? Et arguitur a parte negatiua. Restitutio (quod identidem repetimus) est æqualitatis constitutio, quæ scilicet ab eo subtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. Vtu autem non tenebitur eandem restituere. Secundo, Nullus tenetur suum proderere crimen, secundum illud Chrysolomum. Non tibi dico vt te prodas, contingit autem quandoque vt debitor citra suam infamiam restitutionem facere nequeat, ergo tunc iugo restitutionis liberatur. Tertio, Vna res yna simplici restitutione contenta est, contingit autem nonnunquam, vt quam multi furati sunt, vnus in integrum restituat, ergo alij tunc ad nullam amplius restitutionem tenentur atque adeo non omnia qui rem suscipiunt ad restitutionem obligantur. In contrarium autem est quod ille qui peccat, satisfacere pro culpa tenetur, culpa autem vt ait Augustinus, non dimittitur nisi restituatur ablatum, ergo eidem incumbit restitutionem facere.

Distin. tio.

Prima conclu.

Quæstio hæc in materia restitutionis egregium obtinet locum. Ad quam ideo distinctione præmissa quatuor conclusionibus responderetur. In eo namque qui rem occupat alienam, duo est considerare, scilicet & actionem quæ eam accepit, & rem ipsam. Est ergo prima conclusio. Quicumque penes se rem habet alienam, ratione rei ipsius, quæ accepta est, tenetur eam dem vero domino restituere. Probat. Quicumque enim habet vltra id quod suum est debet illi reddere cuius est, hoc enim ratio iustitiæ commutatiue exigit, quippe cuius officium est æqualitatem inter eum constituere, qui minus habet.

ffle-
tio-
ar-
ex-
mu-
lias
re-
vera
ndi
tis.
a ad
te-
ar-
one-
on-
ter-
edi-
que.
Sa-
cce-
ibe-
mis
fca
na-
sod-
ni-
um
e ex
Enli
arai
late
a ex
u-
tio-
lici-
va
non
cur
in
mu-
ia e-
ac-
pli-
de-
fisi-
pit,
um
i y-
n-
tur
us,
i in
uos
quo
res

TO
re
ibus
III
13

Accep-
tio tri-
plex.
Secūda
conclu.

habet, & cum qui plus. At vero acceptio ipsa triplex esse consuevit. Quandoque namque est iniuriosa nempe quæ invito domino, sit qualis est furtum & rapina. de quo membro statuitur secunda conclusio. Quicumque rem per iniuriam accepit, tenetur eandem ratione acceptionis restituere, etiam si illam iam apud se non habeat, sed forte sibi furto sublata sit. Probat. Quicumque alteri iniuriam intulit, tenetur eandem resarcire, etiam si nulla sibi fuerit inde lucri accessio facta, eo scilicet quod alteri vel famam vel honorem abstulit, ergo eadem ratione qui rem iniuste eripuit, quando quidem in te illa damnum dedit, restituere iure cogitur. Secundo modo. Actio illa circa donationem accipiendi iusta esse potuit, atque in usum & commodum ipsius qui accepit, ut cum quis rem suscepit mutuatam, vel credito emptā. de quo subiicitur conclusio tertia superiori si milis. Quicumque hoc modo rem accepit,

Tertia
conclu.

tenetur eam vel pretium restituere, non solum ratione rei acceptæ si apud se perseueret, verum & ratione acceptionis, etiam si illam qualitercunque amiserit. Conclusio est clara, nam qui alienam rem iniuste citra donationem in usum suum accepit, non solum propter beneficium acceptum, sed de iustitia obligatur illum indemnem seruare. Tertio modo. Acceptio etiam iusta esse potest ex voluntate domini, quæ tamē non vergit in utilitatem recipientis, sed in rem ipsius qui dedit. De quo adhibetur quarta eademque bimembris conclusio. Nemo qui ceu depositarius rem alienam seruat, tenetur ratione acceptionis illam restituere, sed ratione rei quam habet acceptam.

Quarta
conclu.

Quare si citra suam culpā illam perdidit nulli restat restitutioni subditus, secus autē si magna sua culpa illa amiserit. Probat. prior pars contrario modo quam tertia. Qui illo modo rem accipit, nisi pretio custodiæ suscipiat, vel aliter se seruare constrinxerit, non sit eiusdem rei custos ratione iustitiæ, sed ex gratia & beneuolentia, & ideo si absque sua culpa res perdat, non ipsi sed domino perijt. Secunda vero partis probatio est. Quod iure nature (ut regula habet iuris) qui causam damni dat damnum dedisse videtur. Quare si tua grauis culpa in causa fuit ut res periret, reus inde sit damni repensandi. Ut autē conclusiones istæ suo ordine examinentur, ex duabus prioribus regula cum primis colligenda hæc est. Omnis restōnis obligatio ex altero duorum capitum, enascitur, videlicet aut rōne acceptionis, et si rem non habeas, & rōne rei acceptæ quā habes, licet illam non acceperis. Quare si accepisti & habes, utroque es furtulo colligatus. Nominē autē acceptionis quæcunque actio intelligenda venit per quam damnum dedisti, aut iniuriam irrogasti, etiā si nihil faceris lucraus, ut si incendisti alienas aedes, aut contumelias es. Quo sit rursus, ut quocumque res in tuam potestatem venerit, iuste aut iniuste pretio aut gratis, cum primum rescieris, esse alienam, teneris domino reddere non solum charitatis iure, sed etiam iustitiæ. Ut si ab illegitimo possessore, v.g. a latrone, vel furto, vel dono, vel mutuo, vel in depositum acceperis, vel pretio emeris, reperto domino tene is illi conferre, nisi ius tibi forte fauerit præscriptionis. Probat. cōclō. Duobus tantum medijs, q. s. diximus rem legitime possideri, scilicet domini voluntate, aut legis permisso. quocumque autē ab illegitimo possessore rem susceperis neutra istarum carū interfuit, quia neque verus dominus annuit, nec lex concessit, nullatenus ergo dominium nactus es, atque adeo reddere domino cogaris. Quod si non feceris, cum sine tuo magno detrimento ut supra diximus, id exequi possis, sed illegitimo reddideris possessori, restitutioni manes obnoxius, quandoquidem de iustitia tenebaris. Crederim tamen in hisce restōnibus accidere posse ignorantiam iuris, quæ si excuset à culpa, excusabit subinde à restitutione. Haud enim tenetur plebeius quisque has iuris subtilitates scire. Et ideo qui n. qui à latrone receperit ignorans, & bona fidei eundem reddiderit, non est in conscientia restituere cogendus. Exceptim præterea ius præscriptionis, quoniam postquam emptionis tui vel aut donationis, qui legitimus est, rem bona fide, iusto legis tempore possideris, licet tibi postea innotuerit esse alienam, immunitus es à restōne. Secus, si furto eam sustuleris, quia si caruisti titulo, ideoque nunquam præscripsisti. Ratio hinc tñ dubitandi exurgit, quidnam hic rei noie sit intelligendū videtur. Res ipsa precise, an vero sit fructus. Et loquamur, exempli gratia, de illo qui non ratione acceptionis, sed solum ratione rei acceptæ tenetur. Eri fundū a latrone qui mihi fructus tulit, utrum teneat etiam fructus

fructus restituere? Ad hoc responderetur per regulam iure solennem, ac celeberrimam. Quicumque solum ratione rei acceptæ restitutioni subijcti, tenentur rem, seu id quod illius habet, & quicquid quo per ipsam factus est dñior, restituere, non tamen illud quod bona fide consumpsit per quod non est factus locupletior. Regula est iuris. ff. de penit. h. red. l. item veniunt. § prater hæc. qua regula ait gloss. nullam esse veriore. Et l. sed & si. l. eodem titulo. Exempla gratia, teneris restituere fructus aui alieni, non solum quos habes, sed quos illi consumpsisti visibus, in quibus nisi illos haberes fructus, alios insumpsisses, deductis tamen expensis, & laboribus. Sitamen illos ideo consumpsisti, qd v. g. amplius fundus tibi donatus est, cuius donacione ductus statum mutasti, & splendidius vixisti, tunc sane non teneris, nisi eo quod alias consumpturus eras. Pari modo si vestem sericam a latrone emisti qua ratione illam vsu amiseris, cum alias non indueris serico, non teneris, nisi ratione vestis, quam indui solebas. Similiter si donato tibi a latrone equo vsus es non in necessarijs casibus ad quos equum, vel emisses, vel conduxisses, nihil pro vsu teneris restituere, quia non est factus locupletior. Secus autem si eius operas locasti, quibus factus es dñior, tunc enim deductis sumptibus in reliquum teneris. Pari modo si furtiuas cæsas inuitatus a latrone bona fide insumpsisti, in nihilum postea teneris, nisi domi eras aliquid insumpturus. Ex quo fit, quod si rem illam, quam ab illegitimo possessore bona fide accepisti, citra magnam culpam tuam amisisti, nulli manes restitutioni subditus. Vice versa, si rem furtiuam quam dono receperas, pretio vendideris, teneris postea idem pretium restituere, vtpote per qd factus es dñior. Intellige autem si factus es locupletior ex re ipsa: nam si ex tua industria id tibi accreuerit, ad illud restituendum non perstringeris? Vt si pecunia aliena negotiando tuam auxisti substantiam, de solo capitali teneris. Per hæc ergo de cæteris conijcto. De illo autē, qui per iniuriam rem alienam retinet, alia est ratio, tenetur quidem de damno emergente, & de lucro cessante, vt sub titulis de furto, & de vsur. iterum videbitur, atque de omnibus fructibus quomodo cumque illos con-

sumpsit. Non autem de illo lucro quod per suam industriam per furtiuam pecuniam acquisierit, vt locis citatis locupletius monstrabitur. Contra hanc autem dēcisionem est argumēt. illum qui rem a latrone bona fide emit, non teneri gratis reddere vero domino. Dicitur enim est articulo præcedenti, ratione rei acceptæ neminem ad restitutionem cum magno suo detrimento obligari, nemo ergo tenetur sine sua culpa si. cundum conscientiam dispendium pari pretij, quod expendit. Si furto inquam, vel mutuo, vel dono accepit, bene quidem, de emptore autem alia esse videtur ratio. Ob hoc fortē non dectur, qui abietur licere, tunc emptori rem latroni reddere, vt pretium recuperet, nihilominus id falsum est. Licetum quidem ei est, si fieri potest, latronem conuenire, & capere a quo pretium extorqueat, tamen periculo rem exponere, vt in manus domini non veniat, non est licitum. Res enim ipsa in cuiuscumq; potestate sit rem eum facit reddēdi legitimo domino. Quod si nō faciat, ad restitutionē obligatur, vt supra dictum est. Et cōfirmatur hæc veritas Nam si latro disparuisset, vt comparere non posset tunc qui rem emit, debitor esset domino eique in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretij exhibere, quod vt supra diximus signum est teneri illum de iustitia, ob id autem quod reperiri latro possit, idem dominus nullum ius amisit, ergo etiā tunc tenetur domino. Et cōfirmatur. Nam si in foro iudiciali compertum esset illum emptorem, post qd certo sciuit rem esse alterius domini tradidisse latroni, conuinceretur domino soluere. Quocirca, quando diximus non teneri possessore rei aliena, ratione solū rei acceptæ restituere cū suo detrimento, intelligitur de illo detrimento, quod ab alio timeret, videlicet quo impeditur ipsa restituēdi actio, nō autē de iactura, quā ipse fecit emēdo. Quicūque. n. sibi videat, dum emit sciens illo periculo emere, vt si res aliena sit, pretium amittat. Quid autem iuris si ille qui a latrone rem mercatus est alteri bona fide vendidit, vtrum scies postea esse alienam, contractum teneatur rescindere, reddereque pretium suo emptori, & rē domino? Apparet. n. nō teneri quandoquidem neque tenetur ratione acceptacione quippe cum neq; ipse rem accepit, nec fraude vendidit, neq; ratione rei acceptæ,

Arg. cōtra.

Dub de vidente bona fide rem a latrone emptam.

TO
re
ibus
III
13

siquidem neque eam habet, neque per eam factus est ditior. Supponamus enim tantum vendidisse quanti fuerat mercatus. Nam si plurius vendidit, haud dubium quin illum pretij excessum teneatur domino reddere, eo quod pars illa rei penes se est. Argum. sane est, quod posset multos decipere. Nam si res illa, ut supra diximus, primo emptori citra suam culpam fuisset furto sublata, vel bona fide consumpta. taliter ut non esset factus ditior, in nihilum teneretur. Cum ergo bona fide vendidit, idem apparet iudicium. Nihilominus respondetur, quod etsi domino eiusdem rei non maneat obligatus, ut argumetum conuincere videtur, tamen tenetur emptorem suum indemnem seruare. Et ideo cum sciat nullum in eum transtulisse dominium, sed iure restituendi periclitari, iure cogitur suum ei restituere pretium. Perinde ac si à latrone vitrum pro pretiosa gemina magno emisisset, eodemque pretio bona fide rursus venderet, sciens namque tum postea rei falsitatem, teneretur contractum rescindere ex quo sequitur, quod si emptor ille secundus non comparat, neque vllus sit metus, quod sit ab illo exigenda res illa, tunc ille qui bona fide illi vendiderat, licet tunc sciat fuisse alienam, ad nullam restitutionem tenetur, quoniam a domino rei liber est, postquam nec rem habet, nec factus est per eam ditior, & alteri nullum dedit damnum. Horum instar censendum de illo est, qui bello iniusto res depraedatus est, bona tamen fide, quia putabat esse iustum. Tunc enim sciens postea non fuisse iustum, tenetur illa restituere, quibus factus est ditior, non autem edes, quas incendit, aut animalia quae occidit. De negotiatoribus autem, qui crebros fecerunt contractus, quos legitimos esse censebant, postea vero intelligunt fuisse usurarios, virum satis eis sit illa praecisam pecuniam restituere, quae per usuram lucrati sunt, an vero sit illam, quam rursus negotiatione eiusdem pecuniae acquisuerunt, sunt qui dubitant. Apparet in eis pecuniam usurariam cum lucris esse restituendam, illo adducti simili, quod res aliena cum fructibus est restituenda. Sed absque dubio satis est, si usurariam pecuniam restituant. Nam cum pecunia de se non sit fructifera, sed per negotiantis industriam nulla a rebus adduci potest similitudo, quae per se fructificans. De hoc autem rursus lib. 6.

Solutio
dubij.

De praedat
belli
iniusti.

De usurariis
et negotiatoribus
qui crebros
contractus
fecerunt legitimos
esse censebant,
postea vero
intelligunt
fuisse usurarios.

Atque haecenus de primis duabus conclusionibus. In tertia vero exiguum latet dubium. Designabatur enim secunda acceptationum species, quando quis iuste quidpiam recipit in suum proprium commodatum, & vium, & mutuatum, & assertum est tunc ratione acceptationis etiam si res citra culpam perdat, necessariam esse restitutionem. Apparet tamen contrarium esse cap. vnicuique, de commodat. ubi habetur, quod qui sine sua culpa commodatum perdidit, ad nihilum tenetur. Res tamen est facillima. Commodatum quippe, & mutuatum differunt, si ad nomina spectes, quod illud restituendum est in propria specie, ut si equum, vel vas commodato receperis, quae vni non consumuntur, in utrumque autem non est necesse in eadem specie restituere, ut si pecuniam, aut vinum, aut grana mutuo receperis, quae vni consumuntur, satis est reddere pretium. Reale tamen discrimen est, quod rei commodatae non transfertur dominium, sicut rei mutuae. Et per hoc detegitur spiritus legis. Rem namque tibi commodatam non debes ratione acceptationis, quandoquidem non es eius constitutus dominus ob id quod sine culpa tua perit, non tibi, sed domino perit, sicut si penes ipsum deperisset. At vero commodationis iure tenens, etiam de leui culpa, ut textus ait, non quidem in totum, sed in partem pro ratione culpa. Et quod de accommodato dicimus, de locato quoque intelligitur. Nam si mihi, vel domum, vel equum locasti, quae inquam in comitatu vtriusque utilitatem cesserit, si tamen res sine mea culpa perditur, nihil debeo. Illi enim se periculo locator subijcit, teneor tamen de leui culpa, in partem, & de graui, in totum. Quando vero res tibi mutuatur, quia dominus eius constitueris, ratione acceptationis efficiaris restituendi debitor. Quare licet citra tuam culpam pereat, tibi qui dominus es, perijit onereque adeo restitutionis non exoneraris. Atque hinc commodate transmissus sit ad quartam conclusionem de deposito, nempe quod depositarius non tenetur rem restituere, si citra magnam suam culpam illam amiserit. Ita leges habent. & de deposito. Itaque inter accommodatum & depositum differentia est, quod commodatarius tenetur de leui culpa, eo quod in suum commodatum rem perierat, atque adeo de iustitia tenebatur eam custodire. Depositarius vero non nisi de magna, quia non in sua utilitatem

statem illam custodiebat, & ideo solum
 charitatis beneficio tenebatur eam serua-
 re. Intelligentus ergo est depositarius,
 ut supra diximus, qui mere est deposita-
 rius, hoc est, qui non pretio se obligavit
 custodire, nam huiusmodi custos etiam
 sicitra suam culpam rem perdat, de iusti-
 tia tenetur, sicuti qui contractu assicura-
 tionis, periculum mercium subit. Quod
 autem magna culpa eum obliget, ratio est
 quod causam damni dat, & ideo Iuriscon-
 sulti appellant eam latam culpam, & aiunt
 talem tenere de dolo. Dubium autem est,
 quamnam culpa dicatur leuis, quæ vero gra-
 vis. Et quidem primo aspectu videtur cul-
 pa leuis illa, censei, quæ apud Deum ve-
 nialis est, atque illa grauis quæ apud ipsum
 est lethifera. At vero non est isto Theolo-
 go more differentia hæc pensanda, sed
 iuri dico, secundum humanum arbitra-
 mentum. Crediderim namque in foro cõ-
 scientiæ leuem culpam coromodarij nõ
 obligare eum ad restitutionem, nisi sit mor-
 talis apud Deum, nam à venialibus vix ho-
 mo liberari potest, quare propter illas nõ
 est homo tanta pena plectendus aut mul-
 tatus, sed sicutur arbitratu humano &
 iuri dico leuis, respectu alterius, qui in de-
 positario cumulatori requiritur, ut con-
 demnetur. Hæc autem omnia existiman-
 da sunt secundum iudiciale forum, cuius
 sententiæ in conscientia standum est.

Ad primum igitur argumentum respõ-
 sum est, quod qui tenetur ratione acceptio-
 nis, non solum æqualitatem tenetur face-
 re quia plus ipse habet, sed quia aliter ha-
 bet minus. Quocirca etsi quomodo docun-
 que rem amiserit, debitor nihilominus ma-
 net. Secundum argumentum exquirebat,
 quomodo sit facienda ab eo restitutio, qui
 secreto delicto rem usurpauit alienam, nõ
 ille non se tenetur prodere. Ad quod D.
 Thom. nil amplius respondit, quam quod
 tunc id per confessarium secreto peragi de-
 bet. Si autem illo fieri non potest secre-
 to modo, quid tunc faciendum superfit,
 nil respondet. Caietanus autem arbitra-
 tur nunquam eum periculo fame necessa-
 riam esse restitutionem. Haud autem suã
 vniuersalem regulam superio quaestione
 plane ac plene arbitror esse confutratam,
 immo vero prudenti discretionem videndum
 est, vtrum pretium fame cum iniuriã & dam-
 no quod datum est, conferas, ac perinde

iudices aliqua sit facienda fame iactura,
 ut restitutio fiat, tum præcipue, quando
 res pendet, & (quod aiunt) in seculi est,
 ut possit recuperare. Dubium autem in-
 ter Doctores vulgarissimum est de adul-
 tera quæ non hum filium marito supposuit,
 vtrum si prodere teneatur, ne legitimos
 hæreditate defraudet? Multa enim tam
 Theologi doctores in 4. dist. 15. quam iur-
 is interpretes eademque varia de re ista
 commentantur. Extat enim casus in capem-
 officij, de peniten & remisso. Et quidem
 vt à tertioribus rem aucupemur, operepre-
 tium est distinguere. Aut enim mulier il-
 la, vel dorem vel bona alia habet propria,
 eademque libera quibus damnum compẽ-
 sare possit vero hæredi, & tunc communis
 confessio est, quod nequaquam se infama-
 re tenetur, sed satis est alia via restitutionẽ
 facere. Si vero non habet vnde restituar,
 tunc subdistingendum. Aut enim credit
 se reuelando profuturã, aut secus, si enim
 nil ipsam prodesse speratur, certissimum
 est, nullatenus teneri, quoniam opus van-
 um, neque opus est charitatis neque ius-
 titiæ, quare temeraria esset tunc illa infamatio,
 quia frustranea, sed reputanda illa
 tunc mulier est, ac debitor, qui non est solu-
 uendo. Aut nihilominus Scotus eadem di-
 stinc. q. 2. q. 2. debet tunc quantum potest fa-
 cere, vt hæreditas spurio filio nõ obueniat,
 vt puta cõsulendo ei religionis ingressũ.
 At vero de iustitia non est cur ad hoc te-
 neatur. Si vero putat se profuturam, quia
 nothus filius ei fidem perhibens hæredita-
 tem recusabit, vel forte probare taliter po-
 terit vt in iudicio faciat fidem, tunc si id po-
 test sine aliquo detrimento aut vitæ aut fa-
 mæ, constantissimum est teneri, si autem
 non potest sine periculo fame & honoris
 Scotus tunc huc inclinatur, quod non tene-
 tur, & Caieta. in sua perseverans regula, id
 certo asseuerat. Adrian. vero 1. q. de resti-
 tutione censet, nempe ipsam teneri
 cum detrimento fame. Attamen iudicio
 meo (si vilius est ponderis) per prudentiam
 libranda est tunc adulteræ fama cum iac-
 tura, quam vetus hæres facit. Si enim præ-
 tiosior est multo fama mulieris, alias nobi-
 lis & honesta, quam hæreditas, quæ forte
 tenuis est, consulendum illi est, vt taceat.
 Si autem hæreditas contra maioris estimat-
 ur, nempe si est illustis maioratus, & illa
 non est tanu nominis, deregere se tenetur
 saltem

Dubium de adultera.

Distin-ctio.

Scotus.

Scotus. Caiet. Adrian.

Scotus au-ctioris.

TO
re
i
III
13

saltem sub mortis articulo, ut periculum homicidij non subeat. Ceteris tamen paribus, melior est conditio legitimi heredis. Hoc tamen contra quam Adrian. cen'et, arbitror. Aut enim ille nunquam esse desperandum quin adultera rem detegendo prodesse possit, & ideo plurimum in hanc partem inclinandum esse, ut se prodat. Ego vero contrarium pro meo tenui capto crediderim, videlicet, nunquam eiusmodi detectionem quidquam prodesse, nisi tunc quando evidens est tempore conceptionis ab fuisse maritum, aut quando probari alia via possit tunc non fuisse ab illo cognitam, ut habetur l. filium ff. de his qui sunt sui vel all. iur. Nam spurium nullam tenetur matri, quamlibet iuranti adhibere fidem, sed in iudicio existimandus est legitimus, ut eadem iubetur lege. Neque suam alleganti tarpitudinem v'la debetur fides, ob idque vix offerri potest necessitas, ut ipsa se teneatur infamare. Nam in casu praedicto evidenti, non opus est sua confessione & in alijs nihil prodest. Tametsi & hoc non est in praesentia silentio praetereundum, quod tam vehemens esse possit matris persuasio, ut adulterinus filius credere intus mente conuincatur, & tunc licet in foro exteriori sibi adiudicetur hereditas, crediderim nihilominus secundum conscientiam teneri a se illam abdicare, nam tunc sententia fundatur in falsa praesumptione. Neque in contrarium virget argumentum, quod si quis mihi legasset centum, credens me esse suum filium, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam, ego possum iure optimo illa possidere. Vnde a simili videtur colligi, quod licet relatione matris ego sciam me spurium, si pater mihi sua bona reliquit, possum possidere. Haud inquam argumentum solide urget, neque adducit simile, quoniam in illo allato casu ego non fui per iniuriam causa illius ignorantie, in nostro autem praesenti, pater non sua me sponte heredem instituit, sed lege coactus, nimirum putans me esse legitimum. Et ideo quod legis vigore agit, nil mihi suffragatur, scienti non esse legitimum. Grauius autem existit dubium, an teneatur eadem adultera etiam cum periculo mortis se prodere. Ad hoc Innocent. Hostien. & Panormitan. super dicto capit. officij, incunctanter negant illam teneatur adultera

excitari, puta mariti, qui de eius herede mestabitur. Atqui secundum communem legem rationisque ordinem ita indubie ceterum est. Nam, ut supra diximus, vix non est pro restitutione temporalium bonorum mortuo offerenda. Nihilominus egregium extraque ordinarius casus contingere potest, ut aliud forsitan consulendum esset. Etenim numero si regnum aliquod aut praefatissima domus silente adultera ad alienos deberet transire, vix posset aut deberet eisdem adulterae conscientia pacari, si res esset certa, quod esset omnino suo testimonio profutura, nisi se etiam cum periculo vitae proderet, dummodo prius nullus non lapsus esset motus, ut tale periculum caueretur, nam peccatum mariti ipsa non tenetur citra tanta iniuria veri heredis evitare. Capitulum ergo officij citatum ad haec applaudit, quae dicta sunt. Delatum quippe illic est ad Pontificem, mulierem quandam sterilem, veritam ne mariti hereditas ad alienos transigret, sese grauidam finxisse, alienumque pro legitimo supposituisse marito filium. Consultus est go innoc. an deberet abolitionis beneficio gaudere atque fraudem detegeret, affirmando respondet scilicet absolendam. Et subditur exemplum de adultera, cuius quia similiter est agendum. Cognitum enim Pontifex, aut quod nihil esset revelando profutura, aut quod ibi forte periculum mortis immineret, aut quod non erat egregius casus in quo deberet se pro hereditate infamare, eo praeteritum quod cum maritus legitima careret prole, non offerebatur tantum periculum, si effectus filius succederet. Iubetur nihilominus, ut competens illi satisfactio per confessionem iniungatur. Sed molestior atque vtriusque virgentior fuit mihi semper impaenitentium dubitandi ratio de adultero, nempe de illo, qui ex aliena vxore prolem instituit, vtrum teneatur tum eius marito castruere, quae in alendo educandoque supposito filio expendit, tum etiam legitimo heredi eam, qua defraudatur, hereditatem. Pugnat enim a parte affirmatiua hereditas, quod ipse causam aliquam illius dedit a parte vero negatiua quod ipse non supposuit filium marito. Faciamus enim cum nunquam mulieri suasisse, vtrum marito de re illa deciperet, dicens esse suum. Ad hoc igitur pro capto nostro respondeo.

Nota.

Quando adulterus teneatur a se hereditatem abdicare.

An cum periculo mortis se prodere. Ad hoc Innocent. Hostien. & Panormitan. super dicto capit. officij, incunctanter negant illam teneatur adultera

mus, adulterum huiusmodi non tanto re-
 stitutions vinculo illigari, quanto adu-
 lteram, de qua falsi sumus, præferim si ipsa
 sua sponte in adulterium consensit. At quo-
 rem à prima linea exordiamur, si soluta
 mulier cum duobus cõuerfetur, neuter eor-
 um tenetur credere ex se habuisse in vte-
 ro. Imò licet Petrus suū esse credat, & Paul-
 us eū suscipiat, & nutriet, & dicit, non tene-
 tur Petrus rē derogere, quicquid alter, vel
 sua leuitate, vel mulieris impostura deceptus
 est, neq; ipse eū decepti. Pari ergo ferē
 iure se potest aduiter defendere, ne credere
 adducatur suū esse filiū. Haud. n. scit an aliū
 secū illa admiserit, que. n. unū recipit, absq;
 iniuria credi potest alium pariter admittē-
 re. Quocirca, vt lege, Licius. scriptum est, ff.
 de condit & demonstra. nemo cuius patris
 filius sit, satis probare potest. Hæc ergo
 prior est ratio cur aduiter non visque adeo
 restituere teneatur, sicut adultera. Postē-
 rior vero est, quam proxime faciebamus:
 nam etiā si de facie, vel alia via ei constite-
 rit prolem esse suam, tamē ipsa non suppo-
 suit marito. Enimvero etiā fuerit causa
 remota, quia adulterium commisit, ipsa
 tamē sibi vidisset, postquam sua sponte fuit
 adultera, quid sibi esset de suscepto filio di-
 sponendum. Quocirca si domi nutrit, sibi
 imputetur. Re vera non planè video cur
 aduiter ad aliquam de iniuria teneatur re-
 stitutiōe. Nihilominus adiecerim, qd dum
 certissimum est, filium genuisse, potens que
 est aliquam facere, aut marito, aut hæredi
 compensationem, aut filium citra pericu-
 lum, atq; scādam nutrire, tenetur id ob
 honestatem, ac decentiam facere. In tertio
 argumento postulatur regula modi resti-
 tuendi, dum plures in idem furtum conue-
 niunt. Denim Thom. solū respōdet, qd vno
 restituente ceteri non tenentur dominio, sed
 illi pro rata qui restituit. Indiget hoc ta-
 men ampliori. explicatio: que responsio,
 quippe quod nō simplex, sed multiplex est.
 Attamē quia articulo proximo eadē regref-
 sara est materia, illic exactius decidetur.

ARTICVLVS III.

Utum illi etiam qui nihil acceperunt,
restituere teneantur.

DE circumstantia, quis, non solum exa-
minare oportet vtrum quicquid ac-

cepit, restitutionis lege teneatur, verum
 etiam, virum & ille quoque qui non acce-
 pit? Arguitur enim a parte negatiua. Re-
 stitutiō, quædam pœnæ species esse vide-
 tur, pœnæ autem nemo subditur nisi ratio-
 ne culpæ, ergo qui nihil accepit, nihil de-
 bet. Secundo. Lex restitutionis non exigī,
 vt plus refundatur, quam fuerit sublatum,
 si autem qui nihil accepit, nihilominus re-
 neretur, vsu venire posset, vt auctior, quam
 fas esset, fieret restitutiō, tum quod sæpe
 plures eum qui accepit, vel consilio, vel fa-
 uore iuuant, a quibus ideo pluries deberet
 fieri restitutiō, tum etiam quod nonnun-
 quam dare id damnnum conuincuntur, quod
 re tamen dare non possunt. Quare si tunc
 necessaria esset restitutiō, conferretur alte-
 ri, quod non fuerat ei sublatum. Tertio. Si
 ille, qui non accepit propterea qd aliquam
 dedit causam restitutioni esset obnoxius,
 pari modo, & qui iniuriôsæ acceptioni non
 obstat, dum potest restituere cogere ut.
 Hoc autem falsum est, qui nemo propter
 seruandam rem alienam tenetur se pericu-
 lo obijcere, & tamen sæpè se obijceret, si in-
 latrones proclamaret, aut illis se contra op-
 poneret. In contrarium tamen est istud.
 Rom. i. Digni sunt morte, non solum qui
 faciunt, sed et qui consentiunt facientibus.
 Enimvero si consentientes digni sunt pœ-
 nâ, pariter & alij quomodolibet iuuantes.

Ad quæstionem quatuor conclusio-
 nis respondetur. Prima sit generale cæte-
 rarum fundamentum. Quicunque causa
 est iniustæ acceptionis, ad restitutionem te-
 netur ratione eiusdem acceptionis, licet
 nullatenus fuerit acceptæ rei particeps.
 Conclusio iam supra probata est, vbi osten-
 dimus ex duplici radice oriri obligatio-
 nem restituendi, scilicet ratione acceptionis,
 & ratione rei acceptæ, qui autem caus-
 sa est acceptionis, sit eiusdem reus. Secun-
 da conclusio. Nouem modis accidere po-
 test, vt quis sit acceptionis causa, qui hoc
 veru explicari solent.

Inssio. consiliū, consensas, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obitans, non ma-
nifestans.

Numerus quippe iste hisce distinctioni-
bus colligitur. Bisariam potest esse quis
caussa, vt alter quid agat, vel accipiat, vide-
licet directè, & indirectè. Et quidem dire-
ctè tripliciter, videlicet ex parte acceptionis,
mouēdo, scilicet ad ipsam vno quatuor
modo-

1. concl.

2. concl.

Distin-
ctio.

TO
TRES
SIBUS
III
13

modorum, nempe præcipiendo, consentiendo, & factum laudando. Secundo modo ex parte accipientis, nempe quia ipsum quis ad se recurrentem receperat, aliove modo fouet, ac protegit, quod vno recursum nomine significatur. Tertio id modo contingit ex parte rei acceptæ, nempe dum eiusdem furti, vel rapinæ particeps sit, vel maleficii socius, & hoc significatur voce, Participans. Indirectè verò quis dicitur esse causa, cum quem impedire potest, ac debet, non impedit. Et hoc tripliciter, scilicet quia præcipere cessat, aut ne faciat consulere, vel quia auxilium quo obistere posset subtrahit, vel factum occultat.

3. concl. Tertia conclusio. Ex his nouem modis quinque genere suo ad restitutionem obligant. Primus scilicet, ac potissimè Iussio Enimvero qui iubet, princeps causarum est, ac subinde præcipue restitutionis legi se subdit. Secundo loco est illius consensus, sine quo res non fieret, ut si domus custos furem intus admittat. Tertio, recursus, qui enim latronum receptor fautorque est, & protector, magnam damni causam dat, quippe quibus latrones potissimum consili, suam nutriunt audaciam. Quarto, qui vel in crimine, vel in præda participat. Ac denique quinto, ille qui cum obstrare deberet, non obstat, ut princeps, aut eius minister, sanè qui in hoc tributa stipendiaque recipiunt, ut malefactoribus Republicam expurgent. Conclusio hæc pro suis omnibus partibus vnica ratione innititur, quod isti omnes iuxta tenorem primæ conclusionis verè sunt actionis causæ.

4. concl. Quarta conclusio. Ex alijs quatuor recens is casibus non semper restitutionis vinculum emergit, eo quod non perinde, atque superiores in causam actionis superueniunt. Qui enim consiliū præstat, non semper est actionis causa, sicut neque ille, qui adulator, & laudar. Quare nisi quando causa verè extiterint, non sunt restituendi debitores. Pariterque de mutuo, qui dum res sit, non clamor, & de non manifestante postquam factum est sentiendum, quia non semper manifestare tenetur. Ad examen autem accuratius hanc conclusionem descendentes, primum circa basilarem primam conclusionem exploremus, quoniam sit actionis causa sentendus. Et quia id dupliciter contingit, scilicet directè, atque indirectè, de ambobus dicamus modis, idque a participantibus

exordietur, in quibus, res est clarior. Ad hæc namque illa quaestiuicula de concurrentibus cum fure, quo Syluest. in verb. Restitutio, §. cum quibusdam Iurise. super e. fuerit dignum, de homicid. alludit, hanc sibi habet regulam per suam, quod ille tantum sit acceptationis causa, sine quo illa non fieret. Vnde isti inferunt quod si fur nihilominus sine vilo socio facturus erat furtum, ille quem sibi adiunxit, non tenetur in solidum, sed pro parte, qua sibi obuenit, quia non fuit alteri cum furti. Addit autem eorum interpretes Adria quod si alter non erat nisi cum aliquo socio facturus, licet absque isto fecisset cum alio, nihilominus iste comes tenetur in solidum, quia vere est causa. Sed profecto nulla isti probabilitate tueri se possunt, quod bene Caetera. hic ante nos agnouit. Sequeretur enim in primis eadem ratione, quod si quis plures habens seruos, quo sibi essent ad nutum obsequii paratissimi, copiam illorum homicidium aut furtum iuberet facere, quod per se ipse paratissimus erat facere, vel si seruus videns herum iamiam scelus adornantem, cum sua sponte præuenisset, tunc patror ille sceleris non teneretur in solidum, neque in partem, quoniam herus per se solus fecisset, quod tamen concessu absurdissimum esset. Quod autem consequentia concedenda sit, patet. Nam perinde est ut pro alio facere, quod ipse per se iamiam erat facturus, ac si cum ipso tali casu concurras, quare si concurrentes non tenentur, certe nec faciens. Igitur sine alter cum quo Petrus concurrat, facturus fuisset sine illo cum alio, quia sine comite non fecisset, si ne omnino esset absque vilo socio facturus, nihilominus. Petrus si concurrat, tenetur in solidum. Quare in huiusmodi moralibus euentis non requiritur illum, qui ad restitutionem tenetur fuisse causam sine qua res non fieret. Quocirca nulli regula ab huiusmodi negationibus sumenda est, quod sine socio fecisset, sed ad affirmationem tantum perspicendum est, nempe ut quicumque ceu causa efficax cum altero concurrat, ut vniam efficiunt causam, censetur causa, ut tenetur in solidum. Id quippe ratio naturalis ostendit. Dum enim duo ignes eidem adiuuonem ut passio, licet vterque per se illud exurere, nihilominus dum simul coeunt, vterque est causa. Idque inde præcipue confi-

Quo
diquis
fructu
zatio.Ang.
causa.

natur, quod in foro iudiciali nulla auditur eiusmodi exceptio, si aliter esset facturus necne, sed utique in solidum condemnatur. Cum ergo leges obligent in foro conscientiae, sic secundum illas de conscientiae securitate iudicandum esse. Praeterea, conditionales istae nihil ad mores attingunt, v. delicta neque virtutes augent, neque attenuant peccata. Forlan domus quam diruisti castra statim erat, & quas destruxisti legetes, turbo statim trahes erat euulsurus, nihil te tamen a restitutione liberat. Atque eo lem pertinet illud Matthaei: Necesse est ut ueniant scandala, sed vix homini per quem scandala veniunt. Quamuis scandalum per alium venturum esset, ille tamen solus per quem venit in culpa est. Ratio ergo qua percipiendum est, an aliquis sit alteri auxiliaris causa, haec sola est, si fecerit aliquid quod alicuius esset momenti ad rem pertinentis. Obuios noctu habuisti fares, quibus ad mouenti bus muro scalam tu quoque illam tetigisti, nihil tamen ex te illud pendebat, nam ipsi iam faciebant. Non es ergo secundum conscientiam causa censendus. Si curi neque vsurarij famulus quis qui non aliter quam tangendo vel seruando pecuniam est causa, quia nihil moraliter loquendo illud ad rem attingit. Illi autem qui sunt eorum agentes, qui scilicet contractus peragunt & negotia tractant, verè sunt causa, vt lib 6. patebit. Dixerim, dum ambo vel dum plures coeunt in vnam causam, nam si seorsum exempli gratia, furati sunt vnus scilicet vnum scutum, & alius postea alium, & sic ararium expilaserunt, nemo tenebatur in totum, vt habetur lege, Vulgaris. ff. de furtis. Contra hanc tamen sententiam aduersarij obijcere nobis possunt verba eiusdem legis §. qui furti. quae etiam habentur lege, ita vulneratus. ff. ad le. Aquil. nempe quod si duo aut plures simul ansem trabem, aut signum, aut quid vis aliud ponderosum furtum important, quod singuli baiulare non possent, tunc vnusquislibet tenetur in solidum actione furti. Ex cuius contrario sensu eliciendum videtur, quod si singuli totum portare possent, nemo tenetur nisi pro parte, nempe quia nemo videtur totum capere voluisse, sed partem. Respondetur non hanc esse textus mentem, imò contrariam. Studuit enim Iuriconsultus

tacite obiectioni respondere. Inimvero dum pondus singuli portare non possunt non singuli, sed collectim omnes sunt causa. Ne ergo quis inde eliceret non singulo, sed omnes simul teneri pro rata ad restitutionem, exit obuiam Iuriconsultus admonens singulos nihilominus teneri in solidum. Quare licet quisque per se portare possit, arctiori vinculo teneatur quisque in solidum. Ecce ergo de participante in crimine quomodo sit causa, teneaturque in integrum. Nam si non in crimine, sed solum in praeda bona fide participat, iam supra dictum est, non teneri nisi ratione rei acceptae pro eo quod habet, & factus est ditior. Et per hoc de militibus censendum est, qui bello iniusto simul domum depraedantur. Nam etiam si singuli per se id facerent, immo mallet vnusquisque solus domum aggredi, vel duo, vel tres quia non pluribus indigent auxiliariis, nihilominus quotquot, ceu vna manus, eam expoliant, tenentur in solidum. Neque contrarium, quidquid alij dicant, assertum tutum est. Dubium autem restat de illis, qui non simul vt vna causa, sed distinctim manum damnum dederunt, quomodo culpa labem, restitutionisque obligationem contrahant, si adeo minutim furati sunt, vt nulla eorum actio fuisse peccatum. Exempli gratia. Singuli transeuntium diuersis diebus prope vineam acceperunt duos aut tres racemos, tandem vero totam illo modo premature vindemiarunt, vtrum postea singuli in integrum ad restitutionem teneantur? Videntur enim sic teneri, quia si restitutio sub poena excommunicationis tunc praecipitur, tenentur ad illam sub reatu mortalis culpe, cum tamen si nullus teneretur nisi pro sua parte, nemo peccaret mortaliter non restituendo, quia rem tam paruam furati non est mortale. Respondetur eiusmodi furatiuncula non fuisse peccata mortalia, neque propter damnum quod postea ingens emerit, vilius actio fuit facta mortalis. Nihilominus cum postea ratione enormis nocimenti restitutio sub poena excommunicationis praecipitur, quicumque sub poena peccati mortalis tenetur vel respondere, vel soluere id tantum, quod accepit. Quare qui partem suam soluerit, non tenetur se prodere. Quod si arguas, excommunicationis cominatio.

Dubit.

TO
tre
iuras
DIII
13

Quid
aliquis
facit
zando.

Argu
ozona.

Soto, de Iust. & iure. Bb nem

nemo non esse licitam nisi pro peccato mortali respondeat id esse per se verum ratione culpæ, secus autem ratione emergentis damni, quando sit graue. Hactenus de causa directa. Ad hoc autem quod quis indirecte sit causa, quam vocat, etiam per accidens, tria sunt requisita. Primum, ut malo non obstat. Secundo, quod obstatre possit. Tertio quod obstatre teneatur, ut 1. 2. q. 6. art. 3. D. Tho. cum Arist. docuit. Ad hoc enim quod alterius actio mihi in directe fiat voluntaria, requiritur, quod cum debeam impedire, non impediam. Nauis quippe gubernator dum illam seruare potest, quæ sub sua est cura, causa est eius submersionis. Atramen si altera quæ sibi commissa non est, submergatur, licet ei potius sit succurrere, non censetur eius naufragij causa. Quin vero adde non satis esse, ut malum quod non cohibes, cohibere debeas, ut restitutionis nexu interuenias, sed requiritur ut ad id te iustitia obliget, nam solum charitatis præceptum, ut sæpe in superioribus admonuimus, ad restitutionem non obligat. His igitur præhabitis, examinandum restat discrimen quod tertia quartaque conclusione positum est, nempe quinque causarum species ad restitutionem obligare, reliquas vero quatuor, minime. Videtur enim neque iubentem neque consentientem semper ad restitutionem esse cogendos, quia non semper sunt efficax causa. Respondetur ergo, per prædictas conclusiones illud discrimen. S. Thom. duntaxat constituisse, quod est per se cui ideo non obstat, quin & illa, quandoque non obligent. Exempli gratia dictum est participantem in crimine, hoc est cum alio concurrentem per se teneri, nihilominus, quando non est efficax causa, non tenetur. Similiter iubens per se quidem est causa mortua, immo omnium potissima applicans ministrum ad opus, nihilominus nonnunquam contingere possit ut iubens nihil ad rem faciat. Primum, quando non sublequitur damnum. In his enim omnibus hæc est infalibilis regula obseruanda, quod ubi te vera iussio, & consilium, & reliquæ causæ non sortiuntur effectum, licet peccatum committatur, nulla tamen oritur restitutionis obligatio. Item, quando aliter se est certus rem facere, & in procinctu est operis ut impediri non possit. Tunc qui diceret. Abi ergo

& fac, non esset causa efficax quæ ad restitutionem obligaret. Secus, si iubendo moueret. Prudentia enim hoc perpendendum est. Nam etsi nequam meus seruus esset homicidium facere, nihilominus si ego qui impedire possem, iuberem, aut iubendo quodammodo mouerem, non sum à restitutione liber. Pari modo receptum per se sonat causam. Neque obstat quin vere sit causa, licet alius receptasset, ut dictum est. Sed tamen si illa receptatio non esset efficax causa, qui tantum hospicio recipio latro nem, neque illum moueo, immo dissuadeo, neque quidem furti participio, & sunt circum multa diuerioria paratissima illum recipere, non sum in foro secreto conscientie condemnandus. Similiter iudicandum de contententibus & non obstantibus, & tacentibus. Si enim non possunt obstatre, vel de iustitia non tenentur, non sunt causa. Quapropter illi cui ex officio incumbit, ut princeps & prætor, contentiens in malum & non obstantis semper est in causa, & tenetur ad restitutionem. Pariter famulus, qui custos est domus, vel ex qua latro exit ad firandum, vel quam adit, si contentiat, siue vnus ut exeat siue alter ut intret, vere cum est, nam de iustitia tenetur resistere. At vero si vicini domum latronibus impeti vides, aut a furibus perforari, licet non obstatas dum possis peccas quidem grauius, contra charitatem, nulli tamen secundum conscientiam, te subiugas restitutionis iugo. Si autem quispiam prauo animo faciat, nempe quia odio vicinum habet, cuius ideo nocumētum gratum ei est. Richardus & quidam ex Summistis arbitrādi eiusmodi hominem teneri. Melius tamen Scotus & reliqui negant, Persistendum nanque est in illa superius asserta regula, quod sola contaminata charitas, nisi iustitia violentur necessitatem restitutionis non inducit. Immo veto censuerim, quod etiam si lato tunc in flagranti delicto munus vicino offerret, qui de iustitia non tenetur inclamare, ut taceret, non fieret ille secundum conscientiam restitutionis reus, tamen si foro exteriori propter præsumptionem condemnaretur. Dico non fieri reum in conscientiam si non pecuniam furto sublatam, sed aliud pretium reciperet. Et ratio est, quia iste non facit contra iustitiam, sed duntaxat contra charitatem. Quinimo est si po-

De iube
te & co-
sentiente.

stet interrogatus sit priuatim ab eo qui dâ
num accepit, an latrones vel vidisset vel
audisset, non tenetur de iustitia responde-
re. Secus, si interrogetur à iudice, tunc enim
si negat, ad restitutionem tenetur, vt se-
quenti libro sub titulo de restibus, dictu ri
sumus. Ad hunc ordinem restituendi re-
ducuntur illi, quorum culpa aut damnum
datur aut irrogatur iniuria, vt extra de in-
iur. & damno dato, cap. fina. iubetur. Vn-
de Exod. 21. Si quis aperuit cisternam in
quam bos aut asinus cecidit, reus damni
est. Cui consonat l. qui foucas. ff. ad le. A-
quil. Et Exod. 22. Si egressus ignis inuen-
erit spicas, &c. reddet damnum qui ignem
succenderit. At vero de alijs causis
speciebus, nempe de illo qui malefactorem
laudat, de quo alio, qui consultat, ait D. Th.
non semper ad restitutionem obligare,
quia non semper sunt efficaces causæ. Ve-
rum tamen de consiliario dubium se offert
non dissimulandum, vtrum scilicet qui
minus consultat malum ad illud euitan-
dum quod nocentius est, laqueo restituendi
innotetur? Vides latronem pretiosum
equum furantem, quem nullatenus co-
hibere vales, consultis vt strigoso alio mi-
noris pretij sit contentus, vtrum tenearis
illum restituere? De iure quidem & culpa,
an vlla scilicet sit minus malum contulere,
quando ad obuiandum grauiori necessa-
riam medium iudicatur, libr. 6 sub titu de
vfur. disputaturi sumus, atque in illam par-
tem propensuri, quod nulla sit culpa, im-
mo sit quandoque virtus. Modo autem
quidquid sit de culpa, dicendum de res-
tutione existimo ad nullam prorsus con-
siliatam teneri. Id quod & Adrian. meri-
to opinatur, nam consulere minus ma-
lum, non est consulere simpliciter malum,
sed comparationem illam quæ habet ra-
tionem boni. Neque intentio tunc fertur
in malum quod minus est, sed in hoc quod
est maius impedire. Quare non solum est
nocuum, immo est commodum. Et hoc
profecto ex communi animi consensu pa-
tet. Quis enim eiusmodi hominem ad res-
tutionem obligaret? Quia vero neque
rei dominus talem restitutionem reciperet
quippe cuius negotium optime gestum
est. Inelligenda enim responsio hæc est,
quando tam res minoris pretij quam res
maioris, eiusdem sunt domini, nam tunc
sua a vilius alterius iniuriam rem eius ser-

uas. Etenim si ad euitandum damnum,
quod Petro datur, consulis vt minus de-
tur Paulo, citra dubium tenetur, quando
quidem illum læsisti. Circa hanc totam
materiam disputandum hic fuisse quis co-
gitet, quomodo teneantur aut fures aut te-
stes lecieta debita detegere quando sub ge-
neralis excommunicationis comminatio-
ne præcipitur? Sed tamen de hoc libro
proximo quæst. 6. & 7. latius habendus est
sermo.

Primum igitur argumentum iam satis
solutum est. Haud enim ille tantum qui in
scelere princeps est, delinquit, verum &
quisque illum vel iussu mouet, vel con-
sensu, vel consilio, vel alia quacung. ope
iuuant, & ideo homines eodem restituti-
onis modo complicantur. Circa solutionem
autem secundi notandum est, quod dum
plures ad idem damnum aut iniuriam con-
currunt, ille præcipue ac præ omnibus qui
princeps fuit, & alios mouit, resti-
uere obligatur. Præcipue inquam, quantum ad
culpam, hoc est grauius, peccat, si non re-
stituatur, siue iussor fuerit siue quomodo-
cunque aliter, mouens. Nihilominus illo non
restituente, singuli, vt dictum est, tenentur
in solidum. Illo autem vel quouis alio re-
stituente ceteri non amplius, tenentur ve-
ro domino, sed illi. Indiget hoc tamen,
vt supra insinuauius, amplior explicatio
ne. Vbi notandum est, quod non eodem
modo ceteri complices tenentur primo re-
stituente, quo omnes antea tenebatur do-
mino, nam illi debitores erant, non solum
ratione rei acceptæ, verum & ratione acce-
ptionis, etiam si rem iam non haberent, re-
stituente vero nihil rationis acceptionis de-
bent, quoniam ab illo nihil acceperunt,
sed ratione rei acceptæ scilicet pro ea par-
te qua quisque potius est. Sint igitur, verbi
gratia, latrones tres quorum primus paxi-
tentia ductus, totum restituit, tunc clarum
est nihil alios in conscientia debere domi-
mino, postquam ei redhibitum est quod ei
fuerat ablatum, & ad penam non tenentur
nisi condemnati. Vtrum vero, ceteri teneā-
tur prorata ei, qui restituit, distinguendum
est. Si enim eorum quilibet partem præ-
dæ potius est, citra dubium singuli tenean-
tur pro sua præcise parte. Quo fit, vt si ille
qui restituit totum insumperat, reliqui ni-
hil illi debent. Si vero ille nullum furti per-
ceperat fructum, sed alius vel alij, ille qui

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

Vtrum qui debet, statim restituere teneatur.

consumpsit debet ei totum ratione rei acceptæ. At vero si nulli eorum quidpiam ex illo damno dato ac creuit lucri, neimpe quia diruerunt domum, aut quam eripuerant prædam proiecerunt in flumen, ne ca perentur, tunc etiam discernere oportet, an ille qui restituit, alios proius sic adduxerat, vt sine suo persuasione illi non fecissent, & tunc existimauerim, vt hic ait Caietanus, reliquos nihil ei debere, quia non ratione rei acceptæ, postquam nullum per ceperunt fructum, neque ratione acceptio nis, quia ille fuit tota causa. Tameñ & hoc negandum non sit, quin si ille abique focionum comitatu rem non aggredere tur, teneantur etiam de aliqua portione. Si denique omnes sua sponte sese sceleri obulerunt, tunc singuli aliorum debent primo restitutori singulas tertias partes. Ex dictis colligitur solutio alterius dubitacionis, vtrum duobus qui furtum commiserunt in solidum obligatis possit dominus alteri remittere, & ab altero totum exigere? Planum enim est id in præiudicium restituentis non posse. Si enim totum ab vno extorquet, facere non potest, quin alter teneatur restituenti pro rata, modo exposito. Si ergo alterutri donare libuit, debuit tanto minus ab altero extrahere, quam tum alteri condonauit.

Caieta.

Solutur
aliud
dubium

Ad ter-
tium.
Dubium.

Ad tertium demum responderetur, illam, qui non de iustitia, sed ex charitate aut resistere malefactori tenetur, aut eum prodere, neque teneri, vt diximus, se periculo obijcere, neque si non resistat, restituere cogi. Secus autem de illis, quibus ex officio incumbat, vt iam explicatum est. De illis autem forsan sciscitari pergis, vtrum ad id etiam teneantur cum periculo mortis? Vt si prætor noctu latronibus domum inuadentibus occurrit, vtrum teneatur illos aggredi etiam si aggressu ipso periclitetur ei vita? Videtur enim ratio id postulare, cum istis ex officio incumbat custodia. Sed nihilominus respondeatur pen sandum esse damnum, & cum periculo conferendum. Haud enim semper teneantur prætor quocunque casu obijcere morti vitam, sed vbi detrimentum reipublicæ id exposcit, & ipse iustum recipit stipendium, & vbi citra temeritatem potest obijcere.

Postrema restitutionis circumstantia est tempus, de quo idcirco queritur, vtrum statim teneatur quisq. restituere? Et arguitur à parte negatiua præcepta affirmatiua non obligant pro semper, vt aiunt, sed præceptum restituendi est affirmatiuum, ergo non obligat nisi occurrente temporis circumstantia, atque adeo non semper. Secundo Nullus ad impossibile obligatur, sed accidit, quod qui debet, non statim potest restituere, ergo tunc non tenetur. Tertio. Restitutio est actus virtutis, tempus autem est vna circumstantiarum, quæ sunt ornamenta virtutum, sit ergo, vt quemadmodum reliquæ circumstantiæ non sint lege designatæ, sed per prudentiam relinquuntur determinandæ, ita neque lex sit, vt statim fiat restitutio, sed quatenus licet per prudentiam vbique definiti. In contrarium est, quod eadem est ratio generis restitutionis, quæ in aliqua eius specie opus autem mercenarijs statim reddendū est, iuxta illud Leui 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane. Ergo omnis in vniuersum restitutio illico faciendæ est.

Ad questionem vnica responderetur conclusionem. Vnusquisque tenetur quam primum sibi fuerit possibile, vel restituere, vel reponit quomodo statim restituendum. potis inducias ab eo, cuius inter est de peccare. Probatur conclusio. Quemadmodum rem alienam furtipere, peccatum est contra iustitiam, ita & eam inuito domino detinere. Nam similiter impeditur eius vti, qui finis est dominij, in peccato autem remorari neq. per nimum tempus fas est, imo licere esse in peccato, implicatio est contra iustitiam, vnde Ecclesiasti. 2. 1. Quasi a facie collubri fuge peccatum, est ergo res aliena, vbi primum ad fuerit possibilitas, restituenda iam supra, questione præcedenti, præceptis explicamus quemadmodum præceptum restitutionis, quam formam habeat affirmatiua, vt hic in solutione primi ait S. Tho. nihilominus negationem includere nõ retinendi, quæ ad illam reducitur quæ est. Non furaberis. Et hac ratione non perinde atq. alia affirmatiua præcepta aliquæ sunt circumstantiam repositis, puta, vt fiat quando oportet, vt honorare parentes, immo restitutæ etia negatiua, omne excludit ipse ac subdit.

subinde nullam permittit moram. Vnde Paulus vtunque coniunxit, Reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Illic ergo, si lubet, reuile. Ex quo fit, vt hoc quod dictum est, statim aliter de actu mentis interno intelligendum sit alterque in extremo opere arbitrandum. Nam quantum ad internum propositum, cum primum in mentem cuique venerit, in debito esse rei alienæ, proponere debet habita oportunitate resti uere. Quoniam si doctore Augustino, non dimittur peccatum nisi restituatur ablatum, absque tali proposito nulla esse potest vera penitentia. In actu vero exteriori id quod est, statim non est iudicandum mathematicè, quasi in puncto indiuisibili, sed moraliter ac ciuilitè. Dum enim in lecto tibi iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrat te aliquid debere, non iure perfringens statim surgere, sed expectare potes absque fraude & dolo opportunitatem, quæ transecta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. Quod si arguas, ergo habet hoc præceptum circumstantiam temporis, sicuti cætera affirmatiua. Negatur consequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiendi Missam, non semper occurrit, & pariter contingit in actibus fortitudinis, & in præceptis misericordie, & ideo non obligant pro semper sed secundum prudentiam arbitranda in illis est circumstantia temporis. In materia vero restituendi semper existit necessitas per legem posita, sed quia requiritur actio, quæ lubro fieri non potest, permittitur opportunitatem expectare. Ad perspicacitatem autem rei euidentiam quaritur, quo sensu intelligendum sit restitutionem esse statim necessariam. Potest enim esse duplex scilicet, vel quod si necessitas ad excusandum à priori peccato, vel quod sit necessaria sub reatu noui peccati. Et quidem in primo sensu nulla est controuersia, quin sit statim necessaria, vt modo dicebamus, quantum ad propositum. Enimvero sicut qui in proposito persisteret furandi, semper esset in peccato, sit & qui sciens se habere alienum, non statim proponere restituere. Quod inde autem confirmatur, quod si dominus statim peteret, statim redere teneris. Præterea, quod si non statim esses reddere obligatus, eadem ratione neque teneris cras neque postredie. De hoc

ergo sensu nulla restat dubitatio. Sed tamen de altero est dubium. Et arguitur quod fur verbi gratia, propter peccatum quod eripiendo commisit, recens quocumque momento committat quod restituere non proponit. Diximus enim quæstione precedenti præceptum restituendi esse distinctum à prohibitione furandi, quod patet tam ex obiecto, quam ex forma. Nam prohibitio furandi est prohibitio mali, præceptum autem restituendi, est iussio boni, est enim bonum restituere, sicuti & satisfacere. Quare Christus affirmatiue dixit, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari & Paulus. Reddite omnibus debita. Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptum est affirmatiuum, cuius circumstantia est, statim, ergo quocumque momento tenetur quis id proponere, aut tale continuare propositum. Alias nouum semper erit peccatum omissionis. Ad hoc, concessio esse distinctum præcepto, vt loco citato expositum est, respondetur primum, præter peccatum furandi dum sit, non illico committi nouum omissionis, si non fiat restitutio, illud tamen ipsum continuo crescit, quando maior est restituendum mora. Etenim, quod non statim committatur peccatum omissionis, patet primum, quia non protinus debet homo, immo neque uorali et loquendo semper ad peccatum attendere, tum etiam quod quantum attendat, si continuat antiquum propositum retinendi, illud impedit contrarium restituendi, atque adeo non est aliud nouum peccatum omissionis boni propositi, quam sit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc quia neque Deus tenetur homo statim sub reatu noui peccati mortalis per penitentiam satisfacere, sed manet in priori reatu. Quo tamen peccatum crescat, liquidum est, cum quod peccatum eo peius quo diuturnum, tum etiam quod damnum semper in dies datur maius ac minus domino, quippe quæ vsu rei suæ diutius tenet priuatum. Quin vero tanta esse potest restituendi mors, vt sit de necessitate confessionis. Nam licet peccatum continuatum, in esse naturæ non mutet speciem, tamen in genere moris grauiter augeatur, sicuti augeri potest ex parte obiecti. Qui enim decem milia ducatorum furatus est, non legitime confitetur, nisi quantitatem exprimat. At vero grauittatis augmentum nõ sit per

An peccet nouo peccato qui nõ restituit, cũ potest.

Paulus.

TO
re
ibus
III
13

quecunque momenta. Perparum enim refert, si rem detineas duas tresve horas aut certe dies, nisi grauis sit domini necessitas, Petrus quidem de Plauda in 4. dist. 15. q. 2. ait, quod qui per annum retinet alienum, arguitur peccat, licet vnum sit induratum peccatum, quia si pluries identidemque per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori casu semper est in peccato, ac in posteriori, aliquando cessat. Attamen quamuis hoc probabiliter non careat, contrarium tamen est probabilius. Primum, quia, ut modo dicebam, non quecunque horaria aut diurna habitualis continuatio auget culpam augmento notabili, tum etiam, quod illiterari multiplicatque conatus ad furandum, peiores esse videntur, quam habitus continuatio, que saepe ex delicta & negligentia contingere potest. Secundo nihilominus addiderim, quod quoque nouum committi peccatum contra preceptum restituendi, quatenus affirmatiuum est. Primum scilicet quoties proponis non restituere, ille enim actus prauus est. Mox, quoties creditor legitime petit. Immo vero dum eum vides grauius premi necessitate. In his inquam casibus nouum peccatum est non restituere. Post haec proxime sequitur, ut videamus an liceat, quandoque restitutionem differre, de hac enim re varia apud Doctores inuenias. Multa enim hic pensanda sunt antequam id permittatur. Et quidem Scotus in 4. dist. 15. & aliorum plerique pro regula habent, quod vbi debitor absque ingenti detrimento suo restituere nequit differre eam possit. At vero prudenter quidem imprudentiarum distinguere mihi videtur Caius de detrimento triplici. Si enim detrimento id appellaueris, quod ingens substantia est restituenda, nihil hinc prorsus iuuat ut protoganda sit restitutio. Alias melior esset conditio eorum, qui a alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debent. Secundum detrimento genus est lucrum, quod debitori cessabit, si rem soluat. Et re vera neque hoc excusat quo minus illico sit faciendi restitutio. Nam nemo ius habet lucrandi aliena pecunia inuita domino. Tertius ergo detrimento- rum ordo est damnum emergens, nempe si qui centum debet, restituere non potest, quin plurimum insuper dispendium faciat, quin scilicet merces vilissimo pretio intempestiue distrahat, aut domum fundumve vendat vnde viuat idque cum maiori iactura, quam sitas quod alteri debet. Atque hoc est, ratione cuius, si quando horum est differre licet restitutionem. Et ratio inquit Scotus est, quia dominus male debet ingens damnum debitori cauere, quam ut sibi debitum restituatur. At vero hac causa non prorsus rem conuincit, quoniam nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum alterius damnum, nisi extrema necessitate, aut tam graui, ut videret id, quod habet porrigere, & ideo graue debitoris detrimentum non iure restringi creditorem solutionem expectare. Ratio ergo si vlla est prolatandi tunc restitutionem, aliunde sumenda est, inde videlicet, quod debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo, quia mortaliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile. Quin vero pluribus est vestienda circumstantiis tunc protogatio, ut sit iusta. Animaduertenda enim in primis est acceptio factitiae iniqua an iusta, nam si per latrocinium aut per vfuras, aliaue iniurias debitor ille in are est alieno, profecto quaecunque circa extremam necessitatem patiatur detrimento, tenetur illico restituere etiam si statum perdat. Hoc enim non est de suo statu calere, immo in suum ab illo descendere, qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam existimandum est, quod via in pauperiem incidit, nam si citra suam culpam aliqua eum aduersa fortuna sua nudauit bonis, facilius indulgenda illi est restitutionis protogatio. Atque id demum etiam librandum, an creditor senesc, dilationem possit, an vero etiam ipse inopia laboret. Nam citra extremam necessitatem melior est multo creditoris conditio quam debitoris. Vnum hic autem solum non arbitror, quod Syluest. verbo restitutio. §. 5. affirmat, quod, bona eius venia non crediderim. Ait enim inquam, quod in huiusmodi arbitrands casibus deferendum est i confessorio. Quod opinionem Directoris sequutus, affirmat, videlicet si creditor non vult restitutionem expectare, & debitor induci non potest ad restituendum, statim, tunc inquit, sacerdos potest eum absolueret, si cautionem capiat, quod certo post tempore soluet. Et ratio inquit

Paludā.

An liceat restituere differre.

Caieta. egregia distin.

quit est; quia tunc vtiliter gerit creditoris negotium, nam si poenitens non absolueretur, forsitan ille nunquam debitum suum recuperaret. Et adducit legem soluendo. ff. de neg. gest. & alias nescio quas autamen regulae haec, quod vtiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori iuuet, tamen in conscientia nulla est. Sacerdos namque non est inter creditorem ac debitorem sequenter, aut creditoris procurator, sed nomine Dei conscientiam expurgator. Et ideo in hoc tantum debet esse intentus, ut secundum causas & merita, quae modo explicabamus, perdatat debitor sit soluendo necne, nam si soluendo est nullatenus inuito creditore est absolueudus, nisi restituatur, quamuis periculum imminet ut nunquam sit restitutio faciendae. Ipse enim poenitens sibi viderit. Potest tamen accidere, ut satisfiat, si per partes statim temporibus restituatur. Quin vero, vice versa, in casibus implicatis & iure dubij non est necesse, ut semper poenitens confessario aufcultet nisi doctrina polleat. Ex his ergo facile colligas in quam aperto versentur periculo, immo in quam manifestario iaceat peccato, qui restitutionem vsque ad mortis articulum protrahant. In primis enim hoc certum est, quod quicumque pro comperto habet si aere grauari alieno, & non habet propolium restituendi vsque ad mortem, licet firmissimum illud habeant tunc restituendi, aut restitutionem in testamento praecipendi, peridurat in peccato mortali, neque est absolutio beneficii donandus. Et ratio est, quia habita opportunitate, per nullum tempus licet retinere alienum inuito domino. Quare si subita fuerit morte correptus, qualis vt plurimum eiusmodi hominibus accideret solet, in statu discedit damnationis. Et idem est censendum de illis qui ambigentes an id quod habent, alteri debeant, nolunt superstitere illis vna in iudicio decernere, se satis ducunt, si proponant in testamento id heredi suo demandare. Atque idem omnino de illis iudicandum, qui sub mortis articulo, cum ipsi peccare possit restitutionem facere, id reuertunt, arbitantes satis esse id haec edibus iubere, quoniam illi re vera ratio habent syncerum & candidum animum restituendi, nam qui tunc non restituant, indicium apertum perhibent, quod neque si dixissent restituent, atque adeo restituendi in

tenio non illis est nisi condicionali, si moriantur, quae profecto ad poenitentiam non sufficit, Atque hoc potissimum periculum magnatibus imminet, quorum testamenta nunquam, aut vix nunquam haeredes complent, sed satis se fecisse arbitrantur, vt quam restitutionem auus patri, & pater sibi testamento praecipit, eandem ipse alijs recentibus onustam, filio iubeat, quam ipse postea committat nepoti. Nescio ergo an hic sit legitimus illius verbi euangelij sensus, impossibile est diuitem intrare in regnum caelorum. Primum igitur argumentum satis solutum est, vbi exposuimus praecipitum restitutionis includere negationem, ratione cuius restitutio prorogari non potest. At perinde soluitur tertium. Haud enim eodem modo praefinitur circumsstantia temporis in restitutione, atque in alijs praecipitis affirmatiuis. Secundum autem est, quod nonnullas secum affert am biguitatis. Conceditur namque ad impossibile neminem obligari ideoque qui tunc non potest, ius habet prorogandi, & qui nullatenus potest, omnino est absolutus. subdit autem D. Thom. quod debet nihilominus debitor aut dilationem petere a creditore, aut omnino remissionem. Contra hoc autem statim se offert argumentum, quod eiusmodi inops nullatenus teneatur, nam impossibilitas cum in conscientia absoluit. Quare licet creditor remittere abnuat, tamen ipse non tenetur amplius facere, superuacanea ergo est illa postulandi ceremoniam, Respondeatur, D. Th. non sentire id esse necessarium quando impossibilitas est patens. At vero quoniam rarissime est ita liquida, salubre consilium est, vbi quidpiam dubitationis superest, illo vti remedio. Interrogas autem quoniam cautela necessaria est, vt qui remissionem efflagiat, tutus in conscientia maneat. Respondetur vnicobrevissimo verbo. Ea prioris, vt remissio sit vere libera, itaque requiritur, vt sit libertissima, neque sufficiens sit coacta. Cauendum ergo est ne vis interstus aut fraudis. Si a creditorem decipis, aut persuades minus debere, quam debes, aut non tanta te aequitate in illa debita esse collapsum, aut maiori te multo egestate, comprimi quam praemeris, donatio non est libera. Aut si aliquid comminaris, nisi tibi remittat, aut licet non comminaris, id tamen subsignifi

Ad primam arg.

Ad tertiam arg.

Ad secundam arg.

D. Tho.

Obiectio contra S. Tho. Dilutio Interrogatio Solutio.

TO
re
ius
III
13

cas, pariter est coacta. Idque cauere, quam maxime debent magnates à subditis remissionem petentes. Cautio tamen illa, quam aliqui scrupulosi putant esse necessaria, ut scilicet debitor pecuniam prius in potestatem creditoris tradat, nimia est. Nam praequam quod raro accidat, ut debitor eam habeat, ut bene adnotauit Caieta. praefens autem & oculos fascinare solet, & animas subinde mutare. Pensanda ergo sunt rei circumstantia, ut remissio sit libera. Postremum hic denique dubium est de hac impossibilitate, quando scilicet restitutio arbitranda est impossibilis. Quod est querere, utrum debeat homo in quamcumque necessitatem citra extremam adigi, ut restituat. Nam quod in extremam nemo sit iniuriendus, non est qui ambigat, quoniam (ut supra diximus) in tali necessitate omne debitum cessat. Sunt autem, qui astruant, citra illam in quamcumque esse debitori descendendum, ut soluat, ita ut debeat etiam ille qui est nobilis manibus laborare. & si opus est, etiam mendicare. Quia ut nemini citra extremam necessitatem fas est alienum rapere, ita neque alienum retinere. Attamen quia haec moralia sunt, civili more sunt arbitrandae. Perspicendum inquam in primis id, quod nuperrime dicebamus, quibus modis, & artibus fuerint debita constituta. Nam qui per iniuriam, videlicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profecto ad inopiam redigendus est. Qui vero bona fide negotia contractabat, neque ganeis & susibus atque immodicis pompis sua dilapidauit bona, sed restante fortuna fictus est non soluendo, non est in a rig. de cogendus. Neque si nobilis est manuales operas debet exercere, neque mendicare satis est, ut vilis viua & abiectus, denique misere atque omnem deponat pompam, nam etiam in tali necessitate non posset aliena rapere, non inde sequitur, ut nequeat particulam illius retinere, ut viuat, quod bona fide acquisiuit, vltimum autem miserorum remedium, quod leges miserabile ac flebile vocant, est, bonis credere. De quo seiscitatur quis forsitan, utrum tuta conscientia possit

quisque bonis credere, idque à republica permitti? Ad hoc cum eadem profusus distinctione respondendum est. Etenim qui negotiationes subdole & vafre vel ingredituntur vel exercent, re vera non essent permittendi. Sunt enim qui cum nihil in bonis habeant, credito vndique cotradunt, vnde fidem aliquam sibi arroget, & (quod ipsi vocant) creditum Neque ea fraude contenti, viuere laute atque in dies lauius per seuerant. Quia ratione as alienum ingens conflant, quo postea pressi in sacrum aliquod se recipiunt. Hoc profecto pestilentissimum est latrocinij genus, neque essent isti à republica ferendi (ut lib. 6. iterum dictum sumus) sed ceu latrones plectendi. Qui autem bona fide negotiantur, sed calamitose sunt in pauperiem reiecti, optima conscientia possunt legum beneficio viui, ne carceribus absumantur, ob hoc enim beneficium instituta est ceremonia cedendi bonis ut habetur l. 1. C. qui bon. ced. poss. Ac subinde possunt licite illa retinere, quae sibi leges permittunt, puta instrumenta sunt artis, quotidianaque alimenta, & mensura, atque annua, ut habetur l. qui bonis. ff. cod. tit. Est enim habenda ratio, ne egeant, ut sancte cauetur l. in condemnatione. ff. de regul. iur. Quocirca etsi bona aliqua postea lucentur, quae quotidiana victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt, quando quidem eadem lex. Qui bonis, iubei non esse illis vendenda. Vtrum vero veniens ad pinguiorem fortunam teneatur secundum conscientiam restituere, forte dubitas. Apparet namque per illam ignominiam, legi, ac subinde creditoribus satisfecisse. At vero leges ipsae eandem dubitationem abstergunt, decernentes omnino tunc teneri, nam beneficium illud ea tenus (ut dictum est) ius suffragatur, ne carceribus sint intrusi. Vide l. 1. citata in C. qui bonis, inquit cessant, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati. Et l. cum & filii. cod. tit. si quid pinguius postea eis accesserit, hoc iterum vobis admodum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli idemque l. is, qui bonis 2. cod. tit. sancitur.

Caieta.
Dubitatio.

Dubij
sub
motio.

Cedere
bonis
quando
licet.

FINIS LIBRI QUARTI

FR.